

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

На правах рукопису

КУЗНЄЦОВА КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 338.242.2.011:[334.716.073.53:620.9]](477)(043.3)

**РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник:
д.е.н., проф.
Дергачова Вікторія Вікторівна

КИЇВ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА...	11
1.1. Змістовність ресурсного забезпечення та його формування на підприємстві.....	11
1.2. Сутність потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі ресурсного забезпечення	24
1.3. Особливості формування конкурентного ринку електроенергії в Україні.....	36
Висновки до розділу 1.....	60
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	63
2.1. Сучасний стан та тенденцій розвитку вітчизняних енергогенеруючих підприємств	63
2.2. Оцінювання ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.....	83
2.3. Науково-методичні положення щодо удосконалення ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств.....	100
Висновки до розділу 2.....	120
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	123
3.1. Мультиплікативна модель оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємств	123
3.2. Економічне обґрунтування оптимізації ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств при переході до конкурентного ринку.....	140
3.3. Прогнозування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств за результатами оптимізації ресурсного забезпечення.....	152
Висновки до розділу 3.....	169
ВИСНОВКИ.....	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	178
ДОДАТКИ.....	199

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АЕС – атомна електростанція
- ВДЕ – відновлювальні джерела енергії
- ВЕС – вітроелектростанція
- ГАЕС – гідроакumuлюючі електростанції
- ГЕС – гідроелектростанція
- ДДБР – двосторонні договори та балансуючий ринок
- ДП «Енергоринок» - державне підприємство «Енергоринок»
- НЕК «Укренерго» - Національна енергетична компанія «Укренерго»
- НКРЕ – Національна комісія регулювання електроенергетики
- ОЕС – Об'єднана енергетична система
- ОРЕ – оптовий ринок електроенергії
- РЗ – ресурсне забезпечення
- ПЕК – паливно-енергетичний комплекс
- ПЕР – первинні енергоресурси
- ПКОРЗ – потенціал конкурентоспроможності на основі ресурсного забезпечення
- СЕС – сонячна електростанція
- ТЕС – теплоелектростанція
- ТЕЦ – теплові електроцентралі

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що встановлені потужності ТЕС України, основну частину яких введено в експлуатацію у 60–70-ті роки XX ст., уже більш як двічі вичерпали свій ресурс, розрахований на 20–25 років роботи. Це спричиняє значні технологічні втрати електроенергії та низьку енергоефективність її генерації. Відсутність у достатній кількості власних первинних енергоресурсів, велика частка імпорتنих енергоносіїв, несприятливі ціноутворюючі тенденції на світовому та вітчизняному ринках електроенергії призвели до енергозалежності економіки України, що, у свою чергу, посилює роль ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств як ключового елемента формування потенціалу їх конкурентоспроможності. Проект Енергетичної стратегії України передбачає реформування енергетичного сектору країни, зокрема, перехід до конкурентної моделі організації ринку електроенергії, що зумовлює необхідність розвитку теоретичних засад і розроблення науково-практичних рекомендацій щодо ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.

Проблеми формування та ресурсного забезпечення потенціалу підприємства розкрито у працях Л. Абалкіна, І. Балабанова, К. Борзенкової, С. Бороненкової, Б. Вернерфальт, С. Войтка, В. Дергачової, Г. Клейнера, Є. Лапіна, К. Макконнелла, К. Миско, Л. Огорокової, І. Рєпіної, В. Свободіна, Д. Стеценка, Д. Тисс, А. Фонотова, Т. Храмцової та інших. Дослідженню проблематики й розвитку процесів формування конкурентоспроможності підприємства присвячено праці відомих вітчизняних і зарубіжних вчених – І. Булах, А. Воронкової, О. Гавриша, В. Гранатурова, П. Забеліна, В. Дергачової, Л. Довгань, В. Оберемчука, М. Портера, Г. Савіної, В. Стівенсона, Р. Фатхутдінова, З. Шершньової, Л. Христенко та інших. Аналіз наукових праць показав, що проблеми формування, оцінювання та оптимізації ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств при переході до конкурентного ринку електроенергії потребують подальшого розвитку як в теоретичних та методичних,

так і в практичних аспектах. Це зумовило вибір теми наукового дослідження, визначило його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» відповідно до тематики науково-дослідних робіт кафедри менеджменту. Результати дисертаційної роботи є частиною наукових тем: «Моделювання стратегії економічного розвитку підприємств в умовах соціально орієнтованої економіки України» (№ ДР 0111U000745), в якій особисто автором сформовано концептуальні засади побудови моделі формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі раціонального управління їх ресурсним забезпеченням; «Підходи до формування складових стратегічного розвитку підприємств в умовах конкуренції» (№ ДР 0112U001191), у якій особисто автором запропоновано методичний підхід до оцінювання ресурсного забезпечення діяльності енергогенеруючих підприємств залежно від моделі ринку електроенергії у країні.

Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретико-методичних положень і розроблення науково-практичних рекомендацій щодо ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.

Для досягнення визначеної мети було поставлено такі **завдання**:

- розкрити сутність і специфіку формування ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності на підприємстві, поглибити відповідний понятійний апарат;
- визначити особливості та обґрунтувати критерії оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі його ресурсного забезпечення;
- дослідити та згрупувати моделі функціонування енергогенеруючих підприємств в умовах переходу до конкурентного ринку;
- виявити тенденції розвитку вітчизняних енергогенеруючих підприємств у контексті забезпечення їх конкурентоспроможності;

- удосконалити засади діагностування стану ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств;
- проаналізувати та удосконалити положення до ресурсного забезпечення конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств;
- удосконалити модель оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств в умовах конкурентного ринку електроенергії;
- розробити науково-методичні заходи щодо оптимізації ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств;
- оцінити ресурсне забезпечення та здійснити прогнозування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств, розробити практичні рекомендації щодо адаптації підприємств до конкурентного ринку.

Об'єктом дослідження є формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення економічної науки, державного регулювання, маркетингу, сучасні концепції менеджменту. Для досягнення поставленої мети в роботі використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: діалектичний метод наукового пізнання, метод логічного узагальнення і метод синтезу (для уточнення сутності поняття «потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення», систематизації моделей функціонування енергогенеруючих підприємств в умовах переходу до конкурентного ринку); методи статистичного, економічного та системного аналізу (для дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку вітчизняних енергогенеруючих підприємств і оцінювання їх ресурсного забезпечення); метод структурування, метод ранжування (для обґрунтування системи показників оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі ресурсного забезпечення); метод

формалізації та динамічний метод (для вдосконалення мультиплікативної моделі оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств); метод багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу (для визначення впливу факторів на потенціал конкурентоспроможності підприємства); метод багатокритеріальної оптимізації (для визначення оптимальних величин ненормованих показників у структурі ресурсного забезпечення підприємства); метод експоненційного згладжування, метод екстраполяції (для прогнозування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств); візуально-графічні методи (для подання досліджуваних явищ, процесів і закономірностей).

Інформаційною базою дослідження стали закони України і нормативно-правові акти органів виконавчої влади України у сфері регулювання енергетики; наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених; дані Державної служби статистики України і Міністерства енергетики та вугільної промисловості України; матеріали спеціалізованих періодичних видань та Інтернет-ресурсів; аналітичні та інформаційні матеріали ряду міжнародних асоціацій, дослідницьких і рейтингових агентств; дані фінансово-економічної звітності енергогенеруючих підприємств; результати власних досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні існуючих теоретичних положень і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі ресурсного забезпечення. Наукові результати дослідження, що розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблематики і характеризують наукову новизну роботи, полягають у тому, що

вперше:

— запропоновано науково-методичне обґрунтування оптимального співвідношення ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства на основі побудови двокритеріальної оптимізаційної моделі, що дозволяє визначити величину ненормованих показників ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства та силу їх впливу на потенціал конкурентоспроможності підприємства;

удосконалено:

– науково-методичні положення щодо ресурсного забезпечення конкурентоспроможності підприємства, які, на відміну від існуючих, доповнено структурно-логічною моделлю формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства з урахуванням засад державної програми переходу до конкурентних умов функціонування ринку електроенергії та закономірностей зміни потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств залежно від імплікаційних показників ресурсного забезпечення даних підприємств, що дозволяє підвищити точність прогнозування потенціалу їх конкурентоспроможності;

– сукупність показників оцінювання ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств, які розподілено на монопольну і конкурентну групи відповідно до моделей ринку електроенергії, в яких функціонує підприємство, що дозволяє врахувати специфіку роботи підприємств в умовах диференціації способів розподілу електроенергії та вплив внутрішнього середовища енергогенеруючого підприємства на потенціал його конкурентоспроможності;

– процедуру діагностування ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства, яка, на відміну від існуючих, передбачає аналіз потенціалу конкурентоспроможності підприємства залежно від структури його ресурсного забезпечення, що дозволяє врахувати як результат виробничого процесу, так і сам процес виробництва та його підготовку;

– мультиплікативну модель оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства, яка, на відміну від існуючих, базується на використанні показників: економічної доданої вартості як операційної результативності діяльності; частки ринку як індикатора стратегічного позиціонування підприємства. Це надає можливість визначити порівняльні переваги підприємства та забезпечити максимальну відповідність отриманих результатів умовам моделей функціонування конкурентного ринку електроенергії;

набули подальшого розвитку:

– трактування поняття «потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення», яке

відображає переваги підприємства над конкурентами за сукупністю показників оцінювання ефективності використання складових ресурсного забезпечення його потенціалу за визначених умов організації ринку;

– критеріальні ознаки оцінок сформованості потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств, які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на емпіричному відборі нормативних індикаторів ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства і враховують оптимальні параметри ненормованих показників природної та фінансової груп, отриманих методом багатокритеріальної оптимізації.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що обґрунтовані дисертантом теоретичні положення доведено до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані державними установами, аналітичними організаціями для подальшого поглиблення досліджень в практичній діяльності та енергогенеруючими підприємствами у визначенні величин ненормованих показників їх ресурсного забезпечення, в оцінюванні потенціалу конкурентоспроможності за удосконаленою мультиплікативною моделлю для прийняття стратегічних управлінських рішень.

Основні науково-прикладні розробки та рекомендації використано в діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 375/7 від 26.12.2012 р.) і Департаменту досліджень і розслідувань Антимонопольного комітету України (довідка № 07455 від 19.02.2013 р.); знайшли практичне застосування на підприємствах: ТОВ «ДТЕК Східенерго» (довідка про впровадження № 47/5 від 20.05.2015 р.); ДТЕК Курахівська ТЕС (довідка про впровадження № 121 від 07.04.2015 р.); Старобешівська ТЕС (довідка про впровадження № 68 від 11.06.2015 р.).

Матеріали дослідження використовуються у навчальному процесі Національного технічного університету України «КПІ» при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Регіональна економіка», «Стратегічне управління» (акт впровадження НТУУ «КПІ» № 3114-39 від 08.05.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Всі наукові результати, викладені в ній, належать автору особисто. З

наукових праць, опублікованих здобувачем у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які одержано ним у результаті власних досліджень.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати досліджень апробовано на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення (Недінські читання)» (м. Дніпропетровськ, 2011 р.); «Міжнародне науково-технічне співробітництво» (м. Київ, 2011 р.); «Теорія та практика управління економічним розвитком» (м. Київ, 2012 р.); «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (м. Київ, 2012 р.); «Экономика, экология и общество России в 21-м столетии» (Російська Федерація, м. Санкт-Петербург, 2012 р., 2015 р.); «Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління» (м. Київ, 2013 р.); «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу» (м. Суми, 2013 р.); «Сучасні проблеми менеджменту» (м. Київ, 2013 р.); «Устойчивое развитие – Зима 2014» (Болгарія, м. Софія, 2014 р.); «Сучасні підходи до управління підприємством» (м. Київ, 2014 р.).

Публікації. За результатами дослідження автором опубліковано 31 наукову працю загальним обсягом 6,78 друк. арк. (особисто автору належить 5,94 друк. арк.), у тому числі – 8 статей у наукових фахових виданнях (4 з яких входять до міжнародних наукометричних баз – ПІНЦ; International Impact Factor Services (IIFS), International Society for Research Activity Journal Impact Factor; DOAJ; Google Scholar; EBSCO Publishing), 11 статей – в інших виданнях, 12 праць – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 241 сторінка, у тому числі, основний зміст роботи викладено на 177 сторінках. Робота містить 37 рисунків та 30 таблиць (з них 12 займають повну площу сторінки), 16 додатків на 43 сторінках. Список використаних джерел налічує 182 найменувань на 21 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Змістовність ресурсного забезпечення та його формування на підприємстві

Перехід України до засад ринкових економічних відносин визначає особливу актуальність вирішення проблеми підвищення ефективності використання економічних ресурсів (факторів виробництва) для виробництва товарів і надання послуг з метою задоволення суспільних потреб. Розвиток виробництва в даному контексті тісно пов'язаний з використанням таких термінів як «економічні ресурси», «фактори виробництва», «ресурсний потенціал» та «ресурсне забезпечення». Дані поняття є близькими за своєю економічною сутністю, проте мають певні відмінності. Таким чином, необхідним є розмежування їх визначень для зручності та адекватності проведення подальшого дослідження.

У класичному розумінні до факторів виробництва відносять всі необхідні елементи, які беруть участь у процесі виробництва, створюють товари й послуги для задоволення матеріальних і духовних потреб [1]. Крім того, фактори виробництва ототожнюються з умовами, необхідними для здійснення виробництва.

Поряд з цим, в економічній науці використовується категорія «ресурси виробництва» – це ті «сили», що можуть бути використані в процесі виробництва.

Отже, головна відмінність між цими поняттями – те, що ресурси виробництва стають факторами в той момент, коли вони задіюються у виробничий процес. Таким чином, саме поняття «економічні ресурси» є первісним в економічній теорії.

Підприємство може мати у розпорядженні різні види ресурсів, проте для виробництва того чи іншого товару або послуги треба виокремити саме ті ресурси, які будуть необхідними та стануть факторами виробництва. Для

зручності використання цих факторів варто класифікувати їх, об'єднуючи в певні групи.

Під час становлення економічної науки сформувалися різні підходи до класифікації ресурсів та факторів виробництва. Марксистська теорія передбачала поділ всіх факторів виробництва на дві групи: особистий фактор (робоча сила) та речовий (засоби та предмети праці). За сучасних умов розвитку економіки така класифікація є неприйнятною, оскільки вона направлена на те, що основним фактором, що виробляє товар та створює прибуток є праця робітника. Західні економісти XIX ст. (А. Сміт, Ж.Б. Сей, А. Маршал) визначили три фактори виробництва – земля, праця, капітал – які створюють багатство. У XX ст. цей перелік поповнився четвертим фактором – технологією. Проте, навіть така класифікація не є кінцевою та актуальною для сучасності. З розвитком науки і техніки, при формуванні інформаційного суспільства, необхідним є включення до переліку основних факторів виробництва – інформації.

Виходячи з цього, за джерелом походження ресурси підприємства можна розділити на: природні (фактор «земля»), капітальні (фактор «капітал»), людські (фактор «праця»), технологічні (фактор «технологія») та інформаційні (фактор «інформація»).

Ресурсна теорія як одна з теорій існування підприємства в економіці отримала застосування в стратегічному управлінні завдяки роботам К. Вернерфельта, Р. Румельта, Дж. Барні, Д. Тіса та ін. [2].

З початку 90-х рр. XX ст. у практиці стратегічного управління сформувався та почав розвиватися ресурсний підхід до управління підприємством. Визначено, що ключовими положеннями ресурсної теорії є:

- існування системних відмінностей між підприємствами, що спричинені відмінностями у наявності ресурсів, якими воно володіє і які є необхідними для реалізації стратегії її розвитку;
- ресурси розподілені між підприємствами нерівномірно, що є причиною виникнення їх різних конкурентних переваг.

Якщо раніше (наприклад, в рамках школи планування І. Ансоффа та школи позиціонування М. Портера) сутність ефективних стратегій підприємства полягала в забезпеченні оптимального пристосування підприємства до специфічних умов його зовнішнього середовища функціонування і, таким чином, концепція стратегій була реактивною, то в подальшому, у рамках ресурсного підходу вона трансформувалася на проактивну: від підприємства вимагається випереджаюче формування, забезпечення та розвиток необхідних для неї ресурсів з метою забезпечення конкурентних переваг.

В рамках ресурсної теорії комбінуванню ресурсів у відповідності із умовами ринкового середовища приділяється особлива увага. На відміну від використання факторів виробництва, головна увага концентрується не на формальному функціональному зв'язку, а на якісному стані ресурсів. Ресурси, якими володіє та розпоряджається підприємство надають йому можливість реалізовувати відповідні види своєї діяльності. За інших умов та з плином часу здійснення аналогічної діяльності за відповідного ресурсного забезпечення вже може не вплинути на створення успіху для підприємства.

Варто зазначити, що недоліком класичного ресурсного підходу є прояви його статичності. Необхідним є вирішення питання про те, як ресурсне забезпечення підприємства можна адаптувати до змін умов зовнішнього ринкового середовища. Отже, у зв'язку з цим виникає потреба у так званій «динамізації» ресурсної теорії.

На сьогоднішній день розвиток засад ресурсної теорії здійснюється у двох напрямках:

- поширення концепції «динамічних здатностей» підприємства, які полягають у створенні та реконфігурації структури ресурсів для забезпечення його ефективної діяльності за швидких темпів змінни оточення;
- поширення концепції «інтелектуального потенціалу фірми». За визначення знань як джерела ресурсів підприємства, його подальші стратегічні дії стають, з одного боку, продовженням ресурсного підходу та динамічної концепції – з іншого, тобто різниця у результатах господарської діяльності підприємства інтерпретується як наслідок наявності асиметрії між ними в інтелектуальному ресурсі [2].

Забезпечення сталого національного розвитку економіки у світовому господарстві та прогресивного зростання промислових підприємств у значній мірі залежить від вибору та розроблення ефективної стратегії щодо поєднання різних видів ресурсів для створення основи ресурсного забезпечення та формування ресурсного потенціалу підприємства.

У зв'язку зі зміною співвідношення між формами власності та змінами взаємовідносин між господарюючими суб'єктами енергетичного ринку України в останні роки, методика оптимізації ресурсного забезпечення підприємств (що дозволяє аналізувати вплив його компонентів на результати діяльності) має практичний та науковий інтерес.

Теоретичне узагальнення та сприйняття сутності ресурсів як основи функціонування та розвитку підприємства, виявлення джерел їх формування, розроблення шляхів, форм та методів їх ефективного використання надають можливість систематизувати та виокремити принципи активізації економічної політики щодо посилення процесів в економіці. В умовах ускладнення розвитку національної економіки та промисловості загалом та електроенергетики України, зокрема, визначення ресурсних можливостей має стати пріоритетним напрямом стратегії розвитку підприємств на всіх рівнях вертикально-інтегрованої моделі виробництва електроенергії в Україні.

Залежність економічного зростання від стану ресурсного забезпечення на основі його оптимізації є очевидним та завжди відзначалась науковцями теорії економічного зростання та при цьому підтверджувалась практикою суб'єктів господарювання на ринку.

Для визначення ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства як об'єкта дослідження в економічній науці необхідно, в першу чергу, зупинитися на теоретичних підходах до визначення сутності ресурсного забезпечення в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. В першу чергу, визначимось з трактуванням поняття «ресурси».

З економічної точки зору *ресурси* – це сукупність окремих елементів, які прямо чи опосередковано беруть участь в процесі виробництва товарів чи наданні

послуг [3]. Тому однією з головних особливостей визначення сутності «ресурси» є їх безпосередній зв'язок з процесом виробництва. Як вже зазначалося, ресурси в процесі їх використання набувають форми факторів виробництва.

І далі, ототожнюючи ресурси з факторами виробництва, варто відзначити, що єдиного визначення цього поняття також не має. Так, С. Брю, К. Макконелл [4] вважають, що ресурси – це земля, капітал, праця і підприємницька здатність.

У загальному вигляді ресурси підприємства, на думку Л. Г. Огорокової [5], розуміються як сукупність засобів, запасів, джерел, засобів і предметів праці, що є в наявності у підприємства і які можуть бути мобілізованими і приведеними в дію, а також використаними для досягнення його цілей. Мати достатні ресурси для підприємства означає володіти необхідними можливостями при певних умовах для свого розвитку і нормального функціонування у відповідності з поставленими цілями. Однак група авторів, у тому числі М. А. Комаров, Є. Румянцева, А. Яковенко [6], додають до існуючої класифікації ще й інформаційний ресурс, що посідає в даний час одну з домінуючих позицій.

С. А. Бороненкова розглядає ресурси як елемент об'єкта управління і класифікує їх традиційним чином: засоби праці; предмети праці; трудові ресурси; фінансові ресурси [7].

До ресурсів, якими володіє підприємство, І.Т. Балабанов відносить технічні, технологічні, трудові, просторові (територія, приміщення, комунікації), фінансові ресурси і можливості [8]. Одночасно до складу підприємства включаються ресурси організаційної структури системи управління. Такий підхід є допустимим, але різні за кількісно-якісними характеристиками складові елементи мають бути нормовані до єдиних одиниць виміру.

К. С. Борзенкова за ступенем приналежності ресурсів підприємству розрізняє внутрішні (якими володіє саме підприємство) і зовнішні ресурси. За ступенем реалізації ресурсів в господарському процесі розрізняють - фактичні ресурси (постійно необхідні для виконання); потенційні ресурси (можуть бути отримані і задіяні за певних умов); умовні ресурси (кошти різних резервних і спеціальних фондів, напрями використання довгострокових кредитів банків та ін.) [9].

Двома специфічними особливостями ресурсів є: з одного боку, їх обмеженість в кількісному та якісному відношенні (на даний момент часу); з іншого боку – відтворюваність ресурсів, тобто їх здатність відновлюватися взамін спожитої частини з плином часу. Для різних груп ресурсів потрібний різний період часу на відтворення: наприклад, природні ресурси (корисні копалини) та земельні ресурси є довго відтворюваними, а технічні ресурси (устаткування), фінансові ресурси – швидко відтворюваними. Ця характеристика створює потенціал в кожній з груп ресурсів [10].

Розширення масштабів діяльності підприємства залежить від обсягів накопичених ресурсів: матеріальних, нематеріальних, трудових ресурсів, а також їх оптимального використання. Варто слідкувати за тим, який обсяг ресурсів буде витрачено на одну грошову одиницю до національного доходу. Цим зумовлюється необхідність систематичного контролю за підтримкою співвідношення темпів зростання масштабів діяльності підприємства (його оптимальні розміри та пропорції) та темпів нарощування капіталу, робочої сили та інших видів ресурсів.

Таким чином, в системі оціночних показників ефективності використання ресурсів підприємства доцільно застосовувати економічну категорію, за допомогою якої можливим є врахування обсягів накопичених ресурсів, їх поєднання та прогнозованої (передбачуваної) величини доходу.

Варто відзначити, що ресурсне забезпечення підприємства будь-якої галузі промисловості характеризується сукупністю першочергово необхідних та доступних ресурсів в залежності від галузі промисловості, характеру та способу виробництва, територіального розташування. Окрім того воно визначається системою прийняття рішень щодо розроблення та ефективної реалізації ресурсних стратегій, оптимальним співвідношенням ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку підприємства.

Ресурсне забезпечення підприємства – це можливість підприємства забезпечити свою діяльність необхідною кількістю та набором ресурсів для досягнення позитивного економічного ефекту в певний момент часу.

Розглянемо детальніше сутність процесу формування ресурсного забезпечення підприємства враховуючи те, що він є досить складною економічною системою з притаманними їй певними властивостями.

В економічній літературі спостерігається два основні напрями дослідження ресурсного забезпечення як об'єкта дослідження:

- «ресурсний» – розглядає ресурсне забезпечення як сукупність ресурсів господарської ланки; оцінювання ресурсного забезпечення зводиться до визначення вартості доступних ресурсів, а рівень використання ресурсного забезпечення визначається відношенням отриманого результату до обсягу застосованих ресурсів;

- «результативний» – розглядає ресурсне забезпечення як здатність підприємства освоювати, переробляти ресурси для задоволення суспільних потреб суб'єктів господарювання; оцінювання величини ресурсного забезпечення зводиться до оцінювання максимального торгівельного обороту, який підприємство здатне виробити при даній кількості, якості та співвідношенні ресурсів [11-12].

В залежності від ступеня залучення у виробничо-господарську діяльність підприємства різні елементи ресурсного забезпечення відіграють неоднакову роль, тому при дослідженні структури ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства слід виділяти його активну та пасивну частини.

До *активної частини* ресурсного забезпечення підприємства належать ресурси, які залучені в його господарську діяльність і прямо впливають на її результативність: діючі основні виробничі і невикористані фонди; нормативні запаси матеріальних цінностей у сфері виробництва та обігу; зайнята частина економічно активного населення; реалізована в технологіях, засобах, предметах і продуктах праці науково-технічна інформація тощо.

Ресурси, які є в наявності підприємства, але не залучені у виробничий процес, відносяться до *пасивної частини* ресурсного забезпечення: наднормативні запаси і резерви матеріальних цінностей у сфері виробництва та обігу; незайнята частина трудових ресурсів; реалізована в проектах науково-технічна інформація; результати наукових і дослідно-конструкторських розробок тощо [11-14].

Виокремлення в складі ресурсного забезпечення підприємства активної та його пасивної частин є важливим як з теоретичної, так і з практичної точок зору, оскільки воно дозволяє: по-перше, об'єктивно оцінити ступінь використання ресурсного забезпечення; по-друге, виявляти інтенсивні та екстенсивні резерви підвищення ефективності виробництва.

Процес формування ресурсного забезпечення – це створення та організація системи (сукупності) ресурсів та їх взаємозв'язків таким чином, щоб результат їх взаємодії був фактором успіху у досягненні стратегічних, тактичних і оперативних цілей діяльності підприємства. При цьому використовуються такі наукові підходи:

1. *Системний підхід* – на основі проведення маркетингових досліджень формуються параметри «виходу» (товару/послуги), тобто що ми маємо отримати (характеристика товару або послуги, витрати, цільова аудиторія, термін, ціна. Далі визначаються параметри «входу»: необхідні для виробництва ресурси.

2. *Маркетинговий підхід* – формування можливостей підприємства з орієнтацією на споживача. Тобто формування елементів потенціалу має відбуватися на основі аналізу та прогнозування ринкових потреб, конкурентних переваг тощо.

3. *Функціональний підхід* – пошук принципово нових, оригінальних технічних рішень з метою задоволення наявних або потенціальних потреб. У даному контексті потреба визначається як сукупність необхідних для виконання функцій для її задоволення. Після визначення функцій (постачання, виробництво, фінансування тощо) пропонується декілька альтернативних варіантів формування ресурсного забезпечення для їх реалізації та вибирається той варіант, що забезпечить максимальну ефективність ресурсного забезпечення підприємства.

4. *Відтворювальний підхід* – постійне оновлення виробництва продукції, що має найменшу ресурсомісткість та вищу якість порівняно з аналогами на досліджуваному ринку з метою задоволення потреб споживачів. Таким чином, основний елемент цього підходу – обов'язкове застосування бази порівняння для планування процесу відтворення.

5. *Інноваційний підхід* – активізація інноваційної діяльності за допомогою інвестицій та факторів виробництва.

6. *Нормативний підхід* – встановлення нормативів для визначених найважливіших елементів ресурсного забезпечення: за ресурсомісткістю та якістю продукції, за завантаженості технічних засобів, за параметрами ринку тощо; ефективності використання ресурсного забезпечення; розроблення та прийняття управлінських рішень.

7. *Комплексний підхід* – врахування економічних, технічних, соціальних, організаційних, екологічних та інших напрямів діяльності підприємства. При нехтуванні хоча б одним з напрямів проблема зможе бути повністю вирішеною.

8. *Інтеграційний підхід* – аналіз взаємозв'язків, об'єднання та посилення взаємодії між окремими елементами ресурсного забезпечення.

9. *Динамічний підхід* – дослідження ресурсного забезпечення у діалектичному розвитку, встановленні причинно-наслідкових зв'язків і визначення порядкованості за допомогою проведення ретроспективного аналізу поведінки аналогічних систем на деякому часовому відрізку.

10. *Оптимізаційний підхід* – кількісне оцінювання та визначення залежності між окремими елементами ресурсного забезпечення за допомогою використання економіко-математичних і статистичних методів дослідження.

11. *Адміністративний підхід* – регламентування функцій, обов'язків, прав, нормативів витрат, що безпосередньо пов'язані з реалізацією складових ресурсного забезпечення.

12. *Поведінковий підхід* – підвищення ефективності ресурсного забезпечення на основі підвищення ефективності дії його кадрової складової.

13. *Ситуаційний підхід* – в основу покладена альтернативність досягнення цілей та забезпечення максимального пристосування до змінних умов визначеної ситуації в процесі формування ресурсного забезпечення підприємства.

14. *Структурний підхід* – структуризація, встановлення значущості та пріоритетності між складовими ресурсного забезпечення для визначення раціонального співвідношення і збільшення обґрунтованості розподілу ресурсів [15].

Узагальнення основних підходів до формування ресурсного забезпечення підприємства представлено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Підходи до формування ресурсного забезпечення підприємства

Здійснюючи подальше дослідження ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства, буде використовуватися системний підхід. Системний підхід - це напрям методології наукового пізнання, основою якого є розгляд об'єктів як систем, що дозволяє досліджувати властивості та відносини в об'єктах, що важко спостерігаються.

Системний підхід передбачає, що кожна система є єдиним інтегрованим цілим навіть тоді, коли, вона складається з окремих, роз'єднаних підсистем. За допомогою нього можна дослідити об'єкт, що визначається як комплекс взаємопов'язаних підсистем, об'єднаних спільною метою, розкрити його поєднані властивості, внутрішні та зовнішні зв'язки [16].

Оскільки ресурсне забезпечення енергогенеруючого підприємства є складним динамічним процесом, який орієнтується на встановлення максимальної взаємодії із зовнішнім середовищем та забезпечення високої якості його реалізації, важливим є визначення тих факторів, що зумовили розвиток його складових та впливають на їх збалансованість і ефективність використання.

В основі побудови системи таких факторів повинен лежати принцип сфери впливу на елементи ресурсного забезпечення, який полягає в тому, що всі фактори класифікуються, за джерелами виникнення, на зовнішні та внутрішні.

До *зовнішніх факторів* відносяться економічні, соціальні, політичні, нормативно-правові, характер впливу яких можна визначити як обмежувальний або стимулюючий в залежності від реалізації заходів різних державних органів, фінансових установ, суспільних груп, політичних сил тощо. Такі фактори є некерованими з боку підприємства. Крім того, важливим зовнішнім фактором є ринкове середовище на «вході» (умови конкуренції на ринках ПЕР) та «виході» системи (умови конкуренції в галузі).

До *внутрішніх факторів* відноситься, в першу чергу, стратегія підприємства, для ефективною реалізації якої і формується відповідне ресурсне забезпечення; система управління, принципи організації та ведення бізнесу, кваліфікація працівників тощо. Тобто все те, що «підвладне» підприємству і є керованим з його боку [16].

Досліджуючи ресурсне забезпечення енергогенеруючого підприємства як сукупну можливість його ресурсів забезпечувати досягнення поставлених цілей, необхідно розглядати кожен його складову не окремо, а в системі. Лише взаємодіючи між собою в системі, елементи ресурсного забезпечення дозволяють одержати сукупний ефект, який не визначається сумою ефектів від дії окремих його складових. Ресурсне забезпечення підприємства визначається не тільки наявним обсягом ресурсів, а також їх якістю, структурою, збалансованістю складових частин, їх раціональним використанням, а також принципами взаємодоповнюваності, взаємозамінності та відтворюваності у часі [13; 18].

Покращення якісного складу ресурсів підвищує існуючу конкурентоспроможність та створює її потенціал без збільшення їх обсягу. Рішення проблеми забезпечення ефективної діяльності енергогенеруючих підприємств в значній мірі залежить від раціонального використання всіх його потенціальних можливостей та їх оптимального співвідношення.

В такому випадку, діагностика та оцінювання ресурсного забезпечення необхідне для більш повного та раціонального його використання. Важливим є визначення та оцінка місця та ролі матеріальних і нематеріальних складових ресурсного забезпечення, зв'язок між ними.

Для оцінювання ефективності використання основних ресурсів традиційним є застосування групи класичних узагальнюючих показників, таких як:

- *фондовіддача* – відношення обсягів випуску продукції підприємства (В) до вартості його основних фондів (Ф) за певний період часу;
- *фондоємність* – зворотний до фондовіддачі показник, відношення вартості основних фондів (Ф) до обсягів випуску продукції підприємства (В);
- *фондоозброєність* – відношення вартості основних фондів (Ф) до чисельності (Ч) працівників на підприємстві;
- *рентабельність активів* – відношення прибутку (П) до середньої вартості активів підприємства (А).

Кожний з цих показників, різносторонньо характеризує ефективність використання основних ресурсів підприємства, залежно від того, який вони складають інтерес вони, тому не має підстав для їх протиставлення [11].

Створення відхилень в позитивну або негативну сторону кожної зі складових ресурсного забезпечення при необхідності одержання того самого кінцевого результату веде до зміни частки одного або всіх елементів потенціалу конкурентоспроможності підприємства, тобто до встановлення їх відмінних пропорцій. Вибір, за рахунок приросту якої складової ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності надасть кращий результат, залежить від багатьох факторів і вимагає прийняття різних управлінських рішень. Методика, що відображає цю залежність, описана в роботі В. А. Трапезнікова [17] та буде використана для створення системи показників оцінювання ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.

Для ефективності управління ресурсним забезпеченням потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства та розробки шляхів його оптимізації, необхідно розробити модель оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення. Вона має містити такі основні етапи:

1) оцінювання стану складових ресурсного забезпечення підприємства (для визначення ефективності управління ресурсами необхідно застосувати певну систему показників, які характеризуватимуть оцінку окремих складових ресурсного забезпечення);

2) аналіз та оцінювання показника прибутку підприємства;

3) визначення вагомості впливу різних складових ресурсного забезпечення на потенціал його конкурентоспроможності;

4) визначення впливу зовнішніх факторів на потенціал конкурентоспроможності підприємства (можливостей та загроз);

5) розрахунок узагальнюючого показника потенціалу конкурентоспроможності підприємства на основі ресурсного забезпечення.

Таким чином, модель оцінювання впливу ресурсного забезпечення підприємства на потенціал конкурентоспроможності базуватиметься на системному підході для покращення управління та використання економічних ресурсів підприємства; її характеристика дасть змогу оцінити та проаналізувати вклад кожної складової ресурсного забезпечення в розвиток всього ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства [18; 19].

Аналіз ресурсного забезпечення підприємства тісно пов'язаний з дослідженням економічних процесів і явищ, при якому необхідно враховувати вплив на її діяльність різних факторів. Це, в свою чергу, може бути досягнуто за допомогою комплексу взаємопов'язаних аналітичних показників.

У зв'язку з тим, що аналіз ресурсного забезпечення включає в себе велику кількість різних показників оцінювання, то для ефективності його проведення та отримання достовірних результатів необхідна їх класифікація та систематизація.

1.2 Сутність потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі ресурсного забезпечення

Пошук шляхів забезпечення потенціалу конкурентоспроможності підприємства набуває особливої актуальності з огляду на останні тенденції розвитку ринку. Для більш ефективного пошуку рішень цього питання, в першу чергу, важливим є надання актуального для сьогодення визначення терміну «потенціал» та «конкурентоспроможність».

Переклад слова «потенціал» (з лат. *potentia*) означає сила, можливість. Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури показує широкий спектр тлумачення даного терміну [20-32], представлений у Дод. А (Табл. А.1).

Таким чином, в загальному вигляді термін «потенціал» (без визначення його видів) є сукупністю засобів, запасів, джерел ресурсів, що є в наявності, і які можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення формування підґрунтя підвищення конкурентоспроможності підприємства. Іноді потенціал трактується як «можливість» або «здатність», але в кожний певний

момент часу можна визначити ту сукупність засобів, ресурсів, запасів, що визначають дану здатність [33].

Отже, ми систематизували поняття «потенціал» у наступному визначенні. Потенціал (в економічній діяльності підприємства) – це сукупність ресурсів, сил, засобів, можливостей, використання яких дозволить суб'єкту господарювання досягти певного економічного ефекту (формування засад стійкої конкурентоспроможності).

Таким чином, основний зміст поняття «потенціал підприємства» полягає в поточних (на даний момент часу) та подальших (майбутніх) можливостях перетворювати наявні (вхідні) ресурси в економічні блага (продукцію, послуги), що є основою його стабільних конкурентних переваг.

Основними рисами, що характеризують потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства є:

- наявність реальних можливостей підприємства – як реалізованих, так і нереалізованих з будь-яких причин;
- наявність необхідних для здійснення конкретного виду діяльності ресурсів ще не залучених у виробництво;
- формою підприємництва, адекватною організаційною структурою, системою управління для забезпечення ефективної реалізації потенціалу [19].

Конкурентоспроможність підприємства досліджувалася багатьма вченими, починаючи від наукових робіт А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. С. Мілля, К. Маркса, Дж. Кейнса, Й. Шумпетера, та закінчуючи працями їх послідовників. На сьогодні в багатьох наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених розглядається дане питання, зокрема, И. М. Акімова, І. В. Булах, А. Е. Воронкова, В. Ф. Оберемчук, М. Портер, В. Стівенсон, З. Є. Шершньова та ін. Одним з важливих факторів, що забезпечує формування потенціалу конкурентоспроможності підприємства є обсяг, якість, структура його ресурсного забезпечення. Це передбачає ефективне використання наявних ресурсів підприємства, які характеризуються обмеженістю та вимагають пошуку шляхів оптимізації їх використання.

Конкурентоспроможність підприємства є комплексною порівняльною характеристикою, яка повинна відображати рівень переваг підприємства, що розглядається, над підприємствами-конкурентами за певною, визначеною сукупністю оціночних показників його діяльності [35; 38-39].

Досліджуючи наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, можна стикнутися з багатьма визначеннями терміну конкурентоспроможності, які загалом представляють ту ж саму економічну категорію, проте із застосуванням різних підходів. В Дод. А (Табл. А.2) наведено низку визначень цього терміну [33-54].

З огляду на всі наведені дефініції та систематизуючи їх, а також звертаючись до перекладу слова іноземного походження «конкуренція» (з лат. *concurrentia* - змагання, суперництво) пропонується таке узагальнююче визначення.

Конкурентоспроможність («здатність змагатися») – це наявність певних переваг (ресурсів), спроможність та вміння їх ефективно використовувати при суперництві з іншими «гравцями» для досягнення своїх цілей.

Конкурентоспроможність підприємства на основі ресурсного забезпечення - це комплексна порівняльна характеристика, яка відображає рівень переваг над підприємствами-конкурентами за сукупністю показників, що дають оцінку ефективності використання складових ресурсного забезпечення для діяльності, за певний проміжок часу.

Тобто, конкурентоспроможність можна оцінювати шляхом порівняння конкурентних позицій кількох підприємств на певному ринку. При цьому обов'язковою вимогою є порівнянність оціночних параметрів, вибір яких буде залежати від того, з якою метою порівнюються підприємства, до якої галузі вони відносяться, від їх розміру, їх положення на ринку тощо [15; 55].

Проаналізувавши різні підходи до визначення та класифікації ресурсів підприємства та визначивши потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства, як його наявні та приховані можливості щодо залучення та використання факторів виробництва для отримання оптимального результату при використанні оптимальної кількості ресурсів, виходячи з

систематизованої класифікації ресурсів, поділяється відповідно на такі складові (рис. 1.2):

1) *природний потенціал* (ресурси «природні» та «земельні») – можливості підприємства генерації електроенергії щодо використання природних ресурсів для виробництва електроенергії (вугілля, природний газ, нафта, мазут та ін.);

2) *технічний потенціал* (ресурси «технічні») – можливості основних та оборотних фондів, які формують виробничу потужність підприємства;

3) *технологічний потенціал* (ресурси «технологічні») – можливості підприємства створювати нові технології та використовувати права на нові чи існуючі продукти інтелектуальної власності у виробничому процесі;

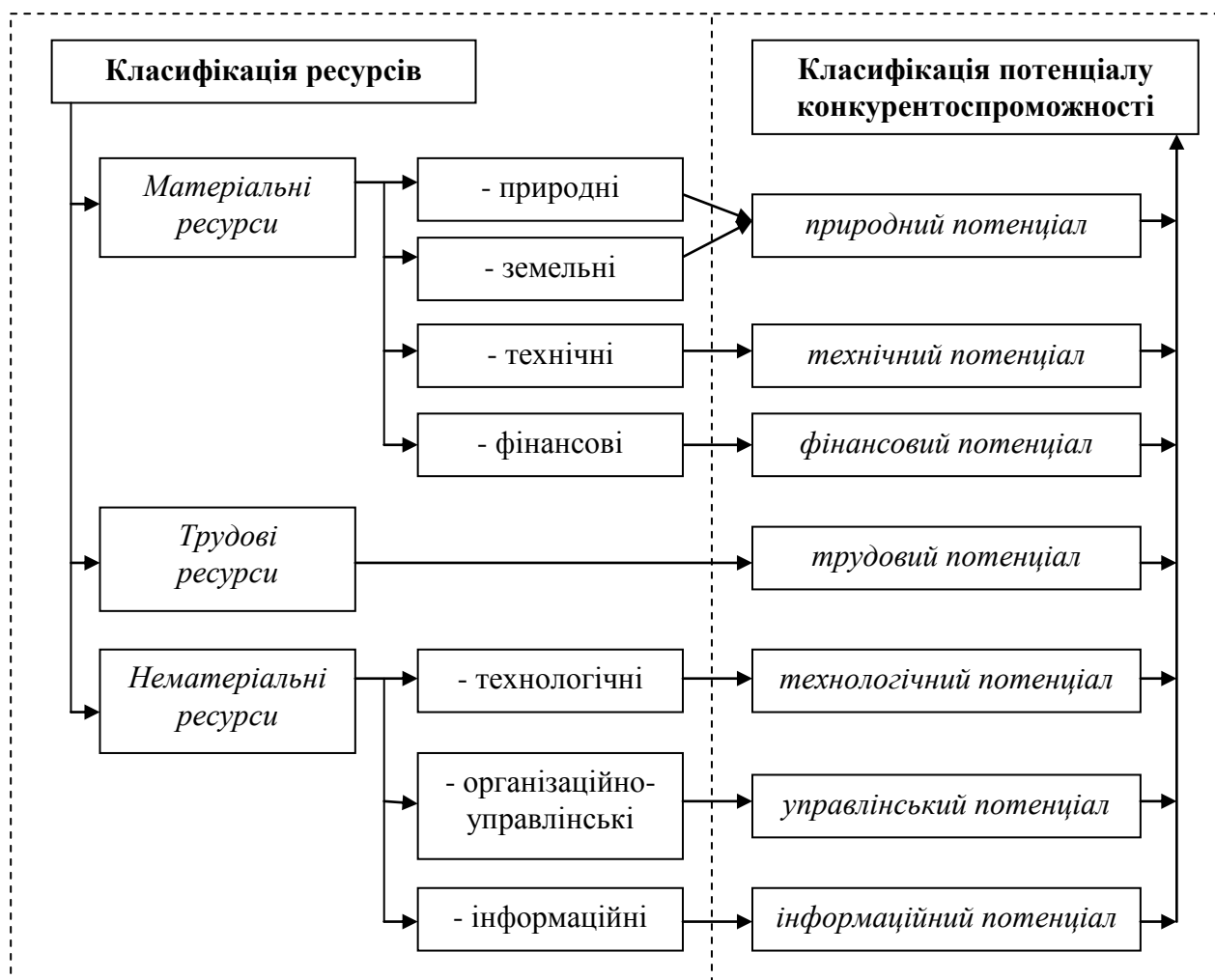

Рис. 1.2. Взаємозв'язок формування ресурсного потенціалу та ресурсів підприємства (систематизовано автором)

4) *фінансовий потенціал* (ресурси «фінансові») – наявність власних, позикових та залучених фінансових ресурсів підприємства, який знаходиться в його розпорядженні для здійснення поточних і перспективних витрат;

5) *трудовий потенціал* (ресурси «трудові») – можливості працівників здійснювати виробничий процес генерації електроенергії, рівень їх кваліфікації;

6) *управлінський потенціал* (ресурси «організаційно-управлінські») – можливості керівників усіх рівнів менеджменту щодо формування, організації, створення належних умов для функціонування та розвитку соціально-економічної системи підприємства;

7) *інформаційний потенціал* (ресурси «інформаційні») – можливості підприємства щодо збору, зберігання, накопичення, обробки та розповсюдження достовірних інформаційних ресурсів; використання власних ділових зв'язків з партнерами різних сфер діяльності (налагодження поставок природних ресурсів для забезпечення генерації, розширення мереж тощо).

У розрізі теми дослідження з приводу теоретичних підходів до визначення потенціалу конкурентоспроможності на основі ресурсного забезпечення, на рис. 1.3 представлено логіко-структурну схему факторів, що впливають на формування потенціалу конкурентоспроможності підприємства [15; 19].

Потенціал конкурентоспроможності – це стабільна основа для розвитку підприємства, яка створює підґрунтя для формування конкурентних переваг поза впливу зовнішнього середовища або при найбільш можливій мінімізації цього впливу.

Розглядаючи дану схему взаємодії підприємства з зовнішніми та внутрішніми факторами, ми можемо спостерігати як впливає той чи інший фактор на формування, забезпечення потенціалу конкурентоспроможності підприємства. Фактори можуть впливати позитивно – створювати можливості, або негативно – створювати загрози.

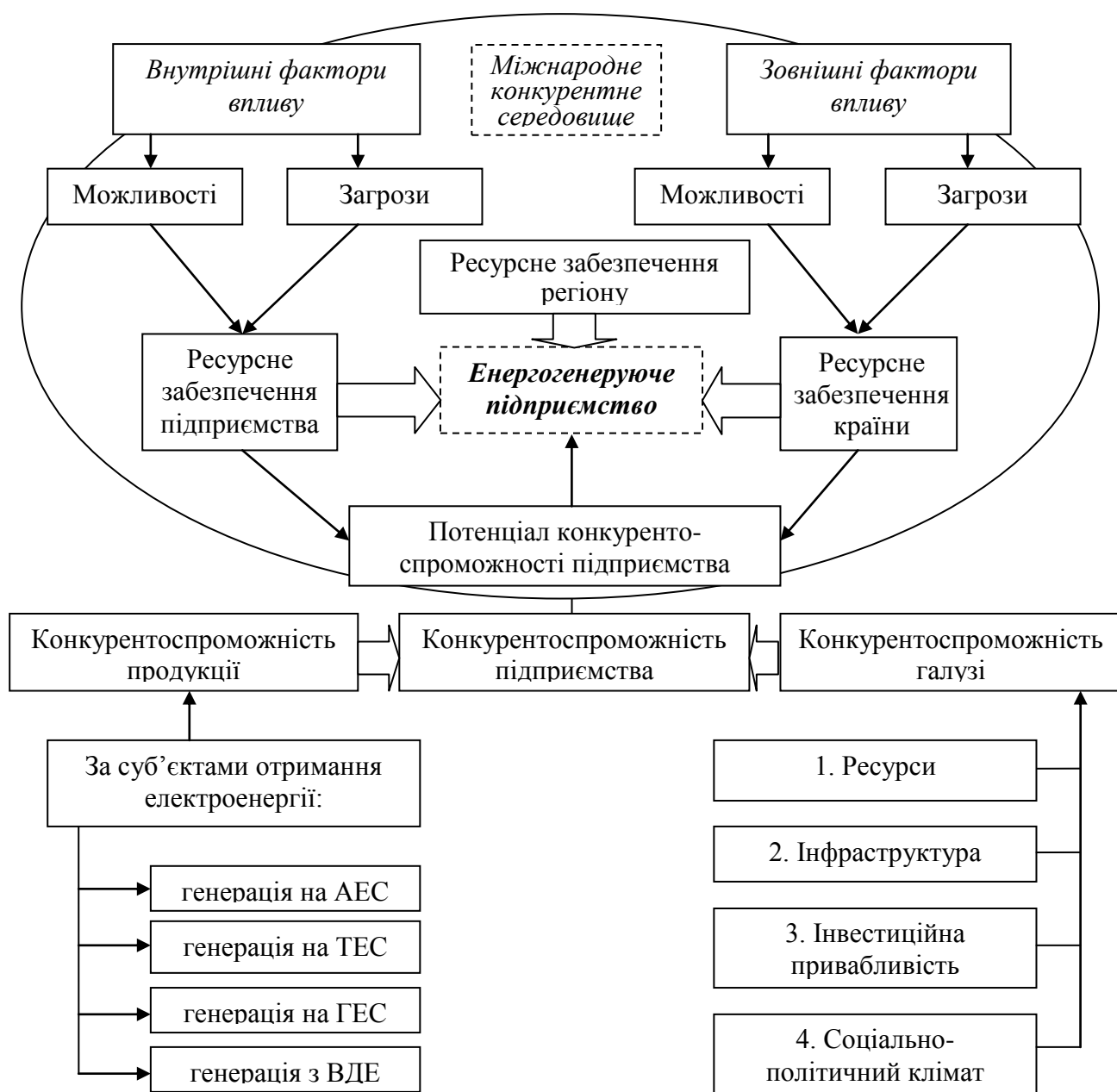

Рис. 1.3. Логіко-структурна схема факторів, що впливають на потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства (узагальнено автором)

В правій частині схеми зображені зовнішні фактори впливу, до яких віднесено ресурсне забезпечення країни та конкурентоспроможність галузі, що формується в залежності від нього. В лівій частині схеми – внутрішні фактори, з яких виокремлено саме ресурсне забезпечення підприємства, який є в центрі даного дослідження. В центрі – енергогенеруюче підприємство, що розглядається.

Нижче зазначені три рівні конкурентоспроможності, які теж мають взаємний вплив один на одного.

Найнижчий рівень – конкурентоспроможність продукції, в нашому випадку – електроенергії, конкуренція на даному рівня може виникати в залежності від суб'єкта генерації – з АЕС, ТЕС, ГЕС чи станцій на ВДЕ.

Вищий рівень – конкурентоспроможність галузі, до якої за своєю господарською діяльністю відноситься підприємство. Він складається з чотирьох компонентів: 1) ресурси (природні, трудові, фінансові, інформаційні, технологічні ресурсами тощо), які є аналогічними в більшості випадків з внутрішнім економічним потенціалом підприємства; 2) інфраструктура; 3) інвестиційна привабливість; 4) соціально-політичний клімат [15; 19].

Середній рівень – конкурентоспроможність підприємства, який є в даному випадку досліджуваним процесом, який формується з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів.

Разом з різноманітністю визначень поняття «конкурентоспроможність підприємства» в теорії і практиці пропонуються й різноманітні підходи до її оцінювання, що висвітлювались у працях зарубіжних і вітчизняних вчених.

Внаслідок того, що поняття конкурентоспроможності є комплексним, таке, що включає в себе оцінку ефективності різних напрямів діяльності підприємства, інформація про яку не завжди має кількісне значення, а частіше має описовий характер, більшість методів визначення конкурентоспроможності мають певні обмеження щодо їх використання. Це зумовлено різними підходами до оцінювання, використанням різного набору показників, відсутністю наявної інформації, тому отриманий результат може мати значну похибку, а сам процес визначення конкурентоспроможності підприємства бути трудомістким.

Тому в даному дослідженні необхідним є створення системи показників на основі ресурсного забезпечення, за якими доцільно оцінювати рівень конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства, формувати його потенціал, використання можливостей та нейтралізації загроз.

Потенціал конкурентоспроможності є комплексною категорією, що формується під впливом цілої низки факторів, які створюють можливості та загрози для діяльності підприємства. Формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств, окрім зазначених факторів, характеризується також впливом двох основних умов: умов внутрішнього і зовнішнього середовища, які діють у взаємозв'язку і взаємозалежності.

Системний підхід дозволив дати визначення поняттю «потенціал конкурентоспроможності підприємства на основі ресурсного забезпечення» (ПКОРЗ) як комплексній порівняльній характеристиці, яка відображає його переваги над підприємствами-конкурентами за сукупністю показників оцінювання ефективності використання складових ресурсного забезпечення його потенціалу за визначених умов організації ринку.

Систематизація та узагальнення теоретичних підходів до формування ресурсного забезпечення, принципів та класифікаційних ознак надало можливість визначити складові потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства та дати йому уточнене визначення (рис. 1.4).

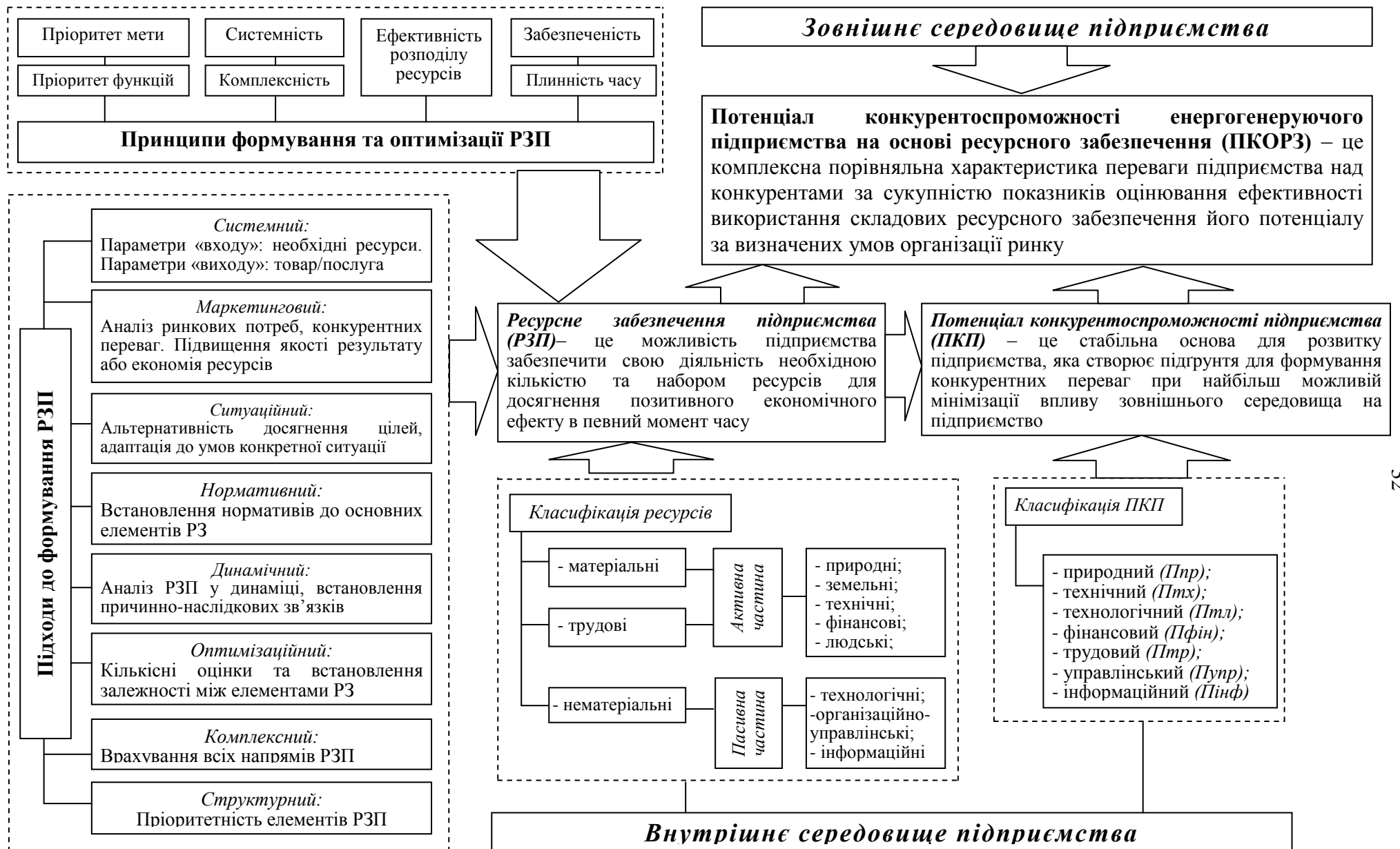

Рис. 1.4. Складові формування поняття потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення (систематизовано та узагальнено автором)

Основні елементи внутрішнього середовища енергогенеруючого підприємства, які впливають на потенціал конкурентоспроможності наведені у табл.1.1 [12].

Таблиця 1.1

Основні елементи внутрішнього середовища енергогенеруючого підприємства, які впливають на потенціал конкурентоспроможності

Елементи внутрішнього середовища підприємства	Характеристика	Ризики
1	2	3
Виробничі потужності	Виробничий потенціал (основні фонди, сировина, технологія виробництва); характеризуються сучасністю, можливістю до сприйняття змін	Аварійність обладнання; зношення обладнання; порушення технологічних процесів; перевитрати палива; неефективна структура ресурсного потенціалу; зменшення обсягів виробництва електроенергії; простої обладнання.
Система обліку на підприємстві	Облікова політика на підприємстві; облік запасів, сировини, матеріалів, готової продукції тощо	Некваліфіковане ведення звітності, некоректний перехід на міжнародні стандарти обліку.
Система постачання на підприємстві	Терміновість і надійність поставок; можливість швидкої переорієнтації на інші види сировини	Порушення зобов'язань контрагентами; відсутність необхідної сировини.
Логістика і збут	Наявність власних каналів розподілу, рівень збутових витрат, втрати при транспортуванні	Підвищення збутових витрат; підвищення рівня витрат при транспортуванні електроенергії; втрата каналів розподілу.
Фінансові можливості	Вільні ресурси підприємства і співвідношення між власними і запозиченими коштами; доступ до значних за розміром фінансових ресурсів	Зниження платоспроможності підприємства; затримка виплати зобов'язань за кредитними договорами; інвестиційні ризики підприємства; зниження фінансової стійкості.
Інформаційні ресурси	Наявність баз даних; можливість їх постійного оновлення	Відхилення в інформаційних системах.
Місце знаходження	Наявність розвиненої інфраструктури; можливість стратегічного оновлення підприємства; відстань до постачальників і споживачів	Зміна місця знаходження постачальників сировини.
Організаційна структура підприємства	Здатність швидкої передачі управлінського рішення до виконавця і можливості контролю за виконавцем	Прийняття невірних управлінських рішень; зміна керівництва.

Складено автором на основі: [17; 56-60].

Якщо елементи внутрішнього середовища впливають на потенціал конкурентоспроможність безпосередньо та є керованими, то вплив умов зовнішнього середовища є некерованим. Вивчення зовнішнього середовища надає підприємству можливість терміново реагувати на загрози, що з'являються на ринку, і розробляти заходи, здатні не лише врахувати ці загрози, а й уникнути їх, отримуючи при цьому певні можливості для розвитку.

Елементи зовнішнього середовища енергогенеруючого підприємства, що здатні впливати на потенціал конкурентоспроможності наведені у табл. 1.2.

Наявний потенціал конкурентоспроможності, що складається під впливом цих двох груп факторів є плинним оскільки, по-перше, ці фактори у перспективі мають тенденцію до зміни, по-друге, потенціал конкурентоспроможності є порівняльною категорією і за зміни ринкових умов або позицій підприємства на ринку її рівень також зазнає змін. Фактор часу відбиває плинність потенціалу конкурентоспроможності.

Таблиця 1.2

**Елементи зовнішнього середовища енергогенеруючого підприємства,
здатні впливати на потенціал конкурентоспроможності**

Елементи зовнішнього середовища підприємства	Характеристика	Ризики
1	2	3
Державна політика: 1.1. Зовнішня 1.2. Внутрішня	Ступінь участі країни у світових інтеграційних процесах; напрями зовнішньої політики, стан реформ; пріоритети розвитку країни; стабільність обраного курсу	Вступ до інтеграційних угруповань, міжнародних організацій; зміна курсу розвитку країни; постійні зміни в органах влади.
Соціальні умови	Структура робочої сили; рівень підготовки фахівців; співвідношення між категоріями працівників; вартість робочої сили; рівень зайнятості; культурний рівень розвитку суспільства	Відтік інтелекту за кордон; зниження кваліфікації кадрів; підвищення рівня безробіття; підвищення ціни на робочу силу.
Економічні умови	Середній рівень зарплати в електроенергетиці, економіці в цілому; податки і пільги; інвестиційний потенціал країни; рівень розвитку окремих галузей; доля наукоємної продукції в експорті країни	Інфляційний, процентний, валютний, депозитний, кредитний, податковий ризик; зменшення інвестування в наукоємні галузі.

Продовження табл. 1.2

Природно-ресурсний потенціал	Рівень забезпечення економіки власними енергоресурсами; рівень екологічного навантаження	Забруднення навколишнього середовища; підвищення екологічних стандартів в країні; виснаження природних ресурсів.
Правове середовище	Гармонійність законодавчої бази, спрямування на розвиток; дієвість нормативних актів	Непрозоре законодавство; бездіяльність нормативних актів; високий рівень корупції; невідповідність законодавчої бази міжнародним стандартам.
Монополізація економіки	Розподіл форм власності в електроенергетиці; вертикальна інтеграція	Націоналізація підприємств; зміна політики країни щодо форм власності в енергетиці; перехід на новий курс розвитку.
Ринкова інфраструктура	Структура галузевих ринків; ємність електроенергетичного ринку; можливість розширення ринку; технічний рівень інформаційних комунікацій; розгалуженість і насиченість транспорту; стан обслуговування	Вихід з ринку багатьох гравців; зниження насиченості ринку; низький технічний рівень оснащення інформаційних комунікацій.
Політичне середовище	Стабільність розвитку держави, єдиний напрям розвитку	Міждержавні конфлікти; нестабільна політична ситуація.

Складено автором на основі: [17; 56-60].

Зрозуміло, що оскільки потенціал конкурентоспроможності підприємства – це характеристика, яке формується під впливом та в результаті ефективного використання природного, науково-технічного, трудового, інформаційного, фінансового та інших потенціалів підприємства, а також здатність оперативно й адекватно реагувати на змінність ринку, то для її оцінювання доцільно враховувати як внутрішній потенціал підприємства [61], так і можливості та загрози, створювані ринковим середовищем [15].

У процесі інтеграції України у систему світового господарства її економіка стає дедалі відкритішою внаслідок розвитку процесів лібералізації. Але у перехідний період, коли вітчизняні підприємства ще не пристосовані до конкуренції на світових ринках, керівництво України має захищати їх інтереси та стимулювати діяльність. Очевидно, що при цьому виникає бугато протиріч – між необхідністю інтегруватися у світову економіку, з одного боку, та необхідністю

забезпечення ефективної внутрішньоекономічної інтеграції, захисту внутрішнього ринку, забезпечення економічної безпеки, з іншого. Слід пам'ятати, що світова економіка завжди є ареною зіткнення різнопланових інтересів економічних суб'єктів всіх країн світу.

Тому ресурсне забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств України є важливим аспектом дослідження вітчизняних науковців та політиків. Ресурсне забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств та укріплення їх позицій на регіональному та міжнародному ринках сприятимуть підвищенню енергетичної, а отже, і економічної, безпеки України, що надасть можливість у майбутньому уникнути можливих негативних наслідків всебічної відкритості національної економіки.

Таким чином, визначивши поняття потенціалу конкурентоспроможності підприємства на основі ресурсного забезпечення, внутрішні та зовнішні фактори, які створюють позитивні тенденції розвитку - можливості - та негативні тенденції – загрози, необхідно розробити систему показників для оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств, враховуючи фактори впливу макро- та мікросередовища.

Сформулювавши відмінності між основними необхідними поняттями та визначивши складові елементи потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства, проаналізуємо формування енергетичного ринку, на якому здійснюється діяльність цих підприємств.

1.3 Особливості формування моделей конкурентного ринку електроенергії в Україні

Законодавство визначає ОЕС України як «сукупність електростанцій, електричних і теплових мереж, інших об'єктів електроенергетики, які об'єднані спільним режимом виробництва, передачі та розподілу електричної і теплової

енергії при централізованому управлінні цим режимом» [62]. Складові електроенергетичної системи представлені на рис. 1.5.

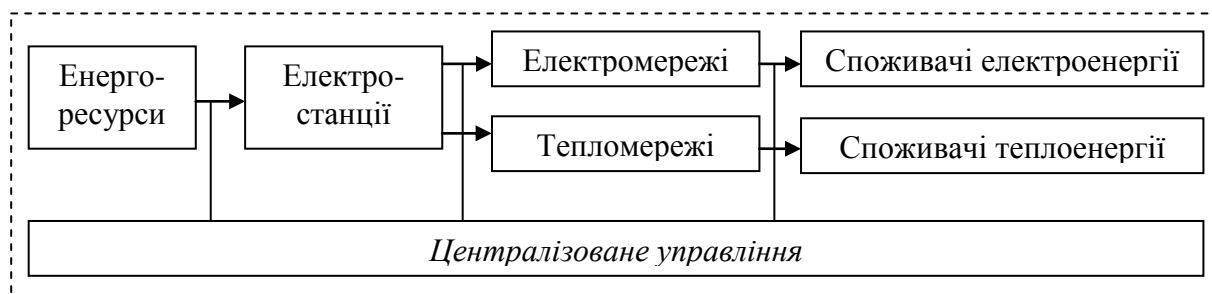

Рис. 1.5. Суб'єкти електроенергетичної системи (складено автором)

У загальному вигляді ОЕС формується шляхом «злиття» локальних енергосистем на певній території. В межах сучасної України в I пол. XX ст. сформувалися 5 локальних енергосистем: Донбасенерго (1926 р.); Київенерго, Крименерго і енергосистема м. Харків (1930 р.); Дніпроенерго (1931 р.). Першим кроком до створення ОЕС стало спорудження лінії електропередачі (ЛЕП) напругою 220 кВ довжиною 87 км між Донбасенерго та Дніпроенерго.

Перед початком процесів реформування електроенергетики України та інших країн світу, склалися певні зовнішні та внутрішні умови її функціонування та подальшого розвитку [63-64].

Реструктуризація електроенергетичної галузі у 1995 р. (відокремлення функцій виробництва від розподілу та постачання електроенергії) створила передумови для запровадження ринку. В Україні було обрано модель закупівельного агентства («єдиного покупця» або «пулу») і створено Оптовий ринок електроенергії (ОРЕ) (рис. 1.7). Проте, вже на початку його роботи виявилися вади зазначеної моделі, зокрема в частині ціноутворення, умов для залучення інвестицій тощо. Тому в листопаді 2002 р. була ухвалена «Концепція функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України», яка передбачала поступовий перехід до іншої моделі – двосторонніх договорів і балансуєного ринку (ДДБР) (рис. 1.8) [65].

Загалом, існує велике розмаїття можливих моделей організації ринку електроенергії, проте вченими прийнято розрізняти чотири класичні моделі.

1. *Монопольна модель* передбачає відсутність конкуренції на ринку електроенергії. Весь попит на електроенергію забезпечується одним виробником, діяльність якого та процес ціноутворення регулюється державою. Для електроенергетики властиві утворення вертикально інтегрованих монопольних компаній, які здійснюють свою діяльність «по вертикалі» на певній території (рис. 1.6).

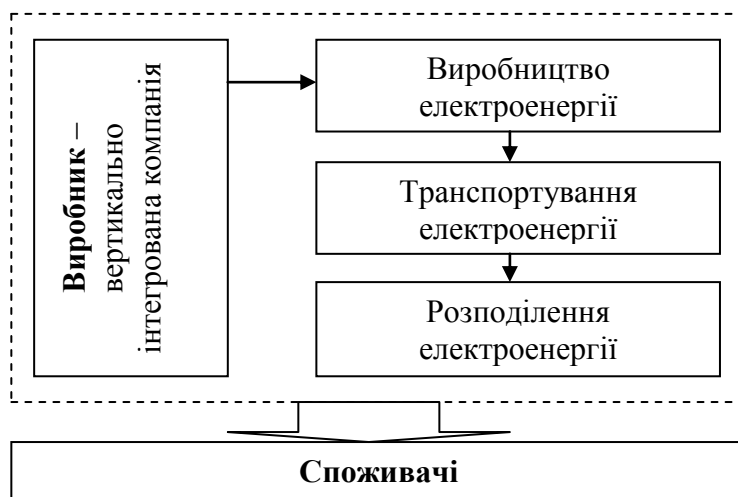

Рис. 1.6. Монопольна модель організації ринку

2. *Модель закупівельного агентства* передбачає конкуренцію окремих незалежних виробників електроенергії. Вони продають її єдиному посереднику (монополісту) – закупівельному агентству - який, в свою чергу, продає її далі - постачальникам, які реалізують електроенергію споживачам на власній ліцензійній території (рис. 1.7).

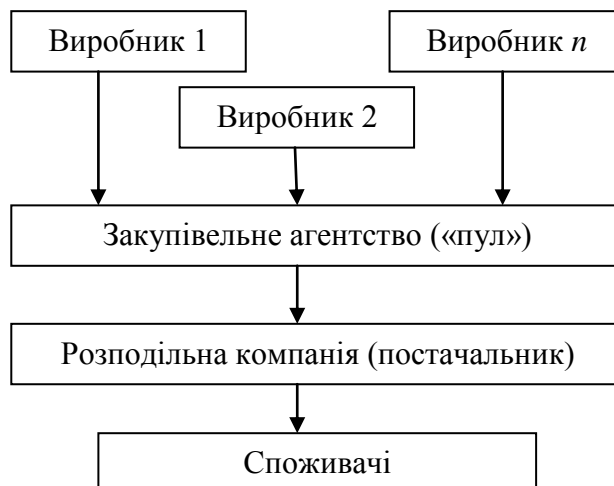

Рис. 1.7. Модель закупівельного агентства (діюча модель ринку в Україні)

3. *Модель ДДБР* вважається повноправним конкурентним ринком та передбачає розмежування виробництва, передачі та продажу електроенергії. Тобто, споживачі мають можливість отримувати електроенергію або саме від виробників, або вже від постачальників. При цьому, основною тенденцією є те, що більшість електроенергії збувається через енергобіржі або підписанням двосторонніх договорів між: виробником і постачальником, виробником і споживачем, постачальником і споживачем (рис. 1.8).

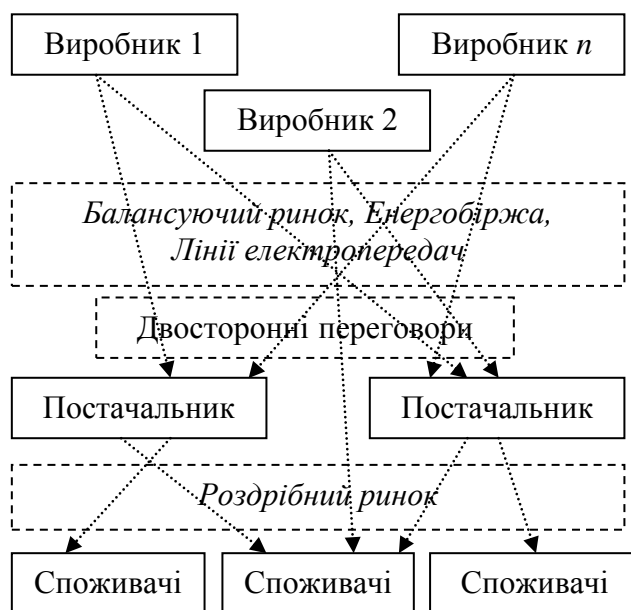

Рис. 1.8. Модель двосторонніх договорів та балансуючого ринку (ДББР)

На нашу думку, українському ринку електроенергії безумовно необхідний перехід до нової моделі ринку, особливо враховуючи наміри нашої держави до інтеграції в Європейський простір. Проте, ми пропонуємо перехід не до моделі ДББР, а до більш простої схеми – моделі оптової конкуренції (рис. 1.9). Такий перехід може бути проміжним у становленні ринку ДДБР в Україні.

4. *Модель оптової конкуренції* передбачає можливість для постачальників електроенергії купувати її у будь-якого виробника, на власний вибір. Крім того, вони матимуть вільний доступ до ліній електропередач, а також кожен постачальник матиме власну ліцензійну територію, на якій буде здійснювати свою діяльність [65; 66].

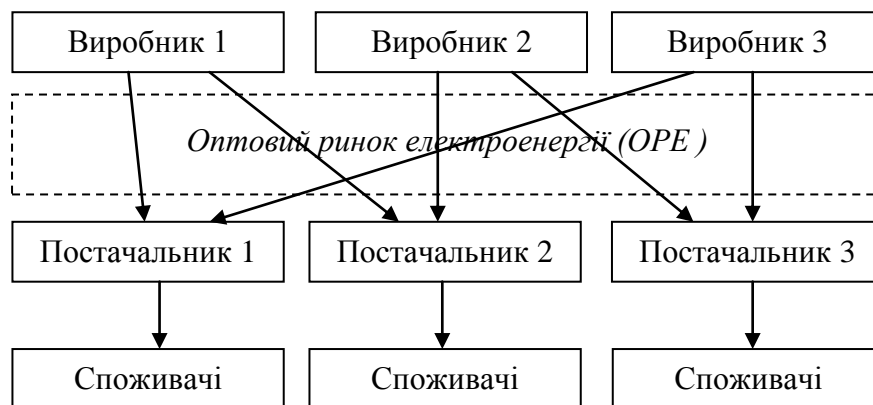

Рис. 1.9. Модель оптової конкуренції

Розглянуті моделі характеризуються поступовим розширенням можливостей та сфер конкуренції, тому вони є так званими етапами переходу ринку електроенергії країни від монополії до вільного ринку. У табл. 1.3 наведені основні характеристики моделей електроенергетичного ринку.

Таблиця 1.3

Основні характеристики моделей ринку електроенергії

1. Монопольна модель	2. Модель «єдиного покупця» або «пулу»
<p>Визначення: відсутність конкуренції на ринку електроенергії. Весь попит на електроенергію забезпечується одним виробником, діяльність якого та процес ціноутворення регулюється державою.</p> <p>Переваги: реалізація «ефекту масштабу»; встановлення тарифів для споживачів на рівні середніх витрат енергосистеми; висока надійність постачання через цілісність енергосистеми.</p> <p>Недоліки: витратний принцип формування тарифів; відсутність стимулів для підвищення ефективності виробництва; можливість завищення тарифів для споживачів.</p>	<p>Визначення: конкуренція окремих незалежних виробників електроенергії, які продають її єдиному посереднику (монополісту) – закупівельному агентству - який, в свою чергу, продає її далі - постачальникам, що реалізують електроенергію споживачам на власній ліцензійній території.</p> <p>Переваги: конкуренція на рівні виробництва електроенергії та будівництва електростанцій; Агентство зобов'язане забезпечувати необхідний рівень виробництва та має достатній вплив на формування структури генеруючих потужностей; регулювання роботи енергетичної системи та забезпечення диспетчеризації.</p> <p>Недоліки: недосконале ціноутворення (як правило, гранична ціна встановлюється на рівні найвищої цінової заявки), що створює умови для маніпулювання цінами; обмеження конкуренції; послаблення мотивації до скорочення витрат і зниження собівартості електроенергії; відсутність стимулів для інвестицій.</p>

3. Модель оптової конкуренції	4. Модель ДДБР
<p><u>Визначення:</u> можливість для постачальників електроенергії купувати її у будь-якого виробника. Вільний доступ до ліній електропередач; кожен постачальник має власну ліцензійну територію, на якій здійснює свою діяльність.</p> <p><u>Переваги:</u> конкуренція на оптовому ринку (на етапі взаємовідносин «виробник - постачальник»); контроль за розподіленням електроенергії; кожен постачальник несе відповідальність за власну територію.</p> <p><u>Недоліки:</u> монопольна залежність споживачів від постачальників на власній території; обмеження впливу держави на інвестиційний процес.</p>	<p><u>Визначення:</u> розмежування виробництва, передачі та продажу електроенергії. Споживачі мають можливість отримувати електроенергію або від виробників, або від постачальників. Основною тенденцією є те, що більшість електроенергії збувається через енергобіржі або підписанням двосторонніх договорів.</p> <p><u>Переваги:</u> посилення конкуренції; стимулювання підвищення ефективності як виробництва, так і споживання; практика довгострокових договорів створює мотиви для інвестицій.</p> <p><u>Недоліки:</u> значне ускладнення регулювання та диспетчеризації енергетичної системи; необхідне запровадження для забезпечення балансування попиту та пропозиції в реальному часі та створення цінових стимулів для наближення законтракованих обсягів до фактичних потреб в електроенергії; проблеми управління розвитком енергосистеми.</p>

Складено автором на основі: [67; 68].

Дослідження та систематизація теоретичних основ функціонування підприємств в різних умовах організації ринку електроенергії надали можливість скомпонувати існуючі класичні моделі у дві групи – монопольну, до якої належить монопольна модель та модель «єдиного покупця», і конкурентну, що включає модель оптової конкуренції та модель двосторонніх договорів і балансуєчого ринку (ДДБР).

Жодна з класичних наведених моделей ринку електроенергії не існує на практиці в «чистому» вигляді. Вибір країною моделі ринку для реформування залежить від двох основних факторів: структури відносин, що склалися в галузі, та структури власності.

Можна виділити наступні цілі, які переслідували країни при проведенні реформування електроенергетики:

– зниження вартості електроенергії для споживачів за рахунок підвищення ефективності роботи галузі (Великобританія, Аргентина, Австралія);

- залучення іноземних інвестицій для підвищення ефективності роботи галузі (Бразилія, Аргентина);
- впровадження конкуренції для надання споживачам права вибору постачальника (Бразилія);
- згладжування різниці в цінах на електроенергію в різних регіонах країни (Норвегія, США);
- підвищення ефективності інвестування в розвиток інфраструктури електроенергетики і галузі в цілому з метою підвищення конкурентоспроможності національних виробників (Австралія) [69].

В Україні, на сьогодні вся електроенергія продається на оптовому ринку електроенергії, оператором якого виступає державне підприємство «Енергоринок». Україна має намір відмовитися від моделі єдиного покупця (рис. 1.6) і поступово перейти до ринку двосторонніх договорів і балансуючого ринку (рис. 1.7) в період з 2013 р. до 2016 р.

Єдиним конкурентним сегментом ринку електроенергії на сьогоднішній день є теплова генерація, яка працює за ціновими заявками за принципом «На добу вперед». На підставі поданих цінових заявок по кожному енергоблоку ТЕС і прогнозом споживання на наступний день «Енергоринок» вибудовує графік завантаження енергоблоків за принципом від найменших витрат до найбільшим. Першими завантажуються енергоблоки з найнижчою ціновою заявкою. Остання вдоволена заявка визначає базову ціну за електроенергію по всіх включених в графік енергоблокам ТЕС.

Таким чином, генеруючі компанії з самою низькою собівартістю отримують найбільше завантаження і найбільшу маржу. Для інших виробників електроенергії відпускні тарифи встановлює Національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сфері енергетики (НКРЕ).

Для енергопостачальних компаній державне підприємство «Енергоринок» розраховує єдину погодинну оптову ціну електроенергії з урахуванням всіх адміністративних витрат та дотацій. Кінцеві споживачі отримують

електроенергію від енергопостачальних компаній за фіксованими цінами, що встановлюються НКРЕ залежно від класу напруги.

Також на ринку присутні незалежні постачальники, які не володіють власними мережами, які мають можливість поставляти електроенергію за нерегульованим тарифом. Їх частка ринку не перевищує 15% [67].

Проаналізувавши та систематизувавши інформацію про моделі ринку електроенергії запропоновано узагальнену схему функціонування паливно-енергетичного ринку України (рис. 1.10). Вона представляє собою 5 рівнів діяльності:

- **I рівень** – видобуток первинних енергоресурсів (нафти, природного газу, ядерного палива, водних ресурсів, енергії вітру, сонця тощо) для подальшої передачі їх на електростанції різних типів;

- **II рівень** – виробництво (генерація) електроенергії на електростанціях (атомних, теплових, гідро-, вітро-, сонячних тощо) в залежності від виду палива;

- **III рівень** – розподілення електроенергії на оптовому ринку, де оператором виступає ДП «Енергоринок», а передачею електроенергії займається – ДП «НЕК Укренерго»;

- **IV рівень** – постачання (продаж) електроенергії кінцевим споживачам здійснюється приватними (ДТЕК) та державними компаніями (НАК «Енергетична компанія України»);

- **V рівень** – споживання електроенергії промисловістю та населенням України [68].

Переваги моделі ДДБР, до засад якої відбувається перехід вітчизняного ринку, зумовлені тим, що її основною характеристикою є розмежування виробництва, розподілу та постачання електроенергії, та полягають у: посиленні конкуренції через продаж електроенергії на біржі; стимулюванні підвищення ефективності виробництва; створенні мотивації для інвестування за допомогою укладання двосторонніх договорів. Вибір країною моделі для реформування ринку електроенергії залежить від структури відносин власності та системи взаємозв'язків між учасниками ринку.

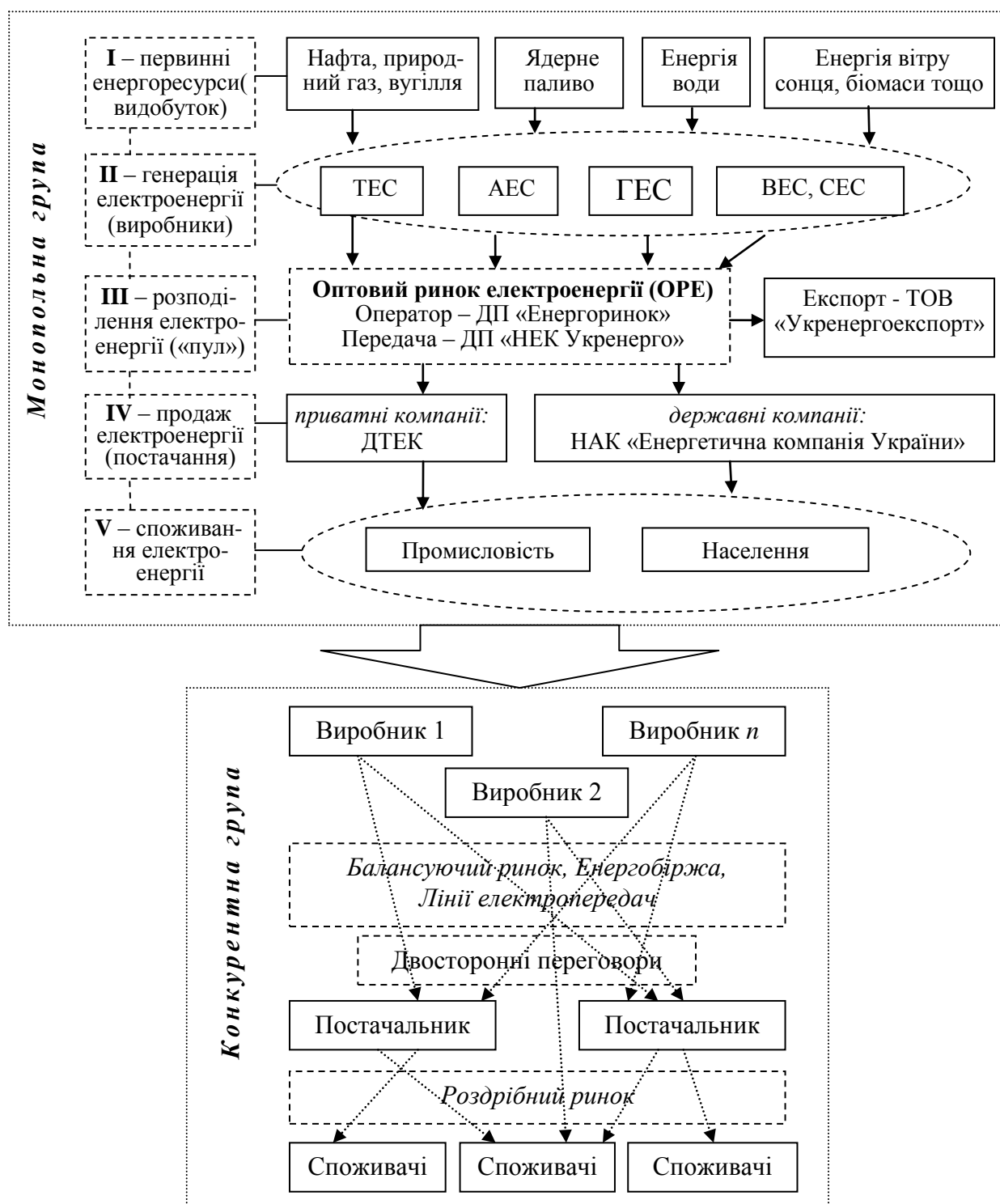

Рис. 1.10. Схема механізму функціонування енергогенеруючих підприємств України в умовах трансформації «монопольної» моделі ринку електроенергії до «конкурентної» моделі (систематизовано автором)

Крім того, варто зазначити, що дана схема показує функціонування ринку виходячи з видів діяльності (видобутку, виробництва, розподілення, передачі та споживання електроенергії). Загалом фігурування приватних та державних

компаній спостерігається по всій вертикалі, а не лише на рівні постачання, як зазначено на рис. 1.10. Саме таке уточнення було зазначено через те, що наші подальші дослідження будуть сконцентровані саме на цьому рівні діяльності.

Учасники Оптового ринку електроенергії України зображені на рис. 1.11.

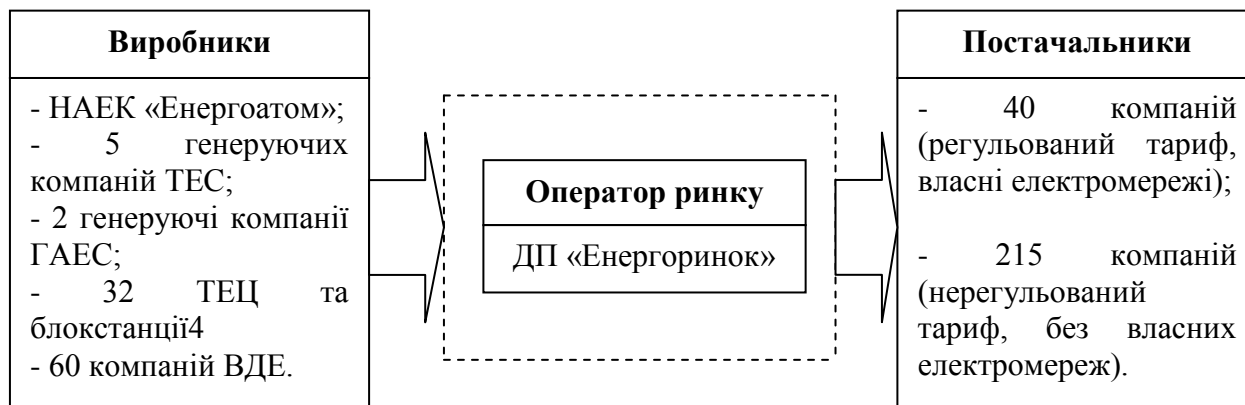

Рис. 1.11. Учасники ОРЕ України (складено автором)

Робота ОРЕ побудована таким чином, щоб забезпечити покриття змінного впродовж певного періоду (добі, сезону) навантаження на енергосистему. Це здійснюється за допомогою системи планування роботи ОЕС, яку реалізує ДП «Енергоринок». Відповідно, конкуренція на ОРЕ стає похідною від системи планування та залежить від можливостей і функцій різних видів генерації, які вони виконують, забезпечуючи роботу енергосистеми. АЕС і ТЕЦ, працюючи в базових режимах, вносяться до графіка покриття навантаження гарантовано, поза конкуренцією (так само, як і ГЕС, які, завдяки високим маневровим характеристикам, забезпечують покриття пікових навантажень і резервування). Решта потреб в електроенергії покривається за рахунок ТЕС на конкурентних засадах. Їх відбір здійснюється за схемою «від найдешевшого до найдорожчого» з метою мінімізацію вартості електроенергії для споживачів (пріоритетне навантаження енергоблоків з найменшим приростом ціни на електроенергію в межах вибраного складу обладнання на розрахункову добу) [70].

Сучасна тенденція розвитку енергетичних ринків характеризується демонополізацією та дерегуляцією. Питання стає лише у темпах її проведення та у глибині ринкових перетворень. Швидкість процесів переходу (еволюції) від монопольної до конкурентної моделі функціонування ринку електроенергії є

відмінними для різних країн світу. Крім того, різними є і функціонуючі моделі ринку, які відрізняються не лише ступенем конкуренції, а й змішаністю умов моделей між собою. Жодна з моделей ринку електроенергії не існує на практиці в чистому вигляді. Вибір країною тієї чи іншої моделі організації діяльності ринку електроенергії залежить від багатьох факторів – як керованих, так і некерованих.

Проте, слід зауважити, що в електроенергетиці багатьох країн ще зберігаються вертикально-інтегровані державні монопольні компанії (монопольна модель). Так, Франція і Японія, енергетика яких в більшій мірі забезпечується атомною енергією (що є в деякій мірі характерним і для України) фактично не проводять стрімкого реформування електроенергетики.

Яскравим прикладом успішного функціонування монополії в електроенергетиці є ринок Франції. Йому притаманна вертикально-інтегрована модель, що припускає високу централізацію та державне регулювання (монопольна модель). Рівень відкритості ринку для конкуренції складає приблизно 35%.

Монопольною державною компанією є «Electricite de France» (EdF), що володіє 70% енергетики та сконцентрувала в своїх руках 93% генеруючих потужностей країни. Всі існуючі контрактні взаємодії на ринку електроенергії здійснюються всередині вертикально інтегрованої компанії «Electricite de France». Варто відзначити, що структура енергетичного ринку Франції (59 АЕС) сформована в сучасному вигляді саме завдяки активній політиці EdF, яка лобіювала атомну стратегію розвитку країни.

Незважаючи на таку, на думку багатьох науковців, застарілу модель організації ринку електроенергії, Франція займає 1-е місце в Європі з виробництва електроенергії. Проте, згідно Енергетичної стратегії ЄС країна має лібералізувати галузь, тому перспективним напрямом її розвитку є перехід до моделі «єдиного покупця».

У 2001 р. завершилося створення великого ядерного холдингу Areva (79% акцій належить державі, 5% - безпосередньо уряду Франції). Таким чином завершилася програма реформ щодо посилення ролі держави в атомній галузі

країни. Французький ринок електроенергії є прикладом майже повної ієрархії. Основною метою державного регулювання є керівництво галуззю.

За сучасних умов EdF є монополістом, і для третіх учасників немає можливості вступу на ринок. Міжнародна торгівля обмежена державним регулюванням, оскільки галузь знаходиться у власності держави. Завдяки специфічній структурі галузі необхідна інформація для третіх учасників ринку обмежена тарифами та умовами обслуговування.

Перевагу у Франції жорсткого державного контролю для електроенергетичної галузі не виключає можливості лібералізації всередині системи - щодо цінової координації [70].

Також у США, половина штатів, в яких ціни на електроенергію є порівняно низькими, не поспішають з реформами, зберігаючи регульовані монополії. Вони обмежилися допуском до електропостачання незалежних виробників електроенергії із забезпеченням роздільного обліку витрат за сферами генерації, транспортування, розподілення та збуту електроенергії [70-71].

Багато країн дотримуються моделі «єдиного покупця» або пулу (рис. 1.6), яка є базовою для ринків Норвегії, Швеції, Фінляндії, Данії, які утворили один із функціонально найстабільніших ринків електроенергії у світі – Nord Pool (1993 р.). Але північний пул переорієнтувався на роботу в режимі конкуренції, створивши енергобіржу. Так само і ЄС обрав модель оптової конкуренції для створення власного внутрішнього ринку електроенергії.

Приклад другої моделі ринку електроенергії – «єдиний покупець» або пул – сформувався на території молодшої країни-учасниці ЄС – Болгарії. Її енергетична галузь сконцентрована у власності ЄАТ «Болгарський енергетичний холдинг» (2008 р.), 100% акцій якого володіє держава.

Національна електрична компанія (ЕАТ «НЕК»), яка входить до холдингу, пройшла реструктуризацію у зв'язку з вимогами Європейської директиви ЕС з розділення діяльності мережевих операторів і будь-яких інших видів діяльності, крім передачі. Також відбулося виведення Оператора енергосистеми зі структури вертикально-інтегрованої компанії (з отриманням ліцензії на керування

енергосистемою і здійснення функцій системного оператора та адміністратора балансуючого ринку). Таким чином, схема функціонування ринку електроенергії Болгарії має такий вигляд (рис.1.12).

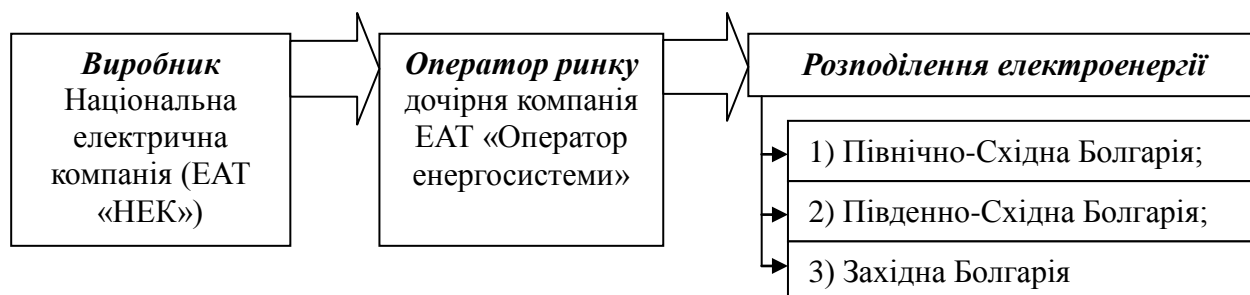

Рис. 1.12. Функціонування ринку електроенергії в Болгарії

Проте, все ж таки, згідно стратегії лібералізації ринків ЄС, перспективним є створення енергобіржу та перехід до моделі оптової конкуренції.

Модель «конкуренції на оптовому та роздрібному ринках» (рис. 1.9) обрана Європейським Союзом для створення внутрішнього ринку електроенергії, а також вона передбачена у програмах реформ Фінляндії, Німеччини, Японії, Нідерландів і Португалії [70].

В результаті лібералізації ринок електроенергії ЄС представлений конгломератом поєднаних між собою регіональних ринків. Незважаючи на проведену лібералізацію, в багатьох країнах зберігається суттєва доля регульованих поставок електроенергії. Це в більшій мірі стосується нових членів ЄС. Однак регульовані тарифи для населення зберігаються і в деяких країнах з розвиненими енергетичними ринками, таких як Франція та Італія.

В ЄС базовим елементом ринку є торгівля на добу вперед. Ціна встановлюється на добу вперед у точці, де перетинаються пропозиція та попит. Ця ціна за звичай є відліковою для таких фінансових продуктів, як ф'ючерсні та форвардні контракти. Торгівля відбувається як через енергетичні біржі, так і безпосередньо. На деяких біржах також існують внутрішньодобові та балансуючі ринки. До недавнього часу на території ЄС діяли 9 основних бірж електроенергії, проте в останні роки спостерігається тенденція до їх бірж і розширення території, що ними охоплюється [71-72].

Найбільш розвиненим вважається ринок Північної Європи, особливо його скандинавська частина, де на біржі організовані торги на добу вперед та балансуючий ринок. На цьому ринку одні з найнижчих цін у Європі, а ліквідність складає більше 30% [71].

В процесі еволюції ринків роль держави змінюється від прямого регулювання цін до розробки правил функціонування ринків та контролю за дотриманням цих правил. Разом з тим, роль держави у забезпеченні енергетичної безпеки залишається вагомим фактором, який впливає на встановлення співвідношення конкурентних сегментів енергетичного ринку та природних монополій. Окрім цього, з погляду забезпечення енергетичної безпеки, держава повинна опікуватись розвитком інфраструктури енергопостачання.

Найбільш яскравим прикладом конкурентного ринку електроенергії є ринок Великобританії, на якому генерація та передача електроенергії розділені, а рівень відкритості ринку для конкуренції складає 100%. Торгівля на ринку здійснюється через укладання двосторонніх договорів між виробниками / постачальниками та споживачами або через біржу.

Незалежна британська Енергобіржа - APX-ENDEX включає близько 350 компаній, її річний оборот (2010 р.) склав 19,6 ТВт·год електроенергії, з яких 2,6 ТВт·год продалися через аукціони. Біржа дозволяє постачальникам і покупцям електроенергії коригувати свої поточні потреби в доповненні до прямих контрактів.

Серед перших кроків уряду з реформування електроенергетичної галузі стали розробка і прийняття у 1983 р. Закону про енергетику (Energy Act). Основним нововведенням стало забезпечення вільного доступу приватних (незалежних) генеруючих компаній до національних енергетичних мереж.

Істотні перетворення в електроенергетиці Великобританії відбулися після прийняття в 1989 р. нового Закону про електроенергетику (Electricity Act), що поклав початок реструктуризації державної монополії. Законом передбачалося поділ видів діяльності в електроенергетичному секторі на природно-монопольні (передача і диспетчеризація електроенергії) і конкурентні (виробництво і збут

електроенергії). Крім того був прийнятий Новий порядок торгівлі електроенергією (New Electricity Trading Arrangement, NETA) [72].

Оптовий ринок Великобританії (представлений пулом Англії та Уельсу) з самого початку був побудований за принципом виведення на нього всіх виробників електроенергії. При цьому початкова монополізація ринку була досить велика. В 90-х рр. на трьох основних виробників електроенергії припадало 91% генерації електроенергії, а до 2000 р. цей показник знизився до 45%, але держава продовжує контролювати тільки одного (найбільшого) гравця на ринку.

В Англії та Уельсі встановлюються тарифи за передачу електроенергії з додаванням спеціальної надбавки для покриття витрат на ситуації з «вузькими перетинами» при задоволенні попиту на електроенергію по 14 регіонам. Регулювання тарифів на передачу, розподіл і збут здійснювалося як шляхом автоматичного індексування за рівнем поточної інфляції з поправкою на зміну цін на паливо, так і шляхом обмеження галузевої рентабельності.

У Великобританії основне місце займає виробництво електроенергії на ТЕС (67%) і АЕС (31%), що робить її ринок залежним від цін на паливо.

До найбільш очевидних недоліків моделі ринку електроенергії у Великобританії варто віднести те, що ринок генерації практично є ринком продавців, і споживачі впливають на нього лише в мінімальному ступені. Саме з цієї причини у 2001 р. структура ринку почала змінюватися, що відкрило дорогу прямим двостороннім контрактам і, як наслідок, більшому впливу споживачів.

В той же час, сьогодні на ринку Великобританії спостерігається тенденція, яка полягає в тому, що дрібні трейдери не витримують конкуренції і припиняють свою діяльність або приєднуються до великих компаній. Сьогодні 99,9% британського ринку електроенергії контролюється «великої 6»: nPower та E.ON (Німеччина), Electricite de France (Франція), British Gas, Scottish Power і Southern Electric (Великобританія).

Така організація ринку є прикладом моделі ДДБР (до якої прагне уряд України). Незважаючи на те, що перспективним напрямом розвитку Великобританії в даній сфері є подальша інтернаціоналізація ринку

електроенергії, проте тенденції розвитку показують, що на ринку зменшується кількість компаній за рахунок їх взаємного поглинання та об'єднання [73].

Можливо з таким перебігом подій ринок може повернутися до першого варіанту організації – монопольної моделі (рис. 1.6). Відмінністю буде лише те, що форма власності головної компанії в даному випадку буде не державною, а приватною. Таким чином, виникає ідея для роздумів про те, що класичні 4 моделі організації ринку електроенергії переходять одна до одної по замкнутому колу з окремими трансформаціями (рис. 1.13).

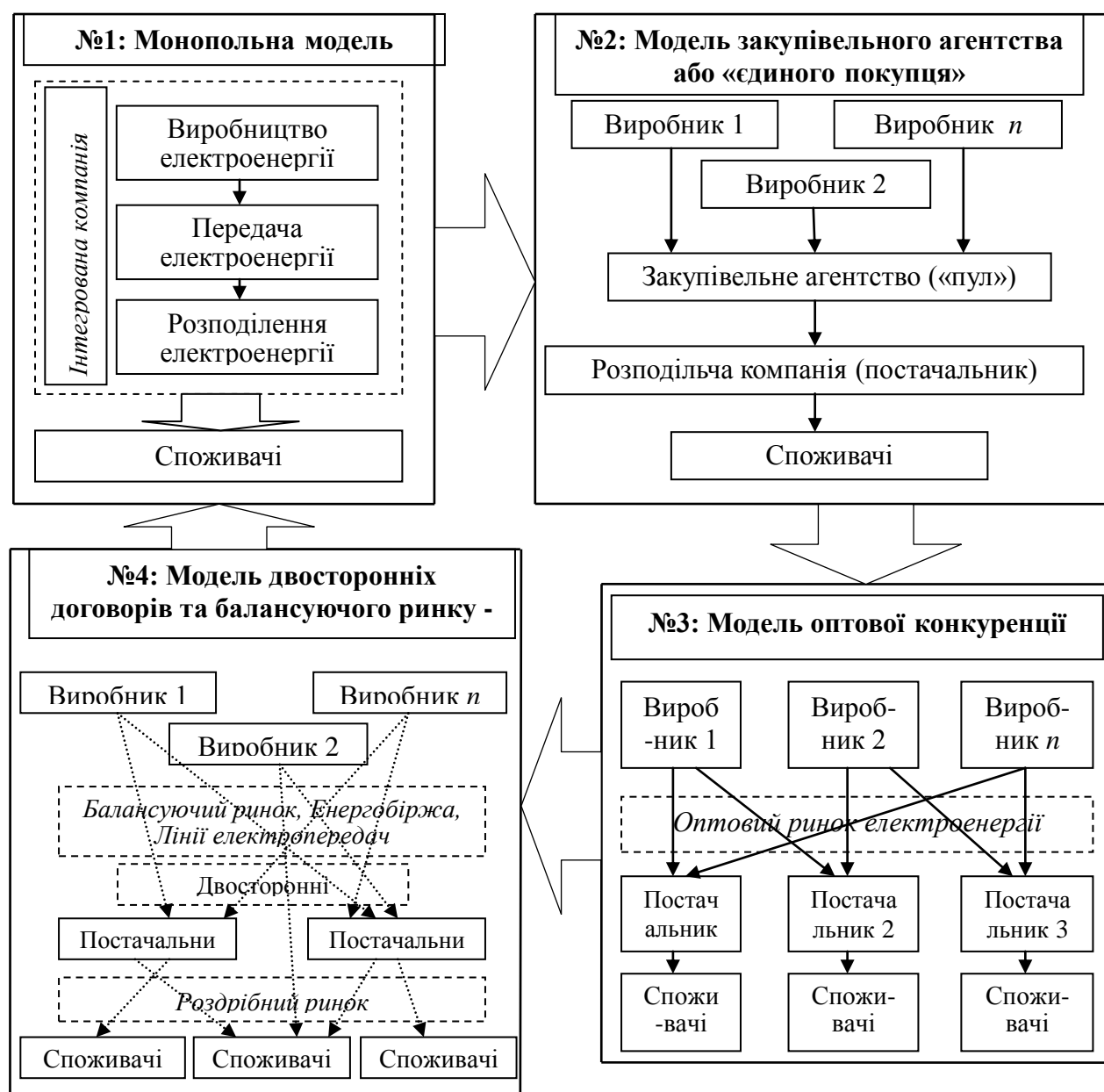

Рис. 1.13. Перехід моделей організації ринків електроенергії (складено автором)

Унікальною моделлю є приклад організації ринку Росії, яка з 2007 р. затвердила цільову програму розвитку ринку електроенергії - модель OPEM (оптового ринку електроенергії та потужності) на засадах конкуренції. На сьогодні модель знаходиться на стадії впровадження та передбачає:

- поділ природномонопольних (передача електроенергії, оперативно-диспетчерське управління) і потенційно конкурентних (виробництво та збут електроенергії, ремонт та сервіс) функцій;
- створення окремих структур, які спеціалізуються на окремих видах діяльності замість колишніх вертикально-інтегрованих компаній;
- приватна форма власності генеруючих, збутових, ремонтних компаній [74].

У загальному вигляді оптовий ринок матиме такий вигляд (рис. 1.14):

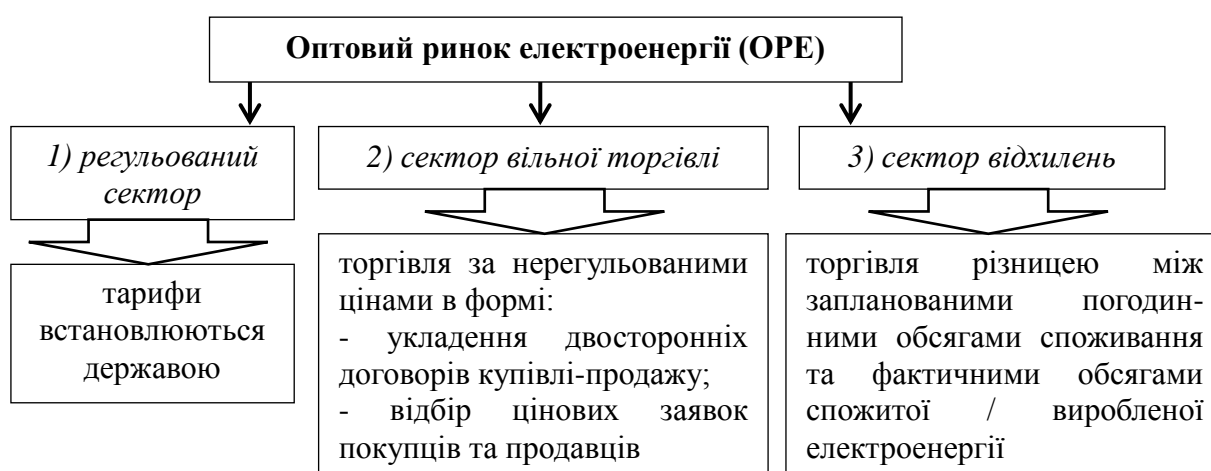

Рис. 1.14. Оптовий ринок електроенергії Росії

Нова модель має ряд істотних переваг. По-перше, вирішується проблема спотворення цінкових сигналів шляхом усунення арбітражу регульованого і вільного секторів, по-друге, небалансу регульованого сектора, по-третє (частково), залежності учасників ринку від системи регулювання. Нова модель значною мірою відповідає цільовій моделі за технологією планування та ведення режимів, участі постачальників і покупців в цих процесах, обліку двосторонніх договорів на оптовому ринку, формуванню рівноважних цін та обсягів на ринку «на добу вперед» і на балансуєчому ринку за принципами обліку ініціатив та оплати відхилень.

Проте, модель має й ряд ризиків:

- цінові ризики, пов'язані з поступовим зміною ринкової ціни;
- ризики обсягу – невизначеність щодо розміру попиту і виробництва електроенергії протягом деякого відрізка часу (наприклад, якщо загальне споживання споживачів перевершує контрактні обсяги продавця);
- розрахунковий ризик – відділ обробки інформації не виконає і не проконтролює укладені договори. При цьому для генеруючих компаній одними з найбільш серйозних є ризики, пов'язані з несплатою відпущеної електроенергії [74].

Скільки часу необхідно буде для повного переходу енергосистеми на нові засади функціонування залежатиме від ефективності управління реформами, готовності всіх учасників ринку до даного переходу та звісно від багатьох інших факторів.

В контексті світових інтеграційних процесів Україна має розвиватися та обрати для себе, відповідну до її можливостей та потреб, модель ринку електроенергії. Концептуальне рішення про перехід від моделі «єдиного покупця» до моделі двосторонніх договорів та балансуючого ринку (ДДБР) було прийнято Кабінетом Міністрів у 2002 р. на початку процесу приватизації енергогенеруючих компаній України. Законодавче втілення це рішення набуло лише недавно - з прийняттям Закону України «Про засади функціонування ринку електроенергії України» від 24.10.2013 р. [75]. Перехід до нової моделі ринку електроенергії в Україні спричинить суттєві комплексні зміни у законодавстві, пов'язаному з цією сферою; в організаційному механізмі функціонування електроенергетики; в регулюванні та управлінні ОЕС України тощо.

При реформуванні ринку електроенергії в більшості країн (з метою захисту прав споживачів), для регулювання цих ринків створені регулюючі органи, які відіграють ключову роль у розвитку існуючих ринків та встановленні ринкових відносин і Правил ринку.

Для забезпечення ефективної конкуренції на всіх рівнях, регулюючі органи держави мають забезпечити розробку: моделі ринку; законодавчої бази; нормативної бази регулювання; правил ринку.

Законодавчу та нормативну базу регулювання електроенергетичних ринків кожна країна розробляє самостійно, виходячи з умов економічного та соціального розвитку країни. Виключення складає ЄС, законодавство якого через Директиви є обов'язковим для всіх членів ЄС (Директива 2009/72/ЄС «Про загальні правила внутрішнього ринку електроенергії») [76].

Для більш глибокого та наглядного аналізу різних моделей функціонування ринків електроенергії в табл. 1.4 наведено основні статистичні показники (з офіційної статистичної звітності досліджуваних країн та міжнародних організацій), а також розраховано ряд показників, які показують результативність функціонування тієї чи іншої моделі.

Таблиця 1.4

**Результати функціонування підприємств за різних моделей ринку
електроенергії по країнах світу**

№ з/п	Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Статистичні показники</i>							
1.	Встановлена потужність, млн. кВт	4644	4846	5085	5331	5359	-
	ЄС (3 місце)	809,4	831,9	867,6	902,9	-	-
	Франція (9)	117,7	119,1	124,3	130,4	-	124,3
	Великобританія (13)	84,9	86,8	93,0	93,2	89,3	93,5
	Болгарія (57)	9,7	9,5	10,0	10,3	-	-
	Росія (5)	216,2	211,8	214,9	218,2	223,1	226,5
2.	Виробництво електроенергії, млрд. кВт·год.	19161	19062	21516	22030	22700	23300
	ЄС (3)	3166	3008	3346	3255	-	-
	Франція (8)	544,0	507,5	569,1	561,9	561,2	559,0
	Великобританія (12)	360,5	349,0	381,8	367,8	360,0	365,7
	Болгарія (57)	41,7	39,6	43,4	50,8	-	-
	Росія (4)	1026,6	978,6	1004,7	1019	1064	1053

Продовження табл. 1.4

3.	Споживання електроенергії, млрд. кВт·год.	17410	17316	18501	19298	20450	-
	ЄС (3)	2966	2817	2937	2883	-	-
	Франція (9)	450,1	462,5	474,1	447,2	462,9	470,9
	Великобританія (12)	345,0	343,3	330,9	320,8	-	323,3
	Болгарія (62)	31,1	31,7	30,5	31,6	-	-
	Росія (4)	1019,8	977,6	988,9	1000	1016	1038
4.	Експорт електроенергії, млрд. кВт·год.	621,2	588,9	591,3	649,0	673,6	-
	ЄС	288,1	271,9	282,7	315,7	338,4	326,0
	Франція (1)	58,7	44,5	50,2	65,9	73,4	-
	Великобританія (34)	1,3	3,7	4,5	2,5	-	3,1
	Болгарія (17)	8,4	7,7	9,6	12,1	10,7	9,5
	Росія (11)	15,7	18,0	19,1	24,1	19,2	-
5.	Імпорт електроенергії, млрд. кВт·год.	615,8	588,6	590,1	649,0	692,6	-
	ЄС	305,2	286,9	286,3	315,8	349,8	335,6
	Франція (7)	10,7	18,5	19,5	9,5	12,2	11,9
	Великобританія (10)	12,3	6,6	7,1	8,7	13,8	17,5
	Болгарія (58)	3,1	2,7	1,2	1,5	2,4	3,4
	Росія (50)	3,5	3,1	1,6	1,6	2,7	-
Розрахункові показники							
6.	Вироблено електроенергії на од. встановленої потужності, кВт·год.	412,60	393,36	423,13	413,24	423,59	-
	ЄС	391,15	361,58	385,66	360,51	-	
	Франція	462,19	426,11	457,84	430,90	-	449,72
	Великобританія	424,62	402,07	410,54	394,64	403,14	391,12
	Болгарія	429,90	416,84	434,00	493,20	-	-
	Росія	474,84	462,04	467,52	467,00	476,92	464,90
7.	Торгове сальдо по електроенергії (Екс - Им), млрд. кВт·год.	5,4	0,3	1,2	0	-19	-
	ЄС	-17,1	-15	-3,6	-0,1	-11,4	-9,6
	Франція	48	26	30,7	56,4	61,2	-
	Великобританія	-11	-2,9	-2,6	-6,2	-	-14,4
	Болгарія	5,3	5	8,4	10,6	8,3	6,1
	Росія	12,2	14,9	17,5	22,5	16,5	-
8.	Забезпеченість власною електроенергією, (Вир-во/Спож.), %	110,1	110,1	116,3	114,2	111,0	-
	ЄС	106,7	106,8	113,9	112,9	-	-
	Франція	120,9	109,7	120,0	125,7	121,2	118,7
	Великобританія	104,5	101,7	115,4	114,7	-	113,1
	Болгарія	134,1	124,9	142,3	160,8	-	-
	Росія	100,7	100,1	101,6	101,9	104,7	101,5

Розраховано автором на основі: [76-84]

Таким чином, з табл. 1.4 ми бачимо, що за показником «Встановлена потужність» найбільше значення серед чотирьох країн має Росія, потім Франція та Великобританія. Проте, враховуючи площу Росії та кількість населення, яке має бути забезпечене електроенергією, порівняння є неспіврозмірним. З такою ж проблемою, можна стикнутися при розгляді статистичних показників 2 та 3, які характеризують виробництво та споживання електроенергії в країні. Через це, нами було розраховано додаткові показники – «Вироблено електроенергії на од. встановленої потужності» та «Забезпеченість власною електроенергією».

За першим розрахунковим показником перше місце займає Болгарія, що зумовлено надзвичайно малим обсягом встановленої потужності на її території, порівняно з обсягом виробництва електроенергії на рік (493,2 кВт·год на 1 кВт встановленої потужності на рік у 2011 р.), що може свідчити про ефективність функціонування моделі «Єдиний покупець». Росія займає другу позицію (перехідна модель), третю – Франція (монопольна модель), четверту – Великобританія (модель оптової конкуренції та переходу до ДДБР). В той же час, даний показник по ЄС складає лише 360,51, а по світу – 413,24. Отже, ефективність функціонування моделей ринку електроенергії за обраними країнами є вищою за світовий та регіональний показник.

За розрахованим показником «Забезпеченість власною електроенергією» як співвідношення виробленої в країні електроенергії та спожитої населенням за рік Болгарія займає перше місце, забезпечуючи себе на 160,8% (2011 р.). На другому місці Франція – 125,7%, Великобританія має значення такого показника на рівні середнього по країнам ЄС. Росія, враховуючи високе значення показника виробленої електроенергії на одиницю встановленої потужності, при цьому забезпечує себе електроенергією лише на 101,9%.

Ще один важливий для аналізу роботи енергосистеми країн показник – торгове сальдо (різниця між експортом та імпортом електроенергії). Варто зазначити, що у світі спостерігається динаміка зниження значення цього показника з позитивного (5,4 млрд. кВт·год у 2008 р.) до негативного (-19 млрд. кВт·год у 2012 р.), тобто у всьому світі імпортується електроенергії більше, ніж

експортується. Франція є лідером у світі з експорту електроенергії та її торгове сальдо є позитивним та у 2012 р. воно склало 61,2 млрд. кВт·год. Тобто налагоджена монопольна вертикально-інтегрована модель організації ринку електроенергії країни з введенням певних реформ щодо формування конкуренції дає змогу ефективно виробляти та експортувати електроенергії в інші країни. Наступною, за цим показником, є Росія – у 2012 р. сальдо позитивне та складає 16,5 млрд. кВт·год, потім Болгарія – у 2012 р. позитивне сальдо складає 8,3 млрд. кВт·год. Великобританія з моделлю, що формує найбільшу конкуренцію на ринку та переходом на найвищий рівень, має вже негативне сальдо, яке у 2013 р. склало -14,4 млрд. кВт·год. В середньому по ЄС цей тенденція є схожою (-9,6 млрд. кВт·год у 2013 р.).

Таким чином, ефективність функціонування різних моделей ринку електроенергії на прикладах зазначених країн є різною. Деякі показники є кращими при монопольній моделі та моделі «Єдиного покупця», проте деякі показують ефективність переходу до більш конкурентних засад функціонування ринку.

Прийнятий Закон України «Про засади функціонування ринку електроенергії України» [75], який набув чинності з 01.01.2014 р., регламентує нові умови діяльності та принципи організації українського енергетичного ринку згідно з перспективою лібералізації. Метою реформування ринку електроенергії в Україні є те, щоб він почав працювати на конкурентних засадах, проте з певними обмеженнями. Основні принципи є наступними:

- забезпечення енергетичної безпеки країни;
- досягнення регулярних поставок електроенергії споживачам, захист їхніх прав та інтересів;
- енергоефективність і захист навколишнього природного середовища;
- добросовісна конкуренція – згідно вимог Енергетичного співтовариства висуваються зобов'язання з дерегулювання та лібералізації електроенергетики з наступним об'єднанням локальних ринків електроенергії в єдиний внутрішній ринок ЄС;

- рівність прав на купівлю та продаж електроенергії (може обмежуватися НКРЕ);
- вільний вибір постачальника електроенергії споживачем;
- недискримінаційний і прозорий доступ до магістральних і міждержавних і/або місцевих (локальних) електромереж;
- недискримінаційний доступ до ринку електричної енергії;
- незалежне державне регулювання (в Україні національним регулятором є НКРЕ);
- недискримінаційне ціноутворення (в умовах ринкової економіки особливості цінової методики полягають у тому, що ціна на абсолютну більшість товарів (послуг) є результатом складної кон'юнктури ринку, а не нормативом, встановлюваним владою);
- попередження дій і бездіяльності суб'єктів ринку, спрямованих на завдання збитків іншим суб'єктам ринку;
- відповідальність суб'єктів ринку за недотримання правил ринку, правил ринку "на добу вперед", кодексу електромереж, кодексу комерційного обліку, інших нормативно-правових актів, що забезпечують функціонування ринку електроенергії, і умов договорів, що укладаються на цьому ринку;
- можливість інтеграції із зовнішніми ринками [75].

Таким чином, затвердження нового закону вимагає суттєві зміни у законодавстві, нормативно-правових актах, які стосуються даного питання, та діяльності енергетичних підприємств ОЕС України. Проте, незважаючи на це, найважливішим є питання того – чи буде нова модель ринку ефективно функціонувати, здійснювати якісне енергопостачання та забезпечувати ЕнБ всіх підприємств та країни в цілому [85].

Відповідно до подальшого розвитку ОРЕ необхідно вдосконалити нормативно-правову базу функціонування електроенергетики та відносин на ринку. Необхідним є розроблення та прийняти низки змін в законах («Про електроенергетику», «Про природні монополії», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про податок на додану вартість»), а також бюджетного,

фінансового, митного законодавства та законодавства у сфері державного регулювання електроенергетики. Для забезпечення реалізації напрямів подальшого розвитку ОРЕ та завдань Концепції виникає також потреба щодо прийняття нових чи зміни існуючих нормативно-правових актів в електроенергетиці.

Зокрема, нормативно-правового встановлення потребують: затвердження нових правил функціонування ОРЕ; зміна організаційної структури ОРЕ; розроблення засад та правил функціонування ринку допоміжних послуг; зміни щодо процесу ціноутворення в ОРЕ; зміни режимів оподаткування; впровадження порядку митного оформлення; вдосконалення порядку ліцензування; заходи щодо проблеми усунення заборгованості; затвердження Кодексу електричних (магістральних і розподільних) мереж; запровадження правил та вимог до комерційного обліку електроенергії, моніторингу ринку двосторонніх договорів і балансуючого ринку; вирішення питань щодо регулювання експорту, імпорту та транзиту електроенергії тощо [86].

Сучасне світове співтовариство вже деякий час характеризується посиленням процесів глобалізації та регіоналізації, метою яких є досягнення безпечного, стабільного, прогнозованого стану економіки і суспільства всіх країн світу. Стратегічно важливе місце в цих процесах займає забезпечення надійного постачання енергії. У цьому напрямку інтеграція ОЕС різних країн керується створенням відповідних міжнаціональних та міжконтинентальних енергосистем. В контексті інтеграційних енергетичних процесів Україна займає вигідне геополітичне положення. знаходячись на перетині шляхів між Європою та Азією, що надає їй надзвичайно сприятливі умови для організації транзитних маршрутів транспортування електроенергії.

Реформування організації ринку електроенергії кожна країна здійснює з огляду на свої економічні, соціально-політичні умови та структуру виробництва електроенергії для забезпечення надійної роботи енергосистеми та стабільності постачання енергії. Жодна директива ЄС не зобов'язує країну впроваджувати конкретну модель ринку, проте основною умовою така: виробництво, передача та постачання електроенергії мають бути відокремленими одна від одної.

З врахуванням світового досвіду реформування ринків електроенергії та виходячи з економічного стану розвитку України, наявності перехресного субсидіювання в галузі, обмеженості забезпечення ресурсами, неспроможності населення споживати електроенергію за ринковими цінами, найбільш доцільним є врахування досвіду провідних країн світу для подальшого розвитку оптового ринку електроенергії України через поетапне запровадження конкурентного ринку.

Висновки до розділу 1

У першому розділі розглянуто теоретичні аспекти ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності підприємства при переході до конкурентного ринку електроенергії в країні. Відповідно до цього, після проведення дослідження та систематизації інформації було:

1. Проаналізовано різні теоретичні підходи до визначення терміну «потенціал» в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених, визначено основні риси, якими характеризується потенціал підприємства. Визначено потенціал підприємства як сукупність наявних, пов'язаних між собою видів ресурсів, використання яких дозволяє досягти позитивного економічного ефекту. В окремому порядку досліджено поняття «ресурси» для подальшого усвідомлення та кращого розуміння терміну «ресурсне забезпечення».

2. Синтез розкритих у роботі уявлень про предмет конкурентоспроможності підприємства дозволив встановити, що різні автори) застосовують різні ключові синоніми поняття «конкурентоспроможність» (властивість, спроможність, відмінність, ознака, можливість тощо). Встановлено, що конкурентоспроможність підприємства залежить від її потенціалу. Крім того, вона формується на основі певних факторів: внутрішніх (керованих) – тих, що виникають на самому підприємстві та впливають з середини, та зовнішніх (некерованих) – тих, що формуються у конкурентному зовнішньому середовищі підприємства.

4. Системний підхід дозволив дати визначення поняттю «потенціал конкурентоспроможності підприємства на основі ресурсного забезпечення» (ПКОРЗ) як комплексній порівняльній характеристиці, яка відображає його переваги над підприємствами-конкурентами за сукупністю показників оцінювання ефективності використання складових ресурсного забезпечення його потенціалу за визначених умов організації ринку. Систематизація та узагальнення теоретичних підходів до формування ресурсного забезпечення, принципів та класифікаційних ознак надало можливість визначити складові потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства.

5. Приведено в єдину класифікацію підходи до формування ресурсного забезпечення підприємства. Визначено, що в процесі аналізу ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності підприємства необхідно ґрунтуватися на системному підході, який дозволяє детальніше вивчити предмет дослідження, виявити причинно-наслідкові зв'язки між елементами його складових. Саме принцип системності та система аналітичних показників разом дають можливість всебічного суцільного пізнання досліджуваних явищ і процесів на енергогенеруючому підприємстві.

6. Дослідження та систематизація теоретичних основ функціонування енергогенеруючих підприємств в різних умовах організації ринку електроенергії надали можливість скомпонувати існуючі класичні моделі у дві групи – монопольну, до якої належить монопольна модель та модель «єдиного покупця», і конкурентну, що включає модель оптової конкуренції та модель двосторонніх договорів і балансуєчого ринку (ДДБР). Запропонована узагальнена діюча схема функціонування ринку електроенергії в Україні представлена моделлю «єдиного покупця» та складається з п'яти рівнів агрегації: видобування ПЕР; виробництва електроенергії; розподілу виробленої електроенергії в ОРЕ; постачання електроенергії кінцевим споживачам та її споживання промисловістю і населенням.

7. Визначено, що в Україні вся електроенергія продається в ОРЕ, оператором якого виступає ДП «Енергоринок», проте дана організація діяльності ринку електроенергії має суттєві недоліки. Таким чином, прийнятий Закон України «Про засади функціонування ринку електроенергії України», який набув чинності з 01.01.2014 р., регламентує нові умови діяльності та принципи організації вітчизняного ринку електроенергії згідно з перспективами його лібералізації.

8. Аналіз зарубіжного досвіду розвитку ринків електроенергії характеризується демонополізацією та дерегуляцією, швидкість процесів переходу (еволюції) від монопольної до конкурентної групи моделей функціонування ринку є відмінними для різних країн світу.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1 Сучасний стан та тенденцій розвитку вітчизняних енергогенеруючих підприємств

Забезпечення національної безпеки країни, підтримка соціально-економічної стабільності розвитку суспільства, підвищення рівня життя населення є одним з головних завдань діяльності уряду та пріоритетним напрямом державної політики не лише України, а й кожної країни світу. Все це значною мірою зумовлюється надійністю та ефективністю функціонування ринку електроенергії та стабільністю діяльності енергогенеруючих підприємств.

Наприкінці ХХ ст. відбулися значні структурні зрушення в ПЕК України, що призвели до зміни його організаційної структури, інституційної бази та засад державного регулювання не лише в енергетиці, але й у цілому в галузях промисловості та економіці. На цей процес значною мірою вплинула лібералізація та глобалізація світової торгівлі енергоресурсами.

Сумарне виробництво електроенергії в світі у 2012 р. становило 22,6 трлн. кВт·год, споживання – 21,8 трлн. кВт·год, експорт електроенергії – 676,5 млрд. кВт·год (частка в загальному світовому експорті - 38,6%), імпорт електроенергії – 674,3 млрд. кВт·год (частка в загальному світовому імпорті – 38,4%). Крім того, за прогнозом МЕА [76] виробництво електроенергії в світі протягом 20 років збільшиться на 1 трлн. кВт·год, що може бути зумовлене збільшенням споживання електроенергії, посиленням процесів індустріального розвитку та збільшенням кількості населення в світі.

Загалом, варто відзначити, що електроенергетика України має достатні потужності генерації і розвинену мережу для ефективного постачання

електроенергії кінцевим споживачам, проте наявність суттєвих проблем може призвести до поглиблення кризових явищ.

За кількістю споживачів електроенергії Україна займає 5 місце в світі. У той час, як за обсягами ВВП на душу населення, знаходиться на 137 місці в світі (7300 дол./ос. у 2012 р.) [77]. Україна споживає 56,2 млрд. куб. м природного газу на рік, а Польща – 14,4 млрд. куб. м, що в чотири рази менше, в той час як її ВВП при цьому складає 792,4 млрд. дол., що в 2,4 рази більше, ніж в Україні (331,6 млрд. дол. у 2012 р.) [77; 87].

Крім того, споживаючи природний газ, енергетичні підприємства України ще спалюють приблизно 50 млн. т енергетичного вугілля та 5 млн. т мазуту. Безумовно це пов'язано з високою енергоматеріаломісткістю української промисловості: 1 т промислової продукції України включає 1,8 т «умовного палива», у Польщі цей показник складає - 0,2 т [88].

Енергетична система України за розміром є шостою в Європі після Німеччини, Франції, Італії, Іспанії і Великобританії. За потужністю ТЕС країна займає п'яте місце. До складу Об'єднаної енергетичної системи (ОЕС) України входять: 4 АЕС (15 діючих реакторів), 14 ТЕС, 7 ГЕС, 3 ГАЕС, 97 ТЕЦ, малі ГЕС, ВЕС та інші загальною встановленою потужністю 53,8 тис.МВт; 23 тис. км магістральних та міждержавних електричних мереж, 134 підстанції і 996 тис. км розподільчих мереж [89; 90].

Роль та місце енергетики України на світовій арені можна визначити, порівнявши основні показники енергетичних балансів (див. Дод. Б).

Провівши аналіз та порівнюючи статистичні дані енергетичного балансу України з даними по світу, ЄС, США та Росії можна зробити висновок про те, що українська енергетика є «слабшою». Проте вона має значний потенціал у цій сфері, розвиток якого призведе до суттєвим позитивних змін. Крім того, для порівняння було взято дані Болгарії – близького сусіда України та нового члена ЄС. Зазначимо, що енергетика Болгарії суттєво відстає від української та намагається модернізувати та лібералізувати свій енергетичний ринок у відповідності з Директивами ЄС.

Далі проведемо аналіз стану та розвитку енергетики України за основними загальноприйнятими напрямками в даній сфері: встановлена потужність, виробництво та споживання електроенергії, експорт та імпорт електроенергії, тарифи на електроенергію.

1. *Встановлена потужність* українських електростанцій за даними 2014 р. склала 54,5 ГВт (див. Дод. В, табл. В.1), що на 481 МВт більше, ніж у 2013 р., причинами цього є модернізацією енергоблоків ТЕС приватними інвесторами, введення в експлуатацію гідро- і вітроагрегатів. При цьому максимальні навантаження складали 59,5% (32,0 ГВт), а резерв енергосистеми з врахуванням необхідності її реконструкції складає близько 30%. При цьому, на ТЕС припадає 51% (27,8 ГВт). АЕС мають потужність 25% (13,63 ГВт) від загальної – це зумовлене тим, що АЕС несуть базове навантаження. Сукупна потужність ГЕС та ГАЕС становить 10% (5,5 ГВт) від всієї потужності енергосистеми [91].

Динаміка зміни встановленої потужності електростанцій ОЕС України зображена на рис. 2.1.

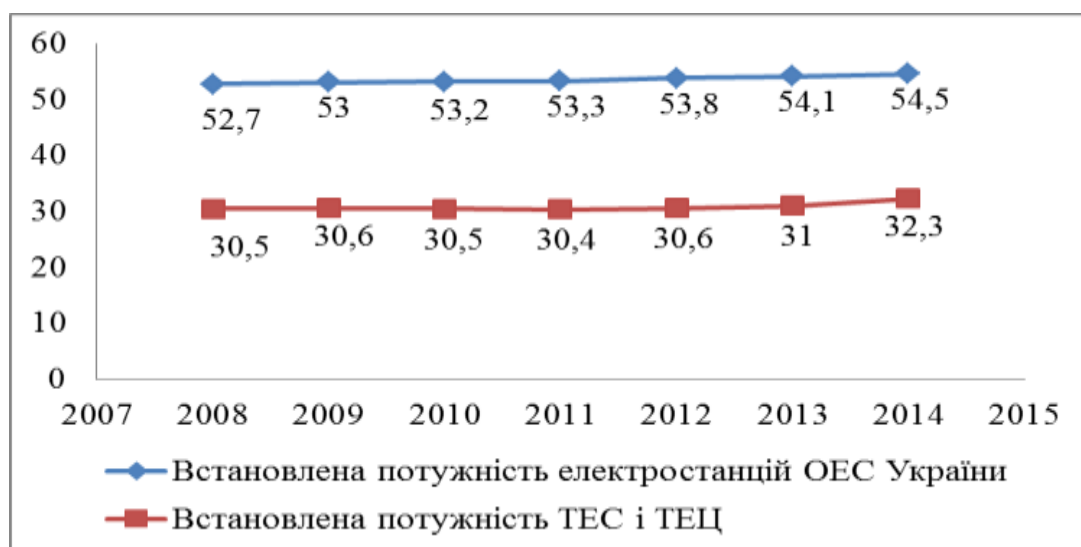

Рис. 2.1. Встановлена потужність електростанцій ОЕС України, млн. кВт

Загальна кількість енергоблоків ТЕС України становить 103, а також 3 турбіни. Більш детально потужність підприємств теплової генерації України представлена у табл. 2.1.

Потужність підприємств атомної генерації України складає 13,63 ГВт, а загальна кількість енергоблоків АЕС України становить 15. Порівняно з рівнем використання потужностей ТЕС, використання потужностей АЕС є досить високим та складає майже 75%. Потужність підприємств АЕС України та динаміка використання встановленої потужності зазначена у Дод. В (табл. В.2).

Таблиця 2.1

Потужність підприємств ТЕС України

Назва підприємства	Встановлена потужність на 01.01.2013 р., МВт	Кількість енергоблоків, шт.
1	2	3
ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	8185	25
ПАТ «Центренерго»	7600	23
ПАТ «ДТЕК Західенерго»	4621	20+2
ПАТ «ДТЕК Східенерго»	4207	18+1
ПАТ «Донбасенерго»	2795	11
ПАТ «Київенерго»	1200	6

Джерело: [92].

При цьому рівень використання встановленої на ТЕС України потужності є низьким – в середньому лише близько 30%. Динаміка використання встановленої потужності зображена на рис. 2.2.

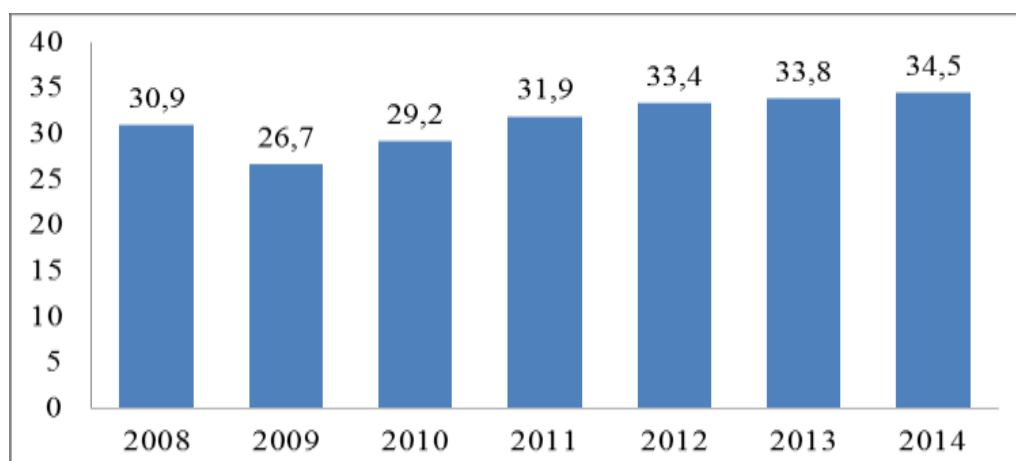

Рис. 2.2. Використання встановленої потужності на ТЕС України

Третьою складовою генерації електроенергії в Україні є ГЕС та ГАЕС, їх потужність складає 5,5 ГВт (див. Дод. В, табл. В.3), а загальна кількість гідравлічних турбін в Україні становить 103 [91; 92].

2. *Виробництво електроенергії.* Основою генерації електроенергії України є атомна енергетика (25% загальної встановленої потужності, 48,4% виробленої електроенергії) та теплова енергетика (51% загальної встановленої потужності; 41,3% обсягу виробництва електроенергії) (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Виробництво електроенергії електростанціями ОЕС України

Категорія	Одиниця виміру	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ТЕС і ТЕЦ	млрд. кВт·год	82,4	71,1	78,0	84,8	88,6	86,5	75,4
	% від загального виробництва	43,0	41,1	41,5	43,7	44,7	44,7	41,3
АЕС	млрд. кВт·год	89,8	82,9	89,2	90,2	90,1	83,2	88,4
	% від загального виробництва	46,9	48,0	47,4	46,5	45,5	43	48,4
ГЕС і ГАЕС	млрд. кВт·год	11,3	11,8	12,9	10,8	10,8	14,1	9,9
	% від загального виробництва	5,9	6,8	6,9	5,5	5,5	7,3	5
Блок-станції та інші джерела	млрд. кВт·год	8,2	7,1	7,8	8,3	8,6	9,8	8,2
	% від загального виробництва	4,2	4,1	4,2	4,3	4,3	4,9	5,3
Всього	млрд. кВт·год	191,7	173,9	187,9	194,1	198,1	193,6	181,9

Джерело: [92].

Динаміка виробництва електроенергії різними видами електростанцій ОЕС України зображена на рис. 2.3.

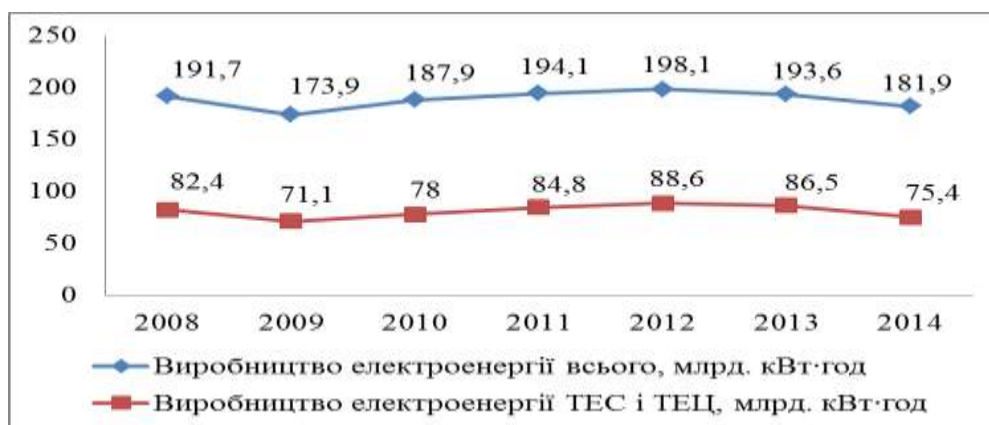

Рис. 2.3. Виробництво електроенергії електростанціями ОЕС України

Джерело: [87]

При цьому частка державних електростанцій у виробництві електроенергії у 2012 р. знизилася з 84% до 68% (порівняно з 2011 р.), що зумовлено завершенням

приватизації компанією ДТЕК. Державні пакети акцій, що знаходяться у статутних фондах НАК «Енергетична компанія України» станом на 1 січня 2013 р. представлені у Дод. Г.

Зміна структури виробництва електроенергії в Україні з 1990 р. до 2012 р. суттєво змінилась. Детальніше її можна розглянути у Дод. Д.

Для більш детального аналізу розглянемо встановлену потужність і виробництво електроенергії не лише за джерелами генерації, а й окремо по енергогенеруючими компаніями України за 2012 р. (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Встановлена потужність і виробництво електроенергії енергогенеруючими компаніями України

Підприємства	Встановлена потужність електростанцій на 01.01.2013 р., тис. кВт	Частка від загального по Україні, %	Виробіток електроенергії за 2012 р., млн. кВт·год	Частка від загального по Україні, %
1	2	3	4	5
<i>Державна власність</i>				
Донбасенерго	2795,0	5,20	9128,6	4,61
Старобешівська ТЕС	1915,0	3,56	6388,9	3,22
Слов'янська ТЕС	880,0	1,64	2739,7	1,38
Центренерго	7600,0	14,13	18160,0	9,17
Вуглегірська ТЕС	3600,0	6,69	5846,2	2,95
Трипільська ТЕС	1800,0	3,35	5353,8	2,70
Зміївська ТЕС	2200,0	4,09	6960,0	3,51
ТЕС НАК «Енергетична компанія України», всього	10395,0	19,33	27288,6	13,77
<i>Приватна власність</i>				
ДТЕК Дніпроенерго	8185,0	15,22	17691,0	8,93
Криворізька ТЕС	2820,0	5,24	8896,5	4,49
Придніпровська ТЕС	1765,0	3,28	4084,1	2,06
Запорізька ТЕС	3600,0	6,69	4710,4	2,38
ДТЕК Західенерго	4621,0	8,59	16554,1	8,36
Бурштинська ТЕС	2321,0	4,32	9632,0	4,86
Добротвірська ТЕС	500,0	0,93	2346,3	1,18
Ладизинська ТЕС	1800,0	3,35	4575,8	2,31
ДТЕК Східенерго	4207,0	7,82	17373,3	8,77
Зуївська ТЕС	1245,0	2,32	5271,7	2,66
Луганська ТЕС	1460,0	2,71	6095,6	3,08
Курахівська ТЕС	1502,0	2,79	6006,0	3,03
ДТЕК, всього	17013,0	31,63	51618,4	26,06
ТЕС, всього	27408,0	50,97	78907,1	39,83
ТЕЦ, всього	3138,6	5,84	9650,5	4,87

Продовження табл. 2.3

АЕС (ДП НАЕК «Енергоатом»)	13835,0	25,73	90137,4	45,5
ГЕС та ГАЕС, всього	5406,1	10,05	10832,6	5,5
ВЕС, всього	262,8	0,49	284,0	0,14
СЕС, всього	317,8	0,59	333,6	0,17
Блок-станції та інші джерела генерації	3409,2	6,34	7974,2	4,02
ВСЬОГО ПО УКРАЇНІ	53777,6	100	198119,4	100

Розраховано автором на основі даних [92]

Оскільки базою нашого дослідження є підприємства теплової генерації електроенергії України, то в табл. 2.3 вони представлені детально, з поділом та приналежністю до кожного підприємства своїх ТЕС, а інші показані загалом - для порівняння. Крім того, для більш наглядного розуміння частка кожного підприємства нами було розраховано як % кожного підприємства від загальній встановленій потужності України та % їх виробництва електроенергії від загального виробництва в країні.

3. *Споживання електроенергії населенням і галузями економіки у 2014 р.* склало 134,7 млрд. кВт·год, що на 8,7% менше, ніж у попередньому році та співпадає з рівнем споживання у докризовий період 2007-2008 рр. [92]. Структура споживання електроенергії в Україні зазначено в Дод. Ж.

При цьому розрахунки за спожиту електроенергію здійснені не в повному обсязі, таким чином, найбільша заборгованість спостерігається у житловокомунальних господарств - 45%, потім промисловість - 29% та населення - 27% (Дод. 3, рис. 3.1).

4. *Експорт електроенергії.* Експорт України у 2014 р. знизився до 8,05 млрд. кВт·год (на 19% або на 1,85 млрд. кВт·год менше ніж у 2013 р.) [92].

Експорт електроенергії в напрямку країн Центральної Європи (Угорщина, Словаччина, Румунія та Польща). Структура експорту електроенергії України за територіальною приналежністю зображена в Дод. 3 (рис. 3.2).

Основним експортером української електроенергії з 2011 р. є приватний енергетичний холдинг «ДТЕК», зокрема, його компанії «ДТЕК Східенерго» та «ДТЕК Пауер Трейд».

5. *Тарифи на електроенергію* в Україні у 2015 р. для споживачів першого класу напруги – 108,37 коп./кВт·год, а для другого класу – 132,11 коп./кВт·год.

Пільгові тарифи продовжують діяти для таких категорій споживачів: населення; підприємства, які поставляють електроенергію для вуличного освітлення населених пунктів; міський електротранспорт; вугледобувні підприємства; дитячі оздоровчі центри; суб'єкти, які реалізують інноваційні проекти. На пільги припадає 29,2% оптової ринкової ціни на електроенергію [95].

Диференційовані тарифи для населення у 2015 р. НКРЕ встановила:

- для обсягів споживання електроенергії до 150 кВт·год на місяць (30,84 коп./кВт·год);
- для обсягів споживання електроенергії понад 150 кВт·год на місяць (41,94 коп./кВт·год).

Для порівняння рівня тарифів на електроенергію (Дод. К) наведено приклади тарифів для населення та для промисловості в Україні та інших країнах Європи у 2012 р. Таким чином, в Україні тариф на електроенергію для населення є найнижчим в Європі - 2,7 / 3,5 цент США/кВт·год, в той час як в інших країнах він від 4 до 14 разів більший. Тариф на електроенергію для промисловості не є найнижчим, проте в більшості країн Європи він є більшим у 2 – 2,5 рази [93; 94].

«Зелені» тарифи для виробників електроенергії з енергії вітру на початок 2015 р. становлять 200,22 коп./кВт·год; з біомаси та біогазу – 219,29 коп./кВт·год; з сонячної енергії – 823,75 коп./кВт·год; мала гідроенергетика – 205, 94 коп./кВт·год [95].

В контексті теми нашого дослідження, варто зазначити основні показники розвитку ринку електроенергії України та забезпеченість його власними первинними енергоносіями. Дані зведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Показники ресурсного забезпечення та розвитку ринку електроенергії в
Україні**

№	Показники	2010	2011		2012		2013		2014	
		од.	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
1	Видобуток вугілля, млн. т.	74,9	81,6	+8,9	85,9	+5,3	83,7	-2,6	65,0	-22,4
2	Виробництво електроенергії, млрд. кВт.год.	189,1	194,9	+3,1	198,1	+1,6	193,6	-2,3	181,9	-6,0
3	Споживання електроенергії, млрд. кВт.год.	147,5	150,9	+2,4	150,7	-0,2	147,3	-2,3	134,7	-8,6
4	Встановлена потужність електро-станцій ОЕС України, млн. кВт	53,2	53,3	+0,2	53,8	+0,9	54,1	+0,6	54,5	+0,7
5	Встановлена потужність ТЕС України, млн. кВт	30,5	30,4	-0,3	30,6	+0,7	31	+1,3	32,3	+4,2
6	Середньозважена ціна купівлі електроенергії в ОРЕ, коп./кВт.год.	32,0	40,9	+27,8	44,9	+9,8	50,8	+13,1	64,1	+26,2

Складено автором на основі даних [92].

Також, важливим аспектом аналізу енергетичної галузі України є визначення основних підприємств, які функціонують на ринку.

Підприємства компанії ДТЕК фактично є монополістом у тому сегменті ринку електроенергії, де виробники працюють за ціновими заявками. Генеруючі потужності компанії становлять 62,8% встановленої потужності всієї теплової генерації України, на них припадає 67,1% обсягів виробленої електроенергії цим видом генерації. Крім того, разом з НАЕК «Енергоатом» підприємства, що знаходяться в підпорядкуванні ДТЕК, виробляють 86,1% загальних обсягів електроенергії України [92]. Виходячи з цього можна зробити висновок про те, що ДТЕК займає лідируючу позицію на ринку і є близьким до монопольного домінування у своєму сегменті. Проте фактично, згідно чинного законодавства України, за здійсненням діяльності з генерації електроенергії, сумарна частка обсягу виробництва електроенергії ДТЕК не перевищує 33% від загального показника всіх учасників ринку електроенергії України.

В цьому випадку варто відзначити, що для забезпечення надійності та стабільності роботи енергосистеми необхідне використання різних видів генераторів, що здійснюють роботи у різних режимах та, в більшості своїй, не є

замінними один одним. Це дає підставу стверджувати, що контроль окремого виду генерації електроенергії надає компанії-власнику конкурентні монополійні переваги на ринку. Цей факт потрібно враховувати під час проведення приватизації об'єктів електроенергетики. Недоліком є те, що на сьогодні в Україні законодавчо не визначені особливості процесу їх приватизації. У разі збереження таких способів приватизації та посилення впливу однієї великої компанії-власника у виокремленому ринковому середовищі спричинити процеси монополізації і в результаті призвести до втрат державного контролю в цій сфері. З метою уникнення таких можливих ризиків необхідним є зміна умов організації енергетичного бізнесу на державно-правовому рівні, зокрема, врахування сумарної потужності виробітку електроенергії за однорідними видами генерації [95].

ДТЕК є найбільшою приватною вертикально-інтегрованою енергетичною компанією України. Її підприємства формують повний виробничий ланцюг – від здійснення видобутку ПЕР для генерації до постачання електроенергії кінцевим споживачам (табл. 2.5). На сьогодні компанія повністю забезпечує свої генеруючі активи власними енергоносіями. Отже, розглянемо більш детально дане утворення, що об'єднує між собою діяльність окремих енергетичних підприємств – організаційна структура компанії представлена в Дод. Л.

Розглянемо детальніше групу підприємств, які займаються генерацією електроенергії. Дані генеруючі підприємств складають близько 33% загального обсягу генерації електроенергії України, а частка їх виробництва у сегменті складає 67,1%.

У складі *ТОВ «ДТЕК Східенерго»* функціонують три теплові електростанції: Зуївська, Курахівська (Донецька область) та Луганська ТЕС (Луганська область). Їх встановлена потужність складає 4157 МВт. За рахунок проведеної реконструкції основних фондів встановлена потужність підприємств зростає, наприклад, у 2009 р. на 32 МВт, у 2010 р. - на 40 МВт. Всі ТЕС «ДТЕК Східенерго» працюють переважно на енергетичному вугіллі, що видобувається і збагачується також на підприємствах ДТЕК. Стабільне постачання якісного вугілля призвело до скорочення споживання природного газу, який з 2005 р.

використовується на станціях лише для запуску енергоблоків. Також було значно зменшено споживання мазуту (на 6 тис. т у період 2001-2009 рр.) [96].

Таблиця 2.5

Структура основних активів компанії ДТЕК

Група за сферою діяльності	Підприємства
1	2
1. Видобуток та збагачення вугілля	ПАТ «ДТЕК Павлоградвугілля»; ТОВ «ДТЕК Добропіллявугілля»; ПАТ «ДТЕК Шахта Комсомолец Донбасу»; ТОВ «ДТЕК Свердловантрацит»; ТОВ «ДТЕК Ровенькиантрацит»; ТДВ «Шахта «Білозерська»; ПАТ «ДТЕК Добропільська ЦЗФ»; ТОВ ЦЗФ «Павлоградська»; ТОВ ЦЗФ «Курахівська»; ПАТ «ДТЕК Октябрська ЦЗФ»; ТОВ «Моспінське ВПП»; ПАТ «Шахтоуправління «Обухівська»; ПАТ «Донський антрацит»; ТОВ «Сулінантрацит»
2. Генерація електроенергії	ТОВ «ДТЕК Східенерго»; ТОВ «Вінд Пауер»; ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»; ПАТ «ДТЕК Західенерго»; ПАТ «Київенерго»
3. Розподілення електроенергії	ТОВ «Високовольтні мережі»; ТОВ «Сервіс-Інвест»; ПАТ «ДТЕК ПЕМ–Енерговугілля»; ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго»; ТОВ «ДТЕК Пауер Трейд»; ПАТ «ДТЕК Дніпрообленерго»; ПАТ «ДТЕК Крименерго»
4. Торгівля вугільною продукцією	ТОВ «ДТЕК Трейдинг»
5. Розвиток нафтовидобувного і газовидобувного бізнесу	ДТЕК Нафтогаз; Венко Прикерченська Лтд; ПАТ «Нафтогазвидобуток»
6. Виробництво та ремонт обладнання	ТОВ «Першотравенський ремонтно-механічний завод»; Інтеренергосервіс

Джерело: [96]

Таким чином, собівартість електроенергії, виробленої ТЕС «ДТЕК Східенерго», є нижчою порівняно з іншими електростанціями. Вадливим моментом, є запровадження стратегії енергозбереження та політики щодо дотримання екологічних пріоритетів, які дають змогу знижувати обсяги викидів у навколишнє зовнішнє середовищу приблизно на 50%. З 2007 р. керівництвом «ДТЕК Східенерго» здійснюється масштабна програма модернізації (визначена в першому періоді до 2016 р.), метою якої є підвищення ефективності та надійності роботи енергетичного обладнання, що призводить в свою чергу до зниження виробничої собівартості електроенергії [96].

ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» включає в себе три електростанції: Криворізьку, Придніпровську (Дніпропетровська область) та Запорізьку ТЕС (Запорізька область). Окрім виробництва електроенергії, підприємство також здійснює постачання теплової енергії населеним пунктам даних областей України. Загальна встановлена потужність електростанцій складає 8185 МВт. «ДТЕК Дніпроенерго» для своєї діяльності використовує в основному енергетичне вугілля. В меншій мірі використовується природний газ та мазут. Більша частка енергоносіїв постачається з вугледобувних заводів ДТЕК. Зовнішні постачальники складають лише приблизно 2% [96].

Діяльність ТЕС *ПАТ «ДТЕК Західенерго»* концентрується на виробництві електроенергії для українських споживачів та здійснює експорт в країни ЄС. До складу «ДТЕК Західенерго» входять: Бурштинська, Ладизинська та Добротвірська ТЕС; сервісні підприємства Галременерго, Львівенергоспецремонт, Львівенергоавтотранс, Західенергопостач. При цьому, Бурштинська ТЕС є єдиною в Україні, яка приєднана до об'єднаної європейської енергосистеми UCTE \ CENTREL та забезпечує внутрішнє споживання та експорт 550 МВт енергії. Вона є третьою за розмірами енергогенеруючою компанією України, встановлена потужність якої складає 4707,5 МВт (14,2% загальної потужності електроенергетики країни) [96]..

ПАТ «Київенерго» відноситься до другої та третьої групи підприємств вертикально-інтегрованої компанії ДТЕК. Її діяльність спрямована на генерацію електроенергії та її безпосередній розподілення (продаж). Вона є акціонерною компанією, яка виконує повний цикл енергопостачання в м. Києва та характеризується єдністю процесів виробництва, транспортування, розподілення та постачання електричної та теплової енергії кінцевим споживачам. Генерація енергії ПАТ «Київенерго» здійснюється двома теплоелектроцентралями – ТЕЦ-5 та ТЕЦ-6 (встановлена потужність - 1200 МВт). Здійснення транспортування електроенергії проходить через мережу повітряних і кабельних ЛЕП, протяжність яких складає 11,7 тис. км [96].

ТОВ «Вінд Пауер» є підприємством, що підтримує розвиток генерації з ВДЕ як одного з перспективних та необхідних для європейської інтеграції напрямів

розвитку електроенергетики. Це виконує диверсифікацію постачання електроенергії за різними джерелами, а також збільшує її частку на ринку країни. На сьогодні стратегія розвитку компанії сконцентрована в основному на будівництві ВЕС. Діяльність ДТЕК у даному напрямі координується дочірньою компанією ТОВ «Вінд Пауер». Поточний портфель проектів ТОВ «Вінд Пауер» в Запорізькій і Донецькій областях включає два вітропарки загальною номінальною потужністю 1200 МВт, що є унікальним не лише для ДТЕК, але й для всієї енергетики України. Вітропарк в Запорізькій області - «ДТЕК Приазовський» - включає:

- пілотний проект будівництва Ботієвської ВЕС (потужність - 200 МВт) з липня 2011 р.;
- завершення девелоперської стадії на Бердянській (150 МВт) та Приморській ВЕС (200 МВт) .

У вітропарку «ДТЕК Мангуш» (Донецька область) реалізується девелоперська стадія, що включає ветромоніторинг [96].

Розподілення (продаж, постачання) електроенергії на внутрішній ринок та її експорт закордон здійснюється третьою групою підприємств компанії ДТЕК.

ПАТ «ДТЕК Донецькобленерго» є збутовим підприємством забезпеченим власними ЛЕП, характеризується високим рівнем технічного оснащення, через що забезпечується якісне та стабільне постачання електроенергії у найбільший індустріальний регіон України. Протяжність ЛЕП «ДТЕК Донецькобленерго» складає 69,4 тис. км. При цьому виробничі потужності компанії становлять також 373 трансформаторні підстанції, загальною потужністю 8458 МВА.

ПАТ «ДТЕК Крименерго» забезпечує постачання електроенергії споживачам території Криму. Протяжність ЛЕП «ДТЕК Крименерго» складає 31,9 тис. км., а сумарна потужність 270-ти трансформаторних підстанцій 35-110 кВ становить більше 6028 МВА.

ПАТ «ДТЕК Дніпрообленерго» є найбільшим енергопостачальним підприємством в Україні за двома видами ліцензійної діяльності, а саме – передаванням електроенергії та її постачання. Підприємство обслуговує 32 тис. кв. км, до яких входить Дніпропетровська та суміжні області. Загальний обсяг передачі

електроенергії складає 20% всього споживання в Україні та перевищує 23 млрд. кВт·год. До ЛЕП підприємства електроенергія надходить з енеростанцій підприємства «ДТЕК Дніпроенерго» і через магістральні мережі 330-750 кВ НЕК «Укренерго». Загалом, підприємство використовує 49,7 тис. км ЛЕП всіх класів напруги.

ТОВ «Сервіс-Інвест» також є ключовим підприємством у складі компанії ДТЕК, що займається передаванням та постачання електроенергії. Підприємство є повноправним учасником ОРЕ України, має в розпорядженні 69 високовольтних підстанцій напругою 6-35-110 кВ загальною трансформаторною потужністю 2372 МВА і ЛЕП, напругою 6-150 кВ, загальною протяжністю 2 600 км, які розташовано у Донецькій та Дніпропетровській областях [96].

Державна енергогенерація представлена ДП ПАТ «Центренерго», яке вже більш 20 років існує як юридична особа. Проте електростанції, які входять до складу підприємства, почали своє існування у 60-70-х роках ХХ ст. До складу підприємства входить три теплові електростанції – Трипільська, Вуглегірська та Зміївська ТЕС, а також ВП «Ременерго». Всі вони виступають як відокремлені підрозділи. Основним джерелом отримання прибутку ПАТ «Центренерго» є генерація електроенергії та теплової енергії [97].

Вся вироблена електроенергія відпускається до ОРЕ. У 2012 р. обсяг виробництва електроенергії склав 18 159,993 млн. кВт·год, обсяг реалізації (корисний відпуск) - 659,906 млн. кВт·год, дохід від реалізації - 9022433 тис. грн., середній тариф на електроенергію - 54,16 коп/ кВт·год [87; 92].

Головними видами палива, що надходило у 2012 р. на ТЕС товариства були вугілля та природний газ. Постачальниками вугілля на ПАТ «Центренерго» є: ДП «Вугілля України», Асоціація «ФПТП «ДРФЦ», ТОВ «Кампер» та з жовтня 2012 р. - ТОВ «Укрвостокснабжение». Постачальниками природного газу є: НАК «Нафтогаз України» (ціна протягом року не змінювалась і становила 3509,00 грн/тис куб. м без вартості транспортування, цільової надбавки 2% та ПДВ); ТОВ «Транс-Газ-Бюро» [97].

Отже, навівши коротку характеристику діяльності ключових підприємств енергетичного ринку України (зокрема, генерації електроенергії) та провівши

аналіз основних тенденцій розвитку енергетики України, можна виокремити проблеми, які існують в галузі та які необхідно вирішити.

Проблеми ПЕК та енергогенеруючих підприємств України [98]:

1. Технічні проблеми:

- технологічна відсталість устаткування;
- зношеність основних фондів (65-80%);
- низька енергофактивність;
- негативний вплив генерації на навколишнє природне середовище;
- висока аварійність устаткування енергетичних підприємств;
- складність та особливі умови роботи енергетичного обладнання - конструктивна складність, висока капітало- та металоємність;
- технологічні втрати електроенергії в електричних мережах - у 2012 р. вони досягли в Україні 21,4 млрд. кВт·год (11,8%).

2. Ресурсні проблеми:

- дефіцитність та однопродуктова орієнтованість ПЕК;
- низький рівень забезпеченості деякими видами ПЕР;
- нехтування потенціальним запасом наявних природних ресурсів, які потребують розробки;
- монопольна залежність від однієї держави-постачальника ПЕР;
- відсутність диверсифікації джерел постачання ПЕР за географічною ознакою та за структурою ПЕК;
- низький ККД - електроенергія відноситься до порівняно паливомістких галузей (на ТЕС ККД - 40-60%), таким чином, основна складова витрат пов'язана з паливом (50-70% собівартості).

3. Економічні проблеми:

- висока енергоємність ВВП країни (0,5 кг н.е./дол. - у 2,6 разів вище середнього рівня розвинутих країн світу);
- погіршення інвестиційної привабливості;
- заборгованість енергетичних підприємств (213 компаній у Реєстрі погашення заборгованості станом на 26.12.2013 р.);

- низькі ціни на електроенергію та ПЕР, які не відповідають витратам ПЕК на їх виробництво;
- низький рівень ЕнБ (підприємств та країни в цілому);
- недосконалість системи оцінки ЕнБ на національному рівні та її відсутність на рівні підприємств, що призводить до викривлення реалій стану ПЕК України;
- тривалі строки окупності інвестицій в енергетичні підприємства - співвідношення між ціною продажу електроенергії та вартістю основного капіталу є несприятливим для інвестора;
- непрозора нормативно-правова база регулювання процесу виробництва та продажу електроенергії;
- недосконалість системи управління на окремих підприємствах та в ОЕС країни загалом;
- цінові диспропорції на ринку електроенергії;
- непрозорість відносин у енергетичній сфері, необхідність зміни моделі ринку електроенергії в країні.

4. Соціальні проблеми:

- складні умови праці на енергогенеруючих підприємствах через високу аварійність обладнання та технологічну відсталість устаткування;
- нестача кваліфікованих кадрів для роботи на виробництві через «непопулярність» даних професій, низьку оплату праці;
- періодичне відключення електроенергії в населених пунктах через перебої у генерації та постачанні електроенергії;
- погіршення екології у місцевості розташування енергогенеруючих підприємств.

Таким чином, Україна, на шляху здійснення нових економічних реформ загалом та суттєвих перетворень в електроенергетиці, зокрема, має керуватися досвідом розвинутих країн світу, які вже опинилися на вищій сходинці розвитку. Особливої уваги в даному контексті заслуговує реорганізація ринку електроенергії, модернізація електромереж (в тому числі – міждержавного значення) для забезпечення експорту вітчизняної електроенергії, надання їм нової

якості розумних систем. А також – досвід у розвитку генерації з ВДЕ, зокрема, вітрової і сонячної енергії. У той же час, запровадженню нового досвіду мають передувати суттєві дослідження та аналіз переваг і недоліків різних моделей функціонування електроенергетичного ринку, методів фінансування модернізації та впровадження нових енергетичних потужностей з огляду на наші національні особливості та оптимізація структури ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств для формування потенціалу конкурентоспроможності.

Нормативно-правова основа функціонування енергетики України складається з декількох рівнів правових актів: Конституції України, Закону «Про електроенергетику», галузевих та статутних законів, нормативних актів та політико-правових документів декларативного характеру. Діяльність енергетичних підприємств щодо забезпечення нормального функціонування системи та попередження загроз відбувається в рамках існуючих законів і нормативно-правових актів [99].

Конституційно-правовий механізм є ефективним за активної участі в ньому суб'єктів господарювання (підприємств, організацій), інститутів громадянського суспільства (профспілок, політичних партій) та власне громадян. Важливим є забезпечення оперативного, постійного, та ефективного зв'язку цих суб'єктів з функціональним механізмом публічної влади [100].

Постановою від 19 січня 1998 р. «Про Концепцію діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України» [101] встановлено, що ЕнБ України базується на закладеній в Національній енергетичній програмі України до 2010 р. [102] ідеї про максимально можливе задоволення потреб держави у ПЕР за рахунок економічно обґрунтованого збільшення обсягів власного видобутку або виробництва та зниження залежності від імпорту енергоресурсів.

Правову основу забезпечення енергопостачання в Україні становить Конституція України, закони України, Національна енергетична програма України до 2010 р., Концепція національної безпеки України [103], Комплексна державна програма енергозбереження [104], інші програми та нормативно-правові

акти щодо пріоритетного розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу, міжнародні договори у даній сфері [105].

Перелік законів України, що регулюють енергетичну сферу та їх основні положення наведені в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Національні закони України в енергетичній сфері

№ з/п	Назва	Дата	Мета створення
1	2	3	4
1.	Про енергозбереження	01.07.1994	Визначення правових, економічних, соціальних та екологічних основ енергозбереження для всіх підприємств та громадян України [106].
2.	Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку	08.02.1995	Встановлення пріоритетів безпеки людини і навколишнього середовища, прав та обов'язків громадян у сфері використання ядерної енергії. Регулювання діяльності, пов'язаної з використанням ядерних установок. Встановлення правових основ міжнародних зобов'язань України щодо використання ядерної енергії [107].
3.	Про електроенергетику	16.10.1997	Визначення правових, економічних та організаційних засад діяльності в електроенергетиці. Регулювання відносин, пов'язаних з виробництвом, передачею, постачанням та використанням енергії. Забезпечення ЕнБ, конкуренції і захисту прав споживачів та працівників галузі [108].
4.	Про нафту і газ	12.07.2001	Визначення правових, економічних та організаційних засад діяльності нафтогазової галузі України. Регулювання відносин, пов'язаних з особливостями користування нафтогазоносними надрами, видобутком, транспортуванням, зберіганням і використанням нафти, газу і продуктів їх переробки з метою забезпечення ЕнБ, розвитку конкурентних відносин, захисту прав суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти та газу, переробкою, зберіганням, транспортуванням і реалізацією нафти, газу тощо [109].
5.	Про альтернативні джерела енергії	20.02.2003	Визначення правових, економічних, екологічних та організаційних засад використання альтернативних джерел енергії. Сприяння розширенню їх використання у ПЕК [110].
6.	Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки	24.06.2004	Визначення правових та організаційних засад фінансового забезпечення діяльності з припинення експлуатації ядерних установок [111].
7.	Про теплопостачання	02.06.2005	Визначення правових, економічних та організаційних засад діяльності об'єктів сфери теплопостачання. Регулювання відносин, пов'язаних з виробництвом, транспортуванням, постачанням і використанням теплової енергії з метою забезпечення ЕнБ, підвищення енергоефективності функціонування систем теплопостачання, створення та вдосконалення ринку теплової енергії, захист прав споживачів та працівників даної сфери [112].

Продовження табл. 2.6

8.	Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств ПЕК	23.06.2005	Визначення комплексу організаційних та економічних заходів для забезпечення сталого функціонування підприємств ПЕК з метою сприяння поліпшенню фінансового становища, підвищенню рівня інвестиційної привабливості [113].
9.	Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період	02.11.2006	Регулювання відносин пов'язаних з виробництвом, передачею, постачанням та використанням енергоресурсів в особливий період підприємствами, установами та організаціями ПЕК [114].
10.	Про засади функціонування ринку електричної енергії України	24.10.2013	Визначення правових, організаційних та економічних засад діяльності ринку електричної енергії України. Регулювання відносин між учасниками ринку в процесі здійснення їх діяльності. Визначення моделі ринку електричної енергії України [115].

Важливим документом є Енергетична стратегія України на період до 2030 року [116] затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України має на меті визначення шляхів розвитку всіх видів енергетичних ресурсів для подальшої розробки та впровадження державних програм.

Цілі Енергетичної стратегії наступні: створити сприятливі умови для якісного задоволення попиту на енергоресурси; зменшити техногенне навантаження на довкілля; визначити шляхи безпечного, надійного та сталого функціонування енергетики та її максимально ефективного розвитку; забезпечити ЕнБ України; знизити питомі витрати при виробництві і використанні енергоресурсів шляхом їх раціонального споживання, впровадження енергозберігаючих технологій тощо; інтеграція ОЕС України до європейської енергосистеми з послідовним збільшенням експорту електроенергії, зміцнення позицій України як транзитної держави нафти і газу [117; 118].

Таблиця 2.7

Концепції та програми розвитку енергетичної сфери

№ з/п	Назва	Дата	Мета створення
1	2	3	4
1.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми «Українське вугілля»	19.09.2001	Підвищення ефективності роботи підприємств вугільної промисловості, забезпечення належного рівня видобутку вугілля для потреб національної економіки [119].

Продовження табл. 2.7

2.	Розпорядження «Про затвердження Концепції державної політики у сфері постачання та транзиту сирої нафти»	05.04.2002	Підвищення ЕнБ шляхом диверсифікації джерел постачання сирої нафти, створення умов для надійного та ефективного функціонування і розвитку міжнародних нафтотранспортних коридорів [120].
3.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми диверсифікації джерел постачання нафти в Україну на період до 2015 року»	08.11.2006	Уникнення залежності українського ринку нафти та нафтопродуктів від однієї країни-експортера, підвищення ефективності використання нафтотранспортної системи та надійності постачання нафти, зміцнення ЕнБ [121].
4.	Розпорядження «Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки»	19.11.2008	Створення умов для зниження рівня енергоємності ВВП на 20% порівняно з 2008 роком (щороку на 4%), оптимізація структури енергетичного балансу України [122].
5.	Розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009-2015 роки»	21.10.2009	Визначення основних засад формування та реалізації державної політики з питань забезпечення розвитку, модернізації та переоснащення газотранспортної системи України для інтеграції в загальноєвропейську мережу [123].

Україна є активним учасником міжнародного ринку та сприяє міжнародному співробітництву, тому підписала ряд офіційних документів (угод) щодо зобов'язань в енергетичній сфері. В будь-якому разі, важливо пам'ятати про необхідність постійного вдосконалення нормативно-правового забезпечення, що ґрунтується на створенні комплексу організаційно-правових засад щодо функціонування та розвитку ПЕК України на основі принципів оптимального поєднання ринкових відносин з державним управлінням, зокрема, регулюванням з метою забезпечення стабільного економічного та соціального розвитку, гарантування національної ЕнБ України з урахуванням необхідного періоду адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Подальші етапи роботи у здійсненні цього напрямку варто розглядати у контексті кодифікації національного законодавства [124].

2.2 Оцінювання ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств

Системний підхід при дослідженні розвитку та функціонування великих технічних систем (включаючи сучасні енергетичні системи) здійснює свій прояв у необхідності вивчення явищ, які проходять в них, у часових та соціальних взаємозв'язках, об'єктивно необхідної спадкоємності старого та нового.

Становлення та розвиток енергетики проходить разом з розвитком всіх галузей техніки та економіки, соціально-суспільних, наукових та культурних відносин. З огляду на це, енергетичну галузь доцільно розглядати як життєзабезпечуючий техногенний фактор, який чинить суттєвий вплив на людську цивілізацію.

Однією з важливіших закономірностей розвитку електроенергетики є історична зумовленість важливих відкриттів та винаходів. Вони, частіше за все, можливі лише тоді, коли створюються об'єктивні передумови потреби суспільства у тому чи іншому технічному об'єкті, а можливість його створення визначається досягненнями науки та техніки того етапу розвитку, на якому знаходиться людство до моменту появи цих передумов.

Поглиблене дослідження енергетичних систем, причини їх формування, технологічні особливості електроенергії як товару, що зумовлюють особливості функціонування енергогенеруючих підприємств вивчаються в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Проте на сучасному етапі розвитку електроенергетичної галузі України загалом та її окремих підприємств, у часи докорінних структурних перетворень, дані питання, на наш погляд, вимагають поглибленого вивчення.

За останні 100 років світове споживання енергії зросло приблизно у 24 рази. За даними Міжнародного енергетичного агентства [76] до середини XXI ст. енергоспоживання зросте ще в два рази. Особливої гостроти енергетичні проблеми набули у зв'язку з сильними процесами глобалізації світової економіки, негативним впливом систем енергетики на оточуюче навколишнє середовище,

виснаженням в перспективі недорогих традиційних енергетичних джерел, що ставить під загрозу можливості сталого розвитку людства.

В електроенергетиці України до цих проблем додаються також складнощі переходу до конкурентного ринку, брак інвестицій для модернізації та оновлення енергетичного обладнання, надійність електропостачання та ін.

Непропорційність розвитку світової електроенергетики демонструється наявністю великого розриву в енергоспоживанні розвинутих країн та країн, що розвиваються. Більша частина світового виробництва електроенергії припадає на невелику групу країн, до яких відноситься США, Франція, Японія, Китай, Росія, Канада, Німеччина. У 2010 р. виробництво електроенергії у розвинутих країнах складало 65% від сумарного виробництва, в країнах, що розвиваються – 22%, в країнах з перехідною економікою – 13% [64; 67; 125].

Енергія є основоположним фактором економічного зростання, розвитку та соціального добробуту країни. Частина паливно-енергетичного комплексу, яка забезпечує народне господарство перетвореними енергоносіями, включає електроенергетику та теплоенергетику. Їх головна суспільна місія полягає в забезпеченні енергетичної безпеки підприємства, регіону та країни в цілому

Електроенергія є високотехнологічним продуктом, який потребує складної організації процесу генерації, передачі, розподілу та споживання. Таким чином, енергогенеруючі підприємства мають певні специфічні особливості, які зумовлюються технологічним процесом енергозабезпечення.

Діяльність енергогенеруючих підприємств є важливою ланкою у ланцюгу розвитку та функціонування економіки будь-якої країни світу. В той же час вона характеризується значною складністю, ризикованістю та соціальною відповідальністю. У зв'язку з цим необхідно знайти оптимальне співвідношення процесів лібералізації ринку електроенергії України та участі держави у регулюванні цього ринку. Систематизація основних періодів, що визначають етапи розвитку та становлення енергетики як галузі народного господарства, дає змогу визначити передумови, які лежать в основі сучасних процесів, що відбуваються в енергетиці країн світу. А визначення та обґрунтування

специфічних особливостей функціонування енергетичних підприємств з огляду на особливості технологічного процесу виробництва електроенергії дають змогу більш адекватного розуміння природи електроенергетики та можливість для подальших досліджень щодо розробки нових оптимальних механізмів забезпечення конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств [126; 127].

Для створення системи показників оцінювання ресурсного забезпечення в залежності від моделі ринку електроенергії в країні, розкладемо керовані та некеровані фактори на групи показників, тобто зазначимо ті показники діяльності енергогенеруючого підприємства, на які вплине зміна умов моделі ринку електроенергії та показники, які характеризують певну складову ресурсного забезпечення.

Оцінювання ресурсного забезпечення підприємств в сучасних умовах нестабільного ринкового середовища є важливою складовою у визначенні проблем, що перешкоджають підвищенню рівня конкурентоспроможності, формуванню його потенціалу та розробленню заходів щодо його утримання на допустимому рівні або підвищення. При цьому важливим є те наскільки і в якому напрямі змінився стан та структура ресурсного забезпечення підприємств. Таким чином, виникає необхідність в оцінюванні стану ресурсного забезпечення підприємств в динаміці років для виявлення певних тенденцій – позитивних або негативних змін основних параметрів його функціонування під впливом тих чи інших факторів.

Проведення діагностики ресурсного забезпечення передбачає визначення сукупності енергогенеруючих підприємств, які будуть виступати базою дослідження. Головні параметри, які зумовили вибір конкретних підприємств енергетики України стали такі ознаки, як: розмір підприємства, його спеціалізація, форма власності, а також виокремлення проблем сучасного паливно-енергетичного комплексу України, які призводять до їх нестійкого функціонування в сучасних умовах ринку. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне оцінювання ресурсного забезпечення таких підприємств (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Енергогенеруючі підприємства, які формують базу дослідження

№ з/п	Назва підприємств	Місце розташування	Основні характеристики діяльності
1.	ПАТ «Центренерго»	Юридична адреса – м. Київ	Виробництво електроенергії / Передача електроенергії / Розподілення електроенергії Загальна встановлена потужність ТЕС - 7600 МВт (14% від загальної потужності електростанцій України). 18 вугільних енергоблоків, 5 - газомазутного палива
1.1.	Вуглегірська ТЕС	Донецька обл.	Забезпечує 32% від загального виробітку електроенергії ПАТ «Центренерго»
1.2.	Зміївська ТЕС	Харківська обл.	Забезпечує 38% від загального виробітку електроенергії ПАТ «Центренерго»
1.3.	Трипільська ТЕС	Київська обл.	Забезпечує 30% від загального виробітку електроенергії ПАТ «Центренерго»
2.	ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	Юридична адреса – м. Запоріжжя	Виробництво електроенергії. Загальна встановлена потужність ТЕС - 8185 МВт (16% від загальної потужності електростанцій України). 25 генеруючих енергоблоків Контрольний пакет акцій (68,3%) належить приватній компанії ДТЕК
2.1.	ДТЕК Криворізька ТЕС	Дніпропетровська обл.	Забезпечує 30% від загального виробітку електроенергії ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»
2.2.	ДТЕК Придніпровська ТЕС	Дніпропетровська обл.	Забезпечує 25% від загального виробітку електроенергії ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»
2.3.	ДТЕК Запорізька ТЕС	Запорізька обл.	Забезпечує 45% від загального виробітку електроенергії ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»
3.	ПАТ «ДТЕК Західенерго»	Львівська обл.	Виробництво електроенергії. Загальна встановлена потужність ТЕС - 4607,5 МВт (9% від загальної потужності електростанцій України). Контрольний пакет акцій (70,9%) належить приватній компанії ДТЕК
3.1.	ДТЕК Ладизинська ТЕС	Вінницька обл.	Забезпечує 30% від загального виробітку електроенергії ПАТ «ДТЕК Західенерго»
3.2.	ДТЕК Бурштинська ТЕС	Івано-Франківська обл.	Забезпечує 55% від загального виробітку електроенергії ПАТ «ДТЕК Західенерго»
3.3.	ДТЕК Добротвірська ТЕС	Львівська обл.	Забезпечує 15% від загального виробітку електроенергії ПАТ «ДТЕК Західенерго»

Першим з досліджуваних нами підприємств є ПАТ «Центренерго», основою діяльності якого є виробництво, передача та розподілення електроенергії. До його складу входять три теплові електростанції - Вуглегірська,

Зміївська, Трипільська, загальною встановленою потужністю 7600 МВт (друге місце серед теплових енергогенеруючих компаній України). У загальному обсязі виробництва електроенергії України на ПАТ «Центренерго» припадає близько 9,6%. Її електростанції мають вигідне географічне місцезнаходження, що сприяє наявності постійного попиту та можливості якісного забезпечення електроенергією споживачів.

Кожна з ТЕС підприємства має свої переваги від вигідного розташування. Так, найпотужніша Вуглегірська ТЕС розташована в Донбаському регіоні, який характеризується наявністю великої кількості енергоємних промислових підприємств, крім того в регіоні знаходиться вугільний басейн, який забезпечує електростанцію необхідними ПЕР. Зміївська ТЕС розташована у Харківській області також має розвинуті промислові та сільськогосподарські підприємства, крім того Донбаський регіон як постачальник сировини знаходить відносно близько. Трипільська ТЕС знаходиться в Київській області неподалік від столиці, що сприяє стабільному попиту, крім того, після закриття Чорнобильської АЕС вона залишається найпотужнішим джерелом електроенергії на території Київської області.

Структура виробництва електроенергії на ПАТ «Центренерго» виглядає наступним чином: на Вуглегірській ТЕС виробіток електроенергії складає – 32%, на Зміївській ТЕС - 38%, на Трипільській ТЕС – 30% [97].

Першочерговими завданнями підприємства є: покращення техніко-економічних показників роботи обладнання; проведення реконструкції та модернізації енергоблоків; вдосконалення режимів роботи; зменшення собівартості виробництва електроенергії; перехід на європейські норми системи регулювання; зменшення шкідливих викидів у навколишнє природне середовище.

Основними змінами у фінансово-господарській діяльності (див. табл. 2.9, рис. 2.4) підприємства протягом 2013 р. є отримання чистого прибутку у розмірі 487,02 млн. грн (на 253,48 млн. грн або у 2,1 разів більше ніж у 2012 р.). Основною причиною таких змін є планомірне зростання обсягу виробництва електроенергії та зростання тарифу [97].

Таблиця 2.9

Динаміка зміни основних показників виробничо-господарської та фінансової діяльності ПАТ «Центрэнерго», млн. грн

Показники	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	5667,36	7179,88	9062,63	7453,91
Собівартість реалізованої продукції	5535,08	6634,30	8178,59	6674,06
Валовий прибуток (збиток)	132,28	545,58	884,04	779,85
Інші операційні доходи	112,80	304,23	100,74	130,05
Адміністративні витрати	81,36	91,87	113,68	131,35
Витрати на збут	0	0	0	0
Інші операційні витрати	64,36	510,80	450,25	135,75
Фінансовий результат від операційної діяльності:				
прибуток (збиток)	99,36	247,15	420,87	642,79
інші доходи	65,54	40,60	15,09	12,03
інші витрати	125,15	114,48	89,53	31,53
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:				
прибуток (збиток)	39,76	173,26	346,43	564,05
Податок на прибуток від звичайної діяльності	30,14	138,03	112,89	77,03
Чистий прибуток (збиток)	9,62	35,23	233,54	487,02
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію				
Всього активів, у т.ч.	4283,82	4317,78	4506,78	5026,60
Оборотні активи	1214,02	1709,68	2277,23	2086,24
у т.ч. грошові кошти та їх еквіваленти	18,95	12,10	16,65	27,19
Необоротні активи	3069,49	2608,10	2229,55	2395,00
Всього пасивів, у т.ч.	4283,82	4317,78	4506,78	5026,60
Зобов'язання				
поточні зобов'язання	1595,34	1921,81	2055,50	2930,00
довгострокові зобов'язання	838,27	510,03	136,19	469,43
Власний капітал	1825,92	1863,46	2086,43	2503,38
статутний капітал	480,23	480,23	480,23	480,23
пайовий капітал	0	0	0	0
додатковий вкладений капітал	0	0	0	0
інший додатковий капітал	2209,69	121,91	144,81	296,61
резервний капітал		11,74	13,50	25,18
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-875,26	1249,58	1447,88	1701,36

Складено автором на основі фінансової звітності ПАТ «Центрэнерго»

Вся вироблена на ТЕС електроенергія відпускається до ОРЕ України. У 2013 р. обсяг виробництва електроенергії електростанціями ПАТ «Центренерго» склав 13824,2 млн. кВт·год, що на 24% менше, ніж у 2012 р., що зумовлено аварією на Вуглегірській ТЕС. Тариф на відпуск електроенергії підприємством склав 58,88 коп/кВт·год, при цьому дохід від реалізації - 7453,91 млн. грн. [97].

Рис. 2.4. Основні результати господарської діяльності ПАТ «Центренерго» в динаміці років, млн. грн

Структура виробничої собівартості підприємства виглядає наступним чином: матеріальні витрати - 88%, витрати на оплату праці і відрахування на соціальні заходи – 7%, амортизація – 2%, інші витрати – 3%.

В структурі виробничої собівартості продукції основу – у розмірі 73% – складають витрати на паливо, яке на 98% складає вугілля. Крім вугілля підприємство використовує в якості ПЕР природний газ та мазут. Суттєвих змін в джерелах надходження і доступності сировини у 2013 р. не відбувалося.

Постачальниками вугілля на ТЕС ПАТ «Центренерго» є: ДП «Вугілля України», Асоціація «ФПТП «ДРФЦ», ТОВ «Кампер» та ТОВ «Укрвостокснабжение». Всі постачальники вугілля знаходяться на території України, ціна не зазнала суттєвих змін.

Постачальниками природного газу є: НАК «Нафтогаз України»; ТОВ «Транс-Газ-Бюро» (ціна протягом року не змінювалась та складала 3500,00 грн/тис м куб. без вартості транспортування, цільової надбавки 2% та ПДВ).

Середня ціна у звітному періоді збільшилась на 23,4% порівняно з даними попереднього періоду. Вугільна продукція та природний газ у імпорتنих постачальників не закуповувалися [92; 97]..

Наступним з досліджуваних нами підприємств є **ТОВ «ДТЕК Дніпроенерго»**, основою діяльності якого є забезпечення надійної та безперебійної генерації електроенергії. До його складу входять три теплові електростанції - Придніпровська, Криворізька, Запорізька, загальною встановленою потужністю 8185 МВт (третє місце серед теплових енергогенеруючих компаній України). Електростанції розташовані у двох великих промислових областях України - Запорізькій та Дніпропетровській, в яких розвинуті енергоємні галузі, такі як машинобудування, металургія, гірничо-промисловість. Таке розташування ТЕС та їх оточення є запорукою наявності постійного попиту електроенергію.

Суттєвою зміною в господарській діяльності та фінансовому стані підприємства протягом 2012 р. важливо зазначити, що дана фінансова звітність є першою, складеною за міжнародними стандартами (МСФЗ). Крім того, державний пакет акцій в розмірі 25,00%, що був у власності держави в особі Фонду державного майна України був проданий в першому кварталі 2012 р. Таким чином, на сьогодні у власності компанії ДТЕК знаходиться 68,3% акцій.

Чистий прибуток у 2013 р. склав 1395,16 млн. грн. (на 456,31 млн. грн. або у 1,5 рази більше ніж у 2012 р.). Основними причинами таких змін є збільшення обсягу виробництва електроенергії та передача власності приватній компанії [96] (див. табл. 2.10, рис. 2.5).

Таблиця 2.10

Динаміка зміни основних показників виробничо-господарської та фінансової діяльності ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», млн. грн.

Показники	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	6227,87	8622,31	9231,25	9766,07
Собівартість реалізованої продукції	5799,31	7805,09	9512,05	8616,23
Валовий прибуток (збиток)	428,57	817,22	-280,80	1149,83
Інші операційні доходи	423,13	485,69	1412,54	6512,43

Продовження табл. 2.10

Адміністративні витрати	93,67	87,88	58,26	89,24
Витрати на збут	9,06	8,40	9,50	9,60
Інші операційні витрати	318,11	592,65	129,45	94,55
Фінансовий результат від операційної діяльності:				
прибуток (збиток)	430,86	613,97	1063,99	1607,69
інші доходи	5,12	53,88	19,02	32,51
інші витрати	11,06	35,35	239,65	17,06
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:				
прибуток (збиток)	311,92	534,17	938,85	1645,73
Податок на прибуток від звичайної діяльності	122,77	245,37	95,13	250,57
Чистий прибуток (збиток)	189,18	285,89	938,85	1395,16
Всього активів, у т.ч.	4172,65	4575,788	7790,456	9127,08
Оборотні активи	1576,69	1675,9	2955,42	3424,72
у т.ч. грошові кошти та їх еквіваленти	62,93	28,07	952,19	1540,19
Необоротні активи	2593,13	2892,23	4835,03	5702,36
Всього пасивів, у т.ч.	4172,65	4574,70	7790,46	9127,08
Зобов'язання	1949,46	2001,21	2245,65	
поточні зобов'язання	1871,58	1686,33	1358,34	1828,02
довгострокові зобов'язання	77,88	314,88	887,30	
Власний капітал	2147,26	2483,80	5505,92	6598,24
статутний капітал	149,19	149,19	149,19	149,19
пайовий капітал	0	0	0	0
додатковий вкладений капітал	1000,87	1000,87	1000,87	1000,87
інший додатковий капітал	2831,72	3042,96	3184,25	2831,61
резервний капітал	8,83	18,29	32,59	32,59
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-1843,36	-1727,51	1063,08	2583,99

Складено автором на основі фінансової звітності ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»

У 2012 р. обсяг виробництва електроенергії електростанціями ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» склав 17691 млн. кВт·год за середнім тарифом 56,20 коп/кВт·год, при цьому дохід від реалізації - 9089,98 млн. грн. Основним клієнтом підприємства є ДП «Енергоринок» як оператор ОРЕ, з яким укладений договір купівлі-продажу електроенергії [96].

Рис. 2.5. Основні результати господарської діяльності ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» в динаміці років, млн. грн

Третім з досліджуваних нами підприємств є **ПАТ «ДТЕК Західенерго»**, основою діяльності якого є забезпечення надійної та безперебійної генерації електроенергії. ПАТ «ДТЕК Західенерго» є одним з провідних українських підприємств-виробників електроенергії та п'ятою за розмірами енергогенеруючою компанією України з встановленою потужністю 4607,5 МВт (9% від загальної потужності електроенергетики України). За обсягами виробництва електричної енергії ПАТ «Західенерго» посідає одне з ключових місць серед теплових енергогенеруючих компаній.

Електроенергія, вироблена компанією, постачається споживачам на території України та експортується до країн Європи.

До складу ПАТ «ДТЕК Західенерго» входить Бурштинська ТЕС, Ладизинська ТЕС та Добротвірська ТЕС. Бурштинська ТЕС з 2002 р. успішно працює в «острові Бурштинської ТЕС», у складі об'єднаної європейської енергосистемі UCTE\CENTREL (нині – ENTSO-E), забезпечуючи енергопостачання 3-х областей Західної України (Закарпатської – повністю, Івано-Франківської та Львівської – частково), а також експорт до Угорщини та Словаччини [96].

Таблиця 2.11

Динаміка зміни основних показників виробничо-господарської та фінансової діяльності ПАТ «ДТЕК Західенерго», млн. грн.

Показники	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	5002,17	7725,13	9868,33	11285,77
Собівартість реалізованої продукції	4749,11	7217,85	9678,98	10429,51
Валовий прибуток (збиток)	252,99	507,29	189,35	856,26
Інші операційні доходи	203,39	85,58	72,17	165,14
Адміністративні витрати	114,20	110,08	133,97	111,60
Витрати на збут	0,45	0,77	0,81	2,11
Інші операційні витрати	354,39	170,25	121,51	143,59
Фінансовий результат від операційної діяльності:				
прибуток (збиток)	5,23	301,76	-12,65	764,09
інші доходи	5,38	9,54	52,41	18,82
інші витрати	-	6,03	53,98	9,02
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:				
прибуток (збиток)	163,60	219,05	-118,53	714,05
Податок на прибуток від звичайної діяльності	161,69	138,80	68,22	135,67
Чистий прибуток (збиток)	1,92	80,26	186,75	578,38
Всього активів, у т.ч.	5217,77	3408,39	3167,72	6097,13
Оборотні активи	2552,63	1216,21	1201,06	2223,25
у т.ч. грошові кошти та їх еквіваленти	195,35	9,65	45,70	173,61
Необоротні активи	2663,87	2191,44	1966,48	3873,87
Всього пасивів, у т.ч.	5217,77	3408,39	3167,72	6097,13
Зобов'язання	4495,97	2833,84	2720,23	
поточні зобов'язання	3989,10	2404,74	2528,12	3527,45
довгострокові зобов'язання	506,87	429,10	192,11	869,91
Власний капітал	519,03	559,36	431,61	1699,77
статутний капітал	490,21	127,91	127,91	127,91
пайовий капітал	-	-	-	-
додатковий вкладений капітал	-	-	-	-
інший додатковий капітал	-	1502,10	1461,58	0
резервний капітал	-	7,55	7,55	0
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	28,82	-1078,19	-1078,19	1189,24

Складено автором на основі фінансової звітності ПАТ «ДТЕК Західенерго»

Державний пакет акцій підприємства у розмірі 45,1% акцій, який належав держави в особі НАК «Енергетична компанія України», у 2011 р. був виставлений

на приватизацію Фондом державного майна України і проданий на початку 2012 р. компанії ДТЕК.

Важливо зазначити, що з 2012 р. підприємство перейшло на ведення фінансової звітності за міжнародними стандартами (МСФЗ).

Чистий прибуток у 2013 р. склав 578,38 млн. грн. (що на 391,63 млн. грн. або у 3,1 разів більше ніж у 2012 р.) [96] (див. табл. 2.11, рис. 2.6).

Рис. 2.6. Основні результати господарської діяльності ПАТ «ДТЕК Західенерго» в динаміці років, млн. грн

У 2012 р. обсяг виробництва електроенергії електростанціями ПАТ «ДТЕК Західенерго» склав 16554,1 млн. кВт·год за середнім тарифом 65,34 коп/кВт·год, при цьому дохід від реалізації – 9818,2 млн. грн. Основним клієнтом підприємства є ДП «Енергоринок» як оператор ОРЕ, з яким укладений договір купівлі-продажу електроенергії.

У 2012 р. генеруючі ТЕС підприємства продавали всю вироблену електроенергію в ОРЕ України за ціновими заявками. Формування таких цінових заявок і заявок робочої потужності здійснювалося згідно з Правилами ОРЕ України погодинно по кожному блоку; ці заявки відображали витрати на виробництво електроенергії та можливий діапазон регулювання навантаження [92; 97].

Отже, проаналізувавши діяльність трьох великих підприємств генерації електроенергії України (табл. 2.12) та їх складових підрозділів, можна зробити висновок про те, що:

- за встановленою потужністю ПАТ «Центренерго» та ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» мають схожі обсяги, ПАТ «ДТЕК Західенерго» має меншу потужність, ніж перші дві компанії;
- за виробництвом електроенергії – всі три підприємства виробляються приблизно однаковий обсяг електроенергії на рік;
- за тарифами на електроенергію, то вони коливаються від 54,16 коп. до 65,34 коп. за 1 кВт·год (у 2012 р.);
- за доходом від реалізації – показник у трьох підприємств знаходиться майже на однаковому рівні;
- за чистим прибутком – у всіх трьох підприємств суттєво різні результати.

Таблиця 2.12

Зведені результати діяльності досліджуваних підприємств, 2013 р.

№	Показники	ПАТ «Центренерго»	ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	ПАТ «ДТЕК Західенерго»
1	2	3	4	5
1.	Встановлена потужність, МВт	7600	8185	4607,5
2.	Обсяг виробленої електроенергії, млн. кВт·год	18159,99	17691	16554,1
3.	Середній тариф продажу електроенергії, коп/кВт·год	54,16	56,20	65,34
4.	Дохід від реалізації, млн. грн	9022,43	9089,98	9818,2
5.	Чистий прибуток, млн. грн	233,54	938,85	1,92

Складено автором на основі фінансової звітності підприємств

Все це свідчить про різну структуру використання ресурсного забезпечення підприємств та різні підходи до управління. Таким чином, важливо дослідити та проаналізувати більш детально саме ресурсне забезпечення підприємств.

З цією метою запропоноване удосконалення процедури діагностування ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого

підприємства, яка передбачає аналіз потенціалу конкурентоспроможності підприємства залежно від структури його ресурсного забезпечення, що дозволяє врахувати результат виробничого процесу, сам процес виробництва та його підготовку. Етапи процедури діагностування наведено на рис. 2.7.

Рис. 2.7. Процедура діагностування ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства для формування потенціалу його конкурентоспроможності

З метою здійснення аналізу діяльності енергетичних підприємств запропоновано виокремити сім груп показників, які характеризують різні складові ресурсного забезпечення: природну, технічну, технологічну, фінансову, трудову,

управлінську та інформаційну. Для оцінювання ресурсного забезпечення важливо проаналізувати діяльність підприємств протягом декількох років, розглянути показники в динаміці, що дозволить більш повно показати економічні процеси та зробити відповідні обґрунтовані висновки.

Оцінювання стану ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств та фінансових результатів їх діяльності є передумовою виявлення позитивного або негативного впливу структури ресурсного забезпечення на результати діяльності підприємств та виявлення необхідності зміни його структури при зміні зовнішніх умов функціонування енергогенеруючих підприємств, тобто моделі ринку електроенергії в країні. Таким чином, необхідно запропонувати набір показників для оцінювання ресурсного забезпечення підприємств за умов дії різних моделей ринку електроенергії.

Отже, в умовах функціонування нинішньої моделі ринку електроенергії – моделі «єдиного покупця» - ми пропонуємо оцінювати ресурсне забезпечення енергогенеруючого підприємства за таким набором показників (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Набір показників для оцінювання ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності підприємства за умов моделі «єдиного покупця»

№ з/п	Складові РЗП	Показники для оцінювання
1.	Природна	1) частка імпортих ПЕР; 2) енергоемність виробленої електроенергії; 3) виробнича собівартість електроенергії; 4) втрати при виробництві електроенергії.
2.	Технічна	1) коефіцієнт корисної дії (ККД) енергетичних установок; 2) коефіцієнт використання встановленого обладнання; 3) фондовіддача; 4) залишкова вартість ОФ; 5) коефіцієнт завантаження ОФ.
3.	Технологічна	1) залишкова вартість нематеріальних активів; 2) частка нематеріальних активів в активах підприємства.
4.	Фінансова	1) коефіцієнт оборотності активів; 2) чистий прибуток підприємства; 3) період окупності власного капіталу; 4) коефіцієнт фінансової незалежності; 5) коефіцієнт фінансової стійкості.
5.	Трудовий	1) зарплатоємність 1кВт електроенергії; 2) продуктивність праці; 3) коефіцієнт плинності кадрів.
6.	Управлінський	1) коефіцієнт ефективності управління; 2) частка персоналу паливно-транспортного цеху в загальній чисельності.
7.	Інформаційний	1) рівень комунікацій підприємства; 2) інформаційна озброєність праці.

Таким чином, визначивши набір показників, необхідних для оцінювання ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства за умов моделі «єдиного покупця», доцільним є зробити аналіз ресурсного забезпечення обраних як база дослідження підприємств за показниками (табл. 2.14).

Отже, провівши розрахунки по даним показникам, можна зробити наступні висновки щодо діяльності ТЕС:

- закупівля імпортованих ПЕР здійснюється лише Трипільською ТЕС – інші електростанції ПАТ «Центренерго» працюють на вітчизняній сировині;
- виробництво електроенергії є енергоємним процесом, оскільки частка витрат на сировину (паливо) складає близько 80%;
- втрати при виробництві електроенергії на даних трьох ТЕС становлять 10-12%, загальна тенденція цього показника веде до їх зниження;
- виробнича собівартість електроенергії збільшується помірними темпами (на 4% за рік), лише на Вуглегірській ТЕС її збільшення у 2013 р. склало 30%;
- ККД генеруючих установок є характерним для ТЕС та складає близько 40%;
- коефіцієнт використання встановленого обладнання є низьким та становить в середньому 30%, крім того коефіцієнт завантаження основних фондів ТЕС на Вуглегірській ТЕС – в середньому 75%, на Зміївській – 55%, на Трипільській – 65%. Таким чином, з встановленої потужності регулярно працює лише близько 15-20%;
- фондівіддача на ТЕС у 2013 р. є найменшому за досліджуваний період та склала 3,57 грн;
- нематеріальні активи як показник технологічного потенціалу підприємства складають лише 0,03-0,04% від загального обсягу активів ТЕС;
- чистий прибуток всіх трьох досліджуваних ТЕС у 2013 р. суттєво зріс порівняно з попередніми роками – в середньому у 2 рази;
- коефіцієнт фінансової незалежності в 2013 р. повернувся до рівня 2011 р., знизившись з 0,48 до 0,11;

Таблиця 2.14

Розраховані показники оцінювання ресурсного забезпечення ПАТ «Центренерго» за умов моделі «єдиного покупця»

№ з/п	Показники	Вуглегірська ТЕС 3600 MBm			Зміївська ТЕС 2200 MBm			Трипільська ТЕС 1800 MBm		
		2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
1.1	Частка імпорتنих ПЕР	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,03	0,04	0,03
1.2	Енергоємність виробленої е/е, %	78,15	80,01	60,73	0,82	81,77	76,58	81,34	83,05	78,93
1.3	Виробнича собівартість е/е, коп. /кВт·год.	42,54	46,78	60,81	49,38	50,37	51,88	47,65	49,91	51,02
1.4	Втрати при виробництві е/е, %	12,54	11,3	10,98	11,07	10,89	9,13	12,34	11,50	10,60
2.1	ККД енергетичних установок, %	42,00	42,00	46,00	42,00	42,00	46,00	42,00	42,00	46,00
2.2	Заборгованість у постачанні е/е, %	5,38	7,12	5,58	5,38	7,12	5,58	5,38	7,12	5,58
2.3	Коефіцієнт використання встановленого обладнання, %	33,0	27,2	30,5	33,0	27,2	30,5	33,0	27,2	30,5
2.4	Фондовіддача, грн	4,12	5,20	3,57	4,12	5,07	3,57	4,12	5,07	3,57
2.5	Залишкова вартість ОФ, млн. грн	669,19	687,05	669,00	794,67	815,87	794,70	627,37	644,11	627,40
2.6	Коефіцієнт завантаження ОФ	0,72	0,78	0,81	0,56	0,59	0,63	0,64	0,65	0,68
3.1	Залишкова вартість нематеріальних активів, млн. грн	0,48	0,55	0,76	0,57	0,65	0,91	0,45	0,52	0,72
3.2	Частка нематеріальних активів в активах підприємства, %	0,03	0,04	0,04	0,03	0,04	0,04	0,03	0,04	0,04
4.1	Коефіцієнт оборотності активів	1,92	2,52	1,65	1,92	2,52	1,65	1,92	2,52	1,65
4.2	Чистий прибуток підприємства, млн. грн	11,27	74,73	155,85	13,39	88,75	185,07	10,57	70,06	146,11
4.3	Період окупності власного капіталу	13,64	8,93	0,98	13,62	8,93	0,98	13,63	8,93	0,98
4.4	Коефіцієнт фінансової незалежності	0,11	0,48	0,11	0,11	0,48	0,11	0,11	0,48	0,11
4.5	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,43	0,37	0,002	0,43	0,37	0,002	0,43	0,37	0,002
5.1	Зарплатоємність 1кВт е/е	0,002	0,0004	0,0003	0,002	0,0004	0,0003	0,002	0,0004	0,0003
5.2	Продуктивність праці	1,92	2,02	0,81	1,92	2,02	0,81	1,92	2,02	0,81
5.3	Коефіцієнт плинності кадрів	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
6.1	Коефіцієнт ефективності управління	0,40	0,48	0,41	0,40	0,48	0,41	0,40	0,48	0,41
6.2	Частка персоналу паливно-транспортного цеху в загальній чисельності	0,55	0,53	0,48	0,55	0,53	0,48	0,55	0,53	0,48
7.1	Рівень комунікацій підприємства	0,15	0,18	0,27	0,14	0,18	0,24	0,14	0,16	0,24
7.2	Інформаційна озброєність праці	0,12	0,13	0,24	0,09	0,11	0,17	0,11	0,14	0,23

- коефіцієнт фінансової стійкості теж мав тенденцію до суттєвого зниження з 0,43 у 2010 р. до 0,002 у 2013 р.;
- продуктивність праці на ТЕС у 2013 р. знизилась до показника 0,81 порівняно з 2012 р. – 2,02;
- інформаційна озброєність праці - як показник забезпечення працівників новітньою інформацією у сфері своєї діяльності, проходження тренінгів, підвищення кваліфікації та ін. – знаходиться на низькому рівні (0,12 – 0,16). Суттєві зміни відбулися у 2013 р., коли показник виріс до 0,24 – 0,27.

Всі найсуттєвіші зміни у діяльності ТЕС (покращення їх діяльності) відбулись у 2013 р., що можна пояснити збільшенням частки приватної власності на підприємствах, а також загальними змінами в країні, що відбулися в економічній та соціально-політичній сферах.

2.3 Науково-методичні положення щодо удосконалення ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств

Здійснення ефективної інтеграції української економіки у світове співтовариство може відбутися лише за умови забезпечення високого рівня загальної конкурентоспроможності країни, конкурентоспроможності її господарюючих суб'єктів, а також конкурентоспроможності продукції та послуг, що виробляються підприємствами. Сутність економічної категорії конкурентоспроможності відображає теорію конкуренції, яка характеризує можливості окремого суб'єкта господарювання використовувати створені економічні переваги.

Розвиток будь-якого підприємства залежить від ефективності використання всіх наявних ресурсів. Важливість проблеми формування ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств визначається тією роллю, яку відіграють ресурси в реалізації соціально-економічних завдань паливно-енергетичного комплексу. Наявність певних обсягів ресурсів є найважливішою умовою ефективного ведення господарства і взагалі здійснення

процесу виробництва електроенергії. Ресурсне забезпечення служить матеріальною основою виробничих можливостей підприємств.

Дослідження теоретичних та методичних основ формування ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності його використання є необхідним для формування потенціалу конкурентоспроможності як окремого підприємства, так і всієї галузі.

Через те, що система ресурсного забезпечення підприємства є відкритою економічною системою, то вона, через пов'язання із іншими підприємствами та національною економікою загалом, піддається численним зовнішнім загрозам. Чим більше підприємство інтегроване у національну економіку країни, тим значнішими і різноманітнішими є ці загрози. А оскільки підприємства генерації електроенергії є стратегічно важливими для забезпечення діяльності всіх промислових підприємств країни, а також життя та добробуту її населення, то вони піддаються різним загрозам.

Структура впливу на ресурсне забезпечення енергогенеруючого підприємства як відкритої економічної системи представлена на рис. 2.8.

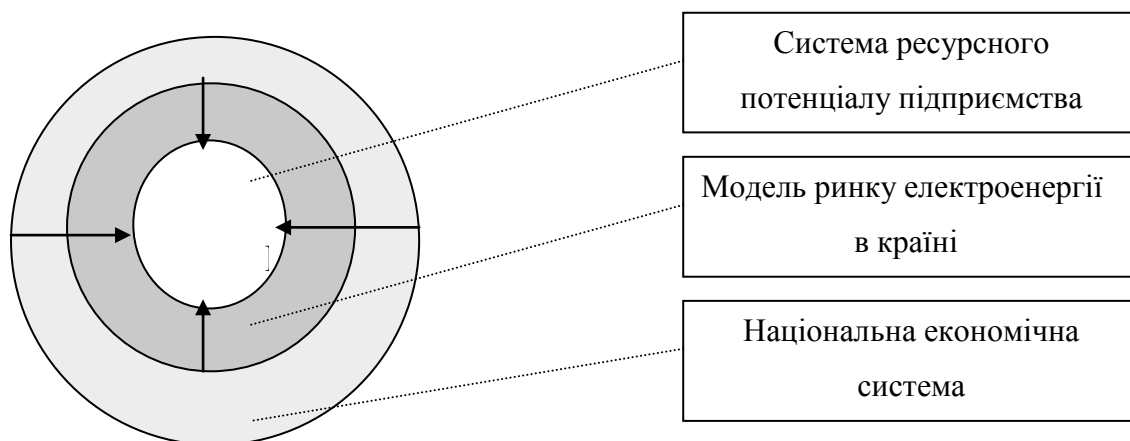

Рис. 2.8. Структура впливів на ресурсне забезпечення енергогенеруючого підприємства

Важливим елементом впливу зовнішнього середовища на ресурсне забезпечення енергогенеруючого підприємства як системи при дослідженні, будемо вважати модель ринку електроенергії в країні. Оскільки різний принцип організації ринку електроенергії висуває різні умови за яких буде функціонувати

підприємство. Впливи зовнішнього середовища на діяльність підприємства, зокрема, структуру його ресурсного забезпечення, *за вектором спрямування* завжди мають двоякий характер: позитивні (сприятливі); негативні (дестабілізуючі). Крім того, *за характером впливу* фактори зовнішнього середовища можуть поділятися на: фактори прямого та непрямого впливу. Та ще однією важливою характеристикою при визначенні факторів зовнішнього середовища є те, що *за рівнем впливу* вони поділяються на керовані та некеровані. Відповідно поставлених завдань даної роботи можна виділити 5 груп факторів зовнішнього середовища, які мають найбільший вплив на формування моделі ринку електроенергії в країні (рис. 2.9).

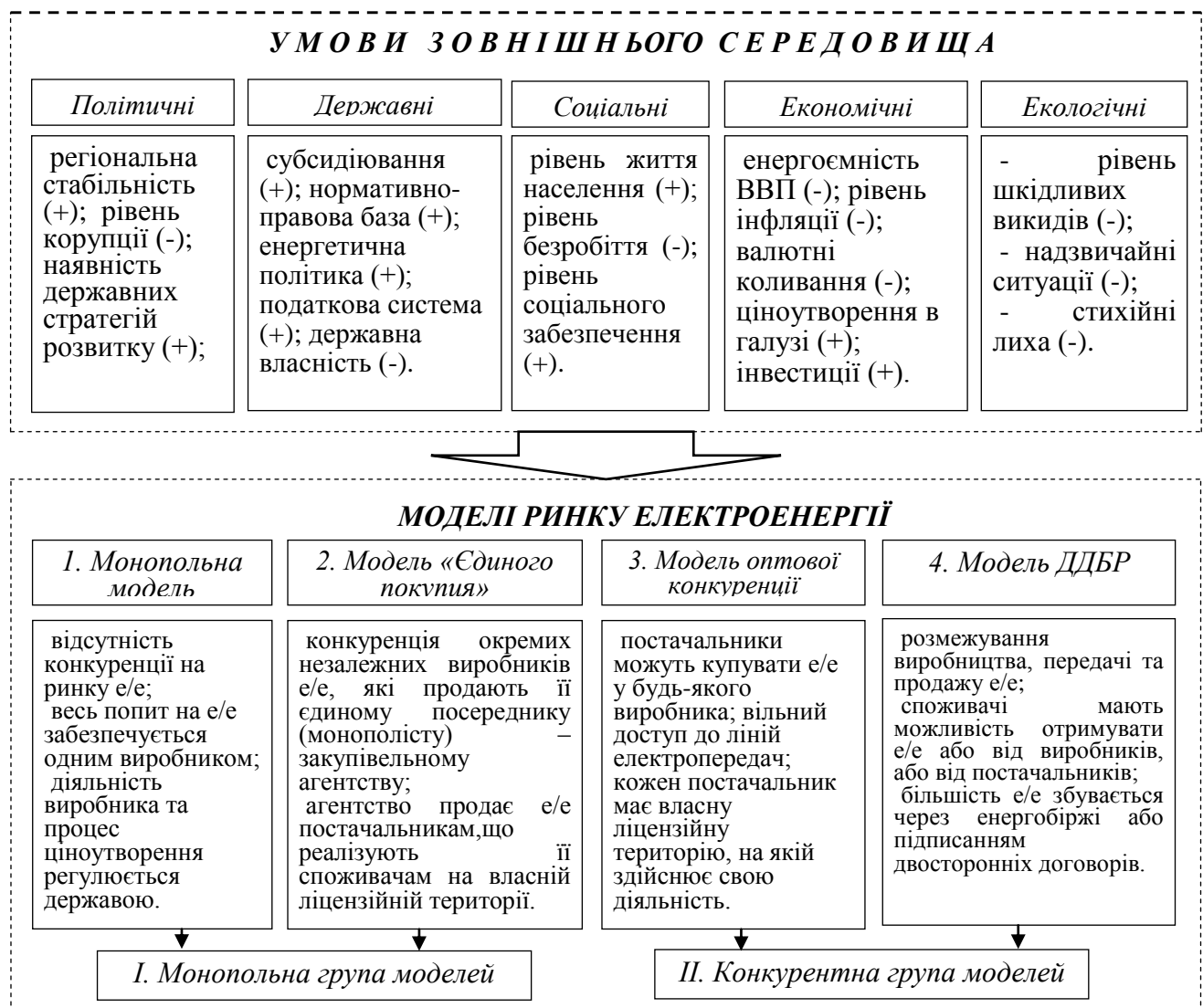

Рис. 2.9. Впливовість зовнішнього середовища на модель функціонування ринку електроенергії, де «+» позитивний вплив факторів; «-» - негативний вплив факторів

Наведемо коротку характеристику кожної групи факторів впливу та їх складових частин.

1.1. Політичні фактори:

1) *регіональна нестабільність* – наявність дисбалансу у життєдіяльності різних регіонів країни, негативні зрушення у регіоні базування досліджуваного підприємства або у сусідніх регіонах. На сьогодні в Україні спостерігається неврівноваженість політичної системи; коливання у напрямі здійснення зовнішнього політичного курсу – від орієнтації на Росію до орієнтації на ЄС; газові конфлікти з Росією; примусове відчуження президента від влади; перерозподіл сфер впливу між олігархічними групами, що призвело до примусової анексії АР Крим та виникнення збройного конфлікту у Донецькій та Луганській областях [128]. Все це спричинює можливість виникнення ризиків тероризму. На території зазначених регіонів розташована третина підприємств теплової генерації електроенергії України, які на сьогодні працюють в критичному режимі, а також основні запаси ПЕР для функціонування ТЕС України;

2) *рівень корупції* – наявність в країні схильності до перевищення повноважень посадовими особами для особистого збагачення. За *результатами* Індексу сприйняття корупції 2014 від Transparency International рейтинг України за рівнем корумпованості залишився практично незмінним - 26 балів зі 100 можливих (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Значення Індексу сприйняття корупції 2014 у країнах Сх. Європи та Середньої Азії

№ з/п	Країни	2014			
		Кількість балів, що отримала країна	Максимальна кількість балів	Місце країни в глобальному рейтингу	Кількість країн
1	2	3	4	5	6
1	Грузія	52	100	50	174
2	Туреччина	45	100	64	174
3	Молдова	35	100	103	174
4	Білорусь	31	100	119	174
5	Азербайджан	29	100	126	174
6	Казахстан	29	100	126	174
7	Росія	27	100	136	174
8	Україна	26	100	142	174
9	Таджикистан	23	100	152	174
10	Туркменістан	17	100	169	174

Таким чином країна посіла 142 місце серед 174 держав та стабільно залишається у групі «підвищеного ризику». Основними проблемами є корумпований протекціонізм, злиття політичних та бізнес-інтересів, в результаті чого – погіршення умов для ведення довгострокового бізнесу, монополізація бізнесу, неможливість довгострокового планування [129];

3) *державні стратегії розвитку* – передбачена на державному рівні розробка офіційних стратегій розвитку регіонів та галузей промисловості. В Україні спостерігається нерівномірність регіонального розвитку та рівня життя населення, що створює передумови для соціальної напруги, загрожує територіальній цілісності, стримує економічне зростання. У зв'язку з цим державна регіональна політика повинна бути спрямована на створення умов для формування потенціалу конкурентоспроможності регіонів та розвитку підприємств, що знаходяться на території цих регіонів. У 2014 р. Кабінетом Міністрів України затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 р. [130].

1.2. Державні фактори:

1) *субсидіювання* – допомога уряду енергетичним підприємствам енергетичного для зниження витрат на виробництво енергії. В Україні спостерігається перехресне субсидіювання в електроенергетиці, яке має місце через недосконалість системи субсидіювання та невідповідність моделі ринку електроенергії в країні її потребам;

2) *нормативно-правова база* – основа діяльності будь-якої галузі промисловості в Україні, яка регламентує порядок їх функціонування. Законодавчу та нормативну базу регулювання електроенергетичних ринків кожна країна розробляє самостійно, виходячи з умов економічного та соціального розвитку країни. Перехід до нової моделі ринку електроенергії в Україні почався з прийняттям Закону України «Про засади функціонування ринку електроенергії України» від 24.10.2013 р.;

3) *енергетична політика* – позиція держави щодо роботи ПЕК та напрями його подальшого розвитку. Оприлюднена у 2006 р. «Енергетичну стратегію України до 2030 року» є першою спробою уряду усвідомити проблеми в

енергетичному секторі та окреслити можливі шляхи їхнього розв'язання. Даний документ вже ж досить застарілим та вимагає оновлення з огляду на зміни в країні, що відбулися за 8 років, а також новий вектор інтеграції України. Приєднання до Енергетичного Співтовариства висуває зобов'язання до дотримання положень енергетичного законодавства ЄС, що спричиняє додаткові зміни в галузі та діяльності енергетичних підприємств;

4) *податкова система* – у 2014 р. було внесено нові зміни до Податкового кодексу України, які торкнулися ПДВ, податку на прибуток підприємств, податку за користування надрами; створено Державну фіскальну службу України [131];

5) *державна власність* – аналіз структури власності енергетичних підприємств України. Активна приватизація енергетичних підприємств у 2012-2013 рр. призвела до кардинально відмінної від загальноприйнятої в Україні структури власності в енергетиці – контрольні пакети акцій 4 з 5 підприємств теплової генерації електроенергії належать приватній вертикально-інтегрованій енергетичній компанії України ДТЕК, яка є частиною фінансово-промислової групи «Систем Капітал Менеджмент»;

1.3. Соціальні фактори:

1) *рівень життя населення* – основними тенденціями даного фактору в Україні є скорочення чисельності населення і як наслідок його старіння; збільшення частки населення з доходами нижче прожиткового мінімуму; недовіра населення до владних структур, владних дій, підприємницьких структур, державних підприємств, силових відомств [132];

2) *рівень безробіття* - співвідношення чисельності безробітних віком 15–70 років до економічно активного населення відповідного віку. Рівень безробіття в Україні, визначений за методологією Міжнародної організації праці, в середньому зріс з 7,6% у I півріччі 2013 р. до 8,6% у I півріччі 2014 р. економічно активного населення [133];

3) *рівень соціального забезпечення* - сукупність певних соціально-економічних заходів, що спрямовані на підвищення матеріального добробуту населення. На сьогодні основною проблемою в Україні є і залишається проблема

подолання бідності, тому що більша частина працюючого населення країни є дуже низький рівень доходів. Складність функціонування системи соціального захисту в Україні зумовлена: відсутністю стандартів якості соціальних послуг; надмірною залежністю органів місцевого самоврядування від рішень органів державного рівня; неузгодженістю різних нормативно-правових актів, які регулюють надання соціального захисту та соціальної допомоги; негнучкістю, нерациональністю механізмів фінансування окремих програм соціального захисту населення [134].

1.4. Економічні фактори:

1) *енергоємність ВВП* – рівень витрат ПЕР на одиницю ВВП країни. Україна характеризується високою енергоємністю ВВП - 0,5 кг н.е./дол. - у 2,6 разів вище середнього рівня розвинутих країн світу;

2) *рівень інфляції* – за прогнозами Всесвітнього банку та МВФ в Україні на 2015 рр. даний показник прогнозується на рівні 6-10 %. Динаміка зміни індексу інфляції в Україні наведена на рис. 2.10.

Рис. 2.10. Динаміка зміни індексу інфляції в Україні [135]

3) *валютні коливання* – зміна курсу національної валюти по відношенню до основних світових валют. В Україні до кінця 2013 р. курс національної валюти до долара США залишався відносно стабільним (близько 8 грн за 1 дол.). Після початку політичних зрушень в країні спостерігається стрімке знецінення гривні та зростання курсу долара. Так, на кінець 2013 р. курс долара зріс до 10,5 грн за 1 долар, на вересень 2014 р. він становив 13,5 грн, а на травень 2015 р. – 21 грн [87];

4) *ціноутворення в галузі* – в електроенергетиці існує три схеми ціноутворення. На конкурентному ринку працюють лише ТЕС, які подають до ДП «Енергоринок» цінові заявки (відповідно до положень Правил ОРЕ). Для всіх інших генераторів електроенергії тарифи встановлюються НКРЕ. Вибір ТЕС здійснюється за схемою «від найдешевшого до найдорожчого» з метою мінімізацію вартості електроенергії для споживачів (пріоритетне навантаження енергоблоків з найменшим приростом ціни на електроенергію в межах вибраного складу обладнання на розрахункову добу) [95];

5) *інвестиції* – в останні роки спостерігається тенденція до зростання обсягу інвестицій в енергетичні підприємства. Проте, наприклад, у ПАТ «Центренерго» спостерігається зниження частки самофінансування (майже до 10%) у загальній структурі інвестиційного забезпечення, що зумовлено необхідністю реалізації масштабних інвестиційних проектів. Для дотримання норм міжнародного екологічного законодавства до 15% інвестицій спрямовується на реалізацію екологозберігаючих заходів, що проявляється у зменшенні екологічних платежів. Для реалізації основних положень Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. досліджувані підприємства 65% чистого прибутку спрямовують у фонд розвитку виробництва. Проте особливості ціноутворення та реалізація масштабних інвестиційних проектів не завжди сприяють прибутковій роботі підприємств. Виявлені тенденції стимулюють необхідність удосконалення інвестиційного забезпечення підприємств електроенергетики [136].

1.5. Екологічні фактори:

1) *рівень шкідливих викидів* – обсяг шкідливих викидів у навколишнє природне середовище, їх рівень по регіону та країні в цілому. Основними тенденціями в Україні є розміщення «брудних» виробництв; складування відходів, нерідко токсичних, яких позбавляються за відповідну плату розвинені країни; концентрація в регіоні екологічно шкідливих експортних виробництв, які продають сировину закордон;

2) *надзвичайні ситуації* – виникнення загроз, спричинених діяльністю людей – виникнення аварій на енергетичних підприємствах, пожеж, вибухів тощо. Виникнення загрози тероризму після початку воєнних дій та напруження відносин на Сході України;

3) *стихійні лиха* – виникнення ушкоджень, спричинених природними катаклізмами. Географічне положення України зумовлює низьку ймовірність виникнення стихійних лих природного характеру [132].

Таким чином, виходячи з проведеного аналізу умов зовнішнього середовища енергогенеруючих підприємств, можна навести узагальнюючу таблицю з вказівками на вектор, характер та рівень впливу (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Характеристика умов зовнішнього середовища енергогенеруючих підприємств України

№	Фактори	Характеристика		
		вектор впливу	характер впливу	рівень впливу
1	2	3	4	5
Політичні фактори				
1.	Регіональна нестабільність	негативний	непрямий	некерований
2.	Рівень корупції	негативний	непрямий	некерований
3.	Державні стратегії розвитку	позитивний	непрямий	некерований
Державні фактори				
1.	Субсидювання	позитивний	прямий	некерований
2.	Нормативно-правова база	позитивний	прямий	некерований
3.	Енергетична політика	позитивний	прямий	некерований
4.	Податкова система	позитивний	прямий	некерований
5.	Державна власність	негативний	прямий	некерований
Соціальні фактори				
1.	Рівень життя населення	позитивний	непрямий	некерований
2.	Рівень безробіття	негативний	непрямий	некерований
3.	Рівень соціального забезпечення	позитивний	непрямий	некерований
Економічні фактори				
1.	Енергоємність ВВП	негативний	непрямий	керований
2.	Рівень інфляції	негативний	непрямий	некерований
3.	Валютні коливання	негативний	непрямий	некерований
4.	Ціноутворення в галузі	позитивний	прямий	некерований
5.	Інвестиції	позитивний	прямий	керований
Екологічні фактори				
1.	Рівень шкідливих викидів	негативний	прямий	керований
2.	Надзвичайні ситуації	негативний	прямий	некерований
3.	Стихійні лиха	негативний	непрямий	некерований

Складено автором

Проаналізувавши всі фактори зовнішнього середовища, які впливають на формування моделі ринку електроенергії та на діяльність енергогенеруючих підприємств в умовах цієї моделі ринку, бачимо, що основна тенденція в Україні є негативною. Як зазначено в табл. 2.16, з 19 вказаних факторів 9 мають прямо пропорційну залежність, а 10 – обернено пропорційну. Крім того, також 9 факторів мають відносно прямий вплив на модель ринку електроенергії та

діяльність енергогенеруючих підприємств, а 10 – опосередкований, тобто зміна стану фактора відобразиться через дію інших факторів.

Щодо рівня впливу факторів (можливості управляти ними), то з 19 зазначених факторів зовнішнього середовища лише 3 є відносно керованими - енергоємність ВВП, інвестиції та рівень шкідливих викидів. Всі інші фактори є некерованими, енергогенеруючі підприємства не можуть управляти ними, їх різкі коливання є непередбачуваними, тому підприємства повинні мати необхідне ресурсне забезпечення, щоб бути готовими до швидкої нейтралізації їх наслідків.

Як вже було зазначено, дослідження аспектів організації ринку електроенергії призвели до формулювання науковцями чотирьох класичних («чистих») моделей. Однією з особливостей енергогенеруючих підприємств є те, що вони, на відміну від підприємств інших галузей промисловості, є найбільш пов'язаними між собою у функціонуванні. Модель ринку електроенергії притаманна всій країні, а іноді і групі країн. Тому діяльність різних підприємств галузі розглядається за рівних умов зовнішнього середовища - моделі ринку електроенергії. Її визначення здійснюється за певним набором ознак та умов, які висуваються для об'єктів господарювання.

Вибір моделі функціонування ринку електроенергії країни є складним комплексним процесом, який повинен враховувати безліч різних чинників. В реальності зустріти реалізацію так званої «чистої» моделі ринку електроенергії практично неможливо. Проте в деяких країнах процес реформування енергетичної галузі завершився та стабільно працює вже певний час, тому таку модель ринку можна віднести до одного з видів «чистих» моделей.

Деякі країни при здійсненні своїх політик реформування галузі, зупинилися на поєднанні вдалому елементів (умов, ознак, характеристик) двох різних класичних моделей, що сформувало поняття змішаної моделі. Дослідження світового та вітчизняного досвідів реформування ринків електроенергії показало, що існує ряд країн, які перебувають в процесі структурних перетворень та знаходяться на деякому перехідному етапі реформування галузі. В даному випадку, модель ринку електроенергії можна назвати перехідною.

Для кращого розуміння процесу взаємозв'язків між виробниками та споживачами в умовах різних моделей ринку, його зображено на рис. 2.11.

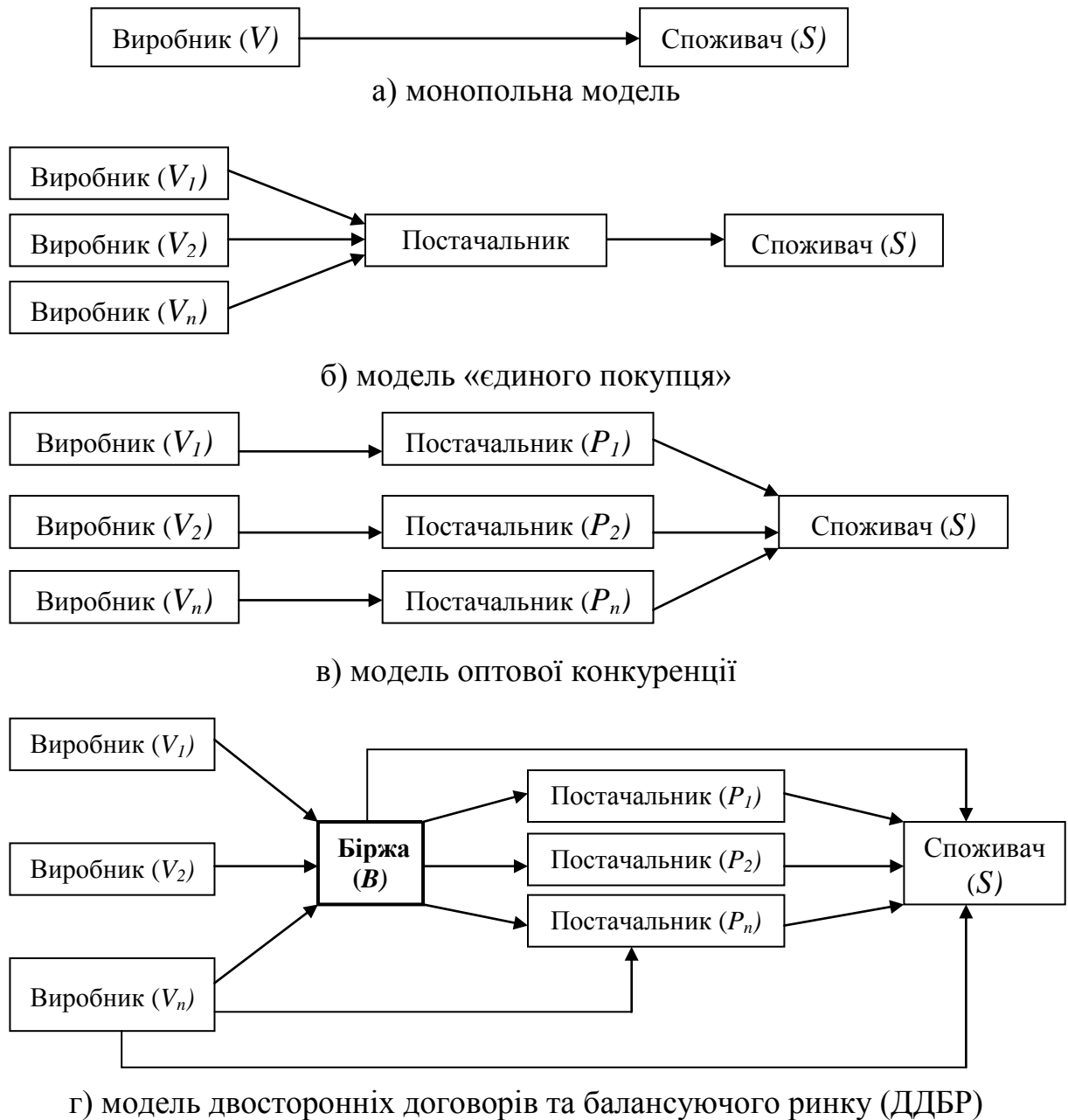

Рис. 2.11. Взаємовідносини між виробниками та споживачами електроенергії в умовах різних моделей ринку (складено автором)

Таким чином, ввівши умовні позначення для основних елементів ринку ми можемо побачити, що за умов першої моделі рух електроенергії E здійснюється найпростішим чином, оскільки функції виробництво та розподілення електроенергії здійснюються одним підприємством – монополістом. Тобто споживач S отримує електроенергію одразу від підприємства-виробника V .

У випадку функціонування другої моделі на ринку виникає додатковий елемент – «єдиний покупець», тобто посередник P . Виробництво електроенергії

при цьому зосереджене у різних виробників між якими починає виникати конкуренція за її подальший продаж за найбільш вигідними цінами. В даному випадку потоки електроенергії розділяються між виробниками, які продають її закупівельному агентству – «єдиному покупцю», яке в свою чергу розподіляє її споживачам.

За умов третьої моделі ринку процес руху електроенергії ще ускладнюється появою декількох різних постачальників (посередників між виробниками та споживачами) між якими виникає конкуренція за розподілення електроенергії на певній ліцензійній території.

Модель ДДБР ускладнюється появою специфічного елемента системи – енергетичної біржі B , яка створює конкуренцію між всіма учасниками ринку на всіх етапах процесу постачання електроенергії. В даному випадку потоки електроенергії можуть рухатись таким чином:

- 1) $V - S$;
- 2) $V - B - S$;
- 3) $V - P - S$;
- 4) $V - B - P - S$.

Такі зміни в процесі постачання електроенергії на перший погляд значно ускладнюють роботи ринку, проте вони мають свої переваги, такі як: можливість власного вибору постачальника та створення конкуренції на всіх етапах функціонування ринку.

Отже, детально розглянувши процес постачання електроенергії, з метою проведення подальших досліджень доцільно згрупувати класичні моделі ринку електроенергії у дві групи:

- Група 1 – «Монопольна», до якої ми віднесемо безпосередньо монопольну модель ринку та модель «єдиного покупця»;
- Група 2 – «Конкурентна», до якої відносимо модель оптової конкуренції та модель ДДБР.

Тобто наш розподіл проводився за ознакою наявності конкуренції між виробником та постачальником. Дане групування нам необхідне для подальшого визначення двох груп показників, що будуть використані при

оцінюванні ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств для формування потенціалу конкурентоспроможності та подальшого виконання компаративного аналізу конкурентних переваг енергогенеруючого підприємства в умовах функціонування цих двох моделей ринку.

У сучасних ринкових умовах господарювання для формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств необхідним є:

- здійснення загальної переорієнтації економіки України на шлях інноваційного розвитку та створення відповідних сприятливих умов для використання та утримання рівня вітчизняного науково-технічного потенціалу;

- формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм, спрямованих на формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств;

- здійснення структурних зрушень у господарському комплексі регіонів на основі запровадження інвестиційно-інноваційної моделі з урахуванням особливостей потенціалу кожного з них;

- створення відповідного ринкового середовища та впровадження корпоративної стратегії розвитку національних підприємств, що передбачає оновлення старої та запровадження нової матеріально-технічної бази та прогресивних інноваційних технологій виробництва;

- сприяння залученню додаткових інвестиційних ресурсів, в тому числі іноземних, з метою модернізації виробництва та формування потенціалу конкурентоспроможності підприємств ПЕК, при цьому додержуючись відповідності форм інвестицій наявним обсягам фінансування;

- забезпечення налагодження взаємозв'язків та співробітництва науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;

- впровадження інноваційної технології виробництва та вдосконалення стандартів і технічних умов, які застосовуються, використання досягнень науки і техніки;

- підтримка та організація підвищення кваліфікації працівників управлінської ланки, науково-технічного та виробничого персоналу, їх соціальний захист [136-140].

Розрахунок стану та фактичного рівня використання ресурсного забезпечення підприємства здійснюється шляхом:

- відбору комплексу показників для кожної складової ресурсного забезпечення, який найбільш повно відобразить їх поточний стан;
- виокремлення складових ресурсного забезпечення, які є найбільш значущими з точки зору їх впливовості на потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства та перспективністю використання як потенційного резерву для підвищення конкурентних переваг підприємства, що досліджується.

З метою здійснення аналізу діяльності енергогенеруючих підприємств пропонується виокремити сім груп показників, які характеризують різні складові ресурсного забезпечення: природну, технічну, технологічну, фінансову, трудову, управлінську та інформаційну (рис. 1.2, табл. 2.17) [162]. Для оцінювання ресурсного забезпечення важливо проаналізувати діяльність підприємств протягом декількох років, розглянути показники в динаміці, що дозволить більш повно показати економічні процеси та зробити відповідні обґрунтовані висновки.

Таблиця 2.17

Показники для аналізу стану ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємства, де «-» - негативний вплив, +- позитивний вплив

Група показників, які складають РЗ	Відповідно до «Монопольної» моделі		Відповідно до «Конкурентної» моделі
1. Природні, <i>Ппр</i>	1. Частка імпортованих ПЕР (-) 2. Енергоємність виробленої е/е (-) 3. Виробнича собівартість е/е(-) 4. Втрати при виробництві е/е(-)	↔ ↔	1. Ціна на природні ПЕР(-) 2. Регулярність постачання ПЕР(+) 3. Виробнича собівартість е/е(-) 4. Втрати при виробництві е/е(-)
2. Технічні, <i>Птх</i>	1. ККД енергетичних установок (-) 2. Заборгованість у постачанні е/е (-) 3. Коефіцієнт використання встановленого обладнання (+) 4. Фондовіддача (+) 5. Залишкова вартість ОФ (+) 6. Коефіцієнт завантаження ОФ (+)	↔ ↔	1. Коефіцієнт використання встановленого обладнання (+) 2. Фондомісткість (+) 3. Залишкова вартість ОФ (+) 4. Коефіцієнт завантаження ОФ (+)
3. Технологічні, <i>Птл</i>	1. Залишкова вартість нематеріальних активів(+) 2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства (+)	↔ ↔	1. Залишкова вартість нематеріальних активів(+) 2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства (+)
4. Фінансові, <i>Пфін</i>	1. Коефіцієнт оборотності активів (+) 2. Чистий прибуток підприємства (+) 3. Період окупності власного капіталу (+) 4. Коефіцієнт фінансової незалежності (+) 5. Коефіцієнт фінансової стійкості (+)	↔ ↔ ↔ ↔ ↔	1. Коефіцієнт оборотності активів (+) 2. Чистий прибуток підприємства (+) 3. Коефіцієнт фінансової незалежності (+) 4. Коефіцієнт фінансової стійкості (+) 5. Коефіцієнт чистої рентабельності продукції (+)
5. Трудові, <i>Птр</i>	1. Зарплатоємність 1кВт е/е (-) 2. Продуктивність праці (+) 3. Коефіцієнт плинності кадрів (-)	↔ ↔	1. Зарплатоємність 1кВт е/е (-) 2. Трудомісткість праці (-) 3. Коефіцієнт плинності кадрів (-)
6. Управлінські, <i>Пупр</i>	1. Коефіцієнт ефективності управління(+) 2. Частка персоналу паливно-транспортного цеху в загальній чисельності (+)	↔ ↔	1. Коефіцієнт ефективності управління(+) 2. Частка управлінського персоналу в загальній чисельності (+)
7. Інформаційні, <i>Пінф</i>	1. Рівень комунікацій підприємства (+) 2. Інформаційна озброєність праці (+)	↔ ↔	1. Частка ринку, яку займає підприємство(+) 2. Рівень комунікацій підприємства (+) 3. Інформаційна озброєність праці (+)

Оцінювання стану ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств та фінансових результатів їх діяльності є передумовою виявлення позитивного або негативного впливу структури ресурсного забезпечення на результати діяльності підприємств та виявлення необхідності зміни його структури при зміні зовнішніх умов функціонування енергогенеруючих підприємств, тобто моделі ринку електроенергії в країні.

Як видно з табл. 2.17, показники ресурсного забезпечення обох моделей представлені у всіх структурних групах, але за змістом і переліком майже на 50% (шістнадцять з тридцяти одного) відрізняються одна від одної.

В умовах становлення ринкової економічної системи особливої актуальності набувають проблеми планування та оптимізації ресурсних можливостей підприємств у довгостроковому та короткостроковому характері. Досвід зарубіжних країн дає підставу визначати необхідність створення гнучких виробничих та організаційних систем для забезпечення швидкого реагування на зміни в зовнішньому середовищі. Через це, варто приділити особливу увагу перегляду концептуальних підходів до створення та забезпечення стабільного функціонування та розвитку вітчизняних підприємств та до процесів цілеспрямованого формування потенціалів їх конкурентоспроможності.

Фундаментальними основами управління є його принципи, які повинні приводити систему до єдності та підштовхувати керівництво до узгоджених практичних дій. Відповідно до цього формування та оптимізація ресурсного потенціалу енергетичного підприємства повинна базуватися на відповідних принципах (табл. 2.18).

У сучасних умовах господарювання, управління ресурсним забезпеченням підприємства виступає як загальноекономічний чинник раціонального споживання ресурсів та ефективного функціонування виробничої системи. Поширеним та загальновідомим фактом є те, що навіть ті підприємства, які мають схожі, на перший погляд, потенціали, на кінцевому етапі мають суттєво відмінні результатами своєї діяльності. Цю різницю можна пояснити різною структурою використання ресурсного забезпечення підприємства.

Таблиця 2.18

**Принципи формування та оптимізації ресурсного забезпечення
енергогенеруючого підприємства**

№ з/п	Назва принципу	Зміст принципу
1	2	3
1.	Принцип пріоритету мети	Метою функціонування енергогенеруючого підприємства є виробництво електроенергії з мінімальними затратами первинних ресурсів, отриманням максимального прибутку та ефективного постачання. Згідно з цим, керівництво підприємства має здійснити необхідні заходи для оптимізації ресурсного забезпечення для отримання максимального економічного ефекту
2.	Принцип пріоритету функцій	Для виконання функції, які енергогенеруюче підприємство має виконувати в економіці та суспільстві, керівництво змінює структуру ресурсного забезпечення таким чином, щоб знайти оптимальне співвідношення її складових
3.	Принцип системності	Полягає у взаємопов'язаності всіх складових ресурсного забезпечення, самого ресурсного забезпечення як підсистеми в системі економічного потенціалу підприємства. а також в узгодженій діяльності всіх суб'єктів управління з приводу управління цими системами
4.	Принцип комплексності	Наявність розробленої системи заходів (технічних, технологічних, організаційно-економічних, соціальних тощо), спрямованих на оптимізацію ресурсного забезпечення на підприємстві
5.	Принцип забезпеченості ресурсами	Виробництво електроенергії повинно бути забезпечене ресурсами в достатніх обсягах, враховуючи принципи взаємозамінності, взаємодоповнюваності та відтворюваності ресурсів з плином часу
6.	Принцип ефективності розподілу ресурсів	Використання ресурсного забезпечення підприємства повинна мати таку структуру, яка при найменших витратах приносить найбільший економічний ефект
7.	Принцип плинності часу	Для отримання нового ефекту при зміні структури ресурсного забезпечення має пройти певний проміжок часу. А потім, після певного часу дії ефекту, зовнішні умови та вимоги до діяльності підприємства зміняться і структура повинна буде змінитися

Узагальнено автором

Формування системи управління ресурсним забезпеченням енергогенеруючого підприємства пов'язане з виявленням можливостей системи впорядкувати процеси використання потенціалу відповідно до внутрішніх особливостей та закономірностей господарської діяльності, а також є необхідним для:

- аналізу сучасного стану підприємства;
- моделювання розвитку ресурсного забезпечення підприємства;
- визначення оптимальної структури використання ресурсного забезпечення.

У зв'язку з вищевикладеним прийнятною методологічною основою управління та оптимізації структури ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства є застосування системного підходу, що дозволить комплексно оцінити рівень використання ресурсів.

Варто зазначити, що ресурсне забезпечення енергогенеруючого підприємства є відкритою системою, тобто наявною є взаємодія з зовнішнім середовищем (обмін ресурсами). Таким чином, ефективне використання можливостей зовнішнього середовища забезпечить збереження системи. Ресурсне забезпечення підприємства підлягає зміні при впливі дії макроекономічних чинників, при цьому зберігаючи якісну визначеність та адаптивність функціонування.

Якщо провести аналогію у виділенні елементів ресурсного забезпечення як відкритої економічної системи з підприємством, то, відповідно до такої концепції, потенціал буде формуватися залежно від таких системоутворюючих характеристик, як:

1) зовнішнє оточення – вхід (постачання ресурсів), вихід системи (споживання електроенергії), зв'язками із зовнішнім середовищем та зворотнім зв'язком;

2) внутрішня структура – сукупність взаємозалежних ресурсів, що забезпечують, за допомогою реалізації бізнес-процесів, переробку «входу» у «вихід» і досягнення цілей системи (рис. 2.12).

Відкрита економічна система енергогенеруючого підприємства відноситься до категорії складних систем, що складається з елементів: x_1, x_2, \dots, x_n , де n – число елементів. Вони утворюють множину елементів x .

$$X = (x_1, x_2, \dots, x_n).$$

Зазначені елементи є системоутворюючими, пов'язаними між собою певними відносинами і зв'язками. Останні формують структуру системи (Z), яку можна виразити:

$$Z = (z_1, z_2, \dots, z_m),$$

де m – кількість відносин і зв'язків, що формують структуру системи.

Рис. 2.12. Ресурсне забезпечення енергогенеруючого підприємства як відкритої економічної системи

Складено автором на основі [141; 142]

Система зазнає постійних впливів від інших систем, які становлять її економічне оточення (W):

$$W = (R_1, R_2, \dots, R_n),$$

де R_1 – модель ринку електроенергії країни, а R_2, \dots, R_n інші внутрішні регіональні економічні системи.

Склад елементів (X) і структура (Z) не є постійними і під впливом зовнішніх зрушень змінюються в часі (t). Цей процес можна виразити наступним чином:

$$X = [X_1(t), X_2(t), \dots, X_n(t)],$$

$$Z = [Z_1(t), Z_2(t), \dots, Z_m(t)].$$

Ці зміни є передбачуваними і їх закономірності позначимо через оператор $L(t)$. Саме він досліджується в роботі. Система ресурсного потенціалу, що функціонує у внутрішньому середовищі підприємства та в зовнішньому

національному економічному докiллі представлена наступною множиною об'єктів:

$$\text{Res}(t) = L [X(t), Z(t), W(t)].$$

Наведене засвідчує, що система ресурсного забезпечення представлена сукупністю складових елементів $X(t)$, комплексом відносин і зв'язків між ними $Z(t)$, взаємовідносинами з економічним оточенням $W(t)$, постійно змінюється у відповідності з правилами $L(t)$.

При формуванні ресурсного забезпечення підприємства завжди необхідно враховувати галузеві особливості підприємств, в основі яких лежить специфічність здійснення технологічних процесів, особливості організації виробництва, вихідні якісні характеристики продукції, ресурсів для її виробництва, ринків збуту тощо.

Електроенергетика належить до енергозатратних та частково машинозатратних галузей національної економіки, що зумовлює особливу важливість забезпечення підприємств енергоносіями та модернізації генеруючих потужностей.

Крім того, варто зазначити, що електроенергетика впливає не лише на розвиток народного господарства в цілому, а й на територіальну організацію продуктивних сил. Ефективність діяльності енергогенеруючих підприємств в довгостроковій перспективі залежить від розміщення джерел енергоресурсів (родовищ корисних копалин) та наявності ЛЕП (з відповідною інфраструктурою). На сьогодні 1/3 обсягів електроенергії виробляється в районах її споживання, а 2/3 – в районах видобутку енергоресурсів. В основному, фінансові результати енергогенеруючих підприємств залежать від оплати поставленої ними електроенергії споживачам.

Ресурсне забезпечення енергогенеруючих підприємств формується в основному під впливом таких внутрішніх факторів, як:

- рівень забезпеченості енергоресурсами (нафта, природний газ, мазут, торф, вугілля, атомне паливо тощо) та їхні якісні характеристики;
- рівень технічного стану та прогресивність генеруючих установок (рівень втрат енергії при перетворенні в електричну енергію);

– рівень забезпеченості ЛЕП (раціональність територіальної розв'язки, рівень втрат при транспортуванні електроенергії тощо) [143].

Для енергогенеруючого підприємства (ТЕС) важливим завданням є облік ресурсів, що використовуються для генерації; визначення збалансованості виробничих можливостей підприємства, визначення їх сьогоdnішнього та перспективного потенціалу конкурентоспроможності на ринку та необхідності.

Таким чином, розробка методичних основ оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення набуває особливої актуальності та необхідності. Це зумовлено тим, що такий підхід враховує внутрішні виробничі можливості підприємства (безпосередньо ресурсний потенціал) та становище в ринковому середовищі (функціонування в умовах певних моделей ринку електроенергії) [144].

Результати такого аналізу дозволять оптимізувати структуру ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства - своєчасно позбутися зайвих ресурсів (які втратили своє значення в даний момент часу), зберегти або збільшити обсяг тих ресурсів, які необхідні для формування задовільного потенціалу конкурентоспроможності підприємства або його підвищення – наближення до еталонного значення в умовах змінності ринку.

Висновки до розділу 2

У другому розділі розглянуто основні тенденції розвитку енергогенеруючих підприємств України в контексті ресурсного забезпечення потенціалу їх конкурентоспроможності. Відповідно до цього, після проведення дослідження та систематизації інформації визначено, що:

1. Енергетична система України має достатні потужності генерації, розвинену мережу для ефективного постачання електроенергії кінцевим споживачам та є шостою за розмірами в Європі. Проте наявність суттєвих проблем може призвести до поглиблення кризових явищ. Аналіз статистичних даних енергетичного балансу України та його порівняльна характеристика з даними по світу, ЄС, США і Російської Федерації дозволили зробити висновок

про «слабкі» позиції української енергетики, але одночасно і про наявність значного потенціалу вітчизняних енергогенеруючих підприємств.

2. Основні проблеми енергогенеруючих підприємств України об'єднано у чотири групи за джерелами виникнення – технічні, ресурсні, економічні, соціальні. Основними технічними проблемами є зношеність основних фондів (65-80%); низька енергофактивність; висока аварійність устаткування; технологічні втрати електроенергії в електричних мережах. До ресурсних проблем віднесено: низький рівень забезпеченості деякими видами ПЕР; відсутність диверсифікації джерел постачання ПЕР; нехтування потенціальним запасом власних природних ресурсів. Економічними проблемами є: погіршення інвестиційної привабливості; висока заборгованість; непрозора нормативно-правова база регулювання діяльності енергогенеруючих підприємств; цінові диспропорції на ринку електроенергії.

3. Проведення діагностування ресурсного забезпечення передбачає визначення сукупності енергогенеруючих підприємств, які можуть виступати базою дослідження. Головні параметри, які зумовили вибір конкретних підприємств енергетики України стали такі ознаки, як: розмір підприємства, його спеціалізація, форма власності, а також виокремлення проблем сучасного паливно-енергетичного комплексу України, які призводять до їх нестійкого функціонування в сучасних умовах ринку.

4. Методичну основу оцінювання стану потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств обрано на основі ідентифікації груп ресурсного забезпечення та відповідних їм показників оцінювання того обсягу ресурсу, який забезпечує його формування. З метою здійснення аналізу діяльності енергогенеруючих підприємств запропоновано виокремити сім груп показників, які характеризують різні складові ресурсного забезпечення: природну, технічну, технологічну, фінансову, трудову, управлінську та інформаційну. Відповідно до цього запропоновано набір показників за кожною складовою, який охарактеризує діяльність енергогенеруючих підприємств в умовах функціонування нинішньої моделі ринку електроенергії – моделі «єдиного покупця».

5. Стале функціонування енергогенеруючих підприємств в умовах несприятливого середовища загострення конкурентної боротьби стикається з проблемами формування та оптимального використання ресурсного забезпечення до яких відносяться: недостатній рівень забезпеченості енергоресурсами (нафта, природний газ, мазут, торф, вугілля, атомне паливо тощо), недостатньо високі якісні характеристики енергоресурсів та їх несприятлива цінова кон'юнктура; занадто високий рівень втрат енергії при перетворенні в електричну енергію, пов'язаних з невідповідним сучасним вимогам технічним станом енергогенеруючих підприємств та прогресивністю генеруючих установок; недостатня раціональність територіальної розв'язки, яка провокує підвищення рівня втрат при транспортуванні електроенергії тощо.

6. Формування ресурсного забезпечення як засобу підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств і з урахуванням вирішення виявлених проблем повинно ґрунтуватись на принципах пріоритету мети, пріоритету функцій, системності, комплексності, забезпеченості ресурсами, ефективного розподілу ресурсів, плинності часу забезпечить посилення певних конкурентних переваг та їх утримання протягом тривалого часу.

7. У ході проведеного дослідження продемонстровано результати діагностування ПКОРЗ енергогенеруючих підприємств, які надають можливість виявити направленість впливу структури ресурсного забезпечення на їх діяльність і оцінити ефективність впроваджених заходів. Це підтверджує потребу в поглибленні науково-методичних положень щодо ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності підприємств.

РОЗДІЛ 3

ВПЛИВ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Мультиплікативна модель оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємств

Згідно із загальноприйнятими методами оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства, основною процедурою його визначення є порівняння певних параметрів функціонування підприємства, його продукції або технологій її створення та реалізації, з параметрами підприємств - конкурентів. При цьому найчастіше використовується мультиплікаційна оцінка, метод Американської асоціації менеджменту, метод «4Р», функціональний метод. Застосування параметричних мультиплікаторів характерні для всіх методів порівняльного підходу. Формалізація експертних знань та необхідність урахування ресурсного забезпечення у досягненні підприємством того чи іншого рівня конкурентних переваг зводиться до застосування економічними експертами наступної формули оцінювання потенціалу конкурентоспроможності підприємства [145-151]:

$$K = F(x_i) = \prod_{l=1}^n \frac{a_l}{b_l} \times \prod_{j=1}^m \frac{c_j}{d_j} \times \prod_{i=1}^{n+m} \frac{v_i}{100} \rightarrow \max \quad (3.1)$$

де K - потенціал конкурентоспроможності підприємства;

x_i – i -конкурентна характеристика;

i - кількість конкурентних характеристик (параметрів);

a_l - коефіцієнт у балах за l -м параметром, що максимізується;

b_l - максимальний коефіцієнт за l -м параметром;

$l = 1 \dots n$ - кількість параметрів, які максимізуються;

c_j - мінімальний коефіцієнт за j -м параметром, що мінімізується;

d_j - коефіцієнт у балах за j -м параметром;

$j = 1 \dots m$ - кількість параметрів, які мінімізуються;

V_i - значимість i -го параметру ($i=1 \dots m+n$), %.

Слід також зазначити, що методи оцінювання потенціалу конкурентоспроможності підприємств часто ґрунтуються на складних та абстрактних побудовах, таких як матриці, нові економічні визначення та показники, нові системи координат та ін. Обґрунтованість цих методів не викликає сумніву, але в конкретних економічних умовах ці моделі постають частіше достатньо абстрактно. В ряді випадків у результаті цього не тільки неможливо здійснити кількісну оцінку того чи іншого параметра, але і складно дати йому чітку економічну інтерпретацію. Зазначені недоліки істотно знижують можливість математичної обробки певних параметрів та надати обґрунтовану адекватну оцінку потенціалу конкурентоспроможності підприємства. Таким чином, за умов позбавлення від цих недоліків, найбільш точні результати оцінки конкурентоспроможності підприємств можуть бути отримані шляхом синтезу сильних сторін існуючих методів. Динамічний метод оцінки конкурентоспроможності підприємства дозволяє досягти зазначених цілей, а застосування такого підходу уможлиблює аналіз динамічних рядів відокремлених показників.

Динамічний метод оцінки потенціалу конкурентоспроможності підприємства ґрунтується на припущенні про те, що основним способом отримання прибутку в умовах ринкової економіки виступає реалізація продукції і закладеної в ній додаткової вартості. При цьому виробництво і реалізація продукції здійснюється за допомогою використання обмежених економічних ресурсів. Звідси випливає, що отримання прибутку в умовах ринкової економіки опосередковується ефективністю використання ресурсного потенціалу, а саме співвідношенням отриманого результату і витрат, здійснених для його досягнення. Отже, суть ринкової конкуренції полягає в боротьбі за отримання максимального прибутку шляхом максимально ефективного використання ресурсного потенціалу. Ступінь ефективності використання економічних ресурсів підприємством визначається щодо досягнутого суспільним виробництвом рівня розвитку продуктивних сил і, зрозуміло, виробничих та інших відносин, щодо ефективності використання ресурсів конкурентами. Таким чином, потенціал конкурентоспроможності

підприємства в умовах ринкової економіки є узагальнюючою характеристикою діяльності господарюючого суб'єкта, що відображає рівень ефективності використання господарюючим суб'єктом ресурсного забезпечення щодо ефективності використання ресурсного забезпечення конкурентами за певних умов зовнішнього середовища [152].

Головною перевагою динамічного методу оцінки конкурентоспроможності підприємства економічними експертами [152-155] вважається те, що оцінка здійснюється за основними кінцевими критеріями життєздатності підприємства, перспективами його функціонування та розвитку, а саме: прибутковість підприємств, їх частка на ринку. Результати оцінки засобами динамічного методу мають максимальну достовірність на відміну від пофакторної оцінки конкурентоспроможності підприємств. Це пояснюється тим, що остання має більшу ступінь похибки в оцінках окремих предикторів, а також суб'єктивності ряду показників. Крім того, динамічний метод має велике достоїнство в тому, що він у своїй основі ґрунтується на чітко виражений економіко-математичний апарат.

Згідно з динамічним методом визначення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі оцінки ресурсного забезпечення, пропонується виконання досліджень двох джерел конкурентоспроможності:

- 1) операційна результативність;
- 2) стратегічне позиціонування.

Зазначена оцінка здійснюється на основі зіставлення відповідних показників енергогенеруючого підприємства, що досліджується, та конкурентів. Для визначення алгебраїчної форми потенціалу конкурентоспроможності підприємства, доцільно вважати, що операційна результативність та стратегічне позиціонування як параметри конкурентоспроможності взаємодіють мультиплікативним способом [156], тоді формула (3.1) перетворюється до наступного виду:

$$K = F(x_i) = Ke(x_i) \times Kc(y_j) = \prod_{l=1}^n \frac{a_l}{b_l} \times \prod_{j=1}^m \frac{c_j}{d_j} \times \prod_{k=1}^2 \prod_{i=1}^{n+m} \frac{v_{ki}}{100} \rightarrow \max \quad (3.2)$$

де K – потенціал конкурентоспроможності підприємства, що досліджується;

Ke – показник операційної результативності;

Kc – показник стратегічного позиціонування;

V_{1i} – значимість параметрів операційної результативності;

V_{2i} – значимість параметрів стратегічного позиціонування;

$i = (i=1...m+n)$ – кількість конкурентних характеристик (параметрів).

З причин того, що значущість параметрів, які мають ураховуватись у відповідних коефіцієнтах (Ke , Kc), неоднакова для різних категорій показників, то необхідно здійснити корегування, яке враховує важливість кожного з них.

Згідно з динамічним методом [152], операційна результативність відображає забезпечення отримання прибутку в процесі реалізації додаткової вартості при виконання видів діяльності підприємств. Тому, основним критерієм операційної результативності є прибуток підприємства. У той же час, зіставлення безпосередньо обсягів прибутку обумовлює свідомо більший потенціал конкурентоспроможності великих підприємств і неможливість зіставлення підприємств з різними масштабами діяльності. Отже, зіставляти необхідно не масу прибутку, а «прибутковість» господарської діяльності. У цих умовах найбільш ємним і універсальним показником операційної результативності згідно з цим методом надається відношення виручки від реалізації продукції до витрат, здійснених для її виробництва та реалізації.

Але у концептуальному розумінні управління конкурентоспроможністю підприємства слід відмітити, що прибутковість є обов'язковим, але недостатнім критерієм оцінки з цього приводу. Тому, слід звернути увагу саме на здатність підприємства підтримувати стійкість у своєму розвитку та функціонувати у сталому стані протягом тривалого періоду в умовах дестабілізуючого впливу зовнішнього середовища. Зазначена властивість підприємства найкраще відбивається показником економічної доданої вартості підприємства (EVA).

В області корпоративних фінансів економічна додана вартість (EVA, розробленої і що є зареєстрованою торговою маркою консалтингової компанії

Stern Stewart & Co) розглядається в якості показника оцінки внутрішньофірмової ефективності і служить мірою оцінки вартості, створеної компанією в одиничний період часу (місяць, квартал або рік). Економічна додана вартість є фінансовим показником того, що економісти іноді називають економічний прибуток або економічна рента. Алгоритм розрахунку показника економічної доданої вартості: з чистого операційного прибутку (Net Operating Profit After Taxes - NOPAT) віднімається плата за використання власного і позикового капіталу, сума, що залишилася і становить створену вартість, яку вимірює EVA. Логіка показника економічної доданої вартості полягає в тому що, підприємству не достатньо просто мати позитивний фінансовий результат або прибутковість, необхідно забезпечувати такий рівень рентабельності, який дозволяє не тільки отримувати віддачу від інвестованого капіталу, яка перевищує витрати на залучення капіталу, а й створювати додаткову вартість [157].

Проведені у цьому напрямі дослідження вказують на майже повне погодження багатьох учених з думкою про недостатність використання у сучасних умовах показників чистого прибутку, виручки від реалізації та похідних від них показників рентабельності. Головним поясненням цього є те, що означені результативні показники не враховують динамічного характеру впливу важливих зовнішніх макро- та мікрофакторів стратегічної стійкості. Зокрема, неможливо не відзначити і не врахувати безперечний вплив стану фінансових та фондових ринків на економічну стійкість підприємства, а також існуючий рівень ризиковості та потенціал галузевих ринків та технологій з якими взаємодіють підприємства. За висновками більшості учених оцінювання ефективності реалізованої стратегії, а відповідно і стратегічних змін, за критерієм економічної доданої вартості є основоположним принципом сучасної фінансової аналітичної моделі сучасного підприємства [158].

Так, у роботах І. Івашковської, Т. Коупленда, Н. Михайлицької та ін. доводиться доцільність застосування EVA як критерію ефективності стратегічного управління, а у роботах сучасних дослідників, таких як М. А. Вахрушина, М. Горський, А. І. Кривцов, Д. Мартін, В. Петті відмічається, що

EVA виступає найбільш ефективним інструментом для визначення прибутковості інвестицій підприємства в капітал, а розкриття інформації про систему управління доданою вартістю дозволяє визначити шляхи покращення потенціалу конкурентоспроможності компанії.

Отже, в даній роботі пропонується удосконалення мультиплікаційної моделі щодо оцінки потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств шляхом імплементації показника економічної доданої вартості (EVA) як параметру визначення коефіцієнту операційної результативності енергогенеруючого підприємства.

Концепція економічної доданої вартості (Economic Value Added, EVA) розроблена в кінці 80-х Джоелом Штерном і Беннетом Стюартом. Вони запропонували формулу для розрахунку EVA [159], яка вважається класичним варіантом серед інших подальших її модифікацій:

$$EVA = NOPAT - WACC \cdot CE \quad (3.3)$$

де *NOPAT* – чистий операційний прибуток після сплати податків;

WACC – середньозважена вартість капіталу;

CE – обсяг інвестованого (задіяного) капіталу.

З даної формули видно, що показник EVA має складну внутрішню структуру, особливо у частині середньозваженої вартості капіталу. Визначення цього елементу піддавалося різноманітним доробкам та удосконаленням з точки зору способів уточнення складових елементів інвестованого (задіяного) капіталу. Так, згідно [158], найбільш коректним при визначенні EVA є застосування терміну «задіяний капітал».

Величина «задіяного капіталу» є сумою власного капіталу підприємства, що інвестовано у реально функціонуючі (задіяні в основні та допоміжні бізнес-процеси) основні та оборотні активи підприємства та позикового капіталу, що інвестовано в реально функціонуючі основні та оборотні активи на платній основі. Тобто та частина позикового капіталу, що сформована з джерел, які не мають чітко встановленої плати за користування (наприклад, кредиторська заборгованість перед постачальниками) при обчисленні загального обсягу задіяного капіталу не враховується. У більшості випадків значення задіяного

капіталу розраховується виходячи тільки з балансових показників. Хоча для більш виваженого розрахунку економічної доданої вартості вважаємо, що слід скористуватись додатковими аналітичними даними, що дозволять встановити обсяг саме задіяного в основні та допоміжні бізнес-процеси підприємства капіталу. Таким чином, загальний підхід до визначення середньозваженої вартості задіяного капіталу є чітко визначеним і має такий вигляд [158]:

$$WACC = \frac{(BK_3 \cdot BBK_3 + (1-r) \cdot PK_3 \cdot BPK_3)}{BK_3 + PK_3} \quad (3.4)$$

де BK_3 – власний задіяний капітал,

BBK_3 – вартість власного капіталу,

PK_3 – позиковий платний задіяний капітал,

BPK_3 – вартість позикового платного задіяного капіталу,

r – ефективна ставка податку на прибуток.

Отже, повертаючись методу розрахунку потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства, слід зазначити, що для оцінки його складової – коефіцієнту операційної результативності підприємства необхідно зіставити величину показника EVA підприємства – об'єкта дослідження з відповідним показником за вибіркою, а саме:

$$Ke = EVA / EVA^6, \quad (3.4)$$

де EVA – економічна додана вартість енергогенеруючого підприємства, що досліджується,

EVA^6 – вибіркова економічна додана вартість енергогенеруючих підприємств.

Остаточна формула розрахунку коефіцієнта операційної результативності енергогенеруючого підприємства з урахуванням формул (3.2) – (3.3) буде мати вигляд:

$$Ke = (NOPAT - \frac{(BK_3^* \cdot BBK_3 + (1-r) \cdot PK_3^* \cdot BPK_3)}{BK_3 + PK_3} \cdot CE) \cdot \frac{BK_3^6 + PK_3^6}{NOPAT^6 \cdot (BK_3^6 + PK_3^6) - (BK_3^6 \cdot BBK_3^6 + (1-r^6) \cdot PK_3^6 \cdot BPK_3^6) \cdot CE^6}, \quad (3.5)$$

При цьому, під вибіркою слід розуміти сукупність конкурентів, яка є необхідною і достатньою для зіставлення з підприємством, що досліджується. Вибірка може складатися з одного конкурента – в цьому випадку визначається індивідуальний показник потенціалу конкурентоспроможності розглянутого підприємства в порівнянні з обраним конкурентом; з декількох підприємств-конкурентів – розглядається потенціал конкурентоспроможності підприємства у порівнянні з групою обраних конкурентів; з усіма конкуруючими підприємствами галузі – тут вже «встановлюється» галузевий показник конкурентоспроможності підприємства в порівнянні з усіма діючими підприємствами галузі. Необхідно відзначити, що залежно від цілей дослідження можливе формування вибірки не тільки з галузевих конкурентів, але і будь-яких інших господарюючих суб'єктів, що конкурують з досліджуваним підприємством. З точки зору зіставлення ефективності господарської діяльності не виключається включення до складу вибірки і безпосередньо не конкуруючих підприємств. З метою мікроекономічного аналізу очевидним обмеженням за складом вибірки є вид виробленої і реалізованої продукції [152].

Отже, оцінку операційної результативності енергогенеруючого підприємства здійснено, далі перейдемо до визначення коефіцієнта стратегічного позиціонування за аналогічною логікою.

Стратегічне позиціонування означає здійснення видів діяльності, що забезпечують унікальну природу створюваної споживчої вартості, і полягає в створенні унікальної і вигідної позиції, заснованої на поєднанні видів діяльності, відмінних від видів діяльності конкурентів. Стратегічне позиціонування, створюючи, підтримуючи і розширюючи ринки збуту, забезпечує саму можливість процесу реалізації додаткової економічної вартості. Основним результатом і критерієм стратегічного позиціонування є займана частка ринку, що визначається як відношення виручки від реалізації продукції до ємності всього ринку [152].

Для цього дослідження під ринком будемо розуміти всю сукупність економічних секторів, на яких здійснюється економічна діяльність

енергогенеруючого підприємства та вибірки. Але існує недосконалість визначеного показника з того боку, що підприємства з більшою часткою ринку будуть звичайно більш конкурентоспроможні, ніж підприємства з меншими масштабами діяльності. Цей факт призводить до висновку, зазначений показник оцінки стратегічного позиціонування є недостатньо адекватним. Тому, для усунення даного недоліку в якості показника стратегічного позиціонування в роботі пропонується використання зміни частки ринку, який займає підприємство, в порівнянні з попереднім періодом, а саме:

$$\text{ЧР} = B / V, \quad (3.6)$$

$$\text{ЧР}^B = B^B / V, \quad (3.7)$$

де ЧР - частка ринку підприємства;

B – виручка від реалізації продукції підприємства;

V – обсяг ринку;

ЧР^B – частка ринку за вибіркою;

B^B – виручка від реалізації за вибіркою.

Зміна частки ринку енергогенеруючого підприємства, що досліджується, та підприємств за вибіркою розраховуються за формулами:

$$\Delta \text{ЧР} = B / V * V_0 / B_0, \quad (3.8)$$

$$\Delta \text{ЧР}^B = B^B / V * V_0 / B_0^B, \quad (3.9)$$

$\Delta \text{ЧР}$, $\Delta \text{ЧР}^B$ – зміна частки ринку відповідно енергогенеруючого підприємства, що досліджується, та за вибіркою;

B_0 , B_0^B – відповідно виручка від реалізації продукції енергогенеруючого підприємства, що досліджується, та за вибіркою в попередньому (базисному) періоді;

V_0 – обсяг ринку в попередньому (базисному) періоді.

Показник стратегічного позиціонування енергогенеруючого підприємства має на увазі зіставлення величин $\Delta \text{ЧР}$ та $\Delta \text{ЧР}^B$, тому з урахуванням виразів (3.8), (3.9) отримуємо:

$$\Delta \text{ЧР} / \Delta \text{ЧР}^B = B / B_0 * B_0^B / B^B = I / I^B, \quad (3.10)$$

де $I = B / B_0$,

$$I^B = B^B / B_6^B.$$

Як видно з формули (3.10), що отримане відношення є індексом зміни виручки, тому відношення показників стратегічного позиціонування ідентично відношенню індексів зміни відповідно обсягів виручки енергогенеруючого підприємства (I), що досліджується, та індексу (I^B) за вибіркою.

Однак обсяги виручки за природою своєю здійснюють великі коливання, ніж показники операційної ефективності, з чого випливає велика варіабельність показників стратегічного позиціонування. Це обумовлює те, що основним чинником формування потенціалу конкурентоспроможності підприємства стає оцінка стратегічного позиціонування. В той же час показники операційної ефективності та стратегічного позиціонування спочатку передбачаються рівносильними. В силу цього, необхідно привести вплив зазначених показників на потенціал конкурентоспроможності підприємства до величин, які можуть бути зіставленими за їх економічною природою. Для цього, згідно з методами статистичного зіставлення, пропонується витягти з квадратний корінь з величини відношення індексів змін обсягів виручки енергогенеруючого підприємства (I), що досліджується, та індексу (I^B) за вибіркою [152].

Отже, виконана теоретична оцінка стратегічного позиціонування розглянутого підприємства дає змогу надати вираження остаточної математичної формули розрахунку коефіцієнту стратегічного позиціонування енергогенеруючого підприємства:

$$Kc = \sqrt{\frac{I}{I^B}}, \quad (3.11)$$

де Kc – коефіцієнт стратегічного позиціонування енергогенеруючого підприємства,

I – індекс змін обсягів виручки енергогенеруючого підприємства, що досліджується,

I^B – індекс змін обсягів виручки енергогенеруючих підприємств за вибіркою.

Отже, в алгебраїчній формі остаточний показник потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства з урахуванням формул (3.2), (3.5), (3.11), буде записаний в наступному вигляді:

$$K = K_e \cdot K_c = \frac{EVA}{EVA^B} \cdot \sqrt{\frac{I}{I^B}} = (NORAT - \frac{(BK_3 \cdot BBK_3 + (1-r) \cdot PK_3 \cdot BPK_3)}{BK_3 + PK_3} \cdot CE) \cdot \frac{BK_3^6 + PK_3^6}{NORAT^6 \cdot (BK_3^6 + PK_3^6) - (BK_3^6 \cdot BBK_3^6 + (1-r^6) \cdot PK_3^6 \cdot BPK_3^6) \cdot CE^6} \cdot \sqrt{\frac{I}{I^B}}, \quad (3.12)$$

де K – потенціал конкурентоспроможності досліджуваного енергогенеруючого підприємства;

K_e – коефіцієнт операційної результативності енергогенеруючого підприємства;

K_c – коефіцієнт стратегічного позиціонування енергогенеруючого підприємства.

Крім того, згідно з [152], розглядаючи вираз (3.10) та його складові I , I^B , можна звернути увагу на те, що в чисельнику зазначеного співвідношення фігурують показники, які відображають ефективність господарської діяльності підприємства, що досліджується, а в знаменнику – ефективність господарської діяльності підприємств за вибіркою.

Дійсно, раніше було показано, що потенціал конкурентоспроможності підприємства є рівень ефективності використання господарюючим суб'єктом ресурсного забезпечення щодо ефективності використання ресурсного забезпечення конкурентами. Отже, чисельник і знаменник виразів (3.4), (3.10) можуть розглядатися як показники ефективності використання ресурсного забезпечення підприємства, що досліджується, і за вибіркою відповідно. Це дозволяє проаналізувати потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства в розрізі об'єктів зіставлення. Тоді припустимо, що

$$K_{egd} = EVA * \sqrt{I}, \quad (3.13)$$

$$K_{egd}^6 = EVA^6 * \sqrt{I^B}, \quad (3.14)$$

де K_{egd} – коефіцієнт ефективності господарської діяльності підприємства, що досліджується,

K_{egd}^6 – коефіцієнт ефективності господарської діяльності за вибіркою.

У підсумку показник потенціалу конкурентоспроможності підприємства може бути модифікований у вигляді:

$$K = K_{eg\partial} / K^{*}_{eg\partial}. \quad (3.15)$$

Відповідно до економічної сутності основних складових потенціалу конкурентоспроможності (K) є очевидним те, що чим вище показник K , тим більш конкурентоспроможним по відношенню до вибірці є підприємство, що досліджується. При цьому інтерпретація коефіцієнта може бути наступною:

- якщо $0 < K < 1$ – потенціал конкурентоспроможності підприємства по відношенню до вибірці є низьким (чим ближче до нуля, тим нижче потенціал конкурентоспроможності);
- при $K = 1$ потенціал конкурентоспроможності підприємства є ідентичним потенціалу конкурентоспроможності вибірки;
- при $K > 1$ потенціал конкурентоспроможності підприємства є вищим, ніж по вибірці.

Далі в роботі, згідно з виробленим алгоритмом оцінки потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства (3.2) формується вибірка вихідних даних щодо енергогенеруючого підприємства, яке досліджується (Вуглегірська ТЕС), та його конкурентів (Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС) так, як надано у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Вхідні дані щодо оцінки потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства
ПАТ «Вуглегірська ТЕС»**

Показник	Назва підприємства	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, грн.	1) Вуглегірська ТЕС	992264,9	1087323	1405056,64	1714008	2040248,4	2746085	3162471	2730506
	2) Зміївська ТЕС	1178314,6	1109946	1189894	2241970	2584314,64	3285012	4232664	2487231
	3) Трипільська ТЕС	930248,4	1013116	1795851	1409705	2176264,96	2584755,9	3480021	2236173
2. Чистий прибуток (операційний), грн.	1) Вуглегірська ТЕС	-	215754,88	19594,88	-41171,84	31794,88	79086,4	134676,8	160698,75
	2) Зміївська ТЕС	-	256208,92	23268,92	-48891,56	37756,42	93915,1	159928,7	244262,1
	3) Трипільська ТЕС	-	202270,2	18370,2	-38598,6	29807,7	74143,5	126259,5	224978,25
3. Власний задіяний капітал + Платний позиковий капітал (сума відсоткових зобовязань у позиковому задіяному капіталі) = <i>CE</i> , грн.	1) Вуглегірська ТЕС	-	719126,24	983539,648	1201912,99	1305758,98	1654243,8	2088029,952	1431150,72
	2) Зміївська ТЕС	-	853962,41	1167953,33	1427271,68	1550588,78	1964414,5	2479535,568	1699491,48
	3) Трипільська ТЕС	-	674180,85	922068,42	1126793,43	1224149,04	1550853,5	1957528,08	1341703,8
4. Середньозважена вартість задіяного капіталу (<i>WACC</i>), %	1) Вуглегірська ТЕС	-	3,744	4,32	4,384	4,864	4,768	6,592	6,336
	2) Зміївська ТЕС	-	4,446	5,13	5,206	5,776	5,662	7,828	7,524
	3) Трипільська ТЕС	-	3,51	4,05	4,11	4,56	4,47	6,18	5,94
5. <i>EVA</i> , грн.	Вуглегірська ТЕС	-	188830,79	22894,0328	93863,7056	31717,2366	212,05676	2966,134436	115016,6904
6. <i>EVA</i> _{ав} , грн.	Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС	-	336900,04	150224,877	325426,865	219232,781	188108,36	335355,6758	27634,0675

Джерелами вихідних даних для оцінки та аналізу потенціалу конкурентоспроможності є бухгалтерська звітність господарюючих суб'єктів форма № 2, встановлена чинним законодавством. При цьому, це річні дані, які складають семирічний період дослідження, що є найбільш виправданим, оскільки вони нівелюють сезонні та інші коливання, що відбуваються в більш короткі звітні періоди, та передбачають репрезентативність для подальшого використання для визначення впливових факторів кореляційним і регресійним методами.

Як видно з представлених показників, в цілому рівень і динаміка даних показників фінансово-господарської діяльності Вуглегірської ТЕС оцінюється позитивно: з 2006 по 2013 рр. спостерігалася стійка тенденція до збільшення виручки від реалізації продукції, що з 2010 р. супроводжувалося відповідним зростанням чистого прибутку. Зниження прибутку у 2009 р. пояснюється зниженням попиту внаслідок глобальної фінансово економічної кризи і, на думку керівництва підприємства, носило тимчасовий характер.

Відповідно до запропонованого алгоритму, на першому етапі здійснюється загальна оцінка потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС, а також динаміки аналізованого показника. З цією метою, використовуючи вирази (3.3 - 3.12), слід провести розрахунок показників потенціалу конкурентоспроможності (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

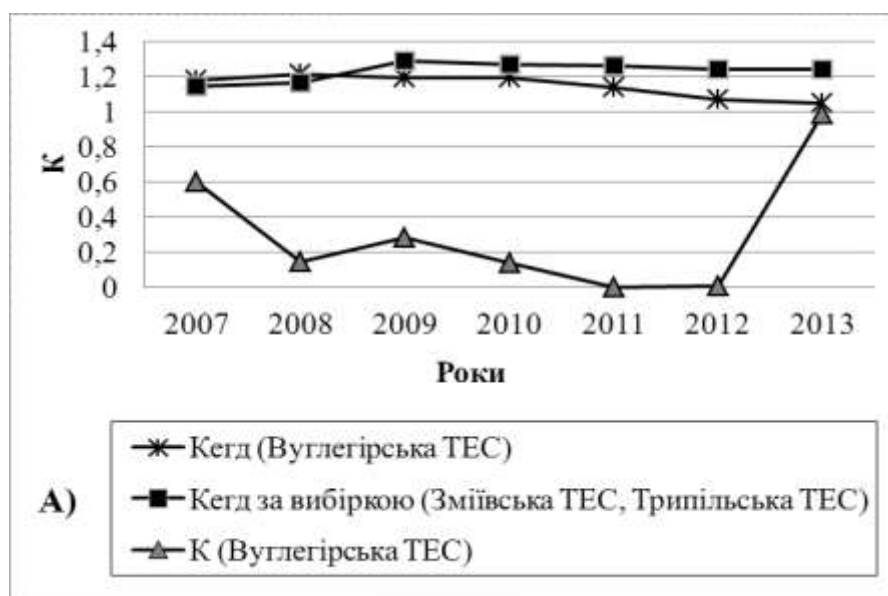
Результативні і проміжні значення показників оцінки потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства ПАТ «Вуглегірська ТЕС» (К) та його основних конкурентів (Кв – за вибіркою)

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8
Ке (Вуглегірська ТЕС)	0,560	0,152	0,288	0,145	0,001	0,009	1,171
Ке - за вибіркою (Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС)	1,784	6,562	3,467	6,912	887,066	113,062	0,240
І (Вуглегірська ТЕС)	1,169	1,292	1,220	1,190	1,233	1,152	0,612
Ів – за вибіркою (Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС)	1,007	1,406	1,223	1,304	1,346	1,314	0,863
с	1,077	0,959	0,999	0,956	0,957	0,936	0,842
Кс – вибіркового (Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС)	0,928	1,043	1,001	1,047	1,045	1,068	1,187

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Кегд (Вуглегірська ТЕС)	1,179	1,214	1,198	1,197	1,143	1,07	1,05
Кегд за вибіркою (Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС)	1,15	1,167	1,292	1,274	1,263	1,244	1,242
K (Вуглегірська ТЕС)	0,604	0,146	0,288	0,139	0,001	0,008	0,986
K_v (Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС)	1,656	6,845	3,471	7,234	926,810	120,768	1,014

Як випливає з даних табл. 3.2, потенціал конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС в 2013 р. склав 0,986, що свідчить про низький рівень конкурентоспроможності підприємства, яке досліджується, в зіставленні із коефіцієнтом за вибіркою (1,014). При цьому показник потенціалу конкурентоспроможності нижче одиниці, що говорить про вагомні недоліки в функціонуванні Вуглегірської ТЕС з точки зору забезпечення його конкурентних перевагу зіставленні з конкурентними підприємствами. Динаміка даного показника (див. рис. 3.1) дозволяє зробити висновок про те, що потенціал конкурентоспроможності досліджуваного підприємства має явно виражену негативну тенденцію до 2012 р. Якщо в 2007 р. зазначений показник становив 0,604, то в 2012 р. він знизився на 98,6 %. Однак, у підсумку, на кінець періоду показник потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС зріс на 63% по відношенню до 2007 р.

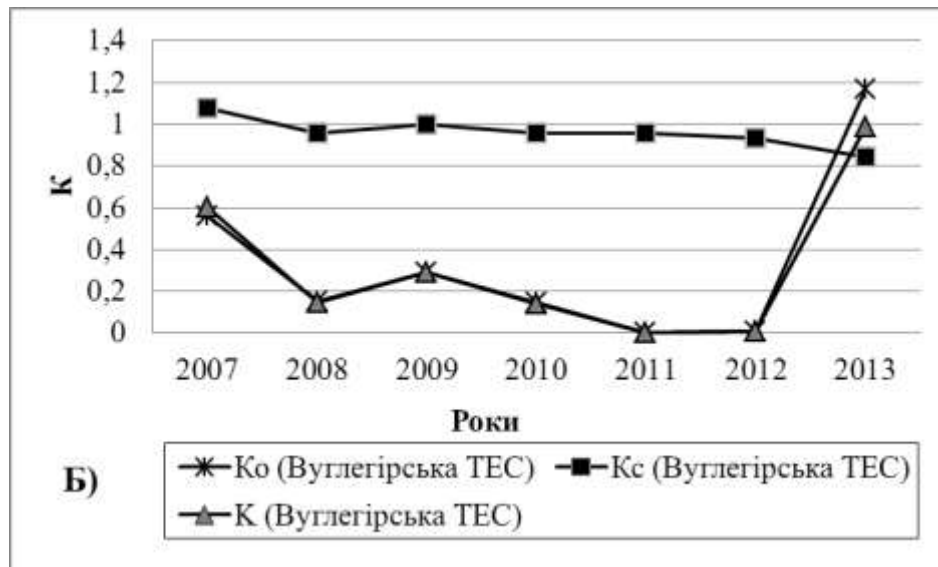

Рис. 3.1. Динаміка зміни показника ПКОРЗ енергогенеруючого підприємства порівняно з конкурентами (А) та його декомпозиція за складовими (Б)

З метою встановлення причин низького потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС далі в роботі здійснюється аналіз її конкурентоспроможності в розрізі об'єктів зіставлення (рис. 3.1 А) та джерел конкурентоспроможності (рис. 3.1 Б)). Декомпозиція показника потенціалу конкурентоспроможності підприємства за джерелами (K_e – операційна ефективність, K_s – стратегічне позиціонування) показала, що низький потенціал конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС є результатом більш низької ефективності виробництва, а також незадовільного ринкового позиціонування (рис. 3.1 Б). Аналіз динаміки коефіцієнтів операційної ефективності та стратегічного позиціонування дозволяє констатувати, що в період з 2007 по 2012 рр. коефіцієнт операційної ефективності знизився з 1,005 до 0,906 (на 9,8%), коефіцієнт стратегічного позиціонування знизився з 0,560 до 0,009 (на 97%). Таким чином, негативна динаміка показників потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС, що спостерігалася з 2007 р, обумовлена зниженням показників за обома джерелами конкурентоспроможності.

Як було зазначено у роботі, показник потенціалу конкурентоспроможності підприємства може бути представлений ще й як співвідношення коефіцієнтів ефективності господарської діяльності ($K_{гд}$ – коефіцієнт ефективності господарської діяльності Вуглегірської ТЕС, $K_{гд}$ за вибіркою - коефіцієнт

ефективності господарської діяльності конкурентів). З даних табл. 3.1, рис.3.1-А) видно, що значення зазначених коефіцієнтів вище одиниці, а це означає достатньо високу рентабельність підприємств, що досліджуються.

З рис. 3.1-А) видно, що коефіцієнти ефективності господарської діяльності мають більш низьке значення у Вуглегірської ТЕС, ніж у конкурентів, з 2010 р. по 2013 р.(у середньому на 7 %). Значення даного показника в 2013 р. лише на 0,05 перевищує одиницю і в 1,2 рази нижчий за показник конкурентів.

Таким чином, оцінка потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС за допомогою мультиплікативної моделі (3.12) та її аналіз засобами динамічного методу підтверджують висновки про низький потенціал конкурентоспроможності даного підприємства і це на фоні значного збільшення обсягів виторгу. Так, з 2007 р. по 2013 р. – темп приросту Вуглегірської ТЕС дорівнює 151 % і вище, у порівнянні з конкурентами, у середньому на 22% (табл. 3.2). Але відповідно іншого базового аналітичного показника - чистого операційного прибутку (табл. 3.2) слід зазначити значне зменшення його величини (на - 65,5 %) у порівнянні з 2007 р. і також цей показник був за значенням гірший, ніж у конкурентів.

Отже, пропоновані і виконані в роботі напрями аналізу ґрунтуються на показниках, які безпосередньо беруть участь при розрахунку потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства. Вони не дають можливості проводити аналіз конкурентоспроможності з точки зору виявлення відповідних резервів у розрізі інших показників ресурсного забезпечення підприємства. З метою виявлення найбільш впливових факторів, які складають умови ефективного використання ресурсного забезпечення підприємства, ідентифікації причин низького потенціалу конкурентоспроможності підприємства, що досліджується, та засобів його покращення далі в роботі пропонується провести кореляційно-регресійний аналіз параметрів залежності потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства від показників ресурсного забезпечення підприємства.

3.2 Економічне обґрунтування оптимізації ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств при переході до конкурентного ринку

Принцип запропонованих методичних основ оцінювання ресурсного забезпечення полягає в розрахунку кількісної оцінки із застосуванням методу, що показує ступінь відхилення реальних показників підприємства від створеної еталонної моделі. Згідно з проведеними попередніми дослідженнями буде використано класифікацію складових ресурсного забезпечення підприємства відповідно до рис. 1.2.

Комплексне оцінювання використовується для порівняння результатів діяльності енергогенеруючого підприємства в часі та для створення рекомендацій щодо оптимізації структури ресурсного забезпечення. В результаті визначається узагальнений показник, за допомогою якого можна надати кількісну та якісну характеристику динаміки розвитку підприємства з точки зору його конкурентних переваг. Структурно-логічну модель оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення можна представити схематично (рис. 3.2).

В розумінні поняття «методика» варто зазначити, що її відмінністю від поняття «метод» є конкретизація прийомів та задач. При цьому основними вимогами до методики є її реалістичність, відтворюваність, зрозумілість, відповідність цілям та задачам дослідження, результативність. Методика – це фіксована сукупність прийомів практичної діяльності, що приводить до певного результату.

Розроблена структурно-логічна модель [160], зазначена на рис 3.2, складається з 7 послідовних процедур. Починаючи аналізу умов зовнішнього середовища та ресурсного забезпечення, оцінювання потенціалу конкурентоспроможності підприємства, який реалізується в цих умовах, до визначення та надання відповідних рекомендацій з приводу покращення потенціалу конкурентоспроможності на основі оптимізації ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства, обраного для аналізу.

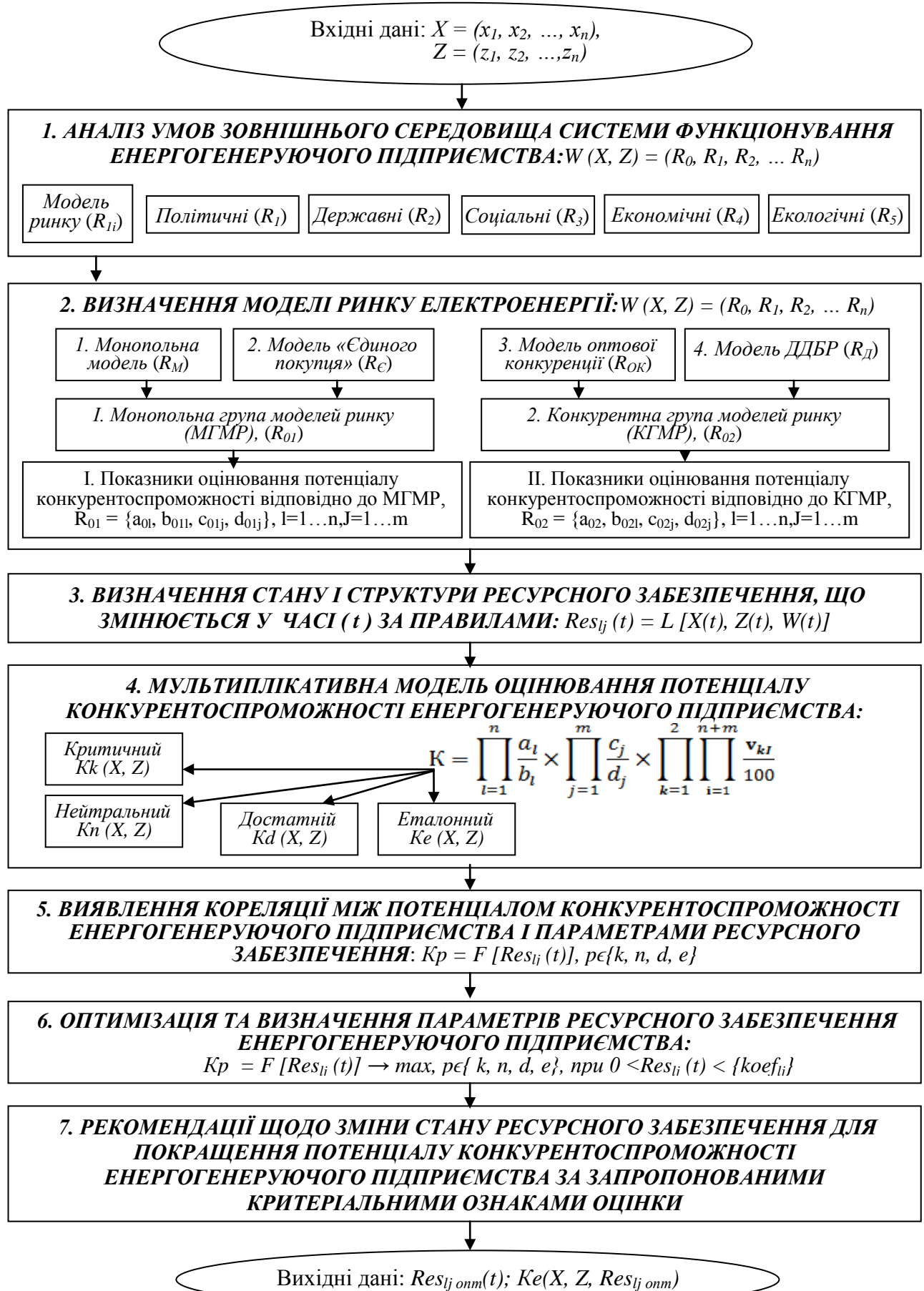

Рис. 3.2. Структурно-логічна модель формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення

Крім того, дана модель передбачає два важливі моменти:

- можливість визначення оптимальної структури ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства відповідно до функціонуючої моделі ринку електроенергії в країні;
- визначення методичної послідовності оцінки потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства та виявлення резервів для його підвищення.

Розглянемо кожний етап більше детально, здійснюючи подальше оцінювання досліджуваних нами енергогенеруючих підприємств і починаючи з визначення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства (п.п. 3.1).

Будь-яка компанія розглядається фахівцями як поєднання господарських процесів і ресурсів (матеріальних і нематеріальних активів), які створюють головні компетенції організації та її конкурентні переваги.

Відомими зарубіжними вченими Й. Шумпетером та К. Пенроузом були розроблені концептуальні основи теорії можливостей і ресурсів. Вони розглядали компанію як поєднання різномірних ресурсів і припустили, що специфічні характеристики ресурсів, які знаходяться у власності або під контролем компаній, пояснюють, чому лише деякі організації отримують досить високу економічну ренту. Крім зазначених науковців в 1961 р. Р.Данієлом були опубліковані основні положення концепції критичного фактору успіху. В основі головної ідеї закладено обґрунтування безпосереднього зв'язку прибутковості з певними внутрішніми факторами, а оптимальний вибір ресурсів дозволяє сформулювати конкурентні переваги компанії [161].

Даний підхід надає можливість отримати інформацію про ступінь впливу того чи іншого чинника на потенціал конкурентоспроможності підприємства і оцінити можливі зміни потенціалу конкурентоспроможності в результаті оптимізації задіяних ресурсів і впровадження тих чи інших техніко-економічних заходів.

Згідно з пропонованою в роботі структурно-логічною моделлю аналізу потенціалу конкурентоспроможності підприємства на основі ресурсного

забезпечення (рис. 3.2), після виявлення фактичного потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства (п.п. 3.1) встановлюється перелік факторів, вплив яких на потенціал конкурентоспроможності розглянутого господарюючого суб'єкта необхідно проаналізувати (п.п. 2.3).

Наступним, етапом дослідження (рис. 3.2) є визначення основних показників й аналіз структури ресурсного забезпечення. Процес аналізу стану ресурсного забезпечення в першу чергу починається зі збору фінансово-економічної інформації досліджуваних енергогенеруючих підприємств. Визначаються основні напрями діяльності підприємств, здійснюється їх порівняння між собою для визначення характерних схожих та відмінних характеристик для адекватності подальших висновків.

На основі запропонованих показників (табл. 2.17) і ураховуючи те, що у п.п. 2.3 (табл. 2.13) виконаний аналіз показників відповідно другої «Монопольної» моделі ринку електроенергії, здійснимо оцінку сучасного стану діяльності енергогенеруючих підприємств, відповідно до нової «Конкурентної» моделі ринку електроенергії згідно з вступивши в дію законом.

В табл. 3.3 наведено розрахунок даних щодо «Конкурентної» моделі, в якій додалися деякі показники, з аналізу яких можна зробити висновки про те, що:

- ціна на ПЕР (в даному випадку вугілля для ТЕС) найбільшою була у 2012 р., в 2013 р. знизилась на 16,7%;
- регулярність постачання ПЕР суттєво погіршилась у 2013 р.;
- частка ринку, що займає підприємство – є найбільш важливим показником при аналізі стану ресурсного потенціалу ТЕС за умов конкурентних моделей ринку електроенергії. На даний момент, частка розглянутих ТЕС на ринку електроенергії України складає 4-5%.

Розглядаючи показники за кожним окремим структурним підрозділом ПАТ «Центренерго» можна дійти висновків, що всі ТЕС мають схожі величини параметрів ресурсного потенціалу, але Зміївська ТЕС найбільшу частку ринку (у середньому на 20%).

Таблиця 3.3

Розраховані показники оцінювання ресурсного забезпечення ТЕС за умов другої групи моделей ринку електроенергії

№ з/п	Показники	Вуглегірська ТЕС, 3600MBm			Зміївська ТЕС, 2200 MBm			Трипільська ТЕС, 1800 MBm		
		2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
<i>Прр</i>										
1.1	Ціна на природні ПЕР, дол. за т	110	180	150	110	180	150	110	180	150
1.2	Регулярність постачання ПЕР	0,6	0,8	0,3	0,6	0,8	0,3	0,6	0,8	0,3
1.3	Виробнича собівартість е/е, коп. /кВт·год	42,54	46,78	60,81	49,38	50,37	51,88	47,65	49,91	51,02
1.4	Втрати при виробництві е/е, %	12,54	11,3	10,98	11,07	10,89	9,13	12,34	11,50	10,60
<i>Птх</i>										
2.1	Коефіцієнт використання встановленого обладнання, %	33,0	27,2	30,5	33,0	27,2	30,5	33,0	27,2	30,5
2.2	Фондомісткість, грн	143,06	118,23	154,88	143,06	118,23	154,88	143,06	118,23	154,88
2.3	Залишкова вартість ОФ	669,19	687,05	669,00	794,67	815,87	794,70	627,37	644,11	627,40
2.4	Коефіцієнт завантаження ОФ	0,72	0,78	0,81	0,56	0,59	0,63	0,64	0,65	0,68
<i>Птл</i>										
3.1	Залишкова вартість нематеріальних активів	0,48	0,55	0,76	0,57	0,65	0,91	0,45	0,52	0,72
3.2	Частка нематеріальних активів в активах підприємства, %	0,03	0,04	0,04	0,03	0,04	0,04	0,03	0,04	0,04
<i>Пфін</i>										
4.1	Коефіцієнт оборотності активів	1,92	2,52	1,65	1,92	2,52	1,65	1,92	2,52	1,65
4.2	Чистий прибуток підприємства, млн. грн	11,27	74,73	155,85	13,39	88,75	185,07	10,57	70,06	146,11
4.3	Коефіцієнт фінансової незалежності	0,11	0,48	0,11	0,11	0,48	0,11	0,11	0,48	0,11
4.4	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,43	0,37	0,002	0,43	0,37	0,002	0,43	0,37	0,002
4.5	Коефіцієнт чистої рентабельності продукції	0,004	0,02	0,05	0,004	0,02	0,05	0,004	0,02	0,05
<i>Птпр</i>										
5.1	Зарплатоємність 1кВт е/е	0,002	0,0004	0,0003	0,002	0,0004	0,0003	0,002	0,0004	0,0003
5.2	Трудомісткість	1,92	2,02	0,81	1,92	2,02	0,81	1,92	2,02	0,81
5.3	Коефіцієнт плинності кадрів	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
<i>Пупр</i>										
6.1	Коефіцієнт ефективності управління	0,40	0,48	0,41	0,40	0,48	0,41	0,40	0,48	0,41
6.2	Частка управлінського персоналу в загальній чисельності	0,14	0,15	0,15	0,14	0,15	0,15	0,14	0,15	0,15
<i>Пінф</i>										
7.1	Частка ринку, що займає підприємство, %	4,21	4,36	4,48	5,05	4,93	5,32	4,02	4,13	4,20
7.2	Рівень комунікацій підприємства	0,15	0,18	0,27	0,14	0,18	0,24	0,14	0,16	0,24
7.3	Інформаційна озброєність праці	0,12	0,13	0,24	0,09	0,11	0,17	0,11	0,14	0,23

Вивчаючи структуру і стан ресурсного забезпечення підприємств, що досліджуються (табл. 3.3, табл. 2.14), слід розглянути одне з принципових питань, який має важливе теоретико-методологічне значення і полягає в розкритті поняття «ефективність використання ресурсного забезпечення».

З одного боку є ряд праць, в яких зазначається, що поняття «ефективність ресурсного забезпечення» відрізняється від ефективності виробництва, з іншого боку - що немає ніяких підстав для протиставлення цих двох понять. Разом з тим, деякі економісти вважають, що ефективність виробництва можна розрахувати абсолютно точно лише за допомогою ресурсних показників, інші за допомогою витратних [162-165].

Але відповідно до поставлених у даній роботі завдань, на наш погляд, доцільним є розгляд ресурсного забезпечення з точки зору співвідношення між затраченими ресурсами та результатами діяльності, які відбиваються у відповідному потенціалі конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства. Тому доцільно говорити не тільки про ефективність використання ресурсного забезпечення, а й про його оптимізацію як основу досягнення максимально допустимого у той чи інший період діяльності підприємства потенціалу його конкурентоспроможності. Таким чином, методичною основою оцінювання ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств є співвідношення певного потенціалу конкурентоспроможності і того обсягу ресурсу, який задіяно для його досягнення. При цьому ресурсні показники повинні давати можливість для порівняльної оцінки як ефективності використання різних елементів потенціалу одного підприємства, так і різних виробничих систем.

П'ятий етап, націлений на виявлення кореляції між потенціалом конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства і параметрами ресурсного забезпечення (рис. 3.2) регламентує визначення методу рішення поставленої задачі. Так, аналіз наукових праць дають підстави для виділення трьох підходів до оцінювання ресурсного забезпечення та можуть стати основою для подальших наукових досліджень:

1) визначення на основі вартісної оцінки;

2) розрахунок відносної величини ресурсного забезпечення на основі індексного аналізу – оцінювання ресурсного забезпечення за допомогою індивідуальних та сукупних індексів ресурсозабезпеченості;

3) кореляційно-регресійний аналіз – теоретичне визначення ефективності аналізованого об'єкта економетричними методами, які відображають зв'язок між впливовими факторами (ресурсами) і результатами виробництва, або потенціалом конкурентоспроможності підприємства [166]. Недоліками перших двох підходів є:

- формальне додавання ресурсів дозволяє проаналізувати лише величину та частково структуру ресурсів. Це обмежує вивчення можливостей підприємства, тобто самого поняття потенціалу;

- додавання всіх ресурсів один до одного є некоректним, оскільки збільшення або зменшення обсягів різних ресурсів по різному впливає на результати діяльності підприємства;

- визначення вартісної оцінки деяких ресурсів є складним;

- на практиці, розрахунок індексів по відношенню до середніх показників сукупності не відповідає дійсності;

- визначення сукупного індексу як середньоарифметичної величини призводить до того, що ресурси визнаються рівнозначними [167-169].

Тому саме кореляційно-регресійний аналіз, з трьох вищеназваних підходів, дозволить отримати такий рівень результативного показника (потенціал конкурентоспроможності), який буде розглядатися в якості узагальнюючої оцінки ресурсних можливостей підприємства і буде застосовуватися для визначення найбільш вагомих факторів (видів показників ресурсного забезпечення) за досліджуваний період.

Вибір факторів визначається конкретними завданнями та цілями аналізу. В даній роботі вони відносяться до параметрів ресурсного забезпечення та визначаються переліком показників, наданих у табл. 2.17. Початкові дані про величини показників, вплив яких на потенціал конкурентоспроможності

необхідно проаналізувати, а також значення самого показника конкурентоспроможності підприємства за досліджувані періоди надані у Дод. М (табл. М.1-М.4). На основі наявних даних засобами інструментарію табличного процесору Microsoft Excel виконаний кореляційний аналіз залежності потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС, конкурентоспроможності її конкурентів Зміївської та Трипільської ТЕС від аналізованих факторів. Результати кореляційного аналізу представлені у Дод. М.

Метод обчислення коефіцієнта кореляції залежить від виду шкали, до якої відносяться змінні. Так, для вимірювання змінних з інтервального і кількісної шкалами необхідно використовувати коефіцієнт кореляції Пірсона при дотриманні закону нормального розподілу. Якщо щонайменше одна з двох змінних має порядкову шкалу, або не є нормально розподіленою, необхідно використовувати рангову кореляцію Спірмена або Кендалла. У випадку, коли одна з двох змінних є дихотомічною, використовується точкова дворядна кореляція, а якщо обидві змінні є дихотомічними - чотирьохполева кореляція [170-172].

Отже, перевіряючи відповідність елементів рядів початкових даних закону нормального розподілу (Дод. М, табл. М.1-М.4), дійшли висновку, що не всі предиктори відповідають зазначеним вимогам, тому визначення сили впливу ресурсного забезпечення на потенціал конкурентоспроможності виконувались за допомогою двох коефіцієнтів кореляції Пірсона і Спірмена. В результаті аналізу отриманих величин зазначених коефіцієнтів, було виокремлено найбільш впливові з усіх груп показників ресурсного забезпечення на результуючий показник – потенціал конкурентоспроможності (табл. 3.4- 3.8).

Як видно з табл. 3.4, за досліджуваний період з 2007 р. по 2013 р. за умов «Монопольної моделі» функціонування ринку на потенціал конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС найбільше вплинули показники залишкової вартості нематеріальних активів (коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,65$), період окупності власного капіталу ($R^2 = 0,74$), коефіцієнт ефективності управління ($R^2 = 0,8$), рівень комунікацій підприємства ($R^2 = 0,68$) та інші. Слід

зазначити, що показники ресурсного забезпечення другої групи «Технічні показники» (табл. 2.17) зовсім не увійшли до впливових факторів на потенціал конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС у зазначений період функціонування підприємства.

Таблиця 3.4

**Результати кореляційного аналізу щодо залежності показників
потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення
Вуглегірської ТЕС за умов «монопольної моделі» з відокремленими
найбільшими за значенням коефіцієнтами кореляції**

Коефіцієнт кореляції	1.2. Енергосмістність виробленої е/е (x_{12}), %	1.3. Виробнича собівартість е/е (x_{13}), коп. /кВт-год	1.4. Втрати при виробництві е/е (x_{14}), %	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів (x_{31})	4.1. Коефіцієнт оборотності активів (x_{41})	4.2. Чистий прибуток підприємства (x_{42}), млн. грн	4.3. Період окупності власного капіталу (x_{43})	5.2. Продуктивність праці (x_{52})	6.1. Коефіцієнт ефективності управління (x_{61})	7.1. Рівень комунікацій підприємства (x_{71})	7.2. Інформаційна озброєність праці (x_{72})
Коефіцієнт Пірсона, r	–	–	–	–	–	0,72	0,86	0,594	–	–	–
Коеф. Спірмена, r	–0,72	0,640	–0,61	0,81	0,74	–	–	–	0,896	0,826	0,545
R^2	0,52	0,409	0,373	0,65	0,55	0,52	0,74	0,352	0,8	0,683	0,298

Розраховано автором

Що стосується конкурентів Вуглегірської ТЕС, то за результатами аналізу (табл. 3.5) можна відзначити ще меншу кількість впливових ресурсних факторів, але вони схожі з попередньою оцінкою, а саме: найбільш впливові фактори за період з 2007 р. по 2013 р. - залишкова вартість нематеріальних активів (коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,76$), коефіцієнт ефективності управління ($R^2 = 0,81$), рівень комунікацій підприємства ($R^2 = 0,8$) та інші. Показники ресурсного потенціалу другої групи «Технічні показники» (табл. 2.17) також зовсім не увійшли до впливових факторів на потенціал конкурентоспроможності конкурентів у зазначений період дослідження.

Таблиця 3.5

Результати кореляційного аналізу щодо залежності показників потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення конкурентів (Зміївська, Трипільська ТЕС) за умов «монопольної моделі» з відокремленими найбільшими за значенням коефіцієнтами кореляції

Коефіцієнт кореляції	1.2. Енергоємність виробленої е/е (x ₁₂), %	1.4. Втррати при виробництві е/е (x ₁₄), %	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів (x ₃₁)	4.3. Період окупності власного капіталу (x ₄₃)	6.1. Коефіцієнт ефективності управління (x ₆₁)	7.1. Рівень комунікацій підприємства (x ₇₁)	7.2. Інформаційна озброєність праці (x ₇₂)
Коефіцієнт Пірсона, <i>r</i>	–	–	–	0,641	–	–	–
Коеф. Спірмена, <i>r</i>	–0,563	–0,565	0,873	–	0,812	0,8	0,6
<i>R</i> ²	0,32	0,319	0,762	0,411	0,66	0,64	0,36

Розраховано автором

На відміну від переліку впливових факторів на потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств за умов «Монопольної моделі» функціонування ринку електроенергії, за умов «Конкурентної моделі» (табл. 3.6, 3.7) вплив здійснили показники зі всіх груп ресурсного забезпечення, наданих у табл. 2.17.

Таблиця 3.6

Результати кореляційного аналізу щодо залежності показників потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС за умов «конкурентної моделі» з відокремленими найбільшими за значенням коефіцієнтами кореляції

Коефіцієнт кореляції	1.2. Регулярність постачання ПЕР (x ₁₂)	1.3. Виробнича собівартість е/е (x ₁₃), коп./кВт-год	1.4. Втррати при виробництві е/е, %	2.2. Фондомісткість (x ₂₂), грн	2.4. Коефіцієнт завантаження ОФ (x ₂₄)	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів (x ₃₁)	4.1. Коефіцієнт оборотності активів (x ₄₁)	4.2. Чистий прибуток підприємства (x ₄₂), млн. грн	4.4. Коефіцієнт фінансової стійкості (x ₄₄)	4.5. Коефіцієнт чистої рентабельності продукції (x ₄₅)	5.2. Трудомісткість (x ₅₂)	7.1. Рівень комунікацій підприємства (x ₇₁)
Коефіцієнт Пірсона, <i>r</i>	0,912	–	–	–	–	0,81	–	–	0,94	0,737	–	0,826
Коеф. Спірмена, <i>r</i>	–	–0,64	–0,61	0,68	0,6	–	0,627	0,72	–	–	–0,62	–
<i>R</i> ²	0,83	0,41	0,37	0,46	0,36	0,65	0,39	0,52	0,89	0,54	0,39	0,68

Розраховано автором

Як видно з табл. 3.6, серед найбільш значимих впливових факторів на потенціал конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС найбільший коефіцієнт детермінації мають показники регулярності постачання електроенергії ($R^2 = 0,83$), коефіцієнт фінансової стійкості ($R^2 = 0,89$).

На відміну від попередніх даних, на показники конкурентоспроможності підприємств-конкурентів (Зміївська, Трипільська ТЕС) за умов «конкурентної» групи моделей ринку не чинили впливу «Природні», «Інформаційні» та «Трудові» показники ресурсного забезпечення (табл. 2.17), а інші мають слабкішу силу впливу, ніж проаналізовані фактори відповідно потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС (табл. 3.7). Також з табл. 3.7 видно, що найбільший вплив на показники конкурентоспроможності конкурентів за період з 2007 р. по 2013 р. чинили коефіцієнт завантаження ОФ (коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,52$), коефіцієнт ефективності управління ($R^2 = 0,45$)

Таблиця 3.7

Результати кореляційного аналізу щодо залежності показників потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення конкурентів (Зміївська, Трипільська ТЕС) за умов «Конкурентної моделі» з відокремленими найбільшими за значенням коефіцієнтами кореляції

Коефіцієнт кореляції	2.2. Фондомісткість (x_{22}), грн	2.4. Коефіцієнт завантаження ОФ (x_{24})	3.3. Частка ринку, що займає підприємство (x_{33}), %	4.1. Коефіцієнт оборотності активів (x_{41})	4.4. Коефіцієнт фінансової стійкості (x_{44})	6.1. Коефіцієнт ефективності управління (x_{61})
Коефіцієнт Пірсона, r	0,501	0,72	0,56	0,59	0,49	0,67
R^2	0,25	0,52	0,316	0,34	0,24	0,45

Розраховано автором

Отже, згідно структурно-логічної моделі оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення (рис. 3.2, блоки 4, 5) було визначено стан і впливовість ресурсного забезпечення на конкурентоспроможність Вуглегірської ТЕС та її конкурентів у період з 2007 по 2013 р. Виявлена кореляція між параметрами ресурсного

забезпечення і показниками потенціалу конкурентоспроможності показала, що існує як схожість, так і відмінність у переліку предикторів, які вплинули на потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств відповідно «Монопольної» і «Конкурентної» моделей функціонування ринку електроенергії України. Їх порівняльна характеристика, надана у Дод. П, показала, що тільки п'ять з тридцяти одного показника співпадають по силі впливу відповідно «Монопольної» і «Конкурентної» моделей функціонування ринку на потенціал конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС (виробнича собівартість е/е, залишкова вартість нематеріальних активів, коефіцієнт оборотності активів, чистий прибуток підприємства, рівень комунікацій підприємства) та один фактор (коефіцієнт ефективності управління) співпадає відповідно потенціалу конкурентоспроможності її конкурентів Зміївської, Трипільської ТЕС (коефіцієнт ефективності управління).

Ураховуючи вищевикладене, структуру найбільш впливових на потенціал конкурентоспроможності предикторів зі складу ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства доцільно будувати за імплікативним принципом, а саме, якщо впливові фактори достатньо сильно відповідно до коефіцієнту детермінації зкорельовані з потенціалом конкурентоспроможності підприємств – конкурентів, у яких цей рівень більший ніж у досліджуваного підприємства (Вуглегірська ТЕС), то включення їх до регресійного рівняння залежності потенціалу конкурентоспроможності даного підприємства від ресурсного забезпечення допоможе побудувати економетричну модель з найбільш повним змістом показників у структурі зазначених предикторів. Такий імплікаційний перелік зазначених предикторів сформований у Дод. П.

Таким чином, подальше виявлення форми залежності потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС від ресурсного забезпечення доцільно формувати паралельно для показників і «Монопольної», і «Конкурентної» моделей функціонування ринку електроенергії, а також включаючи до переліку незалежних параметрів всі найбільш впливові фактори як для Вуглегірської ТЕС, так і для її конкурентів.

3.3. Прогнозування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств за результатами оптимізації ресурсного забезпечення

Компаративний аналіз отриманих моделей дадуть змогу оцінити при якій моделі функціонування ринку електроенергії потенціал конкурентоспроможності на основі ресурсного забезпечення буде мати найкращі показники. Подальше прогнозування зміни потенціалу конкурентоспроможності на основі ресурсного забезпечення досліджуваного підприємства дозволить надати пропозиції щодо заходів підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності вже з урахуванням переліку оптимальних величин показників ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства.

Отже, на наступному етапі дослідження відповідно до реалізації структурно-логічної моделі (рис.3.2, блок 5) необхідне здійснення багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу залежності потенціалу конкурентоспроможності від імплікаційних показників ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС. Початкові дані представлені у Дод. Р. Концептуальна схема імплікації показників ресурсного забезпечення, їх оптимізації та оцінки на їх основі потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства представлена на рис. 3.3.

На основі отриманих результатів багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу засобами інструментарію табличного процесора MSExcel (Дод. Н) складаємо рівняння залежності потенціалу конкурентоспроможності (K) від показників, що характеризують ресурсне забезпечення енергогенеруючого підприємства Вуглегірська ТЕС (табл. 3.8).

Рис. 3.3. Концептуальна схема імплікації показників ресурсного забезпечення, їх оптимізації та оцінки на їх основі потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства

Слід зазначити, що загальне рівняння щодо залежності потенціалу конкурентоспроможності підприємства від трудової, управлінської, інформаційної груп факторів при невеликому значенні коефіцієнту детермінації все ж має допустиме відносно критичного значення коефіцієнту множинної кореляції значення 0,51 та незначно, але більший, ніж квантиль Фішера, розрахунковий показник критерію Фішера. Ця група факторів із показників, що досліджувались, має найменший вплив на потенціал конкурентоспроможності підприємства.

Таблиця 3.8

Економетричні моделі залежності потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства Вуглегірська ТЕС від показників ресурсного забезпечення

Групи РЗП	Рівняння	Множинні коефіцієнти кореляції, r	Коефіцієнти детермінації, R^2	Дисперсійні статистики, F
Природна ($Ппр$)	$Y_1=0,824+1,584x_{12}-0,008x_{13}-0,009x_{14}$	0,74	0,56	3,39 ($f=0,034$), Квантиль $F_{0,95; 3; 8} = 3.38$
Технічна ($Птх$)	$Y_2=4,298+0,019x_{22}+2,533x_{24}$	0,89	0,79	11,27($f=0,009$), Квантиль $F_{0,95; 2; 6} = 5.14$
Технологічна ($Птл$)	$Y_3=4,301+2,883x_{31}+0,6997x_{33}$	0,76	0,58	6,2($f=0,0323$), Квантиль $F_{0,95; 2; 6} = 5.14$
Фінансова ($Пфін$)	$Y_4=2,0936-0,344x_{41}+0,018x_{42}-2,989x_{44}-10,88x_{45}$	0,75	0,56	4,19($f=0,022$), Квантиль $F_{0,95; 4; 10} = 3.48$
Трудова ($Птр$), управлінська ($Пупр$), інформаційна($Пінф$)	$Y_5=2,1097-3,027x_{52}+3,935x_{61}+0,0067x_{72}$	0,51	0,26	3,89($f=0,033$), Квантиль $F_{0,95; 3; 11} = 3.59$

Складено автором

Оцінку якості рівняння регресії за допомогою помилки абсолютної апроксимації представлено у табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Значення помилки абсолютної апроксимації для оцінки якості рівнянь регресії

Показник	Для моделі Y_1	Для моделі Y_2	Для моделі Y_3	Для моделі Y_4	Для моделі Y_5
Значення помилки абсолютної апроксимації $\bar{A} = \frac{1}{n} \sum \left \frac{y_i - \hat{y}}{y_i} \right \cdot 100\%$	8,35	11,54	12,76	8,12	15,64

Оскільки помилки менше 15% (табл. 3.9) [173-174], то дані рівняння можна використовувати як регресії.

Аналіз коефіцієнтів регресії в отриманих рівняннях дозволяє дати якісну і кількісну оцінку впливу відокремлених факторів на потенціал конкурентоспроможності підприємства, що, в свою чергу, дозволяє визначити основні напрями підвищення потенціалу конкурентоспроможності підприємства, а отримані економетричні моделі (табл. 3.8) дозволяють здійснювати оперативне

управління потенціалом конкурентоспроможності підприємства. Так, якщо відомі поточні значення показників, включених в економетричну модель, стає можливим з певною похибкою спрогнозувати потенціал конкурентоспроможності підприємства за відповідний часовий відрізок ще до його завершення, визначити вплив тих чи інших запланованих техніко-економічних заходів на потенціал конкурентоспроможності підприємства.

Шостий етап - оптимізація та визначення параметрів ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства.

Подальше прогнозування допустиме на базі розроблених економетричних моделей, але для зниження величини похибки апроксимації далі в роботі пропонується виконання оптимізації величини показників факторів, які не мають нормативних значень щодо найбільшої ефективності їх позитивного впливу на діяльність підприємства. До таких факторів відносяться показники природної групи та показник чистого прибутку з фінансової групи, а саме: x_{13} - виробнича собівартість е/е (коп. /кВт·год), x_{14} - втрати при виробництві е/е (%), x_{42} - величина чистого прибутку підприємства (%).

Відповідно до економічної сутності зазначених показників можна відмітити, що вони мають різні критерії оптимізації (x_{13} , x_{14} – екстремум цільової функції доцільно мінімізувати, а x_{42} – максимізувати). Це означає, що економічна постановка класичної задачі оптимізації повинна відмовитись від традиційного допущення про те, що вибір одної з альтернатив відбувається на основі лише одного критерію. Тому економічна постановка скалярної (класичної) задачі оптимізації в даній роботі доцільно перетворити на задачу векторної оптимізації.

Отже, економіко-математична постановка оптимізаційної задачі зводиться до задач багатокритеріальної (або векторної) оптимізації в умовах визначеності і має наступну математичну постановку задачі (3.16, 3.17) [175]:

$$Z = \sum_{k=1}^s \frac{\alpha_k Z_k}{Z_{k \text{ норм}}} \rightarrow \text{extr}, \quad (3.16)$$

собівартість e/e (коп. /кВт·год), x_{14} - втрати при виробництві e/e (%), x_{42} – величина чистого прибутку підприємства (млн. грн), які не мають нормативних регламентацій та [177] пропонується рішення оптимізаційної задачі (3.16, 3.17) з наступною економіко-математичною постановою:

Нехай в системі електровидобування підприємства мається 4 блоки джерел генерації з нормами витрат: виробнича потужність кожного з джерел становить $x_i = 300$ МВт, де $i=[1, 4]$; собівартість виробництва і передачі одиниці потужності від джерела до споживача відповідно до кожного блоку становить 0,05951 коп./МВт. год., 0,06212 коп./МВт. год., 0,0605 коп./МВт. год., 0,0611 коп./МВт. год.; втрати при виробництві e/e відповідно до кожного блоку складають 0,02745 %, 0,02745%, 0,02745%, 0,02745 %; регулярність постачання ПЕР відповідно до кожного блоку дорівнює 32%, 28%, 26%, 34%. Чистий прибуток на одиницю виробленої електроенергії (на 1 МВт) для кожного блоку становить $z_{11}=0,1299$ млн. грн., $z_{21}=0,1282$ млн. грн., $z_{31}=0,1356$ млн. грн., $z_{41}=0,1258$ млн. грн. Необхідно визначити оптимальний обсяг виробництва електроенергії x_i , який би забезпечував підприємству максимальний чистий прибуток (Z_1) з мінімальною величиною витрат (Z_2).

Загальна цільова функція багатокритеріальної оптимізації (3.16), (3.17) перетвориться у вигляд задачі двокритеріальної оптимізації (3.18), (3.20), (3.21) з обмеженнями (3.19), (3.22):

$$\mathbf{Z} = \alpha_1 Z_1 / Z_{1\text{норм}} - \alpha_2 Z_2 / Z_{2\text{норм}} \rightarrow \max, \quad (3.18)$$

де \mathbf{Z} – загальна цільова функція двохкритеріальної (векторної) оптимізації;

Z_1 – перша цільова функція чистого прибутку енергогенеруючого підприємства Вуглегірська ТЕС, яка виражає критерій максимізації;

$Z_{1\text{норм}}$ - нормоване значення 1-ї цільової функції;

α_1 - коефіцієнт ваги 1-ї цільової функції, який визначається експертами і у даній роботі визначений величиною 0,6 [178];

Z_2 – друга цільова функція витрат енергогенеруючого підприємства Вуглегірська ТЕС, яка виражає критерій мінімізації;

Z_2 норм - нормоване значення 2-ї цільової функції;

α_2 - коефіцієнт ваги 2-ї цільової функції, який визначається експертами і у даній роботі визначений величиною 0,4 [178].

Обмеження для цільової функції (3.18):

$$\left. \begin{aligned} 0,011x_1 + 0,014x_2 + 0,0125x_3 + 0,014x_4 &\leq 10,98, \\ 0,012x_1 + 0,008x_2 + 0,005x_3 + 0,002x_4 &\geq 30, \\ 0,05951x_1 + 0,06212x_2 + 0,0605x_3 + 0,0611x_4 &\leq 0,0608, \\ x_1 + x_2 + x_3 + x_4 &\leq 1200; \\ x_1; x_2; x_3; x_4 &> 0. \end{aligned} \right\} \quad (3.19)$$

$$Z_1 = 0,1599x_1 + 0,1482x_2 + 0,1358x_3 + 0,1488x_4 \rightarrow \max \quad (3.20)$$

Обмеження для цільової функції Z_1 згідно з теоретичними аспектами, викладеними [175-176] відповідають тим же умовам, що й (3.19)

$$Z_2 = 0,011x_1 + 0,014x_2 + 0,0125x_3 + 0,014x_4 \rightarrow \min \quad (3.21)$$

Обмеження для цільової функції Z_2 :

$$\left. \begin{aligned} 0,012x_1 + 0,008x_2 + 0,005x_3 + 0,002x_4 &\geq 30, \\ 0,05951x_1 + 0,06212x_2 + 0,0605x_3 + 0,0611x_4 &\leq 0,0608, \\ x_1 + x_2 + x_3 + x_4 &\leq 1200; \\ x_1; x_2; x_3; x_4 &> 0. \end{aligned} \right\} \quad (3.22)$$

Рішення задачі двокритеріальної оптимізації ресурсного забезпечення підприємства Вуглегірська ТЕС (3.18), (3.20), (3.21) з обмеженнями (3.19), (3.22) в даній роботі виконується засобами інструментарію «Пошук рішення» електронного табличного процесора MSExcel, результати чого представлені у Дод. С.

Отримані результати (табл.3.10) є основою для визначення резервів щодо підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності на базі оптимізації параметрів ресурсного забезпечення підприємства, що досліджується, та засобів адаптації енергогенеруючих підприємств до умов конкурентної моделі ринку.

Таблиця 3.10

Значення цільових функцій в результаті рішення задачі двохкритеріальної (векторної) оптимізації ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС

$Z_1 \rightarrow \max$	$Z_2 \rightarrow \min$	$Z \rightarrow \max$
165,86 млн.грн.	7,8 %	173,57 млн.грн.

Отже, параметри чистий прибуток і виробничі втрати Вуглегірської ТЕС, які в даній роботі було розглянуті в якості резервних ресурсів щодо підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства в умовах функціонування «Конкурентного» ринку, за даними табл. 3.10 мають векторно-оптимальні значення відповідно 173,57 млн. грн., 7,8 %. При цьому величина чистого прибутку має значення на 11,3 % вище, ніж цей показник у досліджуваному 2013 р., коли потенціал конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС мав найбільшу величину, а значення показника виробничих втрат – на 3,18 % менше, ніж зазначений показник у той же період. В даній роботі отримані величини пропонуються використати в якості оптимізованих параметрів економетричної моделі оцінки потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.

Таким чином, на останньому, сьомому, етапі структурно-логічної моделі оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі оптимізації ресурсного забезпечення (рис. 3.2), пропонується виконання прогнозної оцінки зміни очікуваного потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства Вуглегірської ТЕС з урахуванням в якості векторно-оптимальних параметрів ресурсного забезпечення величин, отриманих засобами двохкритеріальної оптимізації і наданих у табл. 3.10.

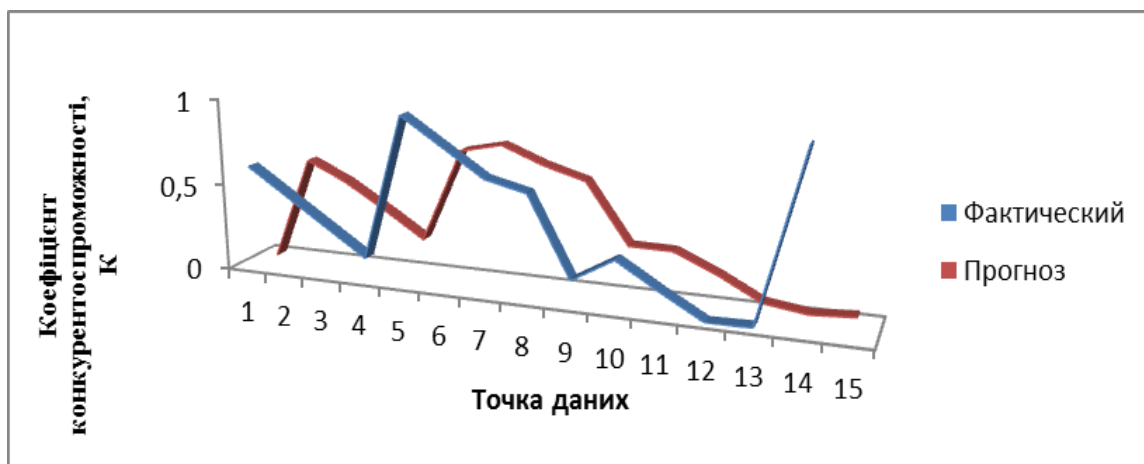

Рис. 3.4. Прогнозування потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС в умовах конкурентного ринку методом експоненційного згладжування

На рис. 3.4 представлений графік результатів прогнозування потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС в умовах «Конкурентного» ринку методом експоненційного згладжування, який не передбачає урахування оптимізованих показників ресурсного забезпечення.

Даний прогноз виконаний з метою проведення подальшого компаративного аналізу зміни потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС як на основі оптимізації її ресурсного забезпечення, так і без неї.

З рис.3.4 видно, що застосування даного методу прогнозування дає результати практично асиметричні фактичним даним з 1 по 13 досліджуваний період, тому подальше прогнозування без урахування ресурсного забезпечення буде мати низький рівень достовірності.

На рис. 3.5 а), б) представлені графіки результатів прогнозування потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС (К) методом екстраполяції економетричної моделі залежності К від «Природних» та «Фінансових» факторів, а також потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС (К) на базі векторної оптимізації показників ресурсного забезпечення (чистий прибуток, виробничі втрати). Вхідні дані розрахункових значень Y, отриманих методом екстраполяції на основі економетричних моделей

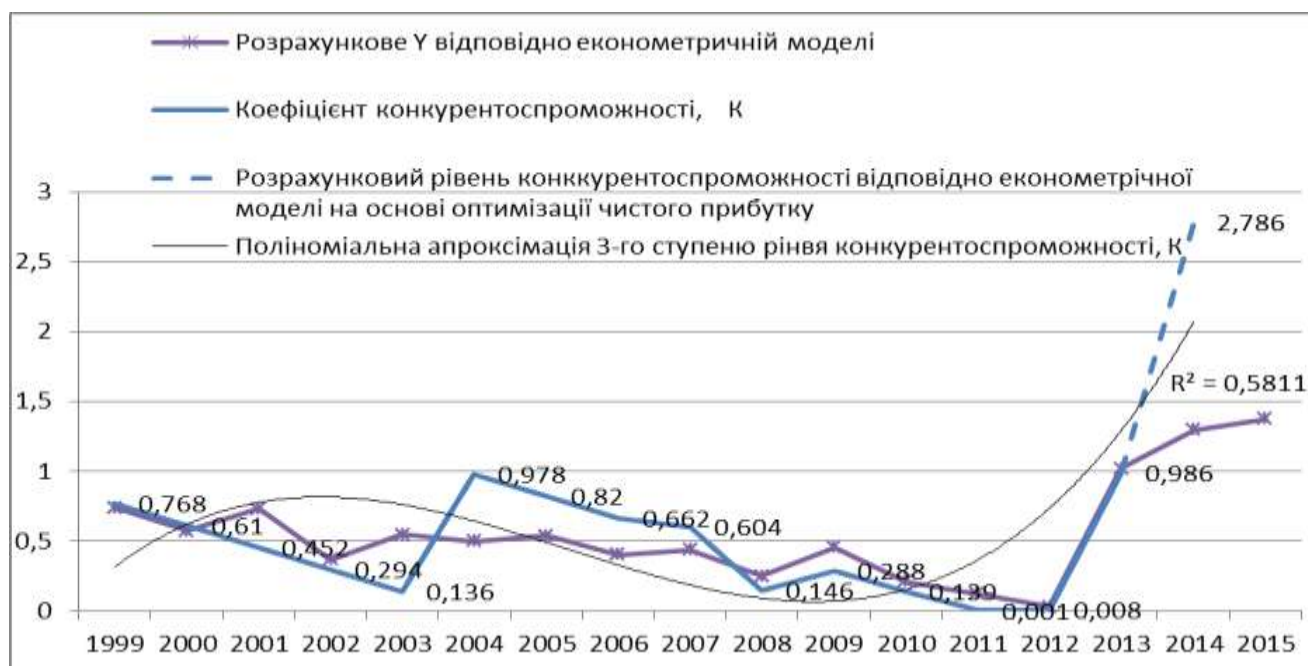
залежностей K від факторів, що досліджувались, (рис. 3.4-3.7) надані у Дод. Н, табл.Н.1-Н.5.

Як видно з рис. 3.5 а), б) обидва графіки мають схожі тенденції з підвищення потенціалу конкурентоспроможності, але коефіцієнт K має кращі показники при розрахунках з урахуванням оптимізованих значень показників ресурсного забезпечення.

Наданий на рис. 3.5 а), б) графік поліноміальної апроксимації потенціалу конкурентоспроможності K перетинається у розрахунковій прогностичній точці (дані за 2014 р.) з графіками показників потенціалу конкурентоспроможності, розрахованими на базі оптимізованого ресурсного забезпечення, що підсилює висновки про більш високу достовірність прогнозу та приналежність показників чистого прибутку, виробничих втрат до резервних параметрів підприємства щодо підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС в умовах «Конкурентного» ринку.

а) на основі економетричної моделі залежності K від природних факторів (табл. 3.5)

б) на основі економетричної моделі залежності K від фінансових факторів (табл. 3.5)

Рис. 3.5. Прогнозування рівня потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС в умовах «конкурентного» ринку на базі оптимізації її ресурсного забезпечення (параметрів чистого прибутку, виробничих втрат) методом екстраполяції (Y – це величина K , розрахована засобами отриманої кореляційно-регресійним методом економетричної моделі)

На рис. 3.6 представлений графік результатів прогнозування рівня потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС в умовах конкурентного ринку методом екстраполяції економетричної моделі залежності K від технічних факторів.

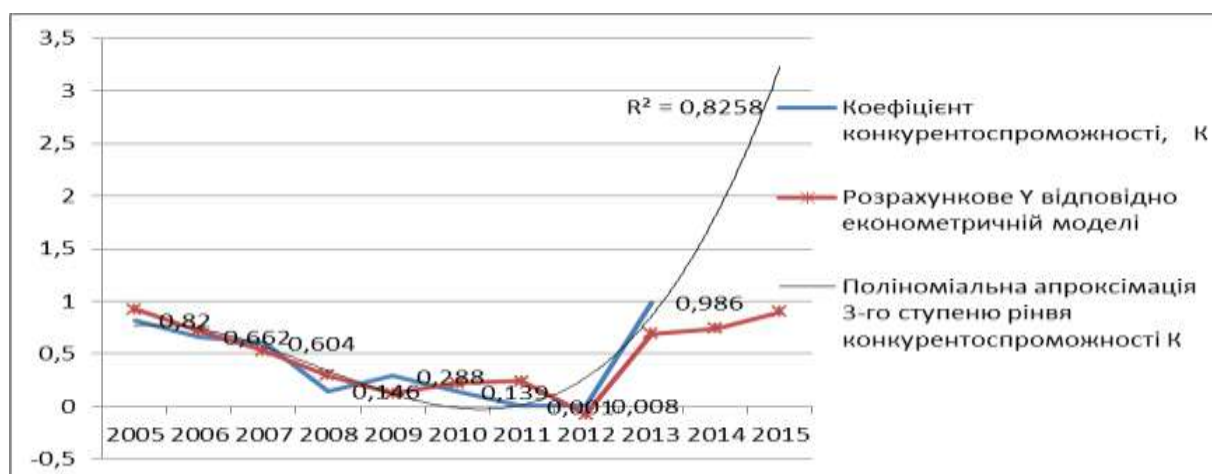

Рис. 3.6. Прогнозування потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС в умовах конкурентного ринку методом екстраполяції економетричної моделі залежності від технічних факторів

За результатами прогнозування (рис. 3.6) можна зробити висновки про існування загальної тенденції до підвищення потенціалу конкурентоспроможності К, але існує розбіжність у значеннях між поліноміальною апроксимацією та розрахунковими К відповідно до розробленої моделі (табл. 3.5).

Аналогічні висновки можна зробити відповідно отриманих графіків (рис. 3.7, 3.8) щодо загальних тенденцій зростання величин прогнозованих показників К.

Крім того, слід зазначити (рис. 3.8) більш низьку величину достовірності поліноміальної апроксимації потенціалу конкурентоспроможності К, розрахованого згідно з моделлю залежності К від трудових, управлінських, інформаційних факторів (0,707), ніж всі попередні. Це пояснюється і більш слабкою силою кореляції між К і зазначеними факторами, яку було виявлено під час регресійного аналізу (табл. 3.5).

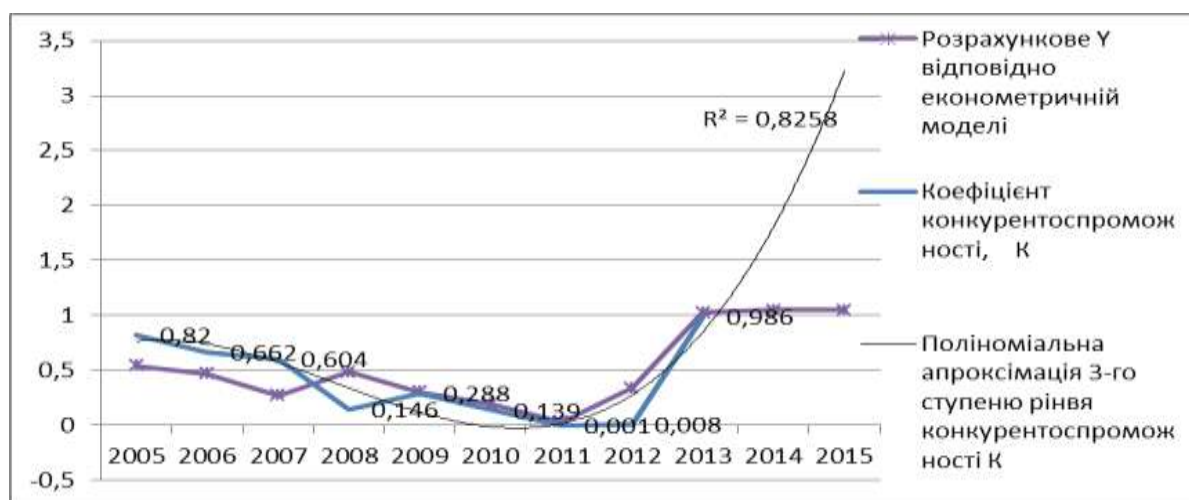

Рис. 3.7. Прогнозування потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС в умовах конкурентного ринку методом екстраполяції економетричної моделі залежності від технологічних факторів

Отже, проведене дослідження показало, що резервами для підвищення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств засобами оптимізації ресурсного забезпечення на прикладі ПАТ Вуглегірська ТЕС, Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС є групи параметрів, які відносяться до груп «Природних» та «Фінансових» факторів. В даній роботі на основі компаративного аналізу отриманих розрахункових показників потенціалу конкурентоспроможності на базі

оптимізації ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС та показників конкуруючих з нею підприємств (Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС), отриманих методом емпіричного дослідження (табл. 3.1, 3.2), пропонується розрізняти чотири основні рівні потенціалу конкурентоспроможності підприємства на основі ресурсного забезпечення (Додаток Ж): критичний (діапазон потенціалу конкурентоспроможності $K < 0,5$), нейтральний ($0,5 \leq K < 1$), достатній ($1 \leq K < 7$), еталонний ($K > 7$) (Дод. Т).

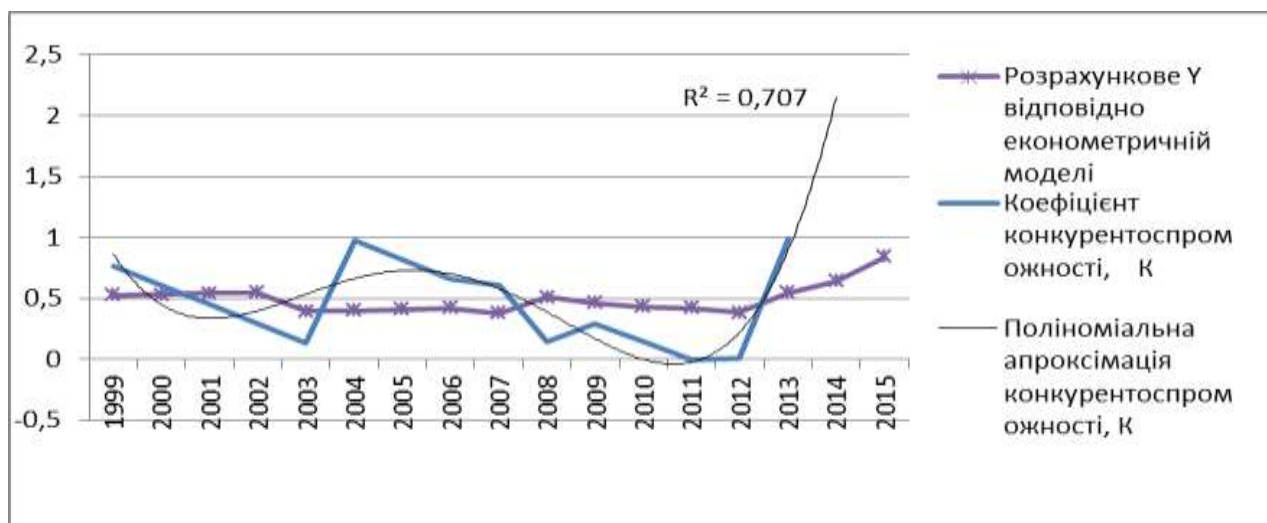

Рис. 3.8. Прогнозування потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС в умовах конкурентного ринку методом екстраполяції економетричної моделі залежності від трудових, управлінських, інформаційних факторів

Кожен з виокремлених рівнів потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства характеризується наступними ознаками.

1 рівень – критичний. Використання ресурсів підприємством є неефективним, хоча й забезпечує виробництво електроенергії. Енергогенеруюче підприємство є збитковим не лише у фінансовому плані, а й в соціальному, та має негативний вплив на зовнішнє середовище.

2 рівень – нейтральний. Використання ресурсів підприємством забезпечує нормальне виробництво електроенергії. Проте потенційні можливості ресурсів підприємства, які б забезпечили певні конкурентні переваги, не використовуються. Продовження використання ресурсів нинішнім способом в майбутньому може

призвести до зниження потенціалу конкурентоспроможності підприємства до критичного рівня.

3 рівень – достатній. Використання ресурсного забезпечення підприємством призводить до таких результатів діяльності, що формують вищі порівняльні переваги та ставлять підприємство на вище місце порівняно з деякими конкурентами на ринку. Ефективне управління ресурсним забезпеченням підприємства може призвести до підтримання нинішнього достатнього рівня потенціалу конкурентоспроможності при змінюванні умов зовнішнього середовища з плином часу.

4 рівень – еталонний. Використання наявного ресурсного забезпечення забезпечує істотне випередження підприємства на ринку в порівнянні з конкурентами. Для більшості підприємств-конкурентів набір ресурсів, що використовуються, майже однаковий, але ефективність їх використання різна та залежить від поєднання ресурсів в господарській системі (структури ресурсного забезпечення).

Стале функціонування енергогенеруючих підприємств в умовах несприятливого середовища загострення конкурентної боротьби стикається з проблемами формування та оптимального використання ресурсного забезпечення до яких відносяться: недостатній рівень забезпеченості енергоресурсами (нафта, природний газ, мазут, торф, вугілля, атомне паливо тощо), недостатньо високі якісні характеристики енергоресурсів та їх несприятлива цінова кон'юнктура; занадто високий рівень втрат енергії при перетворенні в електричну енергію, пов'язаних з невідповідним сучасним вимогам технічним станом енергогенеруючих підприємств та прогресивністю генеруючих установок; недостатня раціональність територіальної розв'язки, яка провокує підвищення рівня втрат при транспортуванні електроенергії тощо.

Формування ресурсного забезпечення як засобу підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств і з урахуванням вирішення виявлених проблем повинно ґрунтуватись на принципах пріоритету мети, пріоритету функцій, системності, комплексності, забезпеченості ресурсами,

ефективного розподілу ресурсів, плинності часу забезпечить посилення певних конкурентних переваг та їх утримання протягом тривалого часу.

Практичними рекомендаціями щодо адаптації енергогенеруючих підприємств в контексті ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності при переході до конкурентного ринку є: диверсифікація поставок енергоносіїв; збільшення відсотка завантаженості генеруючих установок, планування резервних потужностей; впровадження технологій підвищення енергоефективності; розробка та впровадження систем страхування цінових та платіжних ризиків за договорами купівлі-продажу електроенергії; створення на енергогенеруючих підприємствах нових організаційних структур для формалізації процедури взаємовідносин з постачальниками, споживачами, системним оператором та енергобіржею; аналіз та імплементація зарубіжного досвіду функціонування енергогенеруючих підприємств в умовах ДДБР та налагодження інформаційного забезпечення персоналу з приводу тенденцій розвитку ринку електроенергії.

Крім того, важливим напрямом вдосконалення діяльності енергогенеруючих підприємств при переході до конкурентного ринку є необхідність впровадження ресурсозберігаючих заходів. Фактично, доцільність ефективного або неефективного використання ресурсів визначається фінансовою стороною. Прикладом цьому є так званий «парадокс достатку країн», який полягає у тому, що чим більше країна забезпечена ресурсами, тим менш ефективно вона їх використовує. Україна є країною з достатнім рівнем забезпеченості покладами різноманітних ПЕР, проте вона не здатна їх ефективно використовувати. Таким чином, ефективне використання ресурсів можливе у випадку, коли їх неефективне використання буде не вигідним.

На сьогоднішній день, політика ресурсозбереження на підприємствах здійснюється переважно з ініціативи керівництва. Держава не створює необхідних умов задля зацікавлення власників щодо впровадження ресурсозберігаючих заходів [181-182].

Враховуючи вищезазначене, доцільним є формування відповідних стимулів комплексних заходів державної підтримки, що сприятимуть ефективному використанню ресурсів, впровадженню ресурсозберігаючих заходів на підприємствах, зменшенню викидів шкідливих речовин у навколишнє природне середовище тощо.

Основними напрямками економічного стимулювання практики ресурсозбереження є наступні:

1) за організаційним спрямуванням:

- створення ефективної системи державного управління у сфері ресурсозбереження із інтеграцією цього процесу з бізнес-структурами, науково-дослідними установами, суспільними організаціями тощо;
- реформування сучасних вітчизняних установ у сфері забезпечення ресурсозбереження, зміна їх структури з метою оптимізації;
- спрощення процедур реєстрації програм міжнародної технічної та фінансової допомоги;
- організація та підтримка досліджень у сфері ресурсозбереження та вдосконалення науково-методичного інструментарію;
- технічне переоснащення промислових підприємств, що тісно пов'язані з виробництвом та переробленням ПЕР на засадах ресурсозбереження;
- впровадження міжнародних стандартів управління ресурсозбереженням;
- розроблення сукупності показників для оцінювання ресурсозбереження для визначення тенденцій в даній сфері;
- планування діяльності підприємств та установ у сфері ресурсозбереження, їх узгодження з подібними планами та програмами державного розвитку;
- поступова переорієнтація національного господарства до засад «зеленої» економіки, дотримання принципів енергетичної та екологічної безпеки, зниження негативного впливу на навколишнє природне середовище.

2) за нормативно-правовим спрямуванням:

- розроблення програм розвитку ресурсозбереження на державному та регіональному рівнях із запровадженням практики попереднього планування діяльності підприємств, галузей з урахуванням принципів ефективного використання ресурсного забезпечення;

- розроблення відповідних нормативно-правових актів у сфері ресурсозбереження, охорони навколишнього середовища, енергетичної та екологічної безпеки з метою покращення екологічної ситуації в країні, збереження та відновлення ПЕР;

- внесення змін до Закону України «Про ресурсозбереження» для посилення відповідності його засад сучасним тенденціям розвитку енергетичного ринку країни та Закону України «Про електроенергетику» для стимулювання виробництва електроенергії з ВДЕ;

- розроблення специфічних нормативів щодо споживання ресурсів для різних галузей промисловості країни;

- узгодження державних, регіональних програм з розвитку ресурсозбереження з відповідними програмами ЄС;

- гармонізація сучасного законодавства України з європейськими нормами та стандартами;

- розроблення відповідних нормативно-правових актів для створення стимулів промисловим підприємствам здійснювати безпечну утилізацію відходів власного виробництва;

- збільшення контролю та відповідальності за ефективністю використання природних ресурсів промисловими підприємствами.

3) за фінсовим спрямуванням:

- зниження ставки податку на прибуток для промислових підприємств, що впроваджують заходи ресурсозбереження;

- відшкодування податку на додану вартість для промислових підприємств, що впроваджують заходи ресурсозбереження;

- впровадження економічних механізмів відтворення природних ресурсів;
- активізація співпраці з міжнародними фінансово-кредитними установами у сфері ресурсозбереження, участь у міжнародних програмах зі збереження довкілля та охорони навколишнього середовища;
- збільшення державних видатків на заходи щодо ресурсозбереження та охорону навколишнього середовища;
- вдосконалення методології складання штрафів за неефективне виристання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища;
- залучення внутрішніх інвестицій у розвиток ресурсозбереження.

Висновки до розділу 3

Результати дослідження засобів підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі оптимізації ресурсного забезпечення надали можливість сформулювати такі висновки:

1. Системний аналіз процесів управління та оптимізації структури ресурсного забезпечення показав, що система ресурсного забезпечення представлена сукупністю складових елементів $X(t)$, комплексом відносин і зв'язків між ними $Z(t)$, взаємовідносинами з економічним оточенням $W(t)$, постійно змінюється у відповідності з правилами $L(t)$ та знаходиться в залежності від галузевих особливостей середовища функціонування підприємства. Ефективне використання складових елементів системи ресурсного забезпечення є необхідним для формування потенціалу конкурентоспроможності підприємств.

2. Запропонована в даній роботі структурно-логічна модель формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі ресурсного забезпечення складається з наступних послідовних процедур: аналіз умов зовнішнього середовища системи функціонування енергогенеруючого підприємства; визначення моделі функціонування ринку електроенергії; визначення поточного стану потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства за допомогою мультиплікаційної моделі;

визначення стану і структури ресурсного забезпечення, що змінюються у часі t за правилами 1; виявлення кореляції між потенціалом конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства і параметрами ресурсного забезпечення; виконання оптимізації та визначення параметрів ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства; надання рекомендацій щодо зміни стану ресурсного забезпечення з метою підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства.

3. Дослідження показало, що методи оцінки потенціалу конкурентоспроможності підприємств часто ґрунтуються на абстрактних побудовах, таких як матриці, нові системи координат та ін., тому складно дати чітку економічну інтерпретацію показнику потенціалу конкурентоспроможності. Елімінація зазначених недоліків в даній роботі пропонується засобами динамічного методу оцінки потенціалу конкурентоспроможності підприємства, який дозволяє досягти окреслених завдань оцінки потенціалу конкурентоспроможності з можливістю урахування динамічних рядів відокремлених показників.

4. Для удосконалення мультиплікаційної моделі оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємств на основі показників ресурсного забезпечення доцільне використання показників операційної результативності та стратегічного позиціонування. При цьому зазначена модель стає більш досконалою за умов імплементації показника економічної доданої вартості (EVA) як параметру визначення коефіцієнту операційної результативності енергогенеруючого підприємства, а в якості показника стратегічного позиціонування в роботі пропонується використання зміни частки ринку, який враховує позиції підприємства на ринку в динаміці.

5. Оцінка потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства за зазначеною мультиплікативною моделлю на прикладі Вуглегірської ТЕС та її конкурентів Зміївської та Трипільської ТЕС та аналіз результатів цієї оцінки засобами динамічного методу дали змогу дійти висновків

про низький рівень потенціалу конкурентоспроможності даного підприємства у порівнянні з конкурентами на фоні значного збільшення обсягів виручки.

6. Аналіз потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємств на основі показників ресурсного забезпечення в поєднанні з аналізом складу і структури параметрів означених груп показників ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємства, які найбільш впливають на зміну рівня потенціалу конкурентоспроможності і характерних для обох досліджених в роботі різновидів моделей функціонування ринку («монопольна» та «конкурентна») показав, що найбільша кореляція простежується між потенціалом конкурентоспроможності та показниками: регулярність постачання ПЕР, виробнича собівартість електроенергії, втрати при виробництві електроенергії, фондомісткість, коефіцієнт завантаження основних фондів, залишкова вартість нематеріальних активів, частка ринку, що займає підприємство, коефіцієнт оборотності активів, чистий прибуток підприємства, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт чистої рентабельності продукції, трудомісткість, коефіцієнт ефективності управління, рівень комунікацій підприємства.

Зазначену сукупність найбільш впливових на потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства предикторів зі складу ресурсного забезпечення, сформована за імплікативним принципом, пропонується розглядати як впливові фактори і використовувати як основу для побудови економетричних моделей регресійної залежності потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства від зазначених параметрів та визначення переліку показників ресурсного забезпечення, які доцільно оптимізувати з метою виявлення резервів щодо підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства.

7. В результаті дослідження встановлено, що для виконання оптимізації величини показників зазначених вище впливових факторів доцільно виокремити ті параметри, які не мають нормативних значень щодо найбільшої ефективності їх позитивного впливу на діяльність підприємства, а саме: показники природної групи (x_{13} - виробнича собівартість електроенергії, x_{14} - втрати при виробництві

електроенергії) та показник чистого прибутку з фінансової групи (x_{42} – величина чистого прибутку підприємства).

8. Аналіз економічної сутності зазначених показників показав, що вони мають різні критерії оптимізації, тому в даній роботі економіко-математична постановка задачі оптимізації ресурсного забезпечення енергогенеруючого підприємства зводиться до задач багатокритеріальної (або векторної) оптимізації в умовах визначеності. В результаті розрахунків векторно-оптимальними значеннями для підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності досліджуваного підприємства Вуглегірська ТЕС є: втрати при виробництві – 7,8%, що на 3,18% менше, ніж зазначений показник при існуючому потенціалі конкурентоспроможності, чистий прибуток - 173,57 млн. грн., що на 11,3% вище, ніж цей показник у досліджуваному періоді.

9. На основі експертних оцінок, компаративного аналізу отриманих розрахункових показників потенціалу конкурентоспроможності на базі оптимізації ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС та показників конкуруючих з нею підприємств (Зміївська ТЕС, Трипільська ТЕС), отриманих методом емпіричного дослідження, в даній роботі пропонується розрізняти чотири основні рівні потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства (K) на основі ресурсного забезпечення: критичний (діапазон потенціалу конкурентоспроможності $K < 0,5$), нейтральний ($0,5 \leq K < 1$), достатній ($1 \leq K \leq 7$), еталонний ($K > 7$).

10. Розроблений інструментарій оцінювання ПКОРЗ енергогенеруючих підприємств дозволяє визначити подальші напрями їх розвитку в умовах трансформування до «конкурентної» моделі організації ринку електроенергії у країні. У свою чергу, розроблена сукупність показників ПКОРЗ, які розраховуються на основі побудованих економетричних моделей, дає можливість виконати якісну та кількісну оцінку впливу виокремлених факторів на ПКОРЗ енергогенеруючого підприємства, спрогнозувати його за певний проміжок часу і здійснювати оперативне управління цим потенціалом.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі сформульовано та розв'язано актуальне науково-практичне завдання - удосконалення теоретико-методичних положень щодо формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі ресурсного забезпечення. Результати, викладені у дисертації, дозволили зробити такі висновки.

1. Проведене наукове дослідження показало недостатньо ефективні результати функціонування енергогенеруючих підприємств застарілими енергетичними потужностями в умовах вітчизняної організації ринку електроенергії, яка належить до монопольної групи. Це спричинило необхідність дослідження потенціалу конкурентоспроможності на основі ресурсного забезпечення (ПКОРЗ) енергогенеруючих підприємств з метою їх адаптації у процесі трансформування до конкурентних засад організації ринку, яку, у свою чергу, регламентовано проектом Енергетичної стратегії України та вимогами міжнародного співтовариства.

У результаті аналізу теоретичних та узагальнення науково-методичних основ виявлено, що функціонування енергогенеруючих підприємств вимагає оптимізації їх ресурсного забезпечення для ефективної реалізації потенціалу конкурентоспроможності кожного з цих підприємств при адаптації до сучасних умов, які постійно змінюються.

2. На базі дослідження наукових розробок вітчизняних і зарубіжних вчених щодо теоретичних засад потенціалу, конкуренції, ресурсної складової розкрито сутність і специфіку формування ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності на підприємстві, розвинуто відповідний понятійний апарат визначенням сутності потенціалу конкурентоспроможності підприємства на основі ресурсного забезпечення (ПКОРЗ) як комплексної порівняльної характеристики, яка відображає переваги підприємства над конкурентами за сукупністю показників, оцінювання ефективності використання складових його ресурсного забезпечення за визначених умов організації ринку.

3. Результати дослідження теоретичних основ функціонування підприємств у різних умовах організації ринку електроенергії показали, що існують чотири класичні моделі: монопольна; модель «єдиного покупця»; модель оптової конкуренції; модель двосторонніх договорів і балансуєчого ринку (ДДБР). Ці моделі скомпоновано у дві групи – монопольну та конкурентну – за характерними ознаками виникнення конкуренції на ланцюгу від генерації до постачання електроенергії. Проведений аналіз засвідчив низьку ефективність і невідповідність сучасним реаліям вітчизняної енергетики діючої в Україні моделі організації ринку електроенергії, яка належить до монопольної групи. На основі дослідження зарубіжного досвіду встановлено, що перехід українського ринку електроенергії на засади моделей конкурентної групи є доцільним, оскільки дозволить організувати ефективні двосторонні взаємозв'язки між підприємствами–учасниками ринку і детальніше відобразити особливості ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств.

4. Дослідження зовнішнього і внутрішнього середовища підприємств електроенергетики надало можливість виявити тенденції розвитку вітчизняних енергогенеруючих підприємств у контексті забезпечення їх конкурентоспроможності. Вони полягають у високих (до 20%) технологічних втратах електроенергії при виробництві та транспортуванні; зношеності обладнання та його високій аварійності; низькій енергоефективності (коефіцієнт використання встановлених потужностей – близько 30%); цінових диспропорціях на ринку електроенергії. Результати дослідження довели, що об'єднана енергетична система України має достатні потужності для генерації, розвинуту мережу для ефективного постачання електроенергії кінцевим споживачам і є 6-ю за місткістю ринку в Європі. Проте існування серйозних проблем призводить до кризових явищ, а монопольні засади функціонування оптового ринку електроенергії спричиняють неефективність реалізації цінової політики та ресурсного забезпечення діяльності енергогенеруючих підприємств.

5. Діагностування ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств за сукупністю виокремлених показників та з урахуванням умов вітчизняної організації ринку електроенергії показало, що проблемами формування та оптимального використання ресурсного забезпечення є недостатній рівень забезпеченості країни первинними енергоресурсами, їх низькі якісні характеристики і несприятлива цінова кон'юнктура; великі втрати енергії при виробництві, пов'язані з невідповідністю енергогенеруючих підприємств сучасними вимогами технічного стану генеруючих установок; нераціональністю територіальної розв'язки, яка спричиняє збільшення втрат при транспортуванні електроенергії. За результатами дослідження вдосконалено процедуру діагностування ПКОРЗ енергогенеруючих підприємств, яка дозволяє виявити характер впливу структури ресурсного забезпечення на їх діяльність та оцінити ефективність реалізації заходів та рекомендацій щодо впровадження оптимізованого ПКОРЗ.

6. Результати аналізу науково-методичних положень щодо ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств довів необхідність удосконалення сукупності показників оцінювання ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств у структурно-логічній моделі формування ПКОРЗ. Модель враховує закономірності зміни потенціалу конкурентоспроможності залежно від імплікативних показників ресурсного забезпечення даних підприємств відповідно до конкурентної моделі функціонування ринку електроенергії. Це забезпечує цілісність наявних знань про зміст і послідовність у виконанні такого оцінювання, дозволяє підприємствам запобігати проявам нестабільного зовнішнього середовища ринку електроенергії та спрогнозувати потенціал конкурентоспроможності підприємства з найменшою середньоквадратичною похибкою.

7. На основі дослідження аналітико-інструментальних засобів оцінювання ПКОРЗ удосконалено мультиплікативну модель його оцінювання із застосуванням динамічного підходу. В умовах конкурентного ринку необхідно використовувати мультиплікативну модель, яка передбачає імплементацію

показника економічної доданої вартості (EVA) як параметра визначення коефіцієнта операційної результативності енергогенеруючого підприємства та показника стратегічного позиціонування, який запропоновано розраховувати як зміну частки ринку електроенергії, яку займає підприємство. На відміну від пофакторного оцінювання, яке внаслідок похибок в оцінках окремих факторів, умовності та суб'єктивності ряду використаних у розрахунках показників є недоцільним, така модель є більш комплексною і дозволяє визначити відносні переваги конкретного підприємства порівняно з його конкурентами.

8. Результати дослідження показали, що для оптимізації ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств необхідно використовувати запропоновану автором двокритеріальну оптимізаційну модель визначення ненормованих показників ресурсного забезпечення (виробнича собівартість електроенергії; втрати при виробництві електроенергії; чистий прибуток підприємства), які є одними з основних резервів формування ПКОРЗ у процесі адаптації енергогенеруючих підприємств до конкурентної моделі функціонування ринку електроенергії країни. Параметри цієї моделі враховують закономірності змін величини ПКОРЗ під впливом імплікаційних показників, виокремлених зі специфічних груп, що характеризують ресурсне забезпечення (природні, технічні, технологічні, фінансові, трудові, управлінські, інформаційні). Визначені закономірності обґрунтовано побудованими економетричними моделями, що забезпечує цілісність наявних знань відповідно до змісту та послідовність оцінювання ПКОРЗ, а оптимізовані показники сприяють скороченню втрат при виробництві електроенергії на 3,18% (до 7,8%), збільшенню чистого прибутку на 11,3%.

9. Застосування методів експоненційного згладжування та екстраполяції дозволило оцінити ресурсне забезпечення енергогенеруючих підприємств за сукупністю показників, яку розмежовано на монопольну та конкурентну групи відповідно до моделей ринку електроенергії, в яких функціонує підприємство, та здійснити прогностичні оцінки потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств за запропонованими критеріальними ознаками.

Результати оцінювання показали, що потенціал конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС порівняно з її конкурентами (Зміївською та Трипільською ТЕС) є нейтральним: використання ресурсів підприємством забезпечує нормальне виробництво електроенергії, проте потенціальні можливості ресурсів, які б забезпечили йому конкурентні переваги, не використовуються. З огляду на це було сформовано практичні рекомендації щодо адаптації підприємств до умов конкурентного ринку.

10. За результатами проведеного дослідження розроблено та обґрунтовано науково-методичні положення і практичні рекомендації щодо формування потенціалу конкурентоспроможності на основі ресурсного забезпечення, які доцільно використовувати підприємствам енергетичної галузі. Запропоновані напрацювання реалізуються в рамках оптимізації структури ресурсного забезпечення підприємств, є інструментом забезпечення формування і реалізації потенціалу їх конкурентоспроможності та дозволяють визначати його достатній стан порівняно з конкурентами для адаптації в умовах впровадження конкурентної моделі організації ринку електроенергії в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна теорія: політекономія. Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – С. 870/
2. Сучасні концепції менеджменту: навч.пос. / за ред.. проф. Федулова Л. І. – К.: центр навчальної літератури, 2007. – 536 с.
3. Довгаль, Н. С. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні основи / Н. С. Довгаль // Науково-технічна інформація. - 2009. - № 1. - С. 42-45
4. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю.- Издательство: Инфра-М, М.: 2009. – 944 с.
5. Огорокова Л. Г. Ресурсный потенциал предприятий / Л. Г. Огорокова. – СПб.: С-ПбГТУ, 2001. – 293 с.
6. Ресурсный потенциал экономического роста / под ред. М.А. Комарова, А.Н. Романова – М.: Путь России, 2002. – 567 с.
7. Бороненкова С. А. Управленческий анализ / С. А. Бороненкова. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 384 с.
8. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента: учебное пособие / И. Т. Балабанов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 526 с.
9. Борзенкова К. С. Оценка экономического потенциала предприятия и повышение эффективности его использования: автореф. дис... канд. экон. наук / К. С. Борзенкова. – Белгород, 2003. – 24 с.
10. Кузнецова К. О. Відмінності поняття «потенціал» та «ресурси» підприємства / К. О. Кузнецова // Матеріали XI Міжнародної наук.-практ. конференції «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки», 21 листопада 2012 р.: тези доповідей – Київ: ІВЦ Вид-во «Політехніка», 2012. – С. 72.
11. Огорокова Л. Г. Методология и принципы эффективного использования и формирования ресурсного потенциала промышленных предприятий:

[Электронный ресурс]: Дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05. - М.: РГБ, 2003 (Из фондов Российской Государственной библиотеки)

12. Дергачева В.В. Ресурсное обеспечение конкурентоспособности национальной экономики // Вісник Донецького університету. Серія В. Економіка і право. – 2007.- с.67-74.

13. Войтко С.В., Моїсеєнко Т.Є. Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності підприємств: монографія / Т. Є. Моїсеєнко, С. В. Войтко. - К.: Альфа Реклами. 2014. - 160 с.

14. Гавриш О. А., Ляшенко І. О. Розробка комплексної системи економічної ресурсоефективності промислового підприємства / Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» - №10, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1428>

15. Кузнєцова К. О. п.4.1. Теоретичні аспекти конкурентоспроможності підприємства на основі ресурсного потенціалу. п. 4.2. Сутнісна характеристика ресурсного потенціалу та особливості його формування на підприємстві як базового елементу забезпечення конкурентоспроможності // Конкурентні домінанти стратегічного розвитку підприємств / В. В. Дергачова, Н. О. Сімченко, К. О. Бояринова та ін.: монографія. - Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2013. – С. 313-340.

16. Хомяков В.І. Менеджмент підприємства: навчальний посібник / В. І. Хомяков. – К.: Кондор -2005.- 434 с.

17. Трапезніков В. А. Управління й науково-технічний прогрес / В. А. Трапезніков. - М.: Наука, 1983. - 224с

18. Кузнєцова К. О. Теоретичні підходи до формування потенціалу енергетичних підприємств / К. О. Кузнєцова // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Теорія та практика управління економічним розвитком», Київ, 22-24 листопада 2012 р.: тези доповідей. – Т. 1. – Донецьк: ООО «Фирма «Друк-Инфо», 2012. – С. 244-246.

19. Кузнєцова К. О. Теоретичні аспекти формування поняття «ресурсний потенціал» на підприємстві / К. О. Кузнєцова // Вісник Донецького національного університету. Серія В Економіка і право. Спецвипуск. – Т.2., 2012. – Донецьк. – С.299-302.
20. Ушаков Д. Н. Большой толковый словарь современного русского языка / Д. Н. Ушаков. – М.: Астрель, 2007. – 912 с.
21. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный / Т. Ф. Ефремова. – М.: Русский язык, 2000. – 1233 с.
22. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. - М.: Изд-во «Азъ», 1992. – 736 с.
23. Большая советская энциклопедия / Под ред. С. И. Вавилова, К. Е. Ворошилова, А. Я. Вышинского [и др.]. Союз Советских Социалистических Республик. — М.: Сов. энциклопедия, 1947. — 1946 с.: ил., карт., портр.
24. Словник української мови в 11-ти томах. / Ред. кол. І. К. Білодід та ін. - К.: Наукова думка, 1970–1980.
25. Толочек В. А. Современная психология труда / В. А. Толочек. - СПб.: Питер, 2005 - 479 с.
26. Словарь по профессиональной ориентации и психологической поддержке. Электронное научно-техническое издание «Наука и образование». – 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://probnik.travelsystem.ru/doc/42344.html>
27. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. - К.: Вид-во «Українська радянська енциклопедія», 1974. – 776 с.
28. Большой коммерческий словарь / под ред. Т.Ф. Рябовой. – М.: Война и мир, 1996. – 399 с.
29. Миско К. М. Ресурсный потенциал региона (теоретические и методологические аспекты исследования) / К. М. Миско. – М.: Наука, 1991. – 94 с.

30. Храмцова Т. Г. Методология исследования социально-экономического потенциала потребительской кооперации : Дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / Т. Г. Храмцова Центросоюз РФ; СибУПК. – Новосибирск, 2002. – 374 с.

31. Стеченко Д.М. Формування і використання регіонального інноваційно-інвестиційного потенціалу // Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період: зб. наук. праць. Хмельницький економічний університет. Хмельницький. – 2006. – с. 66-71.

32. Абрамов Н. Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений. — 7-е изд., стереотип. — Москва: Русские словари, 1999.

33. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / А. Э. Воронкова. – Луганск: ВНУ, 2000. – 310 с.

34. Портер М. Конкуренция / М. Портер. - М.: 2005. - 608 с.

35. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: КНЕУ, 2004. - 699 с.

36. Акимов И. М. Промышленный маркетинг. - 2-е изд., стер.- К.: Издательство «Знания», КОО, 2001. - 294 с.

37. Кривенко Г. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств в умовах маркетингової орієнтації: Дис... канд. экон. наук: 08.06.01 / Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. - Донецьк, 2003. - 344, 12 с.: рис., табл. - Бібліогр.: с. 198-204.

38. Оберемчук В. Ф. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства: стратегічні аспекти: Дис... канд. экон. наук: 08.06.01 / Київський національний економічний ун-т. - К., 1998. - 170 с. — Бібліогр.: с. 158-168.

39. Дергачова В.В. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки в контексті забезпечення економічного зростання: Монографія. – Д.: ДонДЕУТ, 2006. – 392 с.

40. Дергачева В.В. Экономический рост как фактор обеспечения устойчивого развития и конкурентоспособности отечественной экономики //

Енергетика: економіка, технологія, екологія. – К.: НТУУ «КПІ», 2002. - №4. – с. 17-22.

41. Стеченко Д.М. Конкурентоспроможність підприємств у ринковому просторі // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць. Вип. 1. (за загал. ред. Д. Е. Н., проф. Шегди а.в.). – К.: ТТОВ «Кадри», - 2002. – с.134-140.

42. Гавриш О. А., Кухарук А. Д. Принципи управління рівнем конкурентоспроможності підприємств / Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» - №2, 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1774>

43. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. - 2-е изд., испр. М.: ИНФРА-М, 1999. - 479 с.

44. Ермолов М. О. Чем отличается конкурентоспособность фирмы от конкурентоспособности товара // Как продать товар на вашем рынке. – М.: Мысль, 1990.

45. Гранатуров В. М., Осипов В. М. Удосконалення визначень у сфері конкурентоспроможності // Економіка промисловості, 2005.- №3 (29).- С.143-151.

46. Шпанко А. О сущности понятия «Стратегическая конкурентоспособность» // Економіка України. - 2007. - № 6. - С.45-49.

47. Булах І. В., Надтока Т. Б. Конкурентостійкість підприємства як економічне поняття та його значення в галузі зв'язку // Наукові праці ДонНТУ. Серія Економічна. – Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2004.- № 80.- С. 156-161.

48. Книш М. И. Конкурентные стратегии: Учебное пособие.- СПб: Питер, 2000. – 284 с.

49. Забелин П. В., Моисеева Н. К. Основы стратегического управления. - М.: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1997. – 195 с.

50. Довгань Л. Є., Каракай Ю.В., Артеменко Л.П. Стратегічне управління:: навч. посібник. - К. : Центр учбової літера тури, 2009. - 440 с

51. Стивенсон В. Дж. Управление производством [Текст] / В. Дж. Стивенсон; пер. с англ. - М.: ООО «Изд-во «Лаборатория Базовых Знаний», ЗАО «Изд-во БИНОМ», 1998. - 928 с.

52. Хруцкий В. Е., Корнеева И. В. Современный маркетинг: настольная книга по исследованию рынка.- М.: Финансы и статистика, 2002.- 538 с.

53. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. - М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 892 с.

54. Харченко Т. Б. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства як засіб ринкового реформування економіки // Актуальні проблеми економіки. – 2003. - №2 (20). – С. 70-76.

55. Кузнецова К. О. Конкурентоспроможність підприємства на основі ресурсного потенціалу / К. О. Кузнецова // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – К.: НТУУ «КПІ», 2013 (10). – С. 219-223.

56. Гуляєва Н. М., Сьомко О. В. Фінансові ресурси підприємства // Фінанси України. – 2003. – №12, С. 58-62.

57. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. – ДО: Центр навчальної літератури. – 2005. – 352 с.

58. Лапін Є. В. Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління: Автореф. дис. д.е.н. / Сумський державний університет Міністерства освіти і науки України. – Харків. – 2006. – 36 с.

59. Микитенко В. В., Ігнатієва І. А. Діагностика стратегічного потенціалу підприємства // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 2. – С. 77–80.

60. Мокроусова Т. О. Фактори підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005, – №4, С. 86–88.

61. Амосов О. Ю. Оцінка потенціалу конкурентоспроможності як основного аспекту розвитку підприємства // Проблеми економіки, №3. – 2011. – С. 79-83. –

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.problecon.com/pdf/2011/3_0/79_83.pdf

62. Закон України «Про електроенергетику» від 16.10.1997 №575/97-ВР. – ВВР, №1. – 1998, с.1

63. Дергачева В.В., Недин И.В., Рыжов В.В. Современные проблемы надежности систем энергетики: модели, рыночные отношения, управление реконструкцией и развитием: Коллективная монография. / под. Общ. Ред. Сухарева м.г. – М.: Изд-во «Нефть и газ», 2000.- 560с.

64. Кузнецова К. О. Періоди становлення енергетики та особливості функціонування електроенергетичних підприємств / К. О. Кузнецова // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – К.: НТУУ «КПІ», 2014 (14). – С. 166-170

65. Кузнецова Е.А. Реформирование энергетического рынка для повышения конкурентоспособности экономики Украины / Е. А. Кузнецова, В. В. Дергачева, А. А. Нестеренко // Сбор.науч. трудов 14-й Междунар. науч-практ. конф. Экономика, экология и общество России в 21-м столетии. – СПб: Изд-во Политех. ун-та, 2012. – с. 26-31.

66. Кузнецова К. О. Модель функціонування електроенергетичного ринку України / К. О. Кузнецова // Збірник матеріалів ІХ Міжнародної наук.-практ. конференції «Сучасні проблеми менеджменту», Київ, 25 жовтня 2013 р. – К.: НАУ, 2013. – С. 82-83.

67. Національна безпека і оборона, №6 (135). – 2012. – Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. – С.4-16;
[http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03\(3\)/09sbvrpa.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03(3)/09sbvrpa.pdf)

68. Кузнецова Е. А. Инвестиционные стратегии повышения конкурентоспособности энергетического рынка Украины / Е. А. Кузнецова, В. В. Дергачева, В. В. Чорней // Международный научный журнал «Устойчивое развитие». – Болгария: София, 2014

69. Московский либертариум. – Причины и цели реформирования электроэнергетики за рубежом. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libertarium.ru/l_energy_kr_04

70. Слупський Б. Основні моделі ринків електроенергетики та особливості їх державного регулювання: Порівняльний аналіз / Національна академія державного управління при Президентові України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dums/2009_3/09sbvrpa.pdf.

71. Петриковець К. Я. Світовий досвід в реформуванні ринку електричної енергії України. – Доповідь Першого заступника директора ДП «Енергоринок». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slidegur.com/doc/1204808/sv%D1%96tovij-dosv%D1%96d-v-reformuvann%D1%96rinku>

72. Володіна Є. Світовий досвід перетворень енергетичної галузі // Biowatt. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.biowatt.com.ua/analitika/svitovij-dosvid-peretvoren-energetichnoyi-galuzi/>

73. Кузнецова Е. А. Зарубежный опыт формирования моделей организации рынка электроэнергии страны / Е. А. Кузнецова, В. В. Дергачева // Сбор. науч. трудов 17-й Междунар. науч-практ. конф. Экономика, экология и общество России в 21-м столетии. – СПб: Изд-во Политех. ун-та, 2015. – С. 403-409.

74. Пикин С. Оптовый рынок электроэнергии Российской Федерации: вчера, сегодня, завтра // «Группа РЦБ». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rcb.ru/rcb/2007-06/8236/>

75. Закон України «Про функціонування ринку електроенергії в Україні» від 24.10.2013 р. № 663-VII. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/663-18>

76. Офіційний веб-сайт Міжнародного енергетичного агентства. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iea.org/

77. Офіційний веб-сайт Central Intelligence Agency, World Factbook. – 2011. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

78. Офіційний веб-сайт U/S/ Energy Information Administration. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eia.gov/>
79. Официальный веб-сайт Министерства энергетики Российской Федерации. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minenergo.gov.ru/>
80. Производство электроэнергии в мире. Bourabai Research Institution - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bourabai.kz/einf/electro.htm>
81. Excerpt from electricity information. Key electricity trends – IEA – 2015. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/electricitytrends.pdf>
82. Key world energy statistics. – IEA – 2015. - 81 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/keyworld_statistics_2015.pdf
83. Energy efficiency market report. – IEA – 2015. - 250 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/mediumtermenergyefficiencymarketreport2015.pdf>
84. Energy sector overview / Energy community. – 2014. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/enc_home/energy_community/overview
85. Кузнецова Е. А. Проблемы становления эффективного энергетического рынка Украины / Е. А. Кузнецова, В. В. Дергачева // Сбор. науч. трудов 15-й Междунар. науч-практ. конф. Экономика, экология и общество России в 21-м столетии. – СПб: Изд-во Политех. ун-та, 2013. – С.293-298
86. Шевцов А. , Земляний М. , Вербинський В. Ринок електроенергії в Україні. Проблеми вдосконалення. Національний інститут стратегічних досліджень. Регіональний філіал НІСД у м. Дніпропетровську. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/april08/14.htm>
87. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

88. Харченко В. В. Современные тенденции развития топливно-энергетического комплекса Украины / В. В. Харченко: збірник наукових праць. – Т.11. – Донецьк: Донецький державний університет управління, 2010. – С. 164-165. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpdduu/du/2010_151/g%20\(5\).html](http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpdduu/du/2010_151/g%20(5).html)

89. Стогній Б. С., Кириленко О. В. та ін. Особливості ОЕС України та науково-технічні проблеми забезпечення її розвитку / Інститут електродинаміки НАН України, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fel.kpi.ua/ppedisc/doc/p/p_1.pdfz

90. Ущатовський К. Схема розвитку ОЕС України на 2010 рік з перспективою до 2015 року. Основні цілі та завдання // Електропанорама, №11,- 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.elektropanorama.com.ua/ua/magazine/11_2009/innovations?article=998

91. Кузнєцова К. О. Аналіз функціонування ринку електроенергетики України // Економічна безпека держави: міждисциплінарний підхід / В. В. Дергачова, Н. О. Сімченко та ін.: монографія: за наук. ред. д.е.н., проф. Хлобистова Є. В. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2013. – С. 288-298.

92. Офіційний веб-сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/>

93. Кузнєцова К. О. Проблеми ціноутворення на ринку електроенергетики України / К. О. Кузнєцова // Збірник наук. праць Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту, серія «Економічні науки». – Хмельницький: №6, 2013. – С. 235-240.

94. Кузнєцова К. О. Тарифна політика як фактор підвищення конкурентоспроможності енергетики України / К. О. Кузнєцова, В. В. Дергачова // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – К.: НТУУ «КПІ», 2012 (9). – С. 168-173.

95. Офіційний веб-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nerc.gov.ua

96. Офіційний веб-сайт ТОВ «ДТЕК». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dtek.com>

97. Офіційний веб-сайт ПАТ «Центренерго». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.centrenergo.com/ru/>

98. Kuznietsova K. Preconditions and perspectives of Ukrainian energy market development / K. Kuznietsova // Economic Processes Management. – 2014. – № 1. – [Internet source]. - Access mode: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2014_1/2014_1_5.pdf

99. Кузнєцова К. О. Нормативно-правова база забезпечення національної енергетичної безпеки // Інформаційне забезпечення вирішення еколого-енергетичних проблем сталого розвитку суспільства / Н. В. Караєва, В. В. Дергачова та ін.: монографія. - К.: Тамподек XXI, 2012. – Вип. 1. – С. 55-61

100. Подік І.І. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки України / І.І. Подік. // Російська наука, 2007. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Economics/24439.doc.html

101. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 1998 р. №48 «Про Концепцію діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України». – Офіц. вид. – К., 1998. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=48-98-%EF>

102. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 1997 р. №731 «Про Комплексні заходи щодо реалізації Національної енергетичної програми України до 2010 року». – Офіц. вид. – К., 1997. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=731-97%EF&zahyst=4/UMfPEGzn hhDxW.Zi6QxoPhHI4aYs80msh8Ie6>

103. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради, 1997, №10, С. 85. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart85/inx85170.html>

104. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 лютого 1997 р. №148 «Про Комплексну державну програму енергозбереження України». – Офіц. вид. – К., 1997. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=148-97-%EF>

105. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 1998 р. №48 Київ «Про Концепцію діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України». – Офіц. вид. – К., 1998. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=48-98-%EF>

106. Закон України «Про енергозбереження» від 01 липня 1994 р. №74/94-ВР // Відомості Верховної Ради України, 1994, №30, Ст.283. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=74%2F94-%E2%F0>.

107. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08 лютого 1995 р. №39/95-ВР // Відомості Верховної Ради України, 1995, №12, Ст.81. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=39%2F95-%E2%F0>.

108. Закон України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 р. №575/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №1. – Ст.1. – (Зі змін. та допов.). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=575%2F97%E2%F0&zahyst=dCCMfOm7xBWMDxWEZi6QxoPhHI4aYs80msh8Ie6>.

109. Закон України «Про нафту і газ» від 12 липня 2001 р. №2665-III // Відомості Верховної Ради України, 2001, №50, Ст.262. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2665-14>.

110. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20 лютого 2003 р. №555-IV // Відомості Верховної Ради України, 2003, №24, Ст.155.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=555-15>.

111. Закон України «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки» від 24 червня 2004 р. №1868- IV //Відомості Верховної Ради України, 2004, №46, Ст.511. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1868-15>.

112. Закон України «Про теплопостачання» від 02 червня 2005 р. «2633- IV // Відомості Верховної Ради України, 2005, №28, Ст.37. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2633-15>.

113. Закон України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» від 23 червня 2005 р. «2711- IV // Відомості Верховної Ради України, 2005, №33, Ст.430. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2711-15>.

114. Закон України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період» від 02 листопада 2006 р. №307-V // Відомості Верховної Ради України, 2006, №52, Ст.526. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=307-16>

115. Закон України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» від 24 жовтня 2013 р. № 663-VII // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/663-18>

116. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. №145-р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eneco.com.ua/data/Ukrainian%20Energy%20Strategy%20up%20to%202030.pdf>

117. Кузнєцова К. О. Інтеграційні пріоритети України в контексті енергетичної безпеки національної економіки / К. О. Кузнєцова, В. В. Дергачова // Вісник Донецького національного університету. Серія В Економіка і право. Спецвипуск. – Т.1., 2011. – Донецьк. – С. 289-293

118. Кузнєцова К. О. Теоретико-методичні засади формування енергетичної безпеки України / К. О. Кузнєцова, В. В. Дергачова // Праці ІІІ наук.-практ.

семінару з міжнар. участю. Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення (Недінські читання). 20-21 жовтня 2011 р. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2011. – С. 155-165

119. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2001 р. №21205 «Про затвердження Програми «Українське вугілля». – Офіц. вид. – К., 2001. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=12052001%EF&test=4/UMfPEGznhhDxW.Zi6QxoPhHI4aYs80msh8Ie6>.

120. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2002 р. №441-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації положень Концепції державної політики у сфері постачання та транзиту сирої нафти». – Офіц. вид. – К., 2002. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=441-2002-%F0>.

121. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2006 р. №1572 «Про затвердження Програми диверсифікації джерел постачання нафти в Україну на період до 2015 року». – Офіц. вид. – К., 2006. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1572-2006-%EF>

122. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2008 р. №1446-р «Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010-2015 роки». – Офіц. вид. – К., 2008. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1446-2008-%F0>.

124. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 р. №1417-р «Про схвалення Концепції розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009-2015 роки». – Офіц. вид. – К., 2009. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=14172009%F0&test=dC6QxoPhHI4aYs80msh8Ie6>

125. Гуцул І. Законодавство на службі енергетичної безпеки України / І. Гуцул // Правовий тиждень. - №52 (73), 2007. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=211>

126. Кузнєцова К. О. Енергетична безпека реального сектору національної економіки в міжнародних співставленнях / К. О. Кузнєцова, В. В. Дергачова // Праці IV міжнар. наук.-практ. семінару. Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення. 23-26 жовтня 2012 р. / відпов. ред. Є. М. Письменний, В. М. Шаповал. – Дніпропетровськ: Національний гірничий ун-т, 2012. – С.49-53

126. Кузнєцова К. О. Передумови та перспективи розвитку енергетичного ринку України / В. В. Дергачова, К. О. Кузнєцова // Збір. наук. праць Актуальні проблеми економіки та управління. – К.: НТУУ «КПІ», 2014. – Вип. 8.

127. Кузнєцова К. О. Аналіз стану та шляхи підвищення енергетичної безпеки України / К. О. Кузнєцова // Матеріали V(XVII) Всеукр. наук.-практ. конф. «Міжнародне науково-технічне співробітництво», Київ, 10-11 березня 2011 р.: тези доповідей. – НТУУ «КПІ», 2011. – С. 248.

128. Політичні ризики і політична нестабільність в Україні. Український незалежний центр політичних досліджень. – 2014. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.ucipr.org.ua/userfiles/Political_risks12_Aug2014u\(1\).pdf](http://www.ucipr.org.ua/userfiles/Political_risks12_Aug2014u(1).pdf)

129. Офіційний веб-сайт рейтингового агентства Transparency International. Ukraine. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/content/4036.html>

130. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 06.08.2014 р. №385. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11>

131. Офіційний веб-сайт European Business Association. – Ukraine Legal Alert Tax. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.eba.com.ua/static/members_reviews/EPAP_Ukraine_Legal_Alert_Tax_Update_August_UA.pdf

132. Гаращенко Н.М., Костін Ю. Д. Стратегічний аналіз зовнішнього середовища енергозбутової компанії // «Стратегія економічного розвитку України» №32, 2013. – С. 111-123

133. Рівень безробіття: два показники – два поняття // Державна служба зайнятості. – 2015. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=230309&cat_id=173564&ctime=1333367142883

134. Павлюк К. Система соціального захисту в Україні: без модернізації не обійтися. // Незалежний аудитор. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/506?view=material

135. Индекс инфляции // Финансовый портал Минфин. – 2015. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>

136. Газізулдіні І. Діагностичний звіт реалізації Енергетичної стратегії України: орієнтація на енергетичну безпеку / І. Газізулдіні. – 2010. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.escoecosys.narod.ru/2011_5/art098.pdf.

137. Диверсифікаційні проекти в енергетичній сфері України: стан, проблеми і шляхи реалізації // Національна безпека і оборона. - №6, 2009. – С.18-19.

138. Зеркалов Д.В.. Мировая энергетика: [хрестоматия] / Д.В. Зеркалов. – К.: Основа, 2009. – 174 с. – (Энергетическая безопасность: в 5 кн.; кн. 3). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zerkalov.org.ua/files /kn-1me.pdf>.

139. Кузнєцова К. О. Енергетична безпека як основа конкурентоспроможного розвитку енергетичних підприємств / К. О. Кузнєцова, О. С. Ченуша // Вісник Донецького нац. ун-ту. Серія В Економіка і право. – Т.2., 2013. – Донецьк. – С. 118-121

140. Кузнєцова К. О. Можливості інноваційного розвитку ринку електроенергетики України / В. В. Дергачова, К. О. Кузнєцова // Збірник тез

доповідей VII Міжнар. наук.-практ. конф. «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу», 26-28 вересня 2013 р. – Суми: ТОВ «Папірус», 2013. – С. 60-62.

141. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://buklib.net/books/26182/>

142. Конспект лекцій з дисципліни “Потенціал і розвиток підприємства” для студентів IV курсу / Укл. доцент кафедри економіки підприємства Могилів Ю. М., к.е.н., доцент кафедри маркетингу УДХТУ Могилова А. Ю. - Павлоград, 2008.

143. Касьянова Н. В. Потенціал підприємства: формування та використання: підручник / Н. В. Касьянова, Д. В. Солоха, В. В. Морєва, О. В. Бєлякова, О. Б. Балакай. — Донецьк: Вид-во Цифрова типографія, 2012. — 257 с.

144. Лосев В. С., Бабури́н Е. А. Методические положения оценки ресурсного потенциала газораспределительного предприятия // «Российское предпринимательство» № 13 (211). - 2012, С. 100-104. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.creativeconomy.ru/articles/24396/>

145. Hamel G. Competing for the future: breakthrough strategies for seizing control of your industry and creating markets of tomorrow / Hamel G., Prahalad C. K. — Boston (Mass.): Harvard Business School Press, 1994. — 342 p.

146. Філіппова С. В. Багаторівнева система забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств / С. В. Філіппова, С. О. Черкєсова // Труды Одесского политехнического университета. — 2004. - № 2(22). — С. 1-6.

147. Криворотов В. В. Конкурентоспособность предприятия: источники формирования, оценка, пути повышения: монография / В.В. Криворотов. — Екатеринбург: Ин-т экономики УрО РАН, 2004. — 78 с.

148. Воронкова А. Е. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / Воронкова А. Е. — Луганськ: Видавн-во Східноукр. Нац. Ун-ту, 2000. — 315 с.

149. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия: [коллективная монография] / Под ред. Ю. Б. Иванова. – Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2004. – 256 с.

150. Porter M. E. Clusters and New Economics of Competition [Text] / Michael E. Porter // World Economy. – 1998. – Vol. 76, No. 6. – P. 77-90.

151. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.

152. Воронов Д. С. Оценка и анализ конкурентоспособности предприятий

153. Корпоративный менеджмент. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.cfin.ru/management/strategy/%20competit/analysis3.shtml>

154. Кугаенко А. А. Методы динамического моделирования в управлении экономикой: Учебное пособие с компакт-диском / Под ред. П. Е. Кондрашова. - 2-е изд., испр. и доп. - М.: Университетская книга, 2005. - 456 с.: ил., 2005

155. Skribans, Valerijs (2010): Investments model development with the system dynamic method. Published in: Social Research, Economics and Management: Current Issues and Perspectives , Vol. 2 (18), (2010): pp. 104-114

156. Кузнєцова К. О. Удосконалення мультиплікативної моделі оцінювання конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств / К. О. Кузнєцова, В. В. Дергачова // Збір. наук. праць «Економіка. Менеджмент. Бізнес». – К.: Держ. ун-т телекомунікацій, 2 (12) 2015. – С. 71-76

157. Финансовый анализ. - Финансовые коэффициенты (международный подход). - EVA. Экономическая добавленная стоимость Экономическая добавленная стоимость. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://afdanalyse.ru/publ/finansovyj_analiz/1/ehkonomicheskaja_dobavlennaja_stoimost_eva/15-1-0-247

158. Гусева О. Ю. Обґрунтування базової стратегії змін підприємства на основі моделювання динаміки системи. – [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://ecrimea.crimea.edu/arhiv/2013/econ_4_2013/020guseva.pdf

159. Stern, Joel and Stewart, Bennett and Chew, Don. Suggested Citation. The EVA Financial Management System. Journal of Applied Corporate Finance, Vol. 8, No. 2, Summer 1995

160. Кузнєцова К. О. Модель оцінювання конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного потенціалу / К. О. Кузнєцова // Збір. наук. пр. «Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право». – К.: Вид-во Дипломат. академії при МЗС України, 1 (2015). – С. 79-85.

161. Чернега О. Б. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств (організацій) [Текст]: навч. посібник. - Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 261с.

162. Кузнєцова К. О. Фактори впливу на формування конкурентоспроможності підприємства / К. О. Кузнєцова // Збір. наук. праць Актуальні проблеми економіки та управління. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. - Вип. 7

163. Показатели энергоэффективности: основы формирования Справочное пособие / Международное энергетическое агентство. – 2014. – 181 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iea.org/media/training/eeukraine2015/russianepm.pdf>

164. Економічна енциклопедія: [у 3т.]. - Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. / голова редакційної ради: Гаврилишин Б. Д. [та ін.]. Т.1. / [відп. редактор Мочерний С. В. та інші]. - 2002. – 864 с, с. 211

165. Економічна енциклопедія: [у 3 т.].- Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. / голова редакційної ради: Гаврилишин Б. Д. [та ін.]. Т. 3 / [відп. редактор Мочерний С. В. та інші]. - 2002. – 952 с., с. 207

166. Струмилин С. О цене «даровых» благ природы./ С. Струмилин // Вопросы экономики. - 1967. - №8.

167. Баканов, М. И. Теория экономического анализа: учебник / М. И. Баканов, М. В. Мельник, А. Д. Шеремет; под ред. М. И. Баканова. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 536 с.

168. Гиляровская, Л. Т. Экономический анализ: учебник для вузов / Л. Т. Гиляровская [и др.]; под ред. Л. Т. Гиляровской. – М.: ЮНИТИ-ДаНа, 2001. – 527 с.

169. Огорокова, Л. Г. Ресурсный потенциал предприятий / Л. Г. Огорокова. – СПб.: СПбГТУ, 2001. – 293 с. 4. Стексова, С. Ю. Методология определения ресурсного потенциала строительного предприятия / С. Ю. Стексова // Менеджмент в России и за рубежом. - 2007. – №4

170. Гмурман В. Е. Теория вероятностей и математическая статистика: Учебное пособие для вузов. - 10-е издание, стереотипное. - Москва: Высшая школа, 2004. - 479 с. - ISBN 5-06-004214-6;

171. Общая теория статистики: Учебник / Под ред. Р. А. Шмойловой. - 3-е издание, переработанное. - Москва: Финансы и Статистика, 2002. - 560 с. - ISBN 5-279-01951-8

172. Суслов В. И., Ибрагимов Н. М., Талышева Л. П., Цыплаков А. А. Эконометрия. - Новосибирск: СО РАН, 2005. - 744 с. - ISBN 5-7692-0755-8.

173. Воскобойников Ю. Е., Воскобойникова Т. Н. Решение задач эконометрики в EXCEL. – Учебное пособие . - Новосибирский филиал Академии управления и экономики, г.Санкт-Петербург.- С.216

174. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування. - К.:КНЕУ, 2001. - 170 с.

175. Штойер Р. Многокритериальная оптимизация: теория, вычисления и приложения. - М.: Радио и связь, 1992. - С. 504], [В. Н. Костин: Оптимизационные задачи электроэнергетики: Учеб. пособие. - СПб.: СЗТУ, 2003 - 120 с.

176. В. Н. Костин Оптимизационные задачи электроэнергетики: Учеб. пособие. - СПб.: СЗТУ, 2003 - 120 с.

177. Офіційний сайт Вуглегірської ТЕС
<http://www.centrenergo.com/divisions/vug>

178. Рашид Сытдыков. О многокритериальности целевой функции модели оптимизации режимов ЭЭС. - Elektroenergetika.- Journal Vol. 2, No. 4, October 2009.

179. Статистичний щорічник світової енергетики / Enerdata. – 2013. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://yearbook.enerdata.ru/>

180. Офіційний веб-сайт Национален статистически институт Република България. – 2013. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://www.nsi.bg/indexen.php>

181. Наumenко Д. Приєднання України до Європейського енергетичного співтовариства: економічний аспект / Інститут стратегічних досліджень та політичних консультацій. – 2013. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/comments?pid=2694>

182. Комплексне порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України у сфері застосування положень договору про заснування Енергетичного співтовариства / Міністерство юстиції України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/file/23500>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Тлумачення терміну «потенціал» у науковій літературі

№ з/п	Автор	Назва праці	Визначення терміну
1	2	3	4
1.	Ушаков Д. Н. [16]	Великий тлумачний словник сучасної російської мови	Потенціал - це: - у <i>фізико-технічному розумінні</i> – фізичне поняття, що характеризує величину потенційної енергії у певній точці простору; - у <i>переносному розумінні</i> - сукупність засобів, умов, необхідних для ведення, підтримки, збереження чого-небудь
2.	Єфремова Т. Ф. [17]	Новий словник російської мови	Потенціал – це: - у <i>фізико-технічному розумінні</i> – величина, що характеризує запас енергії тіла, яке знаходиться в даній точці поля; - у <i>переносному розумінні</i> – сукупність всіх наявних можливостей, засобів в якійсь сфері, області
3.	Ожегов С. І. [18]	Тлумачний словник російської мови	Потенціал – це: - у <i>фізико-технічному розумінні</i> – фізична величина, що характеризує силове поле в даній точці; - у <i>переносному розумінні</i> – ступінь потужності у якомусь певному відношенні, сукупність якихось засобів, можливостей
4.	Велика Радянська енциклопедія [19]		Потенціал – це: - джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для вирішення якоїсь задачі, досягнення певної цілі; - можливості окремої людини, суспільства, країни в певній області
5.	Великий тлумачний словник української мови в 11 томах [20]		Потенціал – це: - сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил та ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері; - приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов
6.	Толочек В. А. [21]	Сучасна психологія праці: глосарій	Потенціал – це система всіх соціально корисних здібностей, що проявляються в процесі професійної діяльності
7.	Словник з профорієнтації та психологічній підтримці [22]		Потенціал – це дещо, що може проявитися чи стати реальним
8.	Словник іншомовних слів [23]		Потенціал – це можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані

9.	Рябова Т. С. [24]	Великий комерційний словник	Потенціал – це сукупність наявних факторів виробництва, інтелекту, виробничих резервів і можливостей, здатних забезпечити випуск високоякісних товарів, необхідних для задоволення всебічних запитів різних категорій населення країни
10.	Миско К. М. [25]	Ресурсний потенціал регіону (теоретичні та методологічні аспекти дослідження)	Потенціал – це межа людського пізнання внутрішніх, прихованих можливостей результативного використання досліджуваного об'єкта, які можуть бути кількісно оцінені і в кінцевому результаті реалізовані при ідеальних умовах практичної діяльності
11.	Храмцова Т. Г. [26]	Методологія дослідження соціально-економічного потенціалу споживчої кооперації	Потенціал - це не тільки і не просто кількість ресурсів, але й укладена в них можливість розвитку системи в заданому напрямку
12.	Абрамов Н. [27]	Словник російських синонімів та схожих за змістом виразів	Потенціал – можливості – внутрішні резерви – ресурси – засоби - запаси

Таблиця А.2

Теоретичні підходи до визначення терміну «конкурентоспроможність»

№ з/п	Автор	Визначення терміну
1	2	3
1.	Воронкова А. Е. [28]	Конкурентоспроможність – властивість суб'єкта ринкових відносин, яка виявляється в процесі конкуренції і дозволяє зайняти свою нішу в ринковому господарстві для розширеного відтворення, що передбачає покриття всіх витрат виробництва і отримання прибутку від господарської діяльності.
2.	Портер М. [29]	Конкурентоспроможність організації – це зростання її продуктивності, що виявляється в зниженні витрат або диференціації.
3.	Шершньова З. Є. [30]	Конкурентоспроможність підприємства – це рівень його компетенції щодо інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту, навичок і знань персоналу тощо, що знаходить вираження в таких результатуючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність тощо.
4.	Акімова І. М. [32]	Конкурентоспроможність – здатність організації продовжувати працювати у вибраній сфері бізнесу, коли макросередовище швидко змінюється, адаптуватися до його змін, створювати свої конкурентні переваги і на цій основі досягати кращих результатів діяльності, ніж конкуренти.
5.	Кривенко Г. В. [33]	Конкурентоспроможність підприємства – це спроможність підприємства до ефективного функціонування на ринку із забезпеченням своєчасної реакції на зміни потреб і вимог

		споживачів на даний момент часу в порівнянні з підприємствами конкурентів, які діють на даному ринку.
6.	Оберемчук В. Ф. [34]	Конкурентоспроможність – комплексна порівняльна характеристика підприємства, яка відображає ступінь переваги сукупності оціночних показників діяльності підприємства, що визначають його успіх на певному ринку за певний проміжок часу, по відношенню до сукупності показників підприємств конкурентів.
7.	Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. [35]	Конкурентоспроможність – це конкурентна раціональність – вміння думати і діяти швидше, влучніше, най етичніше.
8.	Єрмолов М. О. [36]	Конкурентоспроможність – відмінність процесу розвитку даного підприємства від конкурента як за мірою задоволення своєю продукцією чи послугами конкретної суспільної потреби, так і за ефективністю виробничої діяльності має позитивні риси.
9.	Гранатуров В. М., Осипов В. М. [37]	Конкурентоспроможність – властивість об’єкта, що характеризується можливістю реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби певного ринку.
10.	Шпанко А. О. [38]	Конкурентоспроможність – ознака__суб’єкта ринку, яка демонструє наявність у нього ключових можливостей розвитку, отриманих безпосередньо швидкою адаптацією внутрішнього середовища функціонування до змін зовнішнього середовища, і досягнення на цієї основі конкурентних цілей.
11.	Булах І. В. [47]	Конкурентоспроможність підприємства – це здатність підприємства створювати і використовувати конкурентні переваги, займаючи певну конкурентну позицію в даний період часу.
12.	Книш М. І. [44]	Конкурентоспроможність - ступінь привабливості даного продукту, для здійснюючого реальну покупку споживача.
13.	Забелін П. В., Моїсєєва Н. К. [45]	Конкурентоспроможність - здатність приносити прибуток у короткостроковому періоді не нижче заданого, або перевищення над середнім прибутком.
14.	Стівенсон В. [46]	Конкурентоспроможність - те, наскільки ефективно компанія задовольняє потреби клієнта порівняно з іншими компаніями, що пропонують подібний товар або послугу.
15.	Хруцький В. Є., Корнєєва І. В. [47]	Конкурентоспроможність – це стабільна можливість задовольняти певні потреби покупців краще, ніж конкуренти, та завдяки цьому вдало продавати продукцію з прийнятними фінансовими результатами для виробника.
16.	Фатхутдинов Р. А. [48]	Конкурентоспроможність – це властивість об’єкта, що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ним конкретної потреби у порівнянні з аналогічними об’єктами, представленими на даному ринку; здатність витримувати конкуренцію у порівнянні з аналогічними об’єктами на даному ринку.
17.	Харченко Т. Б. [49]	Конкурентоспроможність – це зумовлене економічними, соціальними та політичними чинниками становище країни або окремого товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Додаток Б

Таблиця Б

Основні показники енергетичних балансів різних країн світу, 2012 р.

Показники	Країни	Обсяги виробництва	Частка від виробництва у світі, %	Обсяги споживання	Частка від споживання у світі, %
1	2	3	4	5	6
Нафта (млн. т)	Світ	4015	100	3944	100
	США	820	20,42	739	18,74
	ЄС	621	15,47	511	12,96
	Росія	260	6,48	132	3,35
	Болгарія	0,024	0,00	-	-
	Україна	5	0,12	12	0,30
Природний газ (млрд. куб. м)	Світ	3455	100	3466	100
	США	684	19,80	721	20,80
	ЄС	172	4,98	472	13,62
	Росія	659	19,07	473	13,65
	Болгарія	3,08	0,09	2,70	0,08
	Україна	20	0,58	53	1,53
Вугілля (млн. т)	Світ	7790	100	7356	100
	США	932	11,96	808	10,98
	ЄС	590	7,57	801	10,89
	Росія	354	4,54	196	2,66
	Болгарія	33,4	0,43	42	0,57
	Україна	64	0,82	77	1,05
Електро-енергія (ТВт·г)	Світ	22619	100	19462	100
	США	4295	18,99	3798	19,51
	ЄС	3256	14,39	2863	14,71
	Росія	1064	4,70	878	4,51
	Болгарія	47,3	0,21	29,2	0,15
	Україна	199	0,88	151	0,78
Енергія - всього (млн. т н.е.)	Світ	13399	100	13157	100
	США	1826	13,63	2152	16,36
	ЄС	796	5,94	1643	12,49
	Росія	1325	9,89	725	5,51
	Болгарія	10,57 (2010 р.)	0,08	17,86 (2010 р.)	0,14
	Україна	81	0,61	133	1,01

Складено автором за [77; 179; 180]

Додаток В

Таблиця В.1

Встановлена потужність електростанцій ОЕС України (на кінець року)

Категорія	Одиниця виміру	2008	2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6	7
ТЕС і ТЕЦ	млн. кВт	30,5	30,5	30,5	30,4	30,6
	% від загальної встановленої потужності	57,9	57,5	57,3	57,0	56,9
АЕС	млн. кВт	13,8	13,8	13,8	13,8	13,8
	% від загальної встановленої потужності	26,3	26,1	25,9	25,9	25,7
ГЕС і ГАЕС	млн. кВт	5,1	5,4	5,5	5,5	5,5
	% від загальної встановленої потужності	9,6	10,2	10,4	10,3	10,2
Блок-станції та інші джерела	млн. кВт	3,3	3,3	3,4	3,6	3,9
	% від загальної встановленої потужності	6,2	6,2	6,4	6,8	7,2
Всього	млн. кВт	52,7	53,0	53,2	53,3	53,8

Джерело: [92]

Таблиця В.2

Потужність підприємств АЕС України

Назва	Встановлена потужність на 01.01.2013 р., МВт	Кількість енергоблоків, шт.
1	2	3
Запорізька АЕС	6000	6
Південноукраїнська АЕС	3000	3
Рівненська АЕС	2835	4
Хмельницька АЕС	2000	2

Таблиця В.3

Потужність підприємств ГЕС та ГАЕС України

Назва	Встановлена потужність на 01.01.2013 р., МВт	Кількість гідравлічних турбін, шт.
1	2	3
Дніпровська ГЕС	1513,1	18
Київська ГАЕС	235,5	6
Київська ГЕС	429,5	20
Канівська ГЕС	472,0	24
Кременчуцька ГЕС	632,9	12
Дніпродзержинська ГЕС	369,5	8
Каховська ГЕС	329,0	6
Дністровська ГЕС	702,0	6
Дністровська ГАЕС	324,0	1
Ташлицька ГАЕС	302,0	2

Додаток Г
Таблиця Г

Державні пакети акцій у статутних фондах НАК «Енергетична компанія України»

№ з/п	Підприємство	Акції	№ з/п	Підприємство	Акції
1	2	3	4	5	6
1	ПАТ «ДТЕК «Дніпроенерго»	25% + 1 акція	11	ПАТ «Київенерго»	25% + 1 акція
2	ПАТ «Донбасенерго»	85,77%	12	ПАТ «ДТЕК «Крименерго»	25% + 1 акція
3	ПАТ «ДТЕК «Західенерго»	25% + 1 акція	13	ВАТ «Луганськoblenergo»	60,06%
4	ПАТ «Центренерго»	78,29%	14	ПАТ «Миколаївoblenergo»	25% + 1 акція
5	ПАТ «Вінницяoblenergo»	25% + 1 акція	15	ВАТ «Тернопільoblenergo»	25% + 1 акція
6	ПАТ «Волиньoblenergo»	75,00%	16	АЕ «Харківoblenergo»	65,00%
7	ПАТ «ДТЕК «Дніпроoblenergo»	25% + 1 акція	17	ПАТ «Хмельницькoblenergo»	25% + 1 акція
8	ПАТ «ДТЕК «Донецькoblenergo»	25% + 1 акція	18	ПАТ «Черкасиoblenergo»	25% + 1 акція
9	ПАТ «Закарпаттяoblenergo»	25% + 1 акція	19	ПАТ «ЕК «Чернівціoblenergo»	25% + 1 акція
10	ВАТ «Запоріжжяoblenergo»	60,25%	20	ПАТ «Дністровська ГАЕС»	87,40%

Джерело: [92]

Додаток Д

У 2012 р. структура виробництва електроенергії в Україні виглядає наступним чином: 49,2% - ТЕС і ТЕЦ, 43,6% - АЕС, 6,1% - ГЕС, 1,1% - альтернативні джерела енергії. В порівнянні з 1990 р. вона досить змінилась: ТЕС та АЕС вийшли майже на один рівень виробництва електроенергії (у % від загального виробництва), а також в дану структуру додалися ВДЕ.

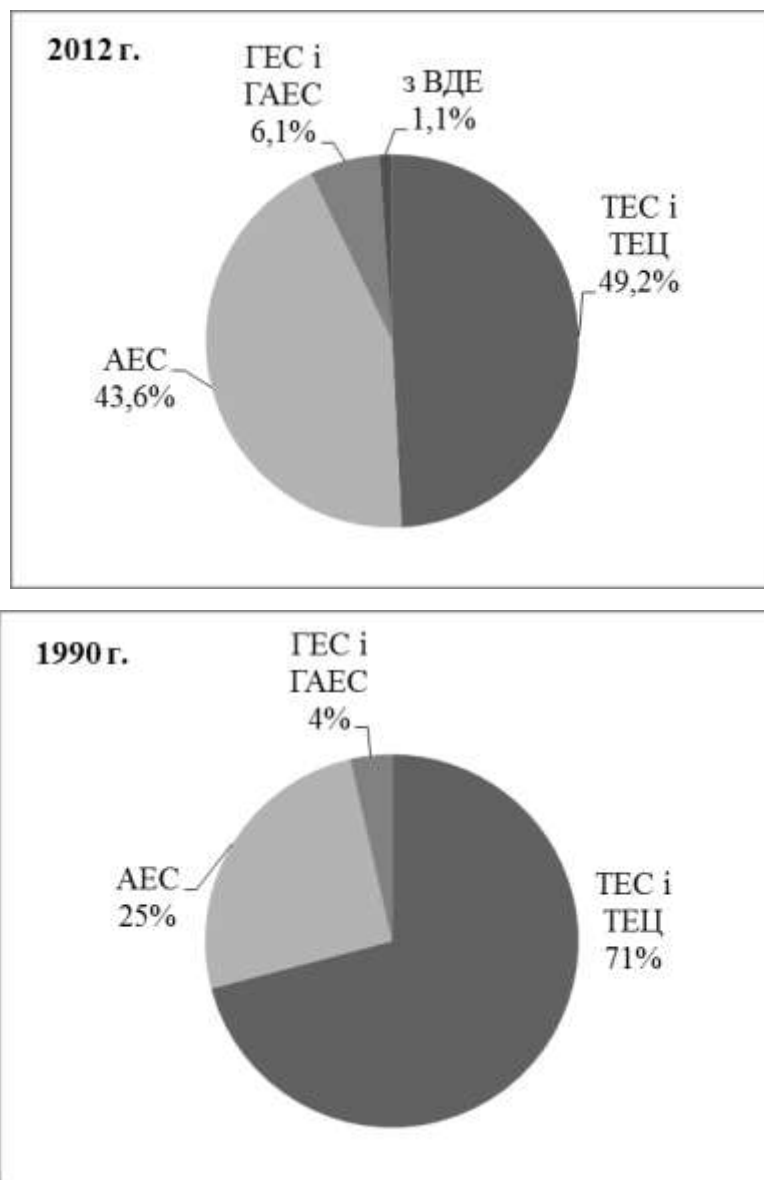

Рис. Д. Структура виробництва електроенергії в Україні у 1990 та 2012 рр.

Споживання електроенергії (нетто) в Україні

Категорія	Одиниця виміру	2008	2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6	7
Промисловість, будівництво, транспорт	млрд. кВт·год	88,3	73,3	81,9	83,8	81,0
	% від загального споживання	59,7	54,5	55,5	55,6	53,8
Сільське господарство	млрд. кВт·год	3,3	3,3	3,4	3,6	3,8
	% від загального споживання	2,2	2,4	2,3	2,4	2,5
Комунально-побутове господарство	млрд. кВт·год	24,4	23,5	24,5	24,9	25,6
	% від загального споживання	16,5	17,5	16,6	16,5	17,0
Населення	млрд. кВт·год	31,9	34,4	37,7	38,5	40,3
	% від загального споживання	21,6	25,6	25,6	25,5	26,7
Всього	млрд. кВт·год	147,9	134,5	147,5	150,8	150,7

Джерело: [92]

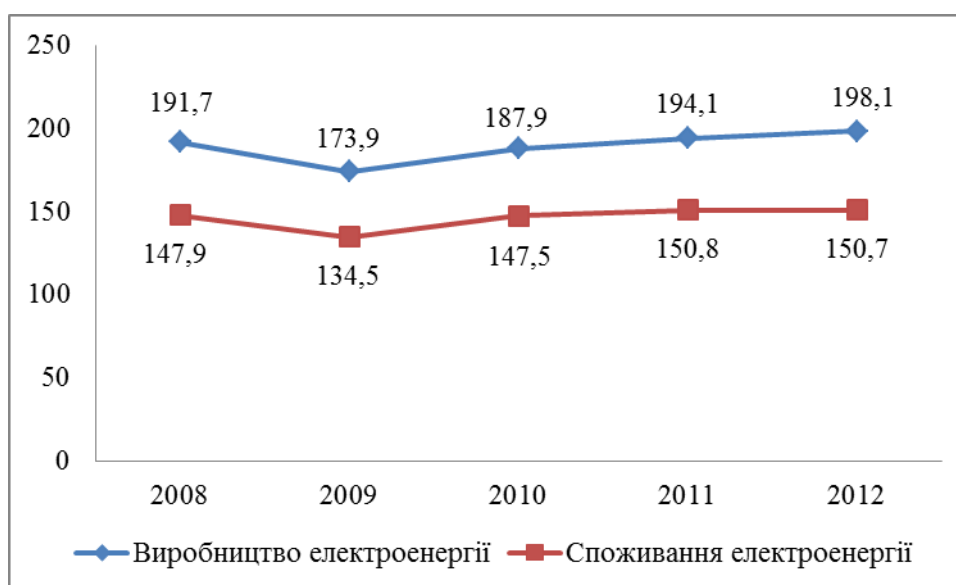

Рис. Ж. Виробництво та споживання електроенергії в Україні, млрд. кВт·год

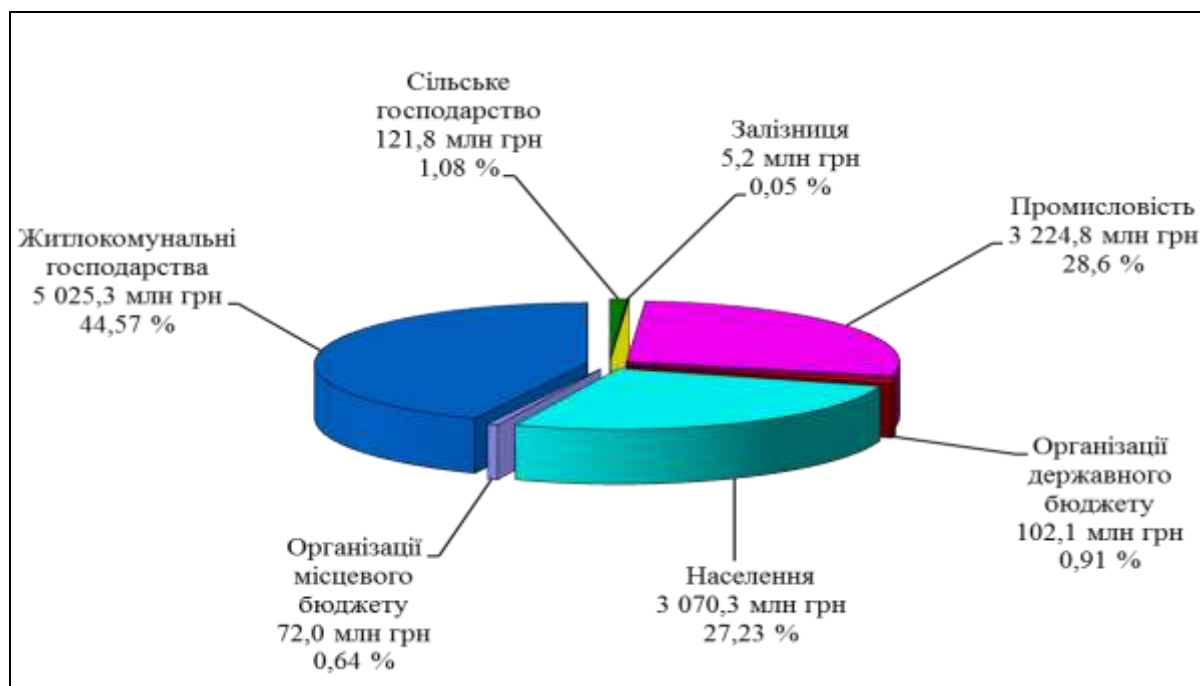

Рис. 3.1. Структура заборгованості за спожиту електроенергію за категоріями споживачів

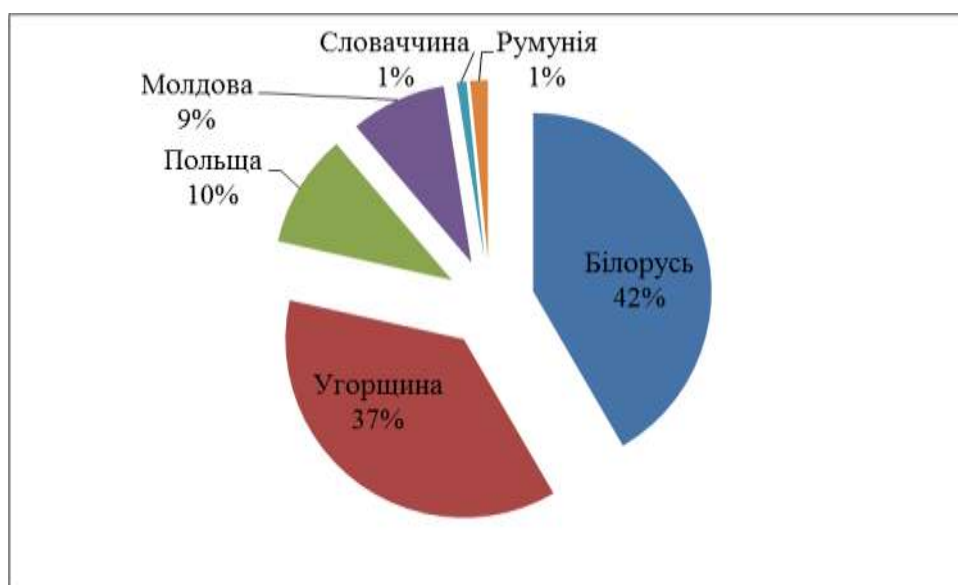

Рис. 3.2. Структура експорту електроенергії з ОЕС України у 2012 р.

Джерело: [92]

Додаток К

Таблиця К

Тарифи на електроенергію в Україні та країнах Європи

Країна	Тариф, цент США/кВт·год для населення	Країна	Тариф, цент США/кВт·год для промисловості
Данія	38,9	Італія	16,1
Німеччина	33,7	Литва	15,1
Бельгія	30,2	Угорщина	14,4
Італія	28,4	Словаччина	14,2
Швеція	26,3	Білорусь	13,8
Португалія	25,9	Німеччина	13,5
Австрія	25,6	Великобританія	12,9
Норвегія	24,4	Молдова	9,4 / 12,6
Іспанія	23,6	Латвія	12,3
Словаччина	22,3	Чехія	12,2
Нідерланди	21,1	Португалія	12,1
Угорщина	20,5	Іспанія	11,4
Фінляндія	20,1	Данія	11,0
Словенія	20,0	Бельгія	10,4
Чехія	19,4	Словенія	10,0
Великобританія	18,9	Польща	10,0
Польща	18,4	Нідерланди	9,5
Франція	18,3	Франція	9,4
Латвія	18,0	Україна	7,4 / 9,2
Литва	16,4	Естонія	9,2
Хорватія	15,7	Росія	8,9
Естонія	14,2	Румунія	8,8
Молдова	12,7 / 13,9	Швеція	8,1
Румунія	13,6	Норвегія	7,9
Болгарія	10,9	Хорватія	7,7
Росія	7,0	Фінляндія	7,6
Білорусь	3,5	Болгарія	7,3
Україна	2,7 / 3,5		

Джерело: [92]

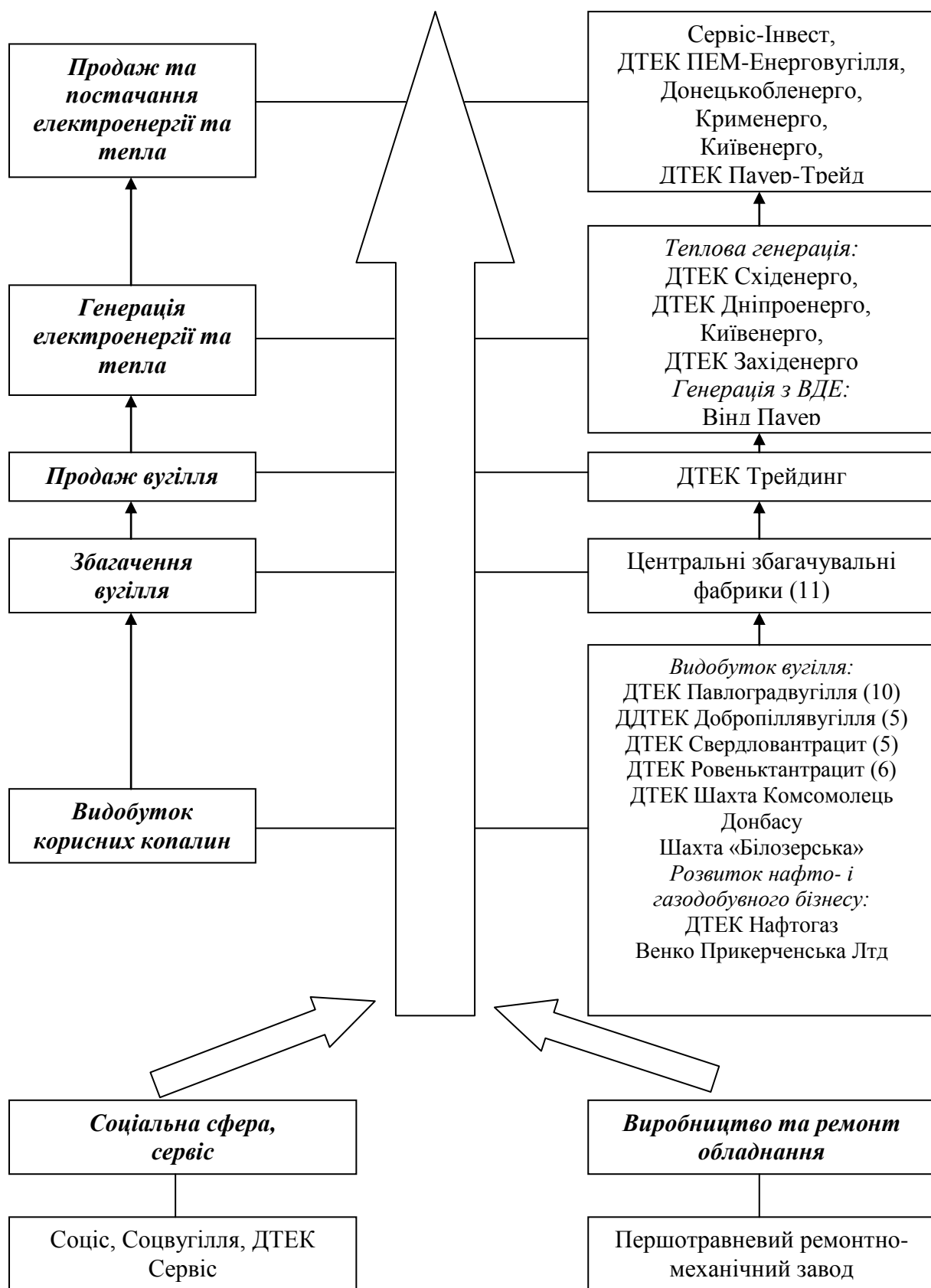

Рис. Л. Вертикально-інтегрована схема функціонування компанії ДТЕК

Додаток М
Таблиця М.1

Результати кореляційного аналізу щодо залежності потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС за умов «монопольної» групи моделей ринку електроенергії

Роки	Потенціал конкурентоспроможності, K	1.1. Частка імпортих ПЕР	1.2. Енергоспоживання виробленої електроенергії, %	1.3. Виробнича собівартість електроенергії, коп./кВт-год.	1.4. Втрати при виробництві електроенергії, %	2.1. ККД енергетичних установок, %	2.2. Заборгованість у постачанні електроенергії, %	2.3. Коефіцієнт використання встановленого обладнання, %	2.4. Фондовіддача, грн	2.5. Залишкова вартість ОФ	2.6. Коефіцієнт завантаження ОФ	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів	3.2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства, %	4.1. Коефіцієнт оборотності активів	4.2. Чистий прибуток підприємства, млн. грн	4.3. Період окупності власного капіталу	4.4. Коефіцієнт фінансової незалежності	4.5. Коефіцієнт фінансової стійкості	5.1. Зарплатоємність 1кВт електроенергії	5.2. Продуктивність праці	5.3. Коефіцієнти лінності кадрів	6.1. Коефіцієнт ефективності управління	6.2. Частка персоналу паливно-транспортного цеху в загальній чисельності	7.1. Рівень комунікацій підприємства	7.2. Інформаційна озброєність праці
2007	0,604	0,04	82,17	38,76	10,62	42,00	6,45	52,00	3,89	621,17	0,87	0,52	0,02	2,15	34,23	7,34	0,25	0,28	0,0070	2,10	0,00	0,45	0,49	0,17	0,14
2008	0,146	0,05	80,56	39,56	11,12	43,00	5,97	45,80	4,56	587,40	0,82	0,50	0,03	2,28	9,34	8,93	0,43	0,35	0,0003	1,37	0,00	0,43	0,51	0,14	0,13
2009	0,288	0,03	79,74	40,89	11,78	48,00	6,80	42,50	3,57	638,61	0,78	0,49	0,03	2,33	11,80	5,46	0,18	0,28	0,0004	1,58	0,00	0,46	0,43	0,17	0,14
2010	0,139	0,03	77,54	41,18	12,42	40,00	6,49	38,00	4,73	654,23	0,75	0,51	0,02	2,07	10,76	10,78	0,14	0,36	0,0002	1,80	0,00	0,42	0,51	0,16	0,11
2011	0,001	0,03	78,15	42,54	12,54	42,00	5,38	33,00	4,12	669,19	0,72	0,48	0,03	1,92	11,27	13,64	0,11	0,13	0,002	0,81	0,00	0,4	0,55	0,15	0,12
2012	0,008	0,04	80,01	46,78	11,30	42,00	7,12	27,2	5,30	687,05	0,78	0,55	0,04	1,65	74,73	8,93	0,48	0,37	0,0004	1,92	0,00	0,41	0,53	0,18	0,09
2013	0,986	0,03	60,73	60,81	10,98	46,00	5,58	30,5	5,2	669,00	0,81	0,76	0,04	2,52	155,9	0,98	0,11	0,35	0,0003	2,02	0,00	0,48	0,48	0,27	0,13
Середньо-квадр. відхил., σ	0,33524	0,00728	6,78544	7,13467	0,6789	2,548	0,591	8,226	0,61	31,445	0,045	0,091	0,01	0,27	50,66	3,731	0,142	0,13	0,002314	0,418047	0	0,027	0,0358	0,04	0,0166
$\bar{y}+3*\sigma_y$	1,31601	0,05756	97,3420	65,7640	13,574	50,93	8,027	63,11	6,3	741	0,926	0,816	0,05	2,93	196	19,2	0,669	0,685	0,008456	2,911284	0	0,516	0,6075	0,297	0,1728
$\bar{y}-3*\sigma_y$	-0,69544	0,01386	56,6293	22,9559	9,5006	35,64	4,484	13,75	2,67	552,33	0,654	0,273	0,01	1,34	-108	-3,18	-0,18	-0,09	-0,005428	0,403002	0	0,356	0,3924	0,057	0,0728
Коеф. Пірсона, r												0,14			0,72	-0,86	-0,39	0,224	0,26272	0,593493	-				
Коеф. Спірмена, r	1	-0,197	-0,721	0,6398	-0,61	0,46	-0,29	0,13	0,1	-0,04	0,6	0,81		0,74							-	0,896	-0,5084	0,826	0,5454
R^2	1	0,039	0,52	0,4094	0,373	0,21	0,08	0,02	0,01	0,002	0,36	0,65	0,02	0,55	0,52	0,74	0,15	0,05	0,069	0,3522	-	0,8	0,2585	0,683	0,298

Таблиця М.2

Результати кореляційного аналізу щодо залежності потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення підприємств-конкурентів за умов «монопольної» групи моделей ринку електроенергії

Роки	Потенціал конкурентоспроможності, К	1.1. Частка імпорту ПЕР	1.2. Енергоємність виробленої електроенергії, %	1.3. Виробнича собівартість електроенергії, коп. /кВт·год.	1.4. Врати при виробництві електроенергії, %	2.1. ККД енергетичних установок, %	2.2. Забортованість у постачанні електроенергії, %	2.3. Коефіцієнт використання встановленого обладнання, %	2.4. Фондовіддача, грн	2.5. Залишкова вартість ОФ	2.6. Коефіцієнт завантаження ОФ	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів	3.2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства, %	4.1. Коефіцієнт оборотності активів	4.2. Чистий прибуток підприємства, млн. грн	4.3. Період окупності власного капіталу	4.4. Коефіцієнт фінансової незалежності	4.5. Коефіцієнт фінансової стійкості	5.1. Зарплатосмість 1кВт електроенергії	5.2. Продуктивність праці	5.3. Коефіцієнт лінійності кадрів	6.1. Коефіцієнт ефективності управління	6.2. Частка персоналу паливно-транспортного цеху в загальній чисельності	7.1. Рівень комунікацій підприємства	7.2. Інформаційна озброєність праці
2007	1,656	0,03	79,51	44,13	11,47	42,00	6,45	52,00	3,56	682,84	0,67	0,61	0,02	2,15	43,84	7,34	0,25	0,28	0,01	2,10	0,00	0,45	0,49	0,15	0,11
2008	6,845	0,04	80,14	44,99	10,96	43,00	5,97	45,80	4,47	635,44	0,68	0,63	0,03	2,28	9,42	8,93	0,43	0,35	0,00	1,37	0,00	0,43	0,51	0,12	0,10
2009	3,471	0,02	79,14	45,94	10,97	48,00	6,80	42,50	5,21	672,01	0,65	0,65	0,03	2,33	10,35	5,46	0,18	0,28	0,00	1,58	0,00	0,46	0,43	0,15	0,11
2010	7,234	0,03	79,19	47,15	10,71	40,00	6,49	38,00	4,73	696,18	0,60	0,65	0,02	2,07	11,08	10,78	0,14	0,36	0,00	1,80	0,00	0,42	0,51	0,13	0,10
2011	9,81	0,03	81,67	48,52	11,71	42,00	5,38	33,00	4,12	711,02	0,60	0,51	0,03	1,92	11,98	13,63	0,11	0,43	0,00	1,92	0,00	0,40	0,55	0,14	0,10
2012	7,78	0,04	82,41	50,14	11,20	42,00	7,12	27,20	5,07	729,99	0,62	0,59	0,04	2,52	79,41	8,93	0,48	0,37	0,00	2,02	0,00	0,48	0,53	0,17	0,13
2013	1,014	0,03	77,76	51,45	9,87	46,00	5,58	30,50	3,57	711,05	0,66	0,69	0,04	1,65	165,59	0,98	0,11	0,00	0,00	0,81	0,00	0,41	0,48	0,24	0,20
Середньо-квадр. відхил., σ	8,156	0,0064	1,4786	2,5028	0,5508	2,5475	0,5905	8,2262	0,62	28,944	0,0294	0,0524	0,0076	0,2654	53,979	3,7276	0,1419	0,1295	0,0023	0,4180	0	0,0266	0,0358	0,0372	0,034
$\bar{y}+3*\sigma_y$	11,51	0,0473	84,408	54,98	12,634	50,928	8,0273	63,107	6,25	778,05	0,7245	0,7735	0,0527	2,9276	209,31	19,189	0,6688	0,6845	0,0084	2,9112	0	0,5156	0,6075	0,2675	0,222
$\bar{y}-3*\sigma_y$	-8,426	0,0091	75,536	39,964	9,329	35,643	4,4842	13,749	2,53	604,38	0,5483	0,4594	0,0073	1,3352	-114,56	-3,1764	-0,1831	-0,0925	-0,0054	0,4030	0	0,3557	0,3924	0,0439	0,018
Коеф. Пірсона, r															-0,2448	0,6408	-0,2977	0,4624	0,0584	0,3068	-				
Коеф. Спірмена, r	1	-0,1102	0,5632	0,2262	0,5648	-0,239	-0,536	-0,3439	-0,119	0,3505	-0,545	-0,873	0,067	-0,25							-	0,8123	0,6229	0,8	0,6
R^2	1	0,0121	0,3172	0,0511	0,319	0,0569	0,2873	0,1183	0,014	0,1229	0,2968	0,7623	0,0045	0,0627	0,0599	0,4106	0,0886	0,2138	0,0034	0,0941	-	0,6598	0,3880	0,64	0,36

Таблиця М.3

Результати кореляційного аналізу щодо залежності потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії

Роки	Потенціал конкурентоспроможності, K	1.1. Ціна на природні ПЕР, дол. за т	1.2. Регулярність постачання ПЕР	1.3. Виробнича собівартість електроенергії, коп. /кВт-год	1.4. Втрати при виробництві електроенергії, %	2.1. Коефіцієнт використання встановленого обладнання, %	2.2. Фондомісткість, грн	2.3. Залишкова вартість ОФ	2.4. Коефіцієнт завантаження ОФ	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів, млн. грн	3.2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства, %	3.3. Частка ринку, що займає підприємство, %	4.1. Коефіцієнт оборотності активів	4.2. Чистий прибуток підприємства, млн. грн	4.3. Коефіцієнт фінансової незалежності	4.4. Коефіцієнт фінансової стійкості	4.5. Коефіцієнт чистої рентабельності продукції	5.1. Зарплатоємність 1кВт електроенергії	5.2. Трудомісткість	5.3. Коефіцієнт плинності кадрів	6.1. Коефіцієнт ефективності управління	6.2. Частка персоналу паливно-транспортного цеху в загальній чисельності	7.1. Рівень комунікацій підприємства	7.2. Інформаційна озброєність праці
2007	0,604	93,00	0,35	38,76	10,62	52,00	138,15	621,17	0,87	0,52	0,02	4,39	2,15	34,23	0,25	0,28	0,01	0,0070	2,10	0,00	0,45	0,49	0,17	0,14
2008	0,146	110,00	0,60	39,56	11,12	45,80	132,56	587,40	0,82	0,50	0,03	4,78	2,28	9,34	0,43	0,35	0,004	0,0003	1,37	0,00	0,43	0,51	0,14	0,13
2009	0,288	95,00	0,55	40,89	11,78	42,50	128,64	638,61	0,78	0,49	0,03	4,56	2,33	11,80	0,18	0,28	0,002	0,0004	1,58	0,00	0,46	0,43	0,17	0,14
2010	0,139	113,00	0,60	41,18	12,42	38,00	137,94	654,23	0,75	0,51	0,02	4,32	2,07	10,76	0,14	0,36	0,01	0,0002	1,80	0,00	0,42	0,51	0,16	0,11
2011	0,001	110,00	0,60	42,54	12,54	33,00	143,06	669,19	0,72	0,48	0,03	4,21	1,92	11,27	0,11	0,43	0,004	0,002	1,92	0,00	0,4	0,55	0,15	0,12
2012	0,008	180,00	0,80	46,78	11,30	27,2	118,23	687,05	0,78	0,55	0,04	4,36	2,52	74,73	0,48	0,37	0,02	0,0004	2,02	0,00	0,48	0,53	0,18	0,13
2013	0,986	150,00	0,30	60,81	10,98	30,5	154,88	669,00	0,81	0,76	0,04	4,48	1,65	155,85	0,11	0,002	0,05	0,0003	0,81	0,00	0,41	0,48	0,27	0,09
Серед.знач. Квадрату	0,208665	15649	0,3193	2018,713	133,6	1544,426	18667	419164	0,63	0,304443	0,000957	19,76866	4,613	4502,108	0,079	0,104	0,000448	8E-06	2,921	0	0,190557	0,251286	0,032971	0,015371
Квадр. середн.	0,096277	14780	0,2947	1967,81	133,1	1476,755	18553	418175	0,62	0,296247	0,0009	19,73898	4,543	1935,749	0,059	0,088	0,000204	2E-06	2,746	0	0,189847	0,25	0,03138	0,015094
Середньо-квадр. відхил., σ	0,335243	29,49	0,1568	7,13467	0,679	8,226215	10,665	31,445	0,05	0,090531	0,007559	0,172272	0,265	50,65925	0,142	0,13	0,015618	0,0023	0,418	0	0,02665	0,035857	0,039898	0,01666
$\bar{y}+3*\sigma_y$	1,370546	8737	0,593	1523,742	114,8	2728,679	19117	385947	0,89	0,541994	0,023078	19,78892	5,419	1323,671	0,488	0,467	0,046954	0,007	5,664	0	0,282449	0,347671	0,148593	0,06958
$\bar{y}-3*\sigma_y$	-0,64091	8561	-0,348	1480,934	110,7	2679,321	19053	385758	0,62	-0,00119	-0,02228	18,75528	3,826	1019,715	-0,36	-0,31	-0,04675	-0,007	3,156	0	0,122551	0,132529	-0,09079	-0,03038
Коеф. Пірсона, r	1		-0,912							0,80556	0,141493				-0,39	-0,94	0,737381	0,2627					0,826413	-0,45518
Коеф. Спірмена, r		0,01		0,639831	-0,61	0,128133	0,6782	-0,04	0,6			0,17237	-0,627	0,720444					-0,62	-	-0,19878	-0,50841		
R^2	1	0,00	0,83	0,41	0,37	0,02	0,46	0,00	0,36	0,65	0,02	0,03	0,39	0,52	0,15	0,89	0,54	0,00	0,39	-	0,04	0,26	0,68	0,21

Таблиця М.4

Результати кореляційного аналізу щодо залежності потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення підприємств-конкурентів за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії

Роки	Потенціал конкурентоспроможності, K	1.1. Ціна на природні ПЕР, дол. за т	1.2. Регулярність постачання ПЕР	1.3. Виробнича собівартість електроенергії, коп. /кВтгод	1.4. Втрати при виробництві електроенергії, %	2.1. Коефіцієнт використання встановленого обладнання, %	2.2. Фондомісткість, грн	2.3. Залишкова вартість ОФ	2.4. Коефіцієнт завантаження ОФ	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів, млн. грн	3.2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства, %	3.3. Частка ринку, що займає підприємство, %	4.1. Коефіцієнт оборотності активів	4.2. Чистий прибуток підприємства, млн. грн	4.3. Коефіцієнт фінансової незалежності	4.4. Коефіцієнт фінансової стійкості	4.5. Коефіцієнт чистої рентабельності продукції	5.1. Зарплатоємність 1кВт електроенергії	5.2. Трудомісткість	5.3. Коефіцієнт плинності кадрів	6.1. Коефіцієнт ефективності управління	6.2. Частка персоналу паливно-транспортного цеху в загальній чисельності	7.1. Рівень комунікацій підприємства	7.2. Інформаційна озброєність праці
2007	1,656	93,00	0,35	44,13	11,47	52,00	138,15	682,84	0,67	0,61	0,02	4,70	2,15	43,84	0,25	0,28	0,01	0,01	2,10	0,00	0,45	0,49	0,15	0,11
2008	6,845	110,00	0,60	44,99	10,96	45,80	132,56	635,44	0,68	0,63	0,03	4,63	2,28	9,42	0,43	0,35	0,00	0,00	1,37	0,00	0,43	0,51	0,12	0,10
2009	3,471	95,00	0,55	45,94	10,97	42,50	128,64	672,01	0,65	0,65	0,03	4,78	2,33	10,35	0,18	0,28	0,00	0,00	1,58	0,00	0,46	0,43	0,15	0,11
2010	7,234	113,00	0,60	47,15	10,71	38,00	137,94	696,18	0,60	0,65	0,02	4,58	2,07	11,08	0,14	0,36	0,01	0,00	1,80	0,00	0,42	0,51	0,13	0,10
2011	926,81	111,50	0,60	47,67	10,98	35,50	140,50	705,06	0,57	0,64	0,03	4,50	2,00	11,51	0,13	0,40	0,01	0,00	1,86	0,00	0,41	0,53	0,14	0,10
2012	120,768	145,00	0,70	49,01	11,62	30,10	130,65	721,62	0,62	0,55	0,04	4,48	2,22	49,66	0,30	0,40	0,01	0,00	1,97	0,00	0,44	0,54	0,16	0,11
2013	1,014	165,00	0,55	50,90	10,32	28,85	136,56	719,41	0,64	0,59	0,04	4,73	2,09	127,57	0,30	0,19	0,04	0,00	1,42	0,00	0,45	0,51	0,20	0,16
Серед. знач. Квадрату	124810,96	15649	0,3193	2271,9653	118,8291	1544,426	18666,51	496610,91	0,3993	0,3919	0,000957	22,2705	4,6134	5163,47	0,0791	0,1044	0,00045		2,9209	0	0,190557	0,251286	0,025636	0,015279
Квадр. середн.	23269,24	14144,01	0,3184	2219,3521	121,0471	1518,216	18224,61	476600,87	0,3960	0,3782	0,000816	21,3906	4,6718	1415,91	0,06002	0,1034	0,00013		2,9854	0	0,19047	0,252147	0,021862	0,012416
Різниця	101541,72	1504,99	0,0009	52,6131	2,218	26,2102	441,8972	20010,04	0,0032	0,0138	0,000141	0,8799	0,0583	3747,56	0,01912	0,00097	0,00032		0,0646	0	8,72E-05	0,00086	0,003774	0,002862
Серед. квадрат. відхил., σ	318,6561	38,7943	0,0295	7,2534	1,48929	5,11959	21,02135	141,4568	0,0572	0,1173	0,011867	0,9380	0,2415	61,2174	0,13827	0,03128	0,01782	0,0023	0,2542	0	0,00934	0,029326	0,061433	0,0535
$\bar{y}+3\sigma_y$	1274,6245	155,1771	0,1178	29,0139	5,95718	20,4783	84,0854	565,8273	0,2288	0,4692	0,047466	3,7521	0,9658	244,869	0,55307	0,12509	0,07126	0,0093	1,0167	0	0,037362	0,117303	0,245731	0,214
$\bar{y}-3\sigma_y$	-637,3122	-77,5885	-0,0589	-14,5069	-2,9786	-10,2392	-42,0427	-282,9136	-0,1145	-0,2346	-0,02373	-1,8761	-0,4829	-122,435	-0,2765	-0,0626	-0,0356	-0,0046	-0,5083	0	-0,01868	-0,05865	-0,12287	-0,107
Коеф. Пірсона, r		-0,07	0,2246	-0,1495	-0,05644	-0,24326	0,50114	0,27261	-0,7215	0,1479	-0,16725	-0,5617	-0,5861	-0,2593	-0,4737	0,4877	-0,1811	-0,0844	0,259446	-	-0,66754	0,408855	-0,19776	-0,26256
Коеф. Спірмена, r	1																							
R ²	1	0,0051	0,0504	0,02235	0,00318	0,05917	0,251141	0,074319	0,5206	0,0218	0,027972	0,3155	0,3435	0,0672	0,2244	0,2378	0,03280	0,0071	0,067312	-	0,445603	0,167162	0,039108	0,068939

Таблиця М.5

Результати кореляційного аналізу щодо залежності потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС за умов «монопольної» групи моделей ринку електроенергії з відокремленими найбільшими за значенням коефіцієнтами кореляції

Роки	Потенціал конкурентоспроможності, K	1.2. Енергоємність виробленої електроенергії, %	1.3. Виробнича собівартість електроенергії, коп. /кВт·год.	1.4. Втрати при виробництві електроенергії, %	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів	4.1. Коефіцієнт оборотності активів	4.2. Чистий прибуток підприємства, млн. грн	4.3. Період окупності власного капіталу	5.2. Продуктивність праці	6.1. Коефіцієнт ефективності управління	7.1. Рівень комунікацій підприємства	7.2. Інформаційна озброєність праці
2007	0,604	82,17	38,76	10,62	0,52	2,15	34,23	7,34	2,10	0,45	0,17	0,14
2008	0,146	80,56	39,56	11,12	0,50	2,28	9,34	8,93	1,37	0,43	0,14	0,13
2009	0,288	79,74	40,89	11,78	0,49	2,33	11,80	5,46	1,58	0,46	0,17	0,14
2010	0,139	77,54	41,18	12,42	0,51	2,07	10,76	10,78	1,80	0,42	0,16	0,11
2011	0,001	78,15	42,54	12,54	0,48	1,92	11,27	13,64	0,81	0,4	0,15	0,12
2012	0,008	80,01	46,78	11,30	0,55	1,65	74,73	8,93	1,92	0,41	0,18	0,09
2013	0,986	60,73	60,81	10,98	0,76	2,52	155,9	0,98	2,02	0,48	0,27	0,13
Коеф. Пірсона, r							0,72	0,86	0,593493			
Коеф. Спірмена, r	1	-0,721	0,6398	-0,61	0,81	0,74				0,896	0,826	0,545
R^2	1	0,52	0,409	0,373	0,65	0,55	0,52	0,74	0,352	0,8	0,683	0,298

Таблиця М.6

Результати кореляційного аналізу щодо залежності потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення підприємств-конкурентів за умов «монопольної» групи моделей ринку електроенергії з відокремленими найбільшими за значенням коефіцієнтами кореляції

Роки	Потенціал конкурентоспроможності, K	1.2. Енергосмість виробленої електроенергії, %	1.4. Втрати при виробництві електроенергії, %	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів	4.3. Період окупності власного капіталу	6.1. Коефіцієнт ефективності управління	7.1. Рівень комунікацій підприємства	7.2. Інформаційна озброєність праці
2007	1,656	79,51	11,47	0,61	7,34	0,45	0,15	0,11
2008	6,845	80,14	10,96	0,63	8,93	0,43	0,12	0,10
2009	3,471	79,14	10,97	0,65	5,46	0,46	0,15	0,11
2010	7,234	79,19	10,71	0,65	10,78	0,42	0,13	0,10
2011	926,81	81,67	11,71	0,51	13,63	0,40	0,14	0,10
2012	120,768	82,41	11,20	0,59	8,93	0,48	0,17	0,13
2013	1,014	77,76	9,87	0,69	0,98	0,41	0,24	0,20
Серед. квадр. відхил., σ	318,656	1,4786	0,5508	0,0524	3,727622	0,02665	0,037266	0,034
$\bar{y}+3*\sigma_y$	1108,51	84,408	12,634	0,7735	19,18929	0,515663	0,267513	0,222
$\bar{y}-3*\sigma_y$	-803,426	75,536	9,329	0,4594	-3,17644	0,355765	0,043915	0,018
Коеф. Пірсона, r					0,640809			
Коеф. Спірмена, r	1	0,563	0,565	-0,873		0,8123	0,8	0,6
R^2	1	0,317	0,319	0,762	0,411	0,6599	0,64	0,36

Таблиця М.7

Результати кореляційного аналізу щодо залежності потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії з відокремленими найбільшими за значенням коефіцієнтами кореляції

Роки	Потенціал конкурентоспроможності, K	1.2. Регулярність постачання ПЕР	1.3. Виробнича собівартість електроенергії, коп. /кВт-год.	1.4. Втрати при виробництві електроенергії, %	2.2. Фондомісткість, грн	2.4. Коефіцієнт завантаження ОФ	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів	4.1. Коефіцієнт оборотності активів	4.2. Чистий прибуток підприємства, млн. грн	4.4. Коефіцієнт фінансової стійкості	4.5. Коефіцієнт чистої рентабельності продукції	5.2. Трудомісткість	7.2. Рівень комунікацій підприємства
2007	0,604	0,35	38,76	10,62	138,15	0,87	0,52	2,15	34,23	0,28	0,01	2,10	0,17
2008	0,146	0,60	39,56	11,12	132,56	0,82	0,50	2,28	9,34	0,35	0,004	1,37	0,14
2009	0,288	0,55	40,89	11,78	128,64	0,78	0,49	2,33	11,80	0,28	0,002	1,58	0,17
2010	0,139	0,60	41,18	12,42	137,94	0,75	0,51	2,07	10,76	0,36	0,01	1,80	0,16
2011	0,001	0,60	42,54	12,54	143,06	0,72	0,48	1,92	11,27	0,43	0,004	1,92	0,15
2012	0,008	0,80	46,78	11,30	118,23	0,78	0,55	2,52	74,73	0,37	0,02	2,02	0,18
2013	0,986	0,30	60,81	10,98	154,88	0,81	0,76	1,65	155,85	0,002	0,05	0,81	0,27
Коеф. Пірсона, r	1	0,912					0,80556			0,94	0,737381		0,826413
Коеф. Спірмена, r			-0,639831	-0,61	0,6782	0,6		0,627	0,720444			-0,62	
R^2	1	0,83	0,41	0,37	0,46	0,36	0,65	0,39	0,52	0,89	0,54	0,39	0,68

Таблиця М.8

Результати кореляційного аналізу щодо залежності показників потенціалу конкурентоспроможності та ресурсного забезпечення підприємств-конкурентів за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії з відокремленими найбільшими за значенням коефіцієнтами кореляції

Роки	Потенціал конкурентоспроможності, K	2.2. Фондомісткість, грн	2.4. Коефіцієнт завантаження ОФ	3.3. Частка ринку, що займає підприємство, %	4.1. Коефіцієнт оборотності активів	4.4. Коефіцієнт фінансової стійкості	6.1. Коефіцієнт ефективності управління
2007	1,656	138,15	0,67	4,70	2,15	0,28	0,45
2008	6,845	132,56	0,68	4,63	2,28	0,35	0,43
2009	3,471	128,64	0,65	4,78	2,33	0,28	0,46
2010	7,234	137,94	0,60	4,58	2,07	0,36	0,42
2011	926,81	140,50	0,57	4,50	2,00	0,40	0,41
2012	120,768	130,65	0,62	4,48	2,22	0,40	0,44
2013	1,014	136,56	0,64	4,73	2,09	0,19	0,45
Коеф. Пірсона, r		0,50114	0,72153	0,56173	0,58612	0,487692	0,66754
Коеф. Спірмена, r	1	-	-	-	-	-	-
R^2	1	0,251141	0,520601	0,315539	0,343539	0,237843	0,445603

Додаток Н

Таблиця Н.1

Результати багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу залежності потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС від імплікаційних показників ресурсного забезпечення за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії

ВЫВОД ИТОГОВ по группе показателей 1 - «Природні»

<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0,748149
R-квадрат	0,559727
Нормированный R-квадрат	0,394624
Стандартная ошибка	0,287068
Наблюдения	12

<i>Дисперсионный анализ</i>						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	3	0,838133	0,279377814	3,390177	0,074313187	
Остаток	8	0,659264	0,082408028			
Итого	11	1,497398				

	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	0,824421	1,574847	0,523492389	0,614819	-2,807184045	4,456025
Переменная X 1	1,584481	0,911713	1,737916409	0,120425	-0,517932983	3,686895
Переменная X 2	-0,00836	0,019441	-0,429993641	0,678548	-0,053191295	0,036472
Переменная X 3	-0,0921	0,158928	-0,579534269	0,578179	-0,458593917	0,274385

Продовження табл. Н.1

ВЫВОД ОСТАТКА

<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное Y</i>	<i>Остатки</i>	<i>Стандартные остатки</i>
1	0,5700826	-0,27608264	-1,127731435
2	0,4797443	-0,34374428	-1,404113025
3	0,6087014	0,369298565	1,508496156
4	0,5673852	0,252614779	1,031870845
5	0,6153675	0,046632452	0,190482393
6	0,5856036	0,01839641	0,075144927
7	0,4202011	-0,274201114	-1,120045853
8	0,3641387	-0,076138693	-0,311008318
9	0,2869228	-0,147922751	-0,604228997
10	0,1117708	-0,110770757	-0,452472001
11	-0,2729983	0,280998286	1,147810672
12	0,7250803	0,260919743	1,065794637
13	0,8012604		
14	1,1079152		

Таблиця Н.2

Результати багатфакторного кореляційно-регресійного аналізу залежності потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС від імплікаційних показників ресурсного забезпечення за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії

ВЫВОД ИТОГОВ по группе показателей 2 – «Технічні»

<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0,888654
R-квадрат	0,789707
Нормированный R-квадрат	0,719609
Стандартная ошибка	0,195257
Наблюдения	9

Дисперсионный анализ

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	2	0,859025	0,429512744	11,26578432	0,0093	
Остаток	6	0,228753	0,038125419			
Итого	8	1,087778				

	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	4,29774	1,000668	4,294871051	0,005121462	-6,74629	-1,84919
Переменная X 1	0,018969	0,006796	2,791037474	0,031534346	0,002339	0,035598
Переменная X 2	2,532792	0,940043	2,694337248	0,035845094	0,23259	4,832993

Продовження табл. Н.2

ВЫВОД ОСТАТКА

<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное \hat{Y}</i>	<i>Остатки</i>	<i>Стандартные остатки</i>
1	0,925134	-0,105134035	-0,621735106
2	0,720963	-0,05896293	-0,348691304
3	0,526293	0,077707274	0,459540433
4	0,293619	-0,14761892	-0,872979574
5	0,117951	0,170049483	1,005628036
6	0,218374	-0,079374315	-0,469398881
7	0,23951	-0,238509558	-1,410482964
8	-0,07951	0,087512129	0,517523779
9	0,691669	0,294330873	1,740595581
10	0,73992		
11	0,899202		

Таблиця Н.3

Результати багатфакторного кореляційно-регресійного аналізу залежності потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС від імплікаційних показників ресурсного забезпечення за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії

ВЫВОД ИТОГОВ по группе показателей 3 – «Технологічні»

<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0,763786
R-квадрат	0,583369
Нормированный R-квадрат	0,444491
Стандартная ошибка	0,274834
Наблюдения	9

Дисперсионный анализ

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	2	0,634575	0,317288	4,200609	0,07232	
Остаток	6	0,453203	0,075534			
Итого	8	1,087778				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P- Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	4,30109	2,428923	1,77078	0,126987	-10,2444	1,642275
Переменная X 1	2,883982	1,14743	2,513427	0,045691	0,076321	5,691642
Переменная X 2	0,699708	0,529479	1,321501	0,234487	-0,59588	1,995297

Продовження табл. Н.3

ВЫВОД ОСТАТКА

<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное \hat{Y}</i>	<i>Остатки</i>	<i>Стандартные остатки</i>
1	0,543034	0,27696563	1,163656272
2	0,469687	0,192312784	0,807991868
3	0,270301	0,333698615	1,402016872
4	0,485508	-0,339507697	-1,42642342
5	0,302732	-0,014732214	-0,06189661
6	0,192482	-0,053482037	-0,224701915
7	0,028995	-0,027994748	-0,117618437
8	0,33583	-0,327829615	-1,377358581
9	1,025431	-0,039430718	-0,165666049
10	1,04687		
11	1,048124		

Таблиця Н.4

Результати багатфакторного кореляційно-регресійного аналізу залежності потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС від імплікаційних показників ресурсного забезпечення за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії

ВЫВОД ИТОГОВ по группе показателей 4 – «Фінансові»

<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0,748748
R-квадрат	0,560624
Нормированный R-квадрат	0,384873
Стандартная ошибка	0,267805
Наблюдения	15

Дисперсионный анализ

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	4	0,915107	0,228777	3,189882	0,062276	
Остаток	10	0,717195	0,071719			
Итого	14	1,632302				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	2,09357	0,962509	2,175118	0,054695	-0,05103	4,238174
Переменная X 1	-0,34399	0,319305	-1,07732	0,306639	-1,05545	0,367462
Переменная X 2	0,018226	0,059899	0,304272	0,767158	-0,11524	0,151688
Переменная X 3	-2,989	1,040212	-2,87345	0,016571	-5,30673	-0,67126
Переменная X 4	-10,8801	9,895658	-1,09949	0,297321	-32,929	11,16877

Продовження табл. Н.4

ВЫВОД ОСТАТКА

<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное \hat{Y}</i>	<i>Остатки</i>	<i>Стандартные остатки</i>
1	0,737812695	0,030187305	0,13344522
2	0,569986308	0,040013692	0,176883492
3	0,729757155	-0,277757155	-1,227846082
4	0,365943742	-0,071943742	-0,318032642
5	0,543578692	-0,407578692	-1,801731803
6	0,497958281	0,480041719	2,122059982
7	0,538164792	0,281835208	1,245873417
8	0,398804283	0,263195717	1,163476166
9	0,435041668	0,168958332	0,746892825
10	0,247491227	-0,101491227	-0,448649489
11	0,453974654	-0,165974654	-0,733703254
12	0,206300439	-0,067300439	-0,297506577
13	0,11853104	-0,11753104	-0,519554667
14	0,028521084	-0,020521084	-0,09071497
15	1,020133941	-0,034133941	-0,150891617
16	1,292606		
17	1,371749		

Таблиця Н.5

Результати багатфакторного кореляційно-регресійного аналізу залежності потенціалу конкурентоспроможності Вуглегірської ТЕС від імплікаційних показників ресурсного забезпечення за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії

ВЫВОД ИТОГОВ по группе показателей 5, 6, 7 – «Трудові», «Управлінські», «Інформаційні».

<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0,51024747
R-квадрат	0,26035248
Нормированный R-квадрат	0,05863043
Стандартная ошибка	0,33129607
Наблюдения	15

Дисперсионный анализ

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	3	0,424974	0,141658	1,29065	0,326124	
Остаток	11	1,207328	0,109757			
Итого	14	1,632302				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	2,10971629	2,311283	0,91279	0,380924	-2,97738	7,196815
Переменная X 1	-3,0267358	4,815364	-0,62856	0,54247	-13,6253	7,57181
Переменная X 2	3,9354864	2,546679	1,54534	0,150532	-9,54069	1,669717
Переменная X 3	0,00673981	0,003438	1,960499	0,07575	-0,00083	0,014306

Продовження табл. Н.5

ВЫВОД ОСТАТКА

<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное \hat{Y}</i>	<i>Остатки</i>	<i>Стандартные остатки</i>
1	0,52310542	0,244895	0,730651937
2	0,5308033	0,079197	0,236286243
3	0,5395262	-0,08753	-0,26113763
4	0,54517405	-0,25117	-0,749386967
5	0,39341572	-0,25742	-0,768009213
6	0,40111361	0,576886	1,721161635
7	0,40881149	0,411189	1,226795941
8	0,41715001	0,24485	0,730518885
9	0,37970958	0,22429	0,669178657
10	0,50931984	-0,36332	-1,083978025
11	0,46046915	-0,17247	-0,514568017
12	0,43290383	-0,2939	-0,876872816
13	0,41959285	-0,41859	-1,248887062
14	0,38391064	-0,37591	-1,121543135
15	0,54699429	0,439006	1,309789567
16	0,642019779		
17	0,841528918		

Додаток П

Таблиця П.1

Порівняльна характеристика найбільш впливових факторів на діяльність Вуглегірської ТЕС за умов різних моделей ринку електроенергії

<i>Групи РЗП</i>	<i>Відповідно до «монопольної» групи моделей</i>	<i>Відповідно до «конкурентної» групи моделей</i>
<i>1. Природна, Ппр</i>	1. Частка імпорتنих ПЕР (-) 2. Енергоємність виробленої електроенергії (-) 3. Виробнича собівартість електроенергії (-) 4. Втрати при виробництві електроенергії (-)	1. Ціна на природні ПЕР (-) 2. Регулярність постачання ПЕР (+) 3. Виробнича собівартість електроенергії (-) 4. Втрати при виробництві електроенергії (-)
<i>2. Технічна, Птх</i>	1. ККД енергетичних установок (-) 2. Заборгованість у постачанні електроенергії (-) 3. Коефіцієнт використання встановленого обладнання (+) 4. Фондовіддача (+) 5. Залишкова вартість ОФ (+) 6. Коефіцієнт завантаження ОФ (+)	1. Коефіцієнт використання встановленого обладнання (+) 2. Фондомісткість (+) 3. Залишкова вартість ОФ (+) 4. Коефіцієнт завантаження ОФ (+)
<i>3. Технологічна, Птл</i>	1. Залишкова вартість нематеріальних активів(+) 2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства (+)	1. Залишкова вартість нематеріальних активів(+) 2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства (+) 3. Частка ринку, яку займає підприємство (+)
<i>4. Фінансова, Пфін</i>	1. Коефіцієнт оборотності активів (+) 2. Чистий прибуток підприємства (+) 3. Період окупності власного капіталу (+) 4. Коефіцієнт фінансової незалежності (+) 5. Коефіцієнт фінансової стійкості (+)	1. Коефіцієнт оборотності активів (+) 2. Чистий прибуток підприємства (+) 3. Коефіцієнт фінансової незалежності (+) 4. Коефіцієнт фінансової стійкості (+) 5. Коефіцієнт чистої рентабельності продукції (+)
<i>5. Трудова, Птр</i>	1. Зарплатоємність 1кВт електроенергії (-) 2. Продуктивність праці (+) 3. Коефіцієнт плинності кадрів (-)	1. Зарплатоємність 1кВт електроенергії (-) 2. Трудомісткість праці (-) 3. Коефіцієнт плинності кадрів (-)
<i>6. Управлінська, Пупр</i>	1. Коефіцієнт ефективності управління (+) 2. Частка персоналу паливно-транспортного цеху в загальній чисельності (+)	1. Коефіцієнт ефективності управління (+) 2. Частка управлінського персоналу в загальній чисельності (+)
<i>7. Інформаційна, Пінф</i>	1. Рівень комунікацій підприємства (+) 2. Інформаційна озброєність праці (+)	1. Рівень комунікацій підприємства (+) 2. Інформаційна озброєність праці (+)

Таблиця П.2

Порівняльна характеристика найбільш впливових факторів Зміївської ТЕС, Трипільської ТЕС за умов різних моделей ринку електроенергії

Групи РЗП	Відповідно до «монопольної» групи моделей	Відповідно до «конкурентної» групи моделей
1. Природна, <i>Ппр</i>	1. Частка імпортованих ПЕР (-) 2. Енергоємність виробленої електроенергії (-) 3. Виробнича собівартість електроенергії (-) 4. Втрати при виробництві електроенергії (-)	1. Ціна на природні ПЕР (-) 2. Регулярність постачання ПЕР (+) 3. Виробнича собівартість електроенергії (-) 4. Втрати при виробництві електроенергії (-)
2. Технічна, <i>Птх</i>	1. ККД енергетичних установок (-) 2. Заборгованість у постачанні електроенергії (-) 3. Коефіцієнт використання встановленого обладнання (+) 4. Фондовіддача (+) 5. Залишкова вартість ОФ (+) 6. Коефіцієнт завантаження ОФ (+)	1. Коефіцієнт використання встановленого обладнання (+) 2. Фондомісткість (+) 3. Залишкова вартість ОФ (+) 4. Коефіцієнт завантаження ОФ (+)
3. Технологічна, <i>Птл</i>	1. Залишкова вартість нематеріальних активів (+) 2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства (+)	1. Залишкова вартість нематеріальних активів (+) 2. Частка нематеріальних активів в активах підприємства (+) 3. Частка ринку, яку займає підприємство (+)
4. Фінансова, <i>Пфін</i>	1. Коефіцієнт оборотності активів (+) 2. Чистий прибуток підприємства (+) 3. Період окупності власного капіталу (+) 4. Коефіцієнт фінансової незалежності (+) 5. Коефіцієнт фінансової стійкості (+)	1. Коефіцієнт оборотності активів (+) 2. Чистий прибуток підприємства (+) 3. Коефіцієнт фінансової незалежності (+) 4. Коефіцієнт фінансової стійкості (+) 5. Коефіцієнт чистої рентабельності продукції (+)
5. Трудова, <i>Птр</i>	1. Зарплатоємність 1кВт електроенергії (-) 2. Продуктивність праці (+) 3. Коефіцієнт плинності кадрів (-)	1. Зарплатоємність 1кВт електроенергії (-) 2. Трудомісткість праці (-) 3. Коефіцієнт плинності кадрів (-)
6. Управлінська, <i>Пупр</i>	1. Коефіцієнт ефективності управління (+) 2. Частка персоналу паливно-транспортного цеху в загальній чисельності (+)	1. Коефіцієнт ефективності управління (+) 2. Частка управлінського персоналу в загальній чисельності (+)
7. Інформаційна, <i>Пінф</i>	1. Рівень комунікацій підприємства (+) 2. Інформаційна озброєність праці (+)	1. Рівень комунікацій підприємства (+) 2. Інформаційна озброєність праці (+)

Таблиця П.3

Нормативні значення показників ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств
відповідно до умов «монопольної» групи моделей ринку

№	Показники	Нормативне значення
1	Енергоємність виробленої електроенергії (-)	< 50%
2	Втрати при виробництві електроенергії (-)	< 10%
3	Фондомісткість (+)	< 1 зменшення
4	Коефіцієнт завантаження ОФ (+)	> 80%
5	Залишкова вартість нематеріальних активів (+)	> 0 збільшення
7	Коефіцієнт оборотності активів (+)	> 0 збільшення
8	Коефіцієнт фінансової стійкості (+)	$0,5 < K < 0,9$
9	4.3 Період окупності власного капіталу (-)	зменшення
9	Продуктивність праці (+)	> 1
10	Коефіцієнт ефективності управління (+)	>20%
11	Рівень комунікацій підприємства (+)	$K > 80\%$
12	Інформаційна озброєність праці (+)	$K > 80\%$

Таблиця П.1

Нормативні значення показників ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств
відповідно до умов «конкурентної» групи моделей ринку

№	Показники	Нормативне значення
1.	Енергоємність виробленої електроенергії (-)	< 50%
2.	Регулярність постачання ПЕР(+)	> 90%
3.	Виробнича собівартість електроенергії (-)	$\leq 2187,21$ коп. /кВт·год
4.	Втрати при виробництві електроенергії (-)	< 10%
5.	Фондомісткість (+)	< 1 зменшення
6.	Коефіцієнт завантаження ОФ (+)	> 80%
7.	Залишкова вартість нематеріальних активів(+)	> 0 збільшення
8.	Частка ринку, яку займає підприємство(+)	$K > 5\%$
9.	Коефіцієнт оборотності активів (+)	> 0 збільшення
10.	Чистий прибуток підприємства (+)	> 0 збільшення
11.	Коефіцієнт фінансової стійкості (+)	$0,5 < K < 0,9$
12.	Коефіцієнт чистої рентабельності продукції (+)	> 0 збільшення
13.	Трудовісткість праці (-)	<1 зменшення
14.	Період окупності власного капіталу (-)	зменшення
15.	Коефіцієнт ефективності управління(+)	> 20%
16.	Рівень комунікацій підприємства (+)	> 80%
17.	Інформаційна озброєність праці (+)	> 80%

Додаток Р

Таблиця Р

Вхідні дані для кореляційно-регресійного аналізу залежності потенціалу конкурентоспроможності від імплікаційних показників ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС за умов «конкурентної» групи моделей ринку електроенергії

Роки	Потенціал конкурентоспроможності, K	1.2. Регулярність постачання ПЕР	1.3. Виробнича собівартість електроенергії, коп. /кВт·год	2.2. Фондомісткість, грн	2.4. Коефіцієнт завантаження ОФ	3.1. Залишкова вартість нематеріальних активів	3.3. Частка ринку, що займає підприємство, %	4.1. Коефіцієнт оборотності активів	4.2. Темпи росту чистого прибутку	4.4. Коефіцієнт фінансової стійкості	4.5. Коефіцієнт чистої рентабельності продукції	5.2. Трудомісткість	6.1. Коефіцієнт ефективності управління	7.1. Рівень комунікацій підприємства	4.2. Чистий прибуток підприємства, млн. грн
1999	0,768							2,69	1,02	0,114	0,01	1,53	0,47	0,04	16,82
2000	0,61							2,64	0,65	0,136	0,02	1,45	0,46	0,05	10,89
2001	0,452							2,59	1,37	0,16	0,002	1,37	0,45	0,06	14,97
2002	0,294							2,54	1,01	0,18	0,03	1,29	0,47	0,07	15,05
2003	0,136							2,49	1,01	0,20	0,01	2,21	0,46	0,09	15,13
2004	0,978							2,44	1,14	0,22	0,01	2,14	0,45	0,10	17,21
2005	0,82	0,66	36,54	147,38	0,96	0,55	4,663	2,39	0,90	0,246	0,002	2,06	0,45	0,11	15,53
2006	0,662	0,65	37,61	142,63	0,91	0,53	4,62	2,34	0,94	0,268	0,01	1,98	0,44	0,13	14,63
2007	0,604	0,65	38,76	138,15	0,87	0,52	4,39	2,15	2,34	0,28	0,01	2,10	0,43	0,17	34,23
2008	0,146	0,60	39,56	132,56	0,82	0,50	4,78	2,28	0,27	0,35	0,004	1,37	0,43	0,14	9,34
2009	0,288	0,55	40,89	128,64	0,78	0,49	4,56	2,33	1,26	0,28	0,002	1,58	0,46	0,17	11,8
2010	0,139	0,60	41,18	137,94	0,75	0,51	4,32	2,07	0,91	0,36	0,01	1,80	0,42	0,16	10,76
2011	0,001	0,60	42,54	143,06	0,72	0,48	4,21	1,92	1,05	0,43	0,004	1,92	0,4	0,15	11,27
2012	0,008	0,80	46,78	118,23	0,78	0,55	4,36	2,52	6,63	0,37	0,02	2,02	0,48	0,18	74,73

Додаток С
Таблиця С.1

Рішення задачі двокритеріальної оптимізації ресурсного забезпечення у ПАТ Вуглегірська ТЕС, де цільова функція чистого прибутку енергогенеруючого підприємства Вуглегірська ТЕС виражає критерій максимізації

Н8		fx = B2*N2+B3*N3+B4*N4+B5*N5						
	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Вхідні дані:						Змінні (потужність, МВт):	
2	ЧП на 1 МВт (млн. грн): z1 =	0,1599					x1 =	289
3	z2 =	0,1482					x2=	278
4	z3 =	0,1358					x3=	297
5	z4 =	0,1488					x4=	256
6	Ресурси:							
7	Втрати при виробництві е/е (%) <=	10,98					Цільова функція	
8	Регулярність постачання ПЕР (%) >=	30					Z1=z1x1+z2x2+z3x3+z4x4→max :	165,836
9	Виробнича собівартість е/е, коп. /МВт·год <=	0,06081						
10	Норми витрат:							
11	Втрати при виробництві е/е, %/МВт: a11=	0,0110	a12=	0,0140	a13=	0,0125	a14=	0,0140
12	Регулярність постачання ПЕР, %/МВт: a21=	0,0120	a22=	0,0080	a23=	0,0050	a24=	0,0020
13	Виробнича собівартість е/е, коп. /МВт·год: a31 =	0,0595	a32=	0,0621	a33=	0,0605	a34=	0,0611
14	Максимальн потужність блоків 1-4 (МВт)=	1200						
15								
16	Ліва частина обмежень:							
17	a11x1+a12x2+a13x3+a14x4 =	14,3675						
18	a21x1+a22x2+a23x3+a24x4 =	7,689						
19	a31x1+a32x2+a33x3+a34x4 =	68,07785						
20	x1+x2+x3+x4=	1120						
21	x1; x2; x3; x4 >	0						
22								

Таблиця С.2

Рішення задачі двохкритеріальної оптимізації ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС, де цільова функція втрат енергогенеруючого підприємства Вуглегірська ТЕС виражає критерій мінімізації

H8		f _x =B11*H2+D11*H3+F11*H4+H11*H5						
	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Вхідні дані:						Змінні (потужність, МВт):	
2							x1 =	190
3							x2=	145
4							x3=	144
5							x4=	132
6	Ресурси:							
7	Втрати при виробництві е/е (%) <=	10,98					Цільова функція	
8	Регулярність постачання ПЕР (%) >=	30					Z2=a11x1+a12x2+a13x3+a14x4→min :	7,768
9	Виробнича собівартість е/е, коп. /МВт-год <=	0,06081						
10	Норми витрат:							
11	Втрати при виробництві е/е (%): a11=	0,011	a12=	0,014	a13=	0,0125	a14=	0,014
12	Регулярність постачання ПЕР: a21=	0,012	a22=	0,008	a23=	0,005	a24=	0,002
13	Виробнича собівартість е/е, коп. /МВт-год: a31 =	0,05951	a32=	0,06212	a33=	0,0605	a34=	0,0611
14	Максимальн потужність блоків 1-4 (МВт)=	1200						
15								
16	Ліва частина обмежень:							
17								
18	a21x1+a22x2+a23x3+a24x4=	4,424						
19	a31x1+a32x2+a33x3+a34x4=	37,0915						
20	x1+x2+x3+x4=	611						
21	x1; x2; x3; x4 >	0						

многокрит опт-макс1

многокрит опт-мин2

многокрит опт-общ3

многокрит опт-мин2чернов

мні

Таблиця С.3

Рішення задачі двохкритеріальної оптимізації ресурсного забезпечення Вуглегірської ТЕС, де загальна цільова функція чистого прибутку енергогенеруючого підприємства досліджується на отримання максимального значення при мінімально допустимих втратах

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Вхідні дані:						Змінні (потужність, МВт):	
2	ЧП на 1 МВт (млн. грн): $z1 =$	0,1599					$x1 =$	267
3	$z2 =$	0,1482					$x2 =$	280
4	$z3 =$	0,1358					$x3 =$	298
5	$z4 =$	0,1488					$x4 =$	300
6	Ресурси:							
7	Втрати при виробництві е/е (%) \leq	10,98					Цільова функція:	
8	Регулярність постачання ПЕР (%) \geq	30					$Z = \alpha1Z1 / Z1_{\text{норм}} - \alpha2Z2 / Z2_{\text{норм}} \rightarrow \max :$	173,57
9	Виробнича собівартість е/е, коп. /МВт-год \leq	0,06081						
10	Норми витрат:							
11	Втрати при виробництві е/е (%): $a11 =$	0,011	$a12 =$	0,014	$a13 =$	0,0125	$a14 =$	0,014
12	Регулярність постачання ПЕР: $a21 =$	0,012	$a22 =$	0,008	$a23 =$	0,005	$a24 =$	0,002
13	Виробнича собівартість е/е, коп. /МВт-год: $a31 =$	0,05951	$a32 =$	0,06212	$a33 =$	0,0605	$a34 =$	0,0611
14	Максимальн потужність блоків 1-4 (МВт)=	1200						
15								
16	Ліва частина обмежень:							
17	$a11x1 + a12x2 + a13x3 + a14x4 =$	7,768						
18	$a21x1 + a22x2 + a23x3 + a24x4 =$	78,3						
19	$a31x1 + a32x2 + a33x3 + a34x4 =$	0,0582						
20	$x1 + x2 + x3 + x4 =$	1145						
21	$x1; x2; x3; x4 \geq$	0						
22	$\alpha1 =$	0,6						
23	$\alpha2 =$	0,4						
24								

Додаток Т
Таблиця Т

Критеріальні ознаки оцінок сформованості потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства
на основі ресурсного забезпечення

Показники	Діапазон значень показників			
	1 рівень – критичний, Kk	2 рівень – нейтральний, Kn	3 рівень – достатній, Kd	4 рівень – еталонний, Ke
Потенціал конкурентоспроможності, K	< 0,5	0,5<=K < 1	1 <=K <= 7	>7
Показники найбільш впливових параметрів ресурсного забезпечення:				
1) економічна додана вартість (EVA), грн.	< 115016,69	>= 115016,69, < 219232,78,	>= 219232,78, < 335355,68	> =335355,68
2) чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, грн.	< 1109946	>= 1109946 < 3285012	>= 3285012, < 4232664	> =4232664
3) регулярність постачання ПЕР, %	< 30	>= 30 < 60	>= 60 < 70	> =70
4) втрати при виробництві е/е, %	>= 14	> 11 < 14	> 7 <=11	< =7
5) фондомісткість, грн.	< 118	>= 118 < 128	>= 128 < 137	> =137
6) коефіцієнт завантаження ОФ	> 0,81	<= 0,81 > 0,72	<= 0,72 > 0,64	<=0,64
7) частка ринку, що займає підприємство, %	< 4	>= 4 < 4,3	>= 4,3 < 4,5	> =4,5
8) коефіцієнт оборотності активів	< 0,8	>=0,8 <1	>=1 <1,5	> =1,5
9) чистий прибуток підприємства,	< 50	>=50 < 127	>= 127 < 150	> =150
10) коефіцієнт фінансової стійкості	< 0,4	>= 0,4 < 0,65	>= 0,65 < 0,75	> =0,9
11) трудомісткість	< 1	>= 1 < 1,5	>= 1,5 < 1,86	> =1,86
12) коефіцієнт ефективності управління	< 0,35	>= 0,35 < 0,4	>= 0,4 < 0,5	> =0,5
13) рівень комунікацій підприємства, %	< 0,1	>= 0,1 < 0,14	>= 0,14 < 0,27	> =0,27

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
“КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ”

03056, м. Київ, пр-т Перемоги, 37; тел. (+38 044) 236-79-89 тел./факс (+38 044) 454-97-88

<http://www.kpi.ua>

e-mail: mail@kpi.ua

08.05.14 № 5114-19

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор НТУУ «КПІ»

Ю. І. Якименко

« 8 » травня 2015 року

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження
асистента кафедри менеджменту
факультету менеджменту та маркетингу НТУУ «КПІ»
Кузисцової Катерини Олександрівни
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Комісія у складі:

голова – декан факультету менеджменту та маркетингу НТУУ «КПІ», професор Гавриш О. А.;
члени комісії – завідувач кафедри менеджменту факультету менеджменту та маркетингу
НТУУ «КПІ» Дергачова В.В.; доцент кафедри менеджменту Гук О.В.; доцент кафедри
менеджменту Артеменко Л.П. цим Актом засвідчують, що результати дисертаційного
дослідження аспіранта кафедри менеджменту Кузисцової К.О. при підготовці та
викладанні курсів лекцій та практичних занять з дисциплін «Економіка підприємства»,
«Регіональна економіка», «Стратегічне управління».

Зокрема, у навчальному процесі використовуються:

- модель формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення;
- концептуальні засади діагностики потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі оптимізації ресурсного забезпечення;
- склад показників оцінювання ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств, які розмежовано на монопольну та конкурентну групу відповідно до моделей ринку електроенергії, в яких функціонує підприємство.

Голова комісії: д.т.н., проф. Гавриш О.А.

Члени комісії: д.е.н., проф. Дергачова В.В.

к.е.н., доц. Гук О.В.

к.е.н., доц. Артеменко Л.П.

Донбасенерго

«СТАРОБЕШІВСЬКА ТЕС»

СТРУКТУРНА ОДИНИЦЯ
ПУБЛІЧНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА
«ДОНБАСЕНЕРГО»
«СТАРОБЕШІВСЬКА ТЕС»Юридична адреса:
Україна, 84180, Донецька обл., м. Славянськ
н. Миколаївка, вул. Горького, буд. 9Поштова адреса:
Україна, 84182, Донецька область
м. Славянськ, м. Миколаївка
тел. +38 050 366 05 90
П/р 26001300171865 в ПАТ «Державний ощадний
банк України» філія Донецького обласного
управління АТ «Ощадбанк»
МФО 335106 ЄДРПОУ 00131083СТРУКТУРНАЯ ЕДИНИЦА
ПУБЛИЧНОГО АКЦИОНЕРНОГО ОБЩЕСТВА
«ДОНБАСЭНЕРГО»
«СТАРОБЕШЕВСКАЯ ТЭС»Юридический адрес:
Украина, 84180, Донецкая обл., г. Славянск
г. Николаевка, ул. Горького, д. 9Почтовый адрес:
Украина, 84182, Донецкая область
г. Славянск, г. Николаевка
тел. +38 050 366 05 90
Т/с 26001300171865 в ПАТ «Государственный
сберегательный банк Украины» филиала Донецкого
областного управления АО «Ощадбанк»
МФО 335106 ЕДРПОУ 00131083

de.com.ua

Н.об. 2015р. № 68

на № _____ от _____

ДОВІДКА**про впровадження наукових результатів досліджень
КУЗНЕЦОВОЇ Катерини Олександрівни**

Дисертаційна робота Кузнецової К.О. має актуальні та прикладні аспекти для впровадження на енергогенеруючих підприємствах. Результати дисертаційного дослідження Кузнецової К.О. щодо оптимізації ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств впроваджені та використовуються у процесі господарської діяльності Старобешівської ТЕС, а саме:

- напрями та підходи до формування потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств;

- мультиплікативна модель оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств, удосконалена шляхом застосування динамічного методу визначення потенціалу конкурентоспроможності підприємства на основі оптимізації ресурсного забезпечення за двома джерелами – операційною ефективністю (що ґрунтується на показнику економічної доданої вартості) та стратегічним позиціонуванням (зміна частки ринку, що займає підприємство).

Апробація методичних рекомендацій щодо забезпечення потенціалу конкурентоспроможності підприємства дозволить керівництву Старобешівської ТЕС забезпечити максимальну достовірність одержаних результатів аналізу діяльності підприємства, оскільки показники прибутковості та частки ринку об'єднують в собі всі макро- та мікроекономічні, об'єктивні та суб'єктивні фактори, що впливають на діяльність господарюючого суб'єкта.

Директор

ВИДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«КУРАХІВСЬКА ТЕПЛОВА
ЕЛЕКТРИЧНА СТАНЦІЯ»
ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ДТЕК СХІДЕНЕРГО»

ОВОСОБЛЕННОЕ
ПОДРАЗДЕЛЕНИЕ
«КУРАХОВСКАЯ ТЕПЛОВАЯ
ЭЛЕКТРИЧЕСКАЯ СТАНЦИЯ»
ОБЩЕСТВА С ОГРАНИЧЕННОЙ
ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ
«ДТЕК ВОСТОКЭНЕРГО»

вул. Плеханова, 34
м. Курахове, Мар'їнський р-н
Донецька обл.
85612, Україна
тел.: +38 062 783 53 59
факс: +38 062 783 55 59

ул. Плеханова, 34
г. Курахово, Мари́нский р-н
Донецкая обл.
85612, Украина
тел.: +38 062 783 53 59
факс: +38 062 783 55 59

р/р 26009962507896
у ПАТ «ПУМБ»
МФО 334851
код ЄДРПОУ 26160824
ІПН 318319405097

р/с 26009962507896
в ПАО «ПУМБ»
МФО 334851
код ЄДРПОУ 26160824
ИНН 318319405097

07.04.15р. № 121
На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання наукових результатів дисертаційної роботи
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
КУЗНЕЦОВОЇ Катерини Олександрівни

Проведені Кузнецовою К.О. дослідження в рамках дисертаційної роботи на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук відносно підвищення ефективності ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств викликала зацікавленість керівництва Курахівської ТЕС. Пропозиції та висновки автора є актуальними та значущими для роботи енергогенеруючого підприємства.

Розроблена модель оцінювання потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства на основі ресурсного забезпечення має практичне значення та наукову новизну. Вона враховує умови функціонування «конкурентної» і «монопольної» моделей ринків електроенергії і відповідно до яких формується перелік провідних показників ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств, на основі яких будуються економетричні моделі залежності потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючого підприємства від найбільш впливових показників ресурсного забезпечення, розподілених на групи. Крім того, сформований склад показників оцінювання ресурсного забезпечення енергогенеруючих підприємств розмежовано на «монопольну» та «конкурентну» групу, що враховує особливості організації ринку електроенергії, в яких функціонує підприємство.

Результати дисертаційного дослідження Кузнецової К.О. впроваджені та використовуються у процесі виробничо-господарської діяльності Курахівської ТЕС. Методичні рекомендації щодо забезпечення потенціалу конкурентоспроможності підприємства дозволить керівництву Курахівської ТЕС покращити процес діагностики діяльності підприємства, враховуючи специфіку роботи підприємства (в умовах диференціації способів розподілення електроенергії) та основні елементи внутрішнього середовища енергогенеруючого підприємства, які впливають на потенціал його конкурентоспроможності.

Директор

А.М.Боричевський

www.dtek.com

ТОВ "ДТЕК Східенерго"

01032, м. Київ, вул. Льва Толстого 57,

Тел.: +38 044 581 45 39

Факс: +38 044 503-59-78

E-mail: info@dtek.com

м. _____

"20" 05 20 15 року

№ 47/5

Національний технічний університет України
 «Київський політехнічний інститут»
 Голові спеціалізованої вченої ради
 д.е.н., професору Стеченко Д.М.
 03056, м. Київ, пр. Перемоги, 37

**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
 РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
 КУЗНЄЦОВОЇ Катерини Олександрівни**

Дисертаційна робота Кузнецової К.О. представляє значний інтерес для виявлення впливу ресурсного забезпечення на потенціал конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств при переході до конкурентного ринку.

Результати дисертаційного дослідження Кузнецової К.О. впроваджені та використовуються у процесі виробничо-господарської діяльності ТОВ «ДТЕК Східенерго», а саме:

- практичного використання набули науково-методичні рекомендації автора дисертації щодо оптимізації ресурсного забезпечення потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі виокремлення груп показників оцінювання відповідно до моделей ринку електроенергії, в яких функціонує підприємство;

- концептуальні положення діагностики потенціалу конкурентоспроможності енергогенеруючих підприємств на основі оптимізації ресурсного забезпечення, а саме оцінка потенціалу конкурентоспроможності підприємства визначається залежно від структури його ресурсного забезпечення.

Апробація методичних рекомендацій щодо забезпечення потенціалу конкурентоспроможності підприємства дозволить керівництву ТОВ «ДТЕК Східенерго» покращити процес діагностики діяльності підприємства через визначення ефективності ресурсного забезпечення, а також сформувати більш якісну аналітичну базу для прийняття стратегічних управлінських рішень.

Директор

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»
Голові спеціалізованої вченої ради
д.е.н., професору Стеченко Д.М.
03056, м. Київ, пр. Перемоги, 37

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дисертація Кузнецової Катерини Олександрівни присвячена дослідженню процесів формування та підвищення конкурентоспроможності енергетичних підприємств.

Основною метою економічних перетворень, що проходять в Україні, є досягнення збалансованого та стійкого розвитку країни на основі участі у світових економічних процесах. Крім того, ринкове середовище, в умовах якого здійснюють свою діяльність підприємства, висуває певні вимоги через свою постійну змінність. Тому підприємства потребують прийняття оптимальних рішень щодо обрання цільових ринків реалізації своєї продукції, планування обсягів виробництва, застосування заходів для забезпечення прибуткової діяльності та підтримки відносної стабільності підприємства. Все це передбачає ефективне використання наявних ресурсів підприємства. Особливу актуальність ця проблема набуває через обмеженість ресурсів та зумовлює необхідність постійного пошуку шляхів оптимізації використання ресурсного потенціалу.

Розроблена автором система індикаторів діагностики конкурентоспроможності енергетичних підприємств на основі ресурсного потенціалу з урахування впливу внутрішніх та зовнішніх факторів та в залежності від функціонуючої моделі ринку електроенергії, формує аналітичну базу для прийняття стратегічних управлінських рішень на енергетичних підприємствах.

Результати дисертаційної роботи Кузнецової Катерини Олександрівни, які полягають у методиці діагностики конкурентоспроможності енергетичних підприємств в умовах функціонування різних моделей ринку електроенергії дістануть подальшого розвитку у практичній діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Д.е.н., професор,
член-кореспондент НАН України,
Урядовий уповноважений

Валерій МУНТІЯУ

Х 375/7 від 26.12.12р.